

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાશિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૭૦૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ડા.મડુ રશીના ફુલ્ડરનાથભાઈ

વિષય ૬-૩

કામરૂ દેશની કુટિલ કામિની.

[સચિત્ર ડિટેક્ટીવ નવલકથા]

લેખક તથા પ્રકાશક
ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ
વઢવાણનિવાસી.
સારંગપુર, તળીયાની પોળ-અમદાવાદ.

Disguise, I see, thou art a wickedness,
Wherein the pregnant enemy doth much.
How easy is it for the proper false,
In women's waxen hearts to set their forms.
Alas, our frailty is the cause, not we;
For, such as we are made of, such we be ?

Shakespeare,

દ્વિતીય આવૃત્તિ પ્રત ૧૧૦૦
વિ. સંવત્ ૧૯૭૪ સને ૧૯૧૮

અમદાવાદ: સલાપોસ રોડપર આવેલા ધી 'ડાયગંડ જ્યુબિલી'
પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં પરીખ દેસીદાસ હગનલાલે છાપ્યું.

ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ સોલ એજન્ટ

પુંજલાલ ભગવાનદાસ પારેખ

વઢવાણ સીટી.

આ પુસ્તકે મળવાનાં સ્થળો.

પુંજલાલ ભગવાનદાસ પારેખ (સોલ એજન્ટ)

વઢવાણ સીટી.

મહાદેવ નામચંદ્ર જાગુષ્ટે

ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ.

હરગોવિનદાસ હરજીવનદાસ

પાનકેર નાકા—અમદાવાદ.

એન. એમ. ત્રિપાઠી

કાલ્યાદેવી રોડ—મુંબઈ.

મધુજી હીરજીની કંપની

પાયધુણી—મુંબઈ.

મોહનલાલ મનસુખરામ

લહેરીપુરા—વડોદરા.

તે ઉપરાંત મુંબઈ, સુરત, વડોદરા, અમદાવાદ વગેરે સ્થળોના
બીજા જાણીતા પુસ્તકેલરો.

પ્રસ્તાવના.

આ પુસ્તકની પ્રથમ આવૃત્તિ ૧૯૦૯માં અમદાવાદના 'રાજસ્થાન' પત્રની ભેટ તરીકે પ્રકટ થઇ હતી, ત્યારપછી હાલમાં તેની બીજી આવૃત્તિ બેંગલોર પાડવામાં આવે છે. પહેલી આવૃત્તિ મૂળ બંગાળી લેખક શ્રીયુત પાંચકડી દેનાં બંગાળી પુસ્તકોનાં હિંદી ભાષાંતરો ઉપરથી તૈયાર કરવામાં આવી હતી, પરંતુ તેથી કેટલીક ખામીઓ રહી ગયેલી જેવામાં આવતાં મેં શ્રીયુત પાંચકડી દે સાથે કેટલોક પત્રવહેવાર ચલાવ્યો અને તેમણે મૂળ બંગાળીમાંથી એ પુસ્તકો તૈયાર કરવાનું સૂચન કર્યું: આથી મૂળ બંગાળી પુસ્તકો મંગાવીને તેને આધારે કેટલોક ભાગ ફરીથી લખીને, કેટલોક ભાગ સુધારીને અને કેટલાંક નામો મૂળ પ્રમાણે પુનઃ ગોઠવીને આ આવૃત્તિ તૈયાર કરી છે. આ પ્રમાણે કરતાં શ્રીયુત પાંચકડી દેનાં મૂળ પુસ્તકોનો જ ખાસ આધાર લીધો છે અને તે માટેની મને ખાસ પરવાનગી આપવામાં તેમણે પ્રસન્નનીય ઉદારતા બતાવી છે.

'કામરૂ દેશની કુટિલ કામિની' એક અદ્ભુત રસથી ભરેલી નવલ-કથા છે અને તેમાં કામિની તેમ જ તેને પકડનાર હિંદુકટીયાનાં પરાક્રમે પ્રેક્ષણીય છે. હિંદુકટીયા વાર્તાઓ વાચકના ચિત્તને તેની સંકલનામાં રોકી રાખીને ચાતુર્ય તથા યુક્તિકૌશલ્યનું શિક્ષણ આપનારી થઇ પડે છે. એ જાણીતાં લક્ષણો આ કથામાં અનેક સ્થળે જળવાયેલાં જેવામાં આવશે.

વાર્તાના કેટલાક પ્રસંગોને વિશેષ સ્પષ્ટ કરવાને થોડાં મનોરંજક ચિત્રો પણ આપેલાં છે.

અમદાવાદ. } યુનીલાલ વર્ધમાન શાહ.
તા. ૨૪-૭-૧૯૧૮.

અનુક્રમણિકા.

પ્રથમ વિભાગ. પૃષ્ઠ.

પ્ર. ૧	લું. સ્વામી અને સ્ત્રી ...	૧
૨	જી. કર્મકથાનક-પૂર્વભાગ	૩
૩	જી. કર્મકથાનક-મધ્યભાગ	૧૫
૪	ધુ. કર્મકથાનક-શેષભાગ	૨૭
૫	મું. પરામર્શ...	૪૩
૬	હું. વક્રીલ તુલસીદાસ...	૪૫
૭	મું. એ ધુંધટવાળી કોણ ?	૫૨
૮	મું. ગાવિન્દપ્રસાદ વૈદ્ય	૬૧
૯	મું. વૈદ્યરાજનો ઉદ્યમ...	૬૬
૧૦	મું. ઉદ્યમનું ફળ ...	૬૮
૧૧	મું. શિવપુરના માર્ગમાં	૭૭
૧૨	મું. શિવપુર ...	૭૯
૧૩	મું. નવી ખખર ...	૮૨
૧૪	મું. શશ્યગૃહ ...	૮૫
૧૫	મું. શિવુના સમાચાર...	૮૮
૧૬	મું. નન્હકુસિંહ ...	૯૧
૧૭	મું. રઘુવીર પાંડે ...	૯૬
૧૮	મું. શ્રીશ્વન્દ્રરાય ...	૯૭
૧૯	મું. વક્રીલનો અસીલ ...	૧૦૧
૨૦	મું. કારકુન કેદમાં ...	૧૦૪
૨૧	મું. રમણીનું સાહસ ...	૧૦૬
૨૨	મું. એ રમણી કોણ ?...	૧૧૩
૨૩	મું. બાનમાં ...	૧૧૫
૨૪	મું. પેલી ધુંધટવાળી !...	૧૧૭
૨૫	મું. સેતાન ...	૧૨૨
૨૬	મું. મેળાપ ...	૧૨૪
૨૭	મું. ઉદ્યાનમાં ...	૧૩૦
૨૮	મું. મંત્રણાગૃહમાં ...	૧૩૬
૨૯	મું. કુટિલ અને કુટિલા...	૧૪૩
૩૦	મું. લીધણ પ્રક્રિયા ...	૧૪૭
૩૧	મું. હત્યોત્સવ ...	૧૫૩

પૃષ્ઠ

૩૨	મું. હત્યોત્સવ (યાદુ)...	૧૫૭
૩૩	મું. મામેા અને લાલુચ ...	૧૫૯
૩૪	મું. ભૂત ...	૧૬૧
૩૫	મું. અભિનય પ્રારંભ...	૧૬૭
૩૬	મું. સંજ્ઞા લાલ ...	૧૭૨
૩૭	મું. પાતાલ પ્રવેશ ...	૧૭૮
૩૮	મું. અંધારા કુવામાં ...	૧૮૦
૩૯	મું. ગંગાને તીરે ...	૧૮૨
૪૦	મું. લીધણ પ્રતિજ્ઞા ...	૧૮૫
૪૧	મું. મોદીની દુકાન ...	૧૯૦
૪૨	મું. બંસીદાસ ...	૧૯૩
૪૩	મું. આત્મઘાત ...	૧૯૫

દ્વિતીય વિભાગ.

૧	લું. નવી ખખર ...	૨૦૪
૨	જી. કપ્પસ્તાનમાં ...	૨૧૦
૩	જી. ચિરેન્નગ્રીળી ...	૨૧૫
૪	ધુ. જીમેલિયાનો પત્ર ...	૨૨૦
૫	મું. માઠા સમાચાર ...	૨૨૩
૬	હું. અપરાધની ચોરી ...	૨૨૫
૭	મું. જીમેલિયાનો ત્રીજો પત્ર	૨૨૮
૮	મું. સાક્ષાત્કાર ...	૨૩૨
૯	મું. વેશધારી લિખારી	૨૩૬
૧૦	મું. નવો ભાવ ...	૨૩૯
૧૧	મું. “તારી વાત મને કબુલ નથી.”	૨૪૩
૧૨	મું. “મરે તો ભલે મરે”	૨૪૫
૧૩	મું. રેવતી બાનમાં ...	૨૪૮
૧૪	મું. પુનઃ પલાયન ...	૨૫૧
૧૫	મું. ઊવટનો પ્રવત્ન. ...	૨૫૩
૧૬	મું. કામરૂ દેશની કુટિલ કા-મિત્રીનો અંત ...	૨૫૬

કામરૂ દેશની કુટિલ કામિની.

પ્રથમ વિભાગ.

પ્રકરણ ૧ બું.

સ્વામી અને સ્ત્રી.

“બાપુ સાહેબ ક્યારે આવશે વાર ?” જેવેન્દ્ર બાપુના સુંદર ઝોરડામાં કેટલી વાર સુધી વાટ જોઈને બેઠા પછી તેની પત્ની રેવતીને સંબોધીને બીજી એક ધુંધટવાળી સ્વરૂપવતી સ્ત્રીએ નમ્ર સ્વરથી એ પ્રમાણે પૂછ્યું.

“હમણાં જ આવે છે. આજે એ ક્યાંય બહાર નથી ગયા. આ અમારા મહેલામાં જ કોઈને મળવા ગયા છે, તે આવતા જ હશે.” રેવતીએ જવાબ આપ્યો.

“ધન્ય કરે ને જલદી પાછા આવે તો સારું. સારું થયું કે આજે બાપુ સાહેબ ક્યાંય બહાર નથી ગયા.” ધુંધટવાળીએ એક દીર્ઘ નિઃશ્વાસ નાંખીને કહ્યું.

“એટલું બધું તે તમારે શું અગત્યનું કામ છે વાર ? શું તમારે કાંઈ રીયાદ કરવાની છે ? તમારું કાંઈ તુકસાન થયું છે ?” રેવતીએ ધુંધટવાળીને આટલી બધી આતુર જોઈને પૂછ્યું.

“ શું નુકસાન થયું છે, એ સવાલ મહેરબાની કરીને ન પૂછો. હું એક ભારે આફતમાં આવી પડી છું, અને બાપુ સાહેબ વિના બીજું કોઈ મને એ આફતમાંથી બચાવી શકે એમ નથી જ. ”
 ધુંધટવાળી સ્ત્રી રડમસ થઈને બોલી.

“ બહુ સારું. એ આવે એટલે તમારી ફરિયાદ એમને કહી સંભળાવજો. પણ બહેન, અત્યારે આટલો મોટો લાંબો ધુંધટો તાણવાની અહીં શી જરૂર છે વાર ? હું તો તમારા જેવી એક અબળા જ છું. અહીં અત્યારે બીજો કોઈ પુરૂષ તો છે જ નહિ. આવી ગરમીમાં મોહું ઢાંકીને ક્યાંસુધી બેસી રહેશો ? ” રેવતીએ તેનું મુખ જોવાના હેતુથી ધુંધટ ખોલવાનો આડો પ્રયત્ન કર્યો.

“ હું ધુંધટ ખોલી શકતી નથી, તે મારી બેઅબી માટે મને સ્થમા કરશો. ” એમ કહીને તે ધુંધટવાળી ચુપ થઈ ગઈ. એટલામાં બહારથી કોઈના આવવાનો અવાજ સંભળાયો. “ હો, ત્યારે બાપુ સાહેબ પણ આવી લાગ્યા ! ” એમ કહીને જ્યાંથી માણસનાં પગલાંનો અવાજ સંભળાયો હતો, તે તરફ રેવતી વિજળીના વેગથી ચાલી ગઈ.

નિઃસરણી પર ચઢીને દેવેન્દ્ર બાપુએ જોયો છાત્રમાં પ્રવેશ કર્યો કે એટલામાં રેવતી આવીને સામી ઉભી રહી અને મંદ હાસ્ય કરતી કહેવા લાગી કે—“ આજે આપનો એક ફરિસ્તો આવી લાગ્યો છે. ”

“ હશે, પણ તે છે ક્યાં ? ” દેવેન્દ્ર બાપુએ ભવાં ચઢાવીને કહ્યું.

“ ધરમાં જાઓ—અન્દર શયનાગારમાં તેને તમે જોઈ શકશો. ”
 રેવતીએ ગંભીરતા ધારણ કરીને કહ્યું.

“ અન્દર શયનગૃહમાં ફરિસ્તો છે ? આ તું મસ્કરી તો નથી કરતી ને ? ” દેવેન્દ્ર બાપુએ જરાક આશ્ચર્યથી પૂછ્યું.

“ મારા સોગન છે, હું મસ્કરી નથી કરતી. ખરેખર જ એક સારો ફરિસ્તો આવી લાગ્યો છે. અલબત્ત, એ પુરૂષ ફરિસ્તો હોવાની વાત જૂઠી છે, પરંતુ સ્ત્રી ફરિસ્તો છે, એમાં તો કશો પણ સંશય નથી જ. એ અબળા આપના શયનમંદિરમાં બેઠેલી છે, તેને જાંઘને જીઓ; પણ સંભાળ રાખજો, એ રમણીના રૂપથી મોહીને ક્યાંક અજાણ અને જાજનો ત્યાગ કરી દેતા રખે ! તેમ જ આ દાસીને પણ ભૂલી ન જશો હોં કે ! જાઓ, ઉતાવળ કરો. બિચારી બહુ વારથી આપની વાટ જોઈને બેસી રહી છે. ” રેવતીએ સ્ત્રીના સ્વભાવને અનુસરતો વિનોદ કરીને વાત કહી સંભળાવી. રેવતી ચાલી ગઈ અને દેવેન્દ્ર બાપુએ શયનગૃહમાં પ્રવેશ કર્યો.

પ્રકરણ ૨ જી.

કર્મકથાનક-પૂર્વ ભાગ.

દેવેન્દ્ર બાપુને આવેલો જોતાં જ ધુંધટાળી અબળા ઝટ ઉઠીને ડેબી થઈ અને ઉતાવળ કરીને પૂછવા લાગી કે:—“ શું ડિરેક્ટિવ દેવેન્દ્ર બાપુ તે આપ પોતે જ છો કે ? ”

“ જી હા-હું પોતે જ. તમે નિરાંતે બેસો. ” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

“ બાપુ સાહેબ ! હું એક બહુ જ મોટી આશ્પત્રમાં આવી પડી છું. એ આશ્પત્ર એવા પ્રકારની છે કે, એરી ઘટનાઓ કાંઈ હંમેશા અનતી જોવામાં નથી આવી શકતી. મારી કર્મકથા ઘણી જ

ગોટાળાભરેલી છે. ” ધુંધટવાળી યુવતીએ પોતાના વૃત્તાંતની પ્રસ્તાવના કરી.

“ એમ કે ? ” આશ્ચર્યથી દેવેન્દ્રે સવાલ કર્યો.

“ જ હા-એમ જ છે. જો આપની આગા હોય, તો હું મારી કર્મકથા આપને વિસ્તારથી કહી સંભળાવું. ” અપરિચિત અમળા બોલી.

“ તમારી કર્મકથા સાંભળવા પહેલાં મારે એ જાણવું જોઈએ કે, આ મામલામાં હું કોના તરફથી રોકાવાનો છું. ” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

“ એ સવાલ કેવો ? આપને રોકવા માટે જ તો હું અહીં આવેલી છું. હું આપની સહાયતા માંગું છું. ” તે અમળાએ ખુલાસો કર્યો.

“ તમારું નામ શું છે ? ” બાળુએ પૂછ્યું.

“ મારું નામ મનોરમા છે. ” સ્ત્રીએ કહ્યું. હવે આપણે પણ એને મનોરમાના નામથી જ ઓળખીશું.

“ તમારો વિવાહ થયો છે કે ? ” ડિટેક્ટિવે પ્રશ્ન પૂછ્યો.

“ જ-નાહિ. હજી હું કુંવારી જ છું. ” જવાબ મળ્યો.

“ વારૂ, પણ અત્યારે હું જેની સાથે વાતચીત કરવામાં રોકા-
ઓલી છું, તેને બરાબર ઓળખી લેવી, એ મારું પહેલું કામ છે. એ
કામ કરી લીધા પછી હું તમારો વૃત્તાંત સાંભળીશ. મારી સમક્ષ
તમારે ધુંધટ તાણીને એસવાની કશી પણ અગત્ય નથી. મને તમારે
પોતાના ભાષ જોવા જ સમજવાનો છે. ” દેવેન્દ્રવિજયે એક નવીન
રીતે ધુંધટ કાઢી નાંખવાની સૂચના કરી.

તત્કાળ બહારથી એક સ્ત્રીના હસવાનો અવાજ સંભળાયો. ચતુર વાંચનાર અને હુશિયાર વાંચનારી સ્ત્રીઓને કહેવાની કશી પણ અગત્ય નથી કે, એ હાસ્યધ્વનિ ધરની ધણીયાણી રેવતીબાઈનો હતો. રેવતી દરવાજા બહાર ઉભી રહીને ધરમાં ચાલતી બધી વાતચીત સાંભળ્યા કરતી હતી. દેવેન્દ્ર બાપુના મુખમાંથી નીકળેલો ‘ભાઈ’ શબ્દ સાંભળીને તે પોતાના હસવાને રોકી શકી નહિ.

મનોરમાએ આમ તેમ જોઈને પોતાના ધુંધટનો પટ ખોલી નાંખ્યો. હે પરમેશ્વર ! કેવું સુંદર સ્વરૂપ ? મુખમાં ડગળી સ્વર્ગીય શોભા ! સુંદર શ્યામવર્ણની મારકણી આંખો, નાગ સમાન લાંબા કંથ અને સદૃઢ શરીરબંધનને જોઈને જેતું મન મોહિત ન થાય તે ખરેખર કોઈ યોગી કે નપુંસક જ હોવો જોઈએ.

“બાપુજી ! આજથી ત્રણ વર્ષ પહેલાં આ અભાગિનીએ આ મુખ એક અન્નણ્યા માણસને બતાવ્યું હતું.” મનોરમાએ કહ્યું.

“અને ત્યારપછી ત્રણ વર્ષ સુધી આવી રીતે મોહું છુવાવી રાખવાનું શું કારણ હતું વાઈ ?” દેવેન્દ્રે વાતને પકડીને સવાલ કર્યો.

“કારણ કે, ખીજી પણ એક યુવતી છે અને તે રંગરૂપમાં બિલકુલ મારા જેવી જ છે.” મનોરમાએ જવાબ દીધો.

“તે કોણ છે અને તેનું નામ શું છે ?” મૂંઝોપર હાથ ફેરવીને બાપુ સાહેબ સવાલ કરવાના કામમાં આગળ વધ્યા.

“તેનું નામ પણ મનોરમા છે.” મનોરમાએ ઉત્તર આપ્યો.

“રામ ! એ તો ધણી જ અભયખીની વાત કહેવાય કે, રંગરૂપમાં પણ તે તમારા જેવી જ છે અને વળી નામ પણ તમારું જ

ધરાવે છે. આ વાત સાંભળીને ચમત્કાર કેમ ન લાગે વાર ? ”
દેવેન્દ્ર બાપુએ કહ્યું.

“એ ચમત્કાર નથી, પણ એક બાજી છે. એ જે બીજી યુવતી છે અને રંગરૂપમાં મારા જેવી જ છે, તેણે પોતાના ખરા નામને છુપાવી દીધું છે અને મારું નામ ધારણ કરીને મારા માલ મિલકતની માલેક બનીને અમન ચમન ઉડાવતી બેઠી છે. એ ધન, દૌલત અને જમીન-જગીર વગેરેનો આપ ઉદ્ધાર કરી શકશો, એવી આશાથી જ હું આપને શરણે આવેલી છું.” મનોરમાએ નમ્રતાથી કહ્યું.

“ત્યારે એ બીજી બનાવટી મનોરમાનું મૂળ ખરું નામ શું છે વાર ? ” દેવેન્દ્ર બાપુએ વિચાર કરીને સવાલ પૂછ્યો.

“તેનું ખરું નામ વિશ્વાસપૂર્વક મારાથી કહી શકાય તેમ નથી. ” તે બોલી.

“તે તમારી કાંઈ સગી બહાલી તો નથી ને ? ” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“એ પણ હું ખરાબર જાણતી નથી.” મનોરમાએ કહ્યું.

“ત્યારે તે આ કોઈ મોટો પેયદાર મામલો આવેલો કહેવાય. વાર, મનોરમા ! તમે જે કાંઈ પણ જાણતાં હો, તે બધું મારા આગળ બેઠકક કહી જાઓ ! ” દેવેન્દ્રે આજ્ઞા કરી.

આંખોમાં આંસુ લાવીને મનોરમા દેવેન્દ્ર બાપુના મુખ તરફ જોતી પોતાની રામકહાણી કહેવા લાગી:—“બાપુજી ! બે પુરૂષ કે બે સ્ત્રીઓ એક જ રંગરૂપમાં અને એક જ વયનાં હોય, એમ જોડિયા બાઈ કે જોડિયા બહેન વિના બીજે કયાંય આપના જોવામાં આવ્યું છે ખરું કે ? ”

“ જી, નહિ. એવો બનાવ હજી સુધી તો ક્યાંય પણ મારા જોવામાં આવ્યો નથી. ” દેવેન્દ્રે પોતાનો અભિપ્રાય દર્શાવ્યો.

“ આપે જે બનાવ જોયો નથી, તે જ બનાવ મારા સંબંધમાં બની ચૂક્યો છે. આપ તો એવા બે માણસોને જોવાની પણ ના પાડો છો, પરંતુ આ મામલામાં તો ત્રણ માણસ એક જ સરત, એક જ રંગરૂપ અને એક સરખી વયનાં જ જોવામાં આવે છે. એ ત્રણેમાં જોતાં એક રતી જેટલો પણ ફરક કોઈના જોવા કે જાણવામાં આવી શકતો નથી. ” મનોરમાએ આશ્ચર્યકારક ચમત્કારિક વાર્તા કહી સંભળાવી.

“ ત્રણ જણ એક સરખાં? અને ત્રણેને જોતાં એકને બદલે બીજાનો ભ્રમ થઈ જાય? એ કેમ મનાય? ” દેવેન્દ્રે અત્યંત અજાયબીથી પૂછ્યું.

“ જી-હા-સાહેબ! અમો ત્રણેને એવો જ ભ્રમ થઈ જતો હતો પરંતુ ત્રણમાંથી એક બાળા અત્યારે મરી ગયેલી છે. ” મનોરમાએ કહ્યું.

“ એ ત્રણમાંથી કઈ બાળા મરી ગઈ છે, એ તમે કહી શકો એમ છે? ” દેવેન્દ્રે એક ખુબીવાળો સવાલ કર્યો.

“ જી-નહિ-એ મારાથી બરાબર કહી શકાય એમ નથી. ” મનોરમાએ કહ્યું.

“ વાર. એમાંથી કોઈ પણ તમારી સગી છે કે નહિ? ” પાછો સવાલ પૂછ્યો.

“ જી હા. એમાંની એક મારી માસીની દીકરી થાય છે. પણ જે બીજી છે, તે મારી સગી નહિ, પણ વેરણુ જ છે. ” જવાબ અપાયો.

“વાર! એ ત્રણમાંથી એક તો જાણે તમે પોતે જ છો. પણ ત્રણેની ઉમ્મર એક સરખી જ છે કે?” પુનઃ દેવેન્દ્ર બાબુએ પૂછ્યું.

“હું અને મારી માસીની દીકરી બહેન એક જ દિવસે અને એક જ વખતે જન્મ્યાં હતાં. મારી બહેનનું જન્મસ્થાન ચૈતલા ગોપાલ-નગર છે અને મારી જન્મભૂમિ ખિદરપુર છે. હું મારા પિતાના મહેલમાં એટલે કે, ખિદરપુરના આનંદ કુટીરમાં જ જન્મી હતી. પણ ત્રીજી યુવતીના જન્મ અથવા વય વિશે હું વધારે કશું પણ જાણતી નથી.” મનોરમાએ મથાર્ય વાત કહી સંભળાવી.

“ત્યારે આ બધા અનર્થ અને જીલમનું મૂળ એ જ હોવી જોઈએ. વાર, તમારી માસીની દીકરીનું નામ શું?” દેવેન્દ્રે આગળ ચલાવ્યું.

“તેનું નામ કુસુદિની.” મનોરમાએ જણાવ્યું.

“તમે એ તો બરાબર જાણો છોને કે, કુસુદિની તમારી માસીની દીકરી થાય છે?” દેવેન્દ્ર બાબુએ વળી પેચદાર સવાલ કર્યો.

“જી-હા. કપિલાની માતા મારી માતાની જોડિયા બહેન થાય છે.” મનોરમાએ વિચિત્રતાને ઉત્પન્ન કરનારો ઉત્તર આપ્યો.

“વાર. પણ હજી મારે તમને ઘણી વાતો પૂછવાની છે. તમે ત્રણમાં ક્યાંક ઝોળખવામાં ગોટાળો થઈ ન જાય, એટલા માટે આપણે દરેકમાં એક એક નંબર આપી દઈએ તો જાણે ઠીક; તમે પોતાને નંબર પહેલો માની લેજો, કુસુદિનીનો નંબર બીજો અને જે જાણ પિછાણ વગરની છે તેનો નંબર ત્રીજો રાખવો. હવે એ કહો કે, નંબર ત્રીજાવાળીની વાત તમે ક્યારની જાણી?” દેવેન્દ્રે પોતાની સમવક કરીને પ્રશ્નમાળાને આગળ લંબાવી.

“આજે એ વાતને લગભગ બાર વર્ષ જેટલો સમય થવા

આવ્યો હશે કે જ્યારે ભૂકેલાસમાં અમારા એક સગાને ત્યાં કોઈ કારણ પ્રસંગે હું નોતર આવવાથી જમવા ગઈ હતી.” મનોરમાએ જવાબ આપ્યો.

“ એ પ્રસંગે તમારો તેની સાથે પરિચય કેમ કરીને થયો વાડ ? ” દેવેન્દ્ર બાપુએ પૂછ્યું.

“ પરિચય શાનો થાય ? મારી સાથે બિલકુલ કંઠાઈ અને લુચ્ચાઈ જ કરવામાં આવી. એ પરિચયનું પરિણામ મહા બચકર થયું. એ નંબર ત્રીજવાળી સ્ત્રી મને જોતાં જ ‘ખૂદેન’ કહીને મારી પાસે આવીને ઉભી રહી અને એવા તો હાવ ભાવ બતાવવા લાગી કે, જાણે તે નંબર બીજવાળો મારી માસીની દીકરી ખૂદેન કુમુદિની જ ન હોય ? ” મનોરમાએ પોતાના દુર્ભાગ્યની પ્રથમ ઘટિકાનું વર્ણન કર્યું.

“ જ્યારે તમે ત્રણેના રૂપરંગમાં એક જરા જેટલો પણ ફરક નહોતો, ત્યારે તમે એમ કેમ જાણી શક્યાં કે, એ તમારી ખૂદેન નથી ? ” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

“ કારણ કે, તે વખતે કપિલા ધણી જ માંદી હતી અને પાટલામાંથી ઉઠીને બેઠાં થવા જેટલી તાકાત તેના શરીરમાં હતી નહિ.” મનોરમાએ ખુલાસો કર્યો.

“ તમે એ બરાબર જાણો છો કે, કપિલાના શરીરમાં એટલી અશક્તિ વધી ગયેલી હતી ? શું તમે ફરીને પાછાં તેને જોવા ગયાં હતાં ? ” દેવેન્દ્રે ઉલટો સવાલ પૂછ્યો.

“ હું પોતે તો જોકે તેને જોવાને ગઈ નહોતી, પરંતુ મારા એક નોકરને મેં ત્યાં મોકલ્યો હતો. એ નોકર એવો તો વિશ્વાસપાત્ર હતો કે, એવો વફાદાર માણસ આ દુનિયામાં બાકે જ મળી

શકે. ” મનોરમાએ કહ્યું.

“ અત્યારે એ નોકર ક્યાં છે વાર ? ” દેવેન્દ્ર બાપુએ પૂછ્યું.

“ આજે ત્રણ વર્ષ થયાં તેનો અન્તકાળ થઈ ગયો છે. મારી એવી ધારણા છે કે, તેને ઝેર આપીને મારી નાંખવામાં આવ્યો છે. ” મનોરમા બોલી.

“ તેને ઝેર દધને મારી નાંખવામાં આવ્યો છે, એવો તમારો નિશ્ચય શા આધારે થયો વાર ? ” દેવેન્દ્ર બાપુએ જરા ખોચીને પૂછ્યું.

“ તેના એકાએક મરણ થવાના સમાચાર સાંભળવાથી જ મારો એ નિશ્ચય થયો છે. એ નોકરનું જે મરણ થયું છે, એ પણ એક મોટો ભેદભરેલો બનાવ છે. ” મનોરમાએ જવાબ આપ્યો.

“ તમે એના મરણનું કારણ શું હતું, તેનો શોધ નહોતો કર્યો કે શું ? ” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“ તે મરણ સમયે મારી પાસે નહોતો, એટલે મારાથી વધારે શોધખોળ થઈ શકી નહિ. તે મરતી વેળાએ નંબર બીજા અથવા તો ત્રીજાવાળા યુવતી પાસે હતો. ” મનોરમા બોલી.

“ તેમાંની કોઈની પાસે રહેવાનું કારણ ? કારણકે, એ નોકર તો તમારો જ હતો. ” દેવેન્દ્રે ઉલટપાલટ તપાસ ચલાવી.

“ નોકર તો મારો હતો, પરંતુ તે પણ એક પ્રકારના બચકર બૂલાવાનો ભોગ થઈ પડ્યો હતો. તે તો એમ જ જાણતો હતો કે, તે મારી પાસે જ છે, પણ ખરી રીતે તે એ એમાંની એક અબળા પાસે હતો, એનું તેને જ્ઞાન હતું નહિ. ” મનોરમાએ વળી એક નવો ભેદ બતાવ્યો.

“ તે તમારો પુરાણો નોકર હતો ? વયમાં વૃદ્ધ હતો ? અને તે

તમારા જ કુટુંબમાં પળાયેલો હતો કે ?” દેવેન્દ્રે એક સાથે ત્રણ સવાલ પૂછ્યા.

“જી હા.” મનોરમાએ ટુંકા જવાબથી જ પતાવી દીધું.

“એવો એક જૂનો અને જાણીતો નોકર શી રીતે ઠગાયો વાર ?” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“એ તેની પહેલી જ બૂલ હતી અને એ પહેલી બૂલમાં જ તે બિચારાના શરીરનો ભોગ પણ અપાઈ ગયો.” મનોરમાએ નિઃશ્વાસ નાંખીને કહ્યું.

“પણ એ બૂલનો ભોગ તે થયો કેવી રીતે ?” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“તે એવી રીતે કે, તે કોઈ દિવસ એવી બૂલ કરતો જ નહોતો, પરંતુ દુર્ભાગ્યોગે જે બૂલ તેના હાથે થઈ હતી, તે બૂલને મરવા પહેલાં તે જાણી ગયો હતો. તે પોતે કેવી રીતે ઠગાયો હતો, એ તેના સમજવામાં આવી ગયું હતું. મરણથી થોડા દિવસ પહેલાં તે એ પણ સમજી ગયો હતો કે, તેને શા માટે અને શા કારણથી વૈરીએ ઠગ્યો હતો. એ વાતને દુશ્મન જાણી ગઈ અને પોતાનો ધાત ન થાય એટલા માટે તેણે તેને મોતને હવાલે કરી દીધો.” મનોરમાએ કહ્યું.

“પોતાની બૂલને તે નોકર જાણી ગયો હતો, એ વાત તમારા જાણવામાં કેમ આવી વાર ?” ડિટેક્ટિવ દેવેન્દ્રે પાછો સવાલમાંથી સવાલ ઉપજાવ્યો.

“તેણે મરવાથી કેટલાક વખત પહેલાં મારા નામે એક ચીઠ્ઠી મોકલી હતી.” જવાબ મળ્યો.

“એ કામળ તમને ટપાલ માર્ગે મળ્યો હતો કે ?” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“ જી-નહિ-એક માણસ આવીને આપી ગયો હતો. એ ચીઠ્ઠી મેં ધણી જ સંભાળથી જાળવી રાખી છે. તે અત્યારે પણ મારી પાસે જ છે. હ્યો આ વાંચી જુઓ. ” એમ કહી મનોરમાએ પોતાની ચોળામાંથી એક ચીઠ્ઠી કાઢીને દેવેન્દ્રના હાથમાં આપી. તેણે તે પત્ર વાંચી જોયો. તે નીચે પ્રમાણે હતો:—

“ શ્રી કાળીજીનો જય !

બહેન ! હું એક અજાણ રીતે દગાધ ગયો છું. તમે જ મારાં સ્વામિની છો, એ હવે હું સારી રીતે જાણી ગયો છું અને એ બાબતના મેં ધણીક પૂરાવા પણ એકઠા કરેલા છે. વખતે એ બધા પૂરાવા માર્ગમાં ખોવાઈ જાય એ ભયથી આ પત્ર સાથે તે કાગળિયા હું આપને મોકલી શકતો નથી. સારો પ્રસંગ મળતાં અને સગવડ થતાં જ હું તે બધા પૂરાવા આપના નામપર મોકલી આપીશ, અથવાતો હું પોતે જ આવીને આપીશ. ગદ્ય કાલથી મને તાવ આવવા માંડ્યો છે અને આજે તો વળી તાવનું જોર કાંઈક વધારે હોય એમ જણાય છે. જો આવતી કાલે પણ મારી તબીયત એવી જ અગડેલી રહેશે અને તાવનું જોર વધતું દેખાશે, તો કોઈ વિશ્વાસુ માણસના હાથે એ બધાં કાગળપત્ર હું તમારાપર મોકલી આપીશ. અંતે તમને ન જાણખીને જે એક ભારી અપરાધ કર્યો છે, તેની ક્ષમા માંગવાને હું હાથ જોડું છું. એ જ.

તમારો નોકર

રામગુલામ. ”

તા. ૬.—“ વિશેષ એ કે, મારી પાસેથી એ પ્રમાણપત્રો કોઈ ચોરી જાય, એનો જરા પણ ડર નથી. કારણકે, એ સઘળા પત્રોને મેં એક રૂમાલમાં બાંધીને એક એવી ગુપ્ત જગ્યાએ રાખેલા છે કે

કોઇના પણ હાથમાં તે આવી શકે તેમ નથી જ, અને એ પોટલીને ઝોળખવા માટે મેં તેના પર ‘૧૭ ક’ એવું એક નિશાન કરી રાખ્યું છે. ”

એ આખો કાગળ વાંચી લઇને દેવેન્દ્ર બાપુ પુનઃ મનોરમાને પૂછવા લાગ્યો કે:—“આ કાગળ મળવા પછી રામગુલામ તરફથી ખીજે પણ કોઇ કાગળ મળ્યો હતો ખરો કે ? ”

“ જ નહિ. કારણકે, એ રાત્રે જ તેનો સ્વર્ગવાસ થઇ ગયો હતો. ” મનોરમાએ શોકાતુર મુદ્રાથી જવાબ આપ્યો.

“ તે કેવી રીતે ? માત્ર એક દિવસના તાવમાં જ તે મરી ગયો ? ” જરાક અન્યયખીના ભાવથી ભવાં ચઢાવીને દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“ એ તાવથી મરી ગયો કે ખીજ કશાથી તે તો પરમેશ્વર જાણે, પણ બહાર તો તે મિરગી-વાઇ-ના રોગથી મરી ગયો એવી વાત સંભળાઇ હતી. ” ઉત્તર મળ્યો.

“ વાર, ત્યારે તમારી તો એવી જ ધારણા છે કે, તેને ઝેર આપીને મારી નાંખવામાં આવ્યો હતો. પણ તે પછી ‘૧૭ ક’ નિશાનવાળી પોટલીની તમે કાંઇ પણ તપાસ કરી હતી કે ? ” દેવેન્દ્રે બારીક સવાલ કાઢ્યો.

“ જ-નહિ-હું કશી પણ તપાસ કરી શકી નહોતી, કારણકે, તપાસનો રસ્તો જ જ્યાં બંધ કરી દેવામાં આવ્યો, ત્યાં શો ઉપાય ચાલી શકે વાર ? એ નોકર રામગુલામના મરણ પછી તરત જ મને ગાંડી ઠરાવીને કેદ કરી રાખી. હું જ્યારે એ બધી હકીકત આપને કહી સંભળાવીશ, ત્યારે મારી વાત જેવી રીતે ખીજ લોકોના માનવામાં નથી આવતી, તેવી રીતે કદાચિત્ આપ પણ એ વાત માન-

વામાં આનાકાની કરશે જ. ” મનોરમાએ વળી એક નવો જ ભેદ ઉઘાડ્યો.

“જો તમે બધી વાત નહિ કહો, તો હું પોતે જ એ બધી વાતનો પત્તો કાઢી લઉં. તમે કહો કે ન કહો, પણ એટલું આજથી જાણી રાખજો કે, મારાથી એક તણખત્તા જેટલી વાત પણ છૂપી રહેવાની નથી. ” દેવેન્દ્રે એક પ્રકારની ગુપ્ત સૂચના આપી દીધી.

“મારા ધન દોલતની ધણીયાણી બનીને આજકાલ અમન ચમન ઉડાવતી બેઠી છે, તેણે જ મને ગાંડી ડરાવીને એક ડોકટરને ત્યાં કેદ કરાવી રાખી હતી. ” મનોરમાએ આંખમાં આંસુ આણીને કહ્યું.

“એ કેટલાક દિવસથી તમારી જાગીરની માલિકણ બની બેઠી છે વાર ? ” દેવેન્દ્ર બાપુએ આગળ સવાલ પૂછ્યો.

“આજે ત્રણ વર્ષથી. ” મનોરમાએ કહ્યું.

“તમે ડોકટરને ત્યાંથી છૂટા થયાં, એને કેટલા દિવસ થયા ? ”

“આજે બે દિવસ થયા. ” મનોરમાએ જવાબ દીધો.

“વાર. તે ડોકટરનું મકાન ક્યાં છે અને તેનું નામ શું ? ”

“તેનું મકાન શિવપુરમાં છે અને તેનું નામ ગોવિન્દપ્રસાદસેન છે. ”

“એ તો તમે જાણો જ છો કે, તમે ગાંડાં છો અને કેદખાના-માંથી નાસી આવેલાં છો, એટલે હું તમને પાછાં પકડીને તે જ ડોકટરને ત્યાં મોકલી શકું એમ છું. ” દેવેન્દ્ર બાપુએ જરાક કરડી આંખ કરીને કહ્યું.

“અરે બાપરે ! હે ભગવાન ! બાપુજી ! આપ આ શું કરવા બેઠા છો ? હું તો આપના શરણે આવેલી છું, માટે આપ જે ચાહો તે કરો. પણ એટલું તો મારે કહેવું જ જોઈએ કે, મને પાછી ડોન

કટરને ઘેર મોકલવા કરતાં જીવથી જ મારી નાખો તો વધારે સારું.”
નિરાશાથી મનોરમાએ એ વાક્યો ઉચ્ચાર્યા.

“ નહિ—નહિ. તમે ગાંડાં છો અને તેથી તમને પકડીને ત્યાં મોકલી આપવાં, એ જ મને વધારે વાજબી જણાય છે. ” દેવેન્દ્રે ધમકી બતાવી. મનોરમા પથર પ્રમાણે જડ બની ગઇ.

પ્રકરણ ૩ જી.

કર્મકથાનક-મધ્ય ભાગ.

દેવેન્દ્ર બાપુએ પોતાના રૂક્ષ અને કર્કશ સ્વરથી મનોરમાને જે ધમકી આપી, તે સાંભળીને કેટલીક વાર સુધી તો તે બિચારીના મોઢામાંથી શબ્દ જ બહાર નીકળી શક્યો નહિ. તે ગુપ-ગુપ બની માથું નમાવીને ત્યાંની ત્યાંજ સજ્જડ થઈ બેસી રહી. કેટલોક વખત જવા પછી આંસુથી ભરેલી આંખો બતાવતી અને દયામણું મોઢું કરીને તે કહેવા લાગી કે:—“આપને મારો જે આટલો વૃતાંત સાંભળાવ્યો, તે આપ સત્ય માનો છો કે હજી મને ગાંડી જ ધારો છો?”

“ મનોરમા ! જ્યાંસુધી હું ‘ ૧૭ ક ’ નિશ્ચાનીવાળી પોટલીનો પતો ન લગાવી શકું, ત્યાંસુધી તમારી કોઇ પ્રશ્ન વાત હું સાચી તરીકે માની શકું એમ નથી. તમારે મનમાં સારી રીતે જાણી રાખવું કે, માઈ નામ દેવેન્દ્રવિજય છે, ” દેવેન્દ્રે જરાક કરડાઇમાં જવાબ આપ્યો.

મનોરમાએ બહુ જ વિનયના આવથી કહ્યું કે:—“બાપુજી! હું આપને આપ આ કામમાં હાથ નાંખો તે પહેલાં એ જણાવવા ઇ-

હું હું કે, હું અત્યારે બહુ જ ગરીબ હાલતમાં છું. મારી પાસે અત્યારે સો અને બહુ તો સવાસો રૂપિયાથી વધારે પુંજ નથી. હું આપને જે છે તે ખરેખર જ જણાવી દઉં છું. માટે આપ આ કામમાં જે મહેનત કરશો, તેનો પૂરો બદલો આપવાની અત્યારે મારામાં શક્તિ નથી, પણ—”

“પણ શું? બોલતાં કેમ અચકાયાં?” દેવેન્દ્રે વચ્ચે જ સવાલ કર્યો.

“પણ એમ કે, જે તમે ‘૧૭ ક’ નિશાનવાળી પોટલીનો પત્તો ન મેળવી શકો તો—” મનોરમા વળી પાછી બોલતી બોલતી અટકી ગઈ.

“તો શું થાય?” પાછો દેવેન્દ્રે વચ્ચે જ પ્રશ્ન પૂછ્યો.

“તો માફ નહોતો જ નીકળી જાય. કારણકે એ પોટલીના આધારે જ મને મારી મિલકત મળશે, એવી આશા છે. મારા પિતા મરતી વેળાએ-એ વાતને આજે ચાર વર્ષ થયાં-મારા માટે એ છામાં એાછી બે લાખ રૂપિયાની રકમ મૂકી ગયા છે.” મનોરમાએ કારણ દર્શાવ્યું.

“હું અટકળ કરી શકું છું કે, તમારી માતા પણ જીવતાં નથી.” છૂપી પેલીસના અમલદારે પોતાની ચાતુરીમાં આગળ વધવા માંડ્યું.

“મારી માતાના મૃત્યુને તો આજે લગભગ દશ વર્ષ થવા આગ્યાં. અત્યારે મારી અવસ્થા અઢાર વર્ષની છે. મારી માતા મને આઠ વર્ષની મૂકીને મરી ગઈ હતી.” મનોરમાએ ખુલાસો કર્યો.

“ આટલી ઉંમર થવા છતાં તમે હજી પરણ્યા નથી, એનું કારણ શું છે વાર ? ” ડીટેક્ટિવ દેવેન્દ્રે એક સ્ત્રીને સાધારણ રીતે શર્માવનારો સવાલ કર્યો.

“ મારા પિતા બ્રહ્મોસમાજ હોવાના કારણથી બાલવિવાહની પદ્ધતિથી વિરુદ્ધ હતા. જ્યારે તેમનો સ્વર્ગવાસ થયો, ત્યારે મારું વય ચૌદ વર્ષનું જ હતું. કદાચિત્ત એ વર્ષ તે વધારે જીવ્યા હોત, તો હું પરણી શકી હોત; પણ તે પહેલાં જ દુર્ભાગ્યના આવા ભયંકર ચક્રમાં હું આવી પડી અને વર્ષો સુધી ડોક્ટરના કેદખાનામાં સળકતી પડી રહી, એટલે મારાથી પરણી શકાયું નથી. ” મનોરમાએ શર્માવા વગર જ યથાર્થ ઉત્તર આપી દીધો, ખરેખર માણસપર જ્યારે દુઃખનાં વાદળ તૂટી પડે છે, ત્યારે પછી શરમ અને લજ્જા જેવું કાંઈ પણ રહી શકતું નથી, એ નિયમની સત્યતાનો મનોરમાએ પ્રત્યક્ષ પરિચય કરી આપ્યો.

“ વાર-તો અત્યારે તમારે બદલે તમારી મિલકતની જે માલિક થઈ બેઠી છે તે તથા તમારી માસીની પુત્રી બહેન કુમુદિની તે નંબર બીજાવાળી યુવતી છે કે નંબર ત્રીજાવાળી અબળણી અબળા છે, એની તમને કશી ખરાબર ખબર છે ખરી કે ? ” દેવેન્દ્રે પાછો એક પેચદાર સવાલ રજૂ કર્યો.

“ એ વિશે જેમ હું ખરાબર કશું પણ જાણતી નથી, તેમજ અટકળથી પણ હું કાંઈ કહી શકું એવી હાલતમાં નથી. ” મનોરમાએ ખરેખરો જવાબ આપ્યો.

“ બનાવ ઘણો જ ગોટાળાબરેલો છે, પણ ફિકર નહિ. પણ વાર, તમારું મકાન ક્યાં આવેલું છે ? ” દેવેન્દ્રે જરાક વિચાર કરીને પૂછ્યું.

“ ખિદિરપુરમાં ગંગાના કિનારાપર રાજમહાંલયના જેવી એક મોટી હવેલી ઉભી કરેલી છે. તેની ચારે તરફ અનેક ફળ ફુલનાં ઝાડોથી શોભતો એક બગીચો બનાવેલો છે અને બગીચાની ચારે તરફ આસપાસ પથરની ઉંચી દીવાલ ચણી લીધેલી છે. એ દીવાલની પાસે સર્વત્ર દેવદાર અને તમાલનાં ઝાડો ઉમેલાં જોવામાં આવે છે. મારા પિતાએ બહુ જ પ્રેમથી એ મકાનનું નામ “ આનંદ કુટીર ” રાખ્યું હતું અને અद्याપિ એ તે જ નામથી ઓળખાય છે. ” મનોરમાએ ઉત્તર આપ્યો.

“ વાર-ત્યારે તમારા ત્રણમાંથી જે મરી ગઈ છે, તે તમારી બહેન કુસુમિની નથી એમ સમજીને જ મારે કામ ચલાવવું પડશે. વાર-તમારી બહેનને મરી ગયાને કેટલોક વખત થયો હશે ? ” દેવેન્દ્રે સવાલ કર્યો.

“ જે વેળાએ મને ગાંડી બનાવીને ડોક્ટરને ત્યાં કેદ કરવામાં આવી, તેથી પંદર દિવસ પહેલાં તે મરી ગઈ હતી. ” મનોરમાએ કહ્યું.

“ તેનું મરણ ક્યાં થયું હતું ? ” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“ આનંદ કુટીરમાં જ. ” મનોરમાએ જવાબ આપ્યો.

“ ક્યા રોગથી ? ” પાછો સવાલ પૂછ્યો.

“ જે રોગથી સમગ્રુલામનું મરણ થયું હતું તેજ રોગથી. ” જવાબ અપાયો.

“ મિરગીના રોગથી ? ” દેવેન્દ્રે નક્કી જાણી લેવા માટે પૂછ્યું.

“ નહિ, ઝેરથી. જ્યારે મારી બહેનનો સ્વર્ગવાસ થયો, તે વેળાએ હું ખિદિરપુરમાં મારી માલમિલ્કતને મેળવવાના પ્રયત્નમાં ગુલાયલી હતી. અમારા એક વકીલ હતા અને મારા પિતાના કોર્ટ-

માંના કળ્યા અને મુંઝવણો તે જ ચલાવતા હતા; એટલે મેં તેમને જ મારો બધો વૃત્તાંત કહી સંભળાવીને મારી મિશ્કત મને પાછી અપાવવા માટેની વિનંતિ કરી હતી. મારી આવી કર્મકથા સાંભળીને તેમણે ધણે જ ખેદ દર્શાવ્યો અને મારા લાભ માટે પોતાથી બનતા પ્રયત્નો કરવાનું મને વચન આપ્યું. તેમણે મને એટલો બધો વિશ્વાસ જણાવ્યો કે, મારો તો એવો જ નિશ્ચય થઈ ગયો કે, મારા માટે તેઓ આકાશ અને પાતાળને એક કરી નાખશે. એ પછી તેમણે જ મને એક ગાંડી સ્ત્રી તરીકે જાહેર કરીને ડોક્ટરના ઘરમાં કેદ કરાવી દીધી. ” મનોરમાએ આંખોમાંથી આંસુ વર્ષાવીને પોતાની એ કથા કહી સંભળાવી.

“ વાર, સમજ્યો. એ વકીલ તમારા દુશ્મનના પક્ષમાં હોવો જોઈએ. હું બલા, એ વકીલનું નામ શું છે ? ” દેવેન્દ્રે વિચાર કરીને પૂછ્યું.

“ એ વકીલનું ખરું નામ તો જો કે તુલસીદાસ ખસૂ છે પરંતુ લોકો તેને તુલસી બાપુના નામથી જ સાધારણ રીતે ઓળખે છે. ” મનોરમાએ યથાર્થ ઉત્તર આપ્યો.

“ વાર, એની પણ હું સારી રીતે ખબર લઉંશ. પણ તમને ગાંડી કહેવાનું અથવા બનાવવાનું વિશેષ કારણ શું હતું વાર ? ” ટિટ્ટિકિટ્ટે પૂછ્યું.

“ આ બાબતમાં માત્ર એક વાત ઉપરાંત ખીજું મારાથી કંઈ પણ કહી શકાય તેમ નથી. તે વાત એ છે કે, કેટલાક કામગીરી અંગ્રેજી ભાષામાં લખીને વકીલ સાહેબે મારા હાથમાં આપ્યા અને તે આનંદ કુટીરમાં લઈ જવા માટેનો મને હુકમ કરાવ્યો. વગી

તેમણે એમ જણાવ્યું કે એ કાગળિયામાં માલમિલકતની બાબતની ધણીક વાતો લખેલી છે. મેં તેમના હુકમ પ્રમાણે કાર્ય કર્યું. એટલે કે તે કાગળો હું આનંદ કુટીરમાં લઈ ગઈ. પણ એ કાગળોને જોઈને બધા મારી હાંસી કરવા લાગ્યા. ” મનોરમાએ જણાવ્યું.

“ વારૂ, પછી શું થયું ? ” દેવેન્દ્રે સવાલ કર્યો.

“ એ કે, એ બાબતનો વિચાર કરીને ફેંસલો કરવામાં આવશે, એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો. ” મનોરમાએ કહ્યું.

“ વિચાર માટે કયું સ્થાન નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું ? ” દેવેન્દ્રે મૂછોપર હાથ ફેરવીને પૂછ્યું.

“ વિચાર કરીને ફેંસલો કરવાવાળા મેજસ્ટ્રેટને એ આનંદ કુટીરમાં જ બોલાવવામાં આવનાર હતો. ” મનોરમાએ કહ્યું.

“ એ વાત પણ હવે મારા સમજવામાં આવી ગઈ. તમારા વકીલે જ તમને ઉડા ખાડામાં ધકેલી દીધાં હતાં; એમાં તો હવે જરા પણ શક રહ્યો નથી કે, તે વકીલ કોઈ બારે હાજર જ હોવો જોઈએ. તેણે પ્રથમથી જ તમને હાજરાની શરૂઆત કરી હતી. વારૂ, પછી ફેંસલો શો થયો ? શું એટલામાં જ તમારી બહેન નં. ૨ જીનો સ્વર્ગવાસ થઈ ગયો કે ? ” દેવેન્દ્રે એ સવાલ સાથે જ પૂછ્યા.

“ જી હા. એ જ થયું. ” મનોરમાએ ટુંકો જવાબ દીધો.

“ વારૂ, ત્યારપછી શો બનાવ બન્યો ? ” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“ ત્યાં બે પુરૂષ બેઠા હતા અને મનમાં હું એમ જ સમજતી હતી કે એ જ મેજસ્ટ્રેટ હોવા જોઈએ. મેં તેમને મારો બધો ટ્રતાંત કહી સંભળાવ્યો. મારો વકીલ પણ એ વખતે ત્યાં જ

હાજર હતો, તેણે ધીમે ધીમે કોણુ જાણે તેમના કાનમાં કાંધક વાત કહી. પહેલાં તો મારો એવો જ નિશ્ચય થયો કે, એ તેમને મારા વિષે જ કાંધ બલામણુ કરતો હશે. પરંતુ તે જ ક્ષણે મારી એ ધારણા મને ખોટી પડેલી દેખાઇ આવી. વકીલની એક વાત મેં સાંભળી લીધી અને તે એ હતી કે ‘બહુ જ ચસ્કેલા મગજની અને ગાંડી છે.’ એ શબ્દો સાંભળતાં જ મારું હૃદય કંપવા લાગ્યું. તેની એ વાત સાંભળીને તે બન્ને પુરૂષોએ કહ્યું કે;—“હા-એ ગાંડી તો છે જ એમાં કાંધ શંકા નથી.” એમ કહીને તે બન્નેએ હું ગાંડી છું, એમ બે કાગળોપર લખીને અને પોતાની સહી કરીને તે કાગળો વકીલ સાહેબને હવાલે કરી દીધા. આટલી વાર સુધી હું જેમને મનસાફ કરનાર સમજતી હતી, તે બન્ને મેજીસ્ટ્રેટ નહિ, પણ પ્રખ્યાત ડોક્ટરો હતા, અને તેમણે મારી ગાંડાઇને સાબીત કરીને પોતાનું સર્ટીફિકેટ અથવા અભિપ્રાયપત્ર લખી આપ્યું હતું. કહેવાનો સારાંશ એટલો જ કે, મારા જ વકીલે મારું સત્યાનાશ કરી નાંખ્યું.” મનોરમાએ કહ્યું.

“ઠીક, ત્યારે એ વખતે તમને એક ગાંડી સ્ત્રી ઠરાવવામાં આવી. વાર પછી?” દેવેન્દ્રે પ્રશ્નની માળા આગળ ફેરવવા માંડી.

“એ પછી મને ડોક્ટરને ત્યાં કેદ કરવામાં આવી અને ઘણું કરીને તે જ ત્રીજા નંબરવાળા સ્ત્રી મારો પોશ્ચાક ધારણુ કરી મારા જ નામથી પોતાને ઝાળખાવીને આવી, મારાપર દયા દેખાડવા લાગી. તેણે ડોક્ટરને મારા ખર્ચ માટેના રૂપિયા આપવાનો વાયદો કર્યો. એને ડોક્ટરને કહ્યું કે, “આ બાઇને કાંધ. પણ દુઃખ થવા દેવું નહિ.” એમ કહીને જાણે તે મને જાણતી જ ન હોય અને મારી આવી દુર્દશાને દેખીને મારાપર દયા તથા ઉપકાર જ કરતી હોયતી,

એવો ભાવ તે દેખાડવા લાગી. તે વખતે તેને જોનારના મનમાં એવા જ ભાવો આવવા માંડ્યા હતા કે, એ કોઇ સ્વર્ગમાંથી ઉતરી આવેલી દેવી છે અને ગરીબ તથા દુઃખી જનોપર એ દયા જ કરતી ફરે છે. એના મર્મમય સમસ્ત શરીરમાં પાપનો અંશ માત્ર પણ કોઇના જોવામાં આવતો નહોતો. એ સ્ત્રીને જોઇને બધા હેમતાઇ ગયા અને તેના એ દંભને જોઇને બધા મને એમ જ કહેવા લાગ્યા કે:- “આ સ્ત્રી ગાંડી નથી, પણ દગાબાજ છે, અને બીજાનું નામ ધારણ કરીને પારકા માલને પોતાનો કરવાનો ફંદો જ એણે રચ્યો હતો, માટે એને આવી હાલતમાં રાખવી એ જ વધારે સારું છે.” તેમની એ વાતોથી મને વિશ્વમાં અન્યાય દેખાવા લાગ્યો.” મનોરમાએ નિઃશ્વાસ નાંખીને કહ્યું.

“તે વખતે તમે એની કાંઇ પણ સાખીતી આપી ન શક્યાં કે, તમારો સદાનો નિવાસ આનંદ કુટીરમાં જ હતો અને એ બધી માલ મિલકતનાં માલેક તમે જ છો?” ડિટેક્ટિવે ખોંચીને સવાલ પૂછ્યો.

“સાખીતીઓ તો મારી પાસે ધણીએ હતી અને હું તેમની એ વિષે દરેક રીતે ખાત્રી કરાવી શકું એમ હતું, પણ મારું તેમણે કાંઇ પણ સાંભળ્યું જ નહિ એટલે એનો શો ઉપાય થઇ શકે વાર? મેં છેલ્લે એમ કહ્યું કે, અમારી હવેલીમાં એક ચોર કોટડી છે, તેને કોઇ પણ જાણતું નથી અને તે એટલે સુધી કે નંબર ત્રીજવાળાને પણ એના માર્ગની જાણ નથી. માત્ર હું જ એ ઓરડીનો રસ્તો ખતાવી શકું એમ છે. માટે આનંદ કુટીરની સ્વામિની હું જ છું.” મનોરમાએ નિરાશા ખતાવીને કહ્યું.

“ તોપણ તેમણે તમારી વાત ન માની અને તમને ગાંડી ગાંડી જ કહેતા ગયા કે ? ” જેવેન્દ્રે હિંદુગારાત્મક પ્રશ્ન કર્યો.

“ માઈં કયું પણ ન માન્યું, એથી હું બહુ જ બ્યાકુળ બની ગઈ અને માઈં સર્વસ્વ લૂંટાઈ જવાથી મારી દશા ખરેખરી ગાંડી જેવી બની ગઈ. મારા પિતાએ પરસેવો ટપકાવીને પોતાના જીવન-કાળમાં કમાણી કરી જે કાંઈ એકદું કર્યું હતું, તે બધું એક અઝાણી રાંડ અન્યાયથી પોતાના હાથમાં કરી લે, એ મારાથી જોઈ શકાતું નહોતું અને ન જોઈ શકાય એ સ્વભાવિક જ હતું. હું જોકે બધી રીતે ગભરાઈ અને મૂંઝાઈ ગઈ હતી, પરંતુ બિલકુલ નિરાશ તો થઈ નહોતી જ. કોઈ ને કોઈ દિવસે પણ પાપનો એ ઘડો જરૂર ફુટવાનો જ, એવો મારા મનમાં દૃઢ વિશ્વાસ હતો. અત્યારે હવે સંયોગવશ ડોક્ટરના હાથમાંથી છૂટીને હું આપના શરણે આવી પડી છું. આપના નામનો જયનાદ ધણા દિવસથી મારા સાંભળવામાં આવ્યા કરતો હતો અને ધણા લોકોના મુખથી મેં આપની પ્રશંસા સાંભળી હતી. આખા ખંડાળામાં આપના જેવો અને આપની ધરા-બરી કરી શકે એવો બીજો એક ડિટેક્ટિવ નથી એ પણ હું સારી રીતે જાણું છું. માટે મારો આ આશ્રિતમાંથી છૂટકારો કરીને મને મારી મીલકત અપાવવાની હામ બીડે એવો બીજો આપના વિના કોઈ પણ પુરૂષ હું જોતી નથી.” મનોરમાએ જેવેન્દ્રની સ્તુતિનાં સ્તોત્ર ગાયાં.

“ ચિન્તા નહિ. તમારી વિપત્તિને ટાળવા માટે હું મારો જીવ ત્યાંસુધી મારાથી બની શકતા બધા પ્રયત્નો કરીશ.” જેવેન્દ્રે તે નિરાશ અને લૂંટાયેલી અજાણને આશ્વાસન આપતાં કહ્યું.

“ બાપુજી ! આપનાં આ વચનોથી મારા મનમાં બહુ જ વિશ્વાસ બંધાય છે. જે ઈશ્વરની કૃપા થશે તો આપનો પરિશ્રમ અવશ્ય સફળ થવાનો જ. આપના આ આશ્વાસનથી મારા મનમાં આનંદનો જે ઉમળકો આવે છે, તેનું વર્ણન અત્યારે હું કરી શકતી નથી.” મનોરમાએ ગદ્ગદિત સ્વરથી એ વાક્યો ઉચ્ચાર્યા.

“ જે તમે ધારો તો કરી શકો એમ છે.” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

“ આપ જ ત્યારે જણાવો કે, હું એ કેમ કરીને બતાવી શકું એમ છે ? ” આશ્ચર્યથી મનોરમાએ સવાલ કર્યો.

“ એવી રીતે કે, હું જે કહું તેના સારા કે નહારાપણાનો વિચાર કર્યા વિના જ તેને ખોટું માની લ્યો.” દેવેન્દ્રે માર્મિકતાથી કહ્યું.

“ બહુ સારું, આ પછે જ હું એમ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લઉં છું. આપ જેમ કહેશો તેમ કરવાને હું હાથ જોડીને તૈયાર રહીશ.” મનોરમા ખોલી.

“ વારૂ, મારે તમને હજી પણ બીજા કેટલાક સવાલો પૂછવાના છે. નંબર ત્રીજાની સ્ત્રીનો વિવાહ થયો છે કે નહિ ? ” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“ ત્રણ વર્ષ પહેલાં તો એ કુમારિકા જ હતી. પણ અત્યારે તે એમની એમ જ છે કે ધણીવાળી થઈ છે, એ વાત મારા જાણવામાં નથી.” મનોરમાએ સત્ય ઉત્તર આપ્યો.

“ અને તમારી પહેન કુમુદિની ? ” દેવેન્દ્રે બીજો સવાલ પૂછ્યો.

“ તેનો વિવાહ નથી થયો.” મનોરમાએ જવાબ આપ્યો.

“ તમારાં માબાપ સાથે તમારાં માસી અને માસાનો કોઈ વાર ટોટા ભણેડો થયો હતો ખરો કે ? ” દેવેન્દ્રે સવાલોની સાંકળને આગળ લંબાવી.

“ એ વૃત્તાંત પણુ આપને હું સંક્ષેપમાં કહી સંભળાવીશ. ”
ઉત્તર મળ્યો.

“ હા-કહી જાઓ, કારણકે, એ બધી વાતો મારે અત્યારથી જ જાણી લેવી જોઈએ છે. ” દેવેન્દ્રે અનુમોદન આપ્યું. મનોરમાએ નીચે પ્રમાણેનો વૃત્તાંત કહેવા માંડ્યો:—

“ મારા પિતા ધનવાન પુરુષ હતા, અને કુમુદિનીનો પિતા અથવા મારો માસો બહુ જ નિર્ધન અને કંગાળ મનુષ્ય હતો. કુમુદિનીની માતા મારી માતાની જોડીયા બહેન હતી. જ્યાંસુધી મારી માતા જીવતી હતી, ત્યાંસુધી મારી માસી પણ આનંદ કુટીરમાં અમારે ત્યાં જ પોતાનો સમય વીતાડતી હતી. જે વેળાએ મારી માસી અમારા ઘરમાં વસતી હતી, તે વેળાએ મારી અને કુમુદિનીની અવસ્થા લગભગ આઠ આઠ નવ નવ વર્ષની જ હતી. ” મનોરમાએ કહ્યું.

“ તે વેળાએ તમારા રંગ રૂપમાં કોઈ જાતનો તફાવત નહોતો કે ? ” વચમાં જ દેવેન્દ્રે શંકા આવવાથી સવાલ કર્યો.

“ જી, નહિ, અમારા રંગ રૂપમાં કોઈ પ્રકારની ભિન્નતા હતી નહિ. મારી માસી પોતે પણ અમને બરાબર ઓળખી શકતી નહોતી. એટલા માટે તે નિત્ય મારા કપાળમાં કંકુનો ચાંદ્રો કરી મૂકતી હતી. જે વેળાએ અમે બન્ને બહેનો એક જાતના પોશાકમાં સજ્જ થતી હતી, તે વેળાએ નોકર-ચાકર ગિચારા બહુ જ ગમરાટમાં પડી જતા હતા. ” મનોરમાએ જવાબ આપ્યો.

“ એક જ જાતના પોશાક પહેરવાની વધારે ઇચ્છા કોને થતી હતી ? તમને કે કુમુદિનીને ? ” દેવેન્દ્રે એક ઉંડો સવાલ પૂછ્યો.

“કુમુદિનીના મનમાં એક સરખો પોશાક પહેરીને ફરવાની બહુ જ ઇચ્છા થયાં કરતી હતી. તે હંમેશા મારો જામો જ પહેર્યો કરતી હતી, અને કોઇ કોઇ વાર મારા પોશાક જેવો પોતાનો પોશાક પણ તૈયાર કરાવતી હતી.” મનોરમાએ સ્પષ્ટીકરણ કર્યું.

“તને એમ કરવાનું કારણ શું હતું વાર ?” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“કુમુદિની બહુ જ વિનોદી સ્વભાવની બાળા હતી અને તે એટલે સુધી કે વિનોદ કરવા વિના એક ક્ષણ માત્ર પણ તે રહી શકતી નહોતી. અર્થાત્ તે નોકર ચાકરો સાથે પણ ઠૂઠા મશ્કરી કર્યા કરતી હતી, અને મારા જેવો પોશાક પહેરી નોકરોને બૂલાવામાં નાંખીને હંમેશા તેમને બનાવતી હતી. તેમને મારા જેવા જ હુકમ ફરમાવતી હતી અને નોકરોને પોતાનો હુકમ ઉઠાવતા જોઇને મનમાં આનંદ પામતી હતી.”

“હીક, આ બાબતમાં પણ અવશ્ય કાંઇ પેચ હોય એમ જણાય છે. એનો કેટલોક ભેદ મારા સમજવામાં આવી ગયો છે. જે મરણશરણ થઇ છે, તે નંબર ત્રીજાવાળી અચ્છાત યુવતી જ છે, અને અત્યારે જે આપની માલ મિલકતનો ઉપભોગ કરતી બેઠેલી જેવામાં આવે છે, તે બીજી કોઇ નહિ પણ નંબર બીજાવાળી તમારી માસીની દીકરી બહેન જ છે.” એમ કહીને ડિટેક્ટિવ દેવેન્દ્રવિજય કાંઇક વિચારમાં પડી ગયો.

પ્રકરણ ૪ થું.

કર્મકથાનક-શેષ ભાગ.

મનૌરમા આગળ કહેવા લાગી કે:—“ માત્ર મારા પિતા જ અમને બરાબર ઓળખી શકતા હતા. તેઓ કહેતા હતા કે, અમે બન્નેની મુખમુદ્રામાં જે કેટલોક તફાવત રહેલો છે, તેને માત્ર તે જ જાણી શકે છે.”

એમ કહીને મનૌરમા કેટલીક વાર સુધી ચૂપ થઈને બેસી રહી અને જાણે કાંઈ મહાગંભીર વિચારમાં તે પડી ગઈ હોયની, એવો ભાસ થવા લાગ્યો. થોડી વાર થોભીને તે પાછી બોલવા લાગી કે:—“ એક દિવસ મારા પિતાએ મને એકાંતમાં બોલાવીને ખાનગી રીતે કહ્યું કે—કુમુદિની જે આવો વિનોદ કરે છે, તે સારો નથી. આજ મેં એક એવી યુક્તિ શોધી કાઢી છે કે, જેથી આ બધો તને સોસવો પડતો ત્રાસ એકદમ ટળી જશે. તે એ યુક્તિ છે કે, આ વીંટી જ્યારે પણ તું નોકરોને કાંઈએ હુકમ કરે ત્યારે તેમને બતાવી દેવી. નોકરોને મેં એ વાતનો ઇશારો આપી મૂક્યો છે. એટલે તને ઓળખીને તરત તેઓ તારી આજ્ઞા માન્ય કરશે. આ વીંટી વિના જે કોઈ પણ તેમના પર હુકમ ચલાવશે, તેમનો હુકમ માનવાને તેઓ બંધાયેલા નથી. તું આ વીંટીને તારા ડાબા હાથની આંગળીમાં હંમેશાં પહેરી રાખજે. એટલું કહીને મારા પિતાએ તે વીંટી મારી આંગળીએ ચઢવી દીધી. એ સુવર્ણ મુદ્રિકામાં વેલ પાંદડાંની અદ્વિતીય કારીગીરી કરેલી હતી અને અમારો નોકર રામચુલામ જે હુઆયો, તે માત્ર એ મુદ્રિકાને લીધે જ.”

“ તમારી આ વાતથી સાફ જણાઇ આવે છે કે, એ વીંટીને તમે ખોધ બેઠાં છો.” દેવેન્દ્રે ઉદ્ધમાર કાઢ્યો.

“ ખરી વાત છે. એ વીંટીને ખરેખર હું ખોધ બેઠી છું. ”

“ કેવી રીતે ખોધ વાર ? ” દેવેન્દ્રે સવાલ કર્યો.

“ એ હું જાણતી નથી કે, કેવી રીતે વીંટી ખોવાઇ ! મારા જાણતાં તો એ ચોરાઇ નથી, એટલે કદપના કરી શકાય છે કે, વખતે ઉંઘમાં કોઇએ તે મારી આંગળીએથી કાઢી લીધી હશે.” મનો-રમાએ ઉત્તર આપ્યો.

“ ઠીક-પણ તે વીંટી કેવી હતી ? ” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“ તે વીંટી સોનાની હતી અને તેના ઉપર વેલપુટાનું નકસી કામ ધણી જ સફાઈથી કરવામાં આવેલું હતું, વચ્ચે બે ત્રણ હીરાની કણીઓ પણ જડેલી હતી અને હીરાકણીની વચ્ચે એક પન્નો બેસાડેલો હતો. એ પન્નામાં ‘ ઐ ’ અક્ષર લખેલો હતો. જ્યારે મારા પિતાએ એ વીંટી મારી આંગળીએ પહેરાવી, ત્યારે તેમણે એમ કહ્યું હતું કે, આ વીંટીમાં એક એવો ગુણ રહેલો છે કે, એ જેના હાથમાં હશે, તે મનુષ્ય અથવા સ્ત્રી ભારી સંપત્તિના અધિકારી થશે; તેમ જ જે કોઇ પણ આ વીંટીને એક વાર પહેરીને પાછી કાઢી નાંખશે, તેની આપત્તિ અને વિપત્તિયોની સીમા રહેશે નહિ.” મનોરમાએ એક દીર્ઘ નિઃશ્વાસ નાંખીને કહ્યું: “ ખરેખર તમારી અત્યારની દુર્દશાને દેખીને તમારા પિતાની એ ભવિષ્યવાણી ખરાબર ખરી પડેલી જોવામાં આવે છે.” દેવેન્દ્રે પોતાનો મનોભાવ દર્શાવ્યો.

મનોરમા આગળ વધીને કહેવા લાગી કે—“ મારા પિતા કેટલાંક વર્ષ પહેલાં દ્રાવિડ દેશમાં ગયા હતા અને ત્યાંના એક જ્યોતિષીએ એ મુદ્રિંગ તેમને આપી હતી. એ મુદ્રિકાની વાત પિતાજીને અનેક વાર પૂછી હતી, પણ તેમણે એનો ભેદ મને જણાવ્યો નહોતો. એ વીંટી મારા હાથમાં આવ્યા પછી કુમુદિનીએ જાણી લીધું કે, અમારા બંનેમાં કાંઈ ભેદ અવશ્ય આવી પડેલો છે અને એને લીધે જ નોકરો તેના હુકમને માન આપતા નથી. એ ભેદને જાણી લેવા માટે તેણે અનેક પ્રયત્નો કર્યા, પરંતુ કોઈ પણ રીતે એ ભેદ તેના જાણવામાં આવી શક્યો જ નહિ. મારી માતાના મરણ પછી મારા પિતા મને દિલ્હી લઈ ગયા અને તે સમયે પણ કુમુદિની પોતાની માતા સાથે આનંદ કુટીરમાં જ રહેતી હતી. પિતા સાથે દિલ્હીમાં લગભગ મેં એ વર્ષ જેટલો સમય વીતાડ્યો. હું જાણું છું કે, મારી ગેરહાજરીમાં વીંટીનો બધો ભેદ કુમુદિનીએ નોકરો પાસેથી કઢાવી લીધો હતો. ઘરમાં અંદરનો શો ઝંઘડો થયો હતો એ હું જો કે બરાબર જાણતી નથી, પણ પરિણામ એ જોવામાં આવ્યું કે, દિલ્હીથી અમારા આવ્યા પછી એક વર્ષે મારા પિતાએ મારી માસીને બાળબચ્ચાં સહિત આનંદ કુટીરને છોડી જવા માટેની આજ્ઞા કરી દીધી. મારા પિતા ઘણા જ ગરમ મિજાજના માણસ હતા, એટલે એક વાર જે વાત તેમના મોઢામાંથી નીકળી, તેને ફેરવી શકવાની કોઈનામાં પણ શક્તિ હતી નહિ. જ્યારે મારાં માસા માસી અને કુમુદિની આનંદ કુટીરને છોડીને ચાલ્યાં ગયાં હતાં ત્યારે બહેનના સમાગમ વિના મને બહુ જ ઉદાસીનતા લાગવા માંડી. પરંતુ શું કરું? હું નિશ્ચય હતી. એ દિવસથી જ કુમુદિની અને મારા એકત્ર નિવાસનો અંત

આવી ગયો. એ બનાવ બન્યા પછી એ વર્ષે કુમુદિનીના પિતાનો દેહાન્ત થઇ ગયો અને મારા પિતાના મરણથી થોડાક દિવસ પહેલાં કુમુદિનીની માતા પણ સ્વર્ગવાસિની થઇ ગઇ હતી.”

“ પણ આમ જોતજોતાંમાં તમને તમારા મકાનમાંથી દૂર કરી દેવામાં આવ્યાં અને માલ મિલકત ખીજના હાથમાં ગઇ, એ બધું કેમ બન્યું ? મિલકત પણ થોડી ઘણી નહિ કિન્તુ એ અઢી લાખની છે. એ મિલકતને આમ એકાએક તમે ખોઇ કેમ બેઠાં વાડ ? ” દેવેન્દ્ર બાબુએ સવાલ કર્યો.

“ શત્રુઓએ બહુ જ સરળતા અને સુગમતાથી મને મારા ગૃહથી અને ઘનથી ખસેડીને દૂર કરી નાંખી, એ વૃત્તાંત તો વળી બહુ જ આશ્ચર્યકારક છે. બનાવ એવો બન્યો કે, શાહનગરમાંના અમારા એક સગાને ત્યાં વિવાહનો પ્રસંગ હતો અને મને આમંત્રણ હતું એટલે હું ત્યાં ગઇ હતી—”

“ વાડ, જરા થોભો અને એ વાતનો જવાબ આપો કે, એ વખતે તમારી બહેન કુમુદિની ત્યાં હતી ખરી કે નહિ ? ” દેવેન્દ્રે મનોરમાને વચ્ચે જ બોલતી અટકાવીને સવાલ કર્યો.

“ તે સમયે તે ક્યાં હતી, એ વિશે હું કશું પણ જાણતી નથી. તેનું ઘર ચૈતલા ગોપાલનગરમાં આવેલું છે. પરંતુ તેને આમંત્રણ આપવામાં આવ્યું હતું કે નહિ, એની મને ખબર નથી.” મનોરમાએ જવાબ આપ્યો.

“ જોને ઘેર તમે વિવાહમાં ગયાં હતાં, તેની અવસ્થા કેવી છે વાડ ? ” દેવેન્દ્ર બાબુએ સવાલ કર્યો.

“ તે એક બહુ જ મોટા માણસ છે. તેમને ત્યાં માત્ર હું જ એ-

કલી ગઇ હતી એમ નહોતું. મારા જેવા બીજા પણ ઘણા મેહમાન આવ્યા હતા. જે દિવસે તેમને ત્યાં વરઘોડાની ધામધુમ થવાની હતી, તે દિવસે જ એક માણસે આવીને એક ચીઠી મારા હાથમાં આપી. એ ચીઠીમાં એમ લખેલું હતું કે, તમારા પિતાનો એક જુનો નોકર બહુ જ બીમાર છે ને તેના બચવાનો બરોસો નથી. તે મરણ પહેલાં એક વાર તમારાં દર્શન કરવાની ઇચ્છા ધરાવે છે. ' એ ચીઠી વાંચીને વધારે વાર મારાથી ત્યાં રહી શકાયું નહિ. એટલે તે દિવસે જ તે ચીઠી લાવનાર માણસ સાથે જ મારા પિતાના મરણ પથારીએ પડેલા નોકરને જેવા માટે હું ચાલી નીકળી. " મનોરમાએ ખુલાસો કર્યો.

" તે જ દિવસે તમે ત્યાંથી પાછા ફરી ન શક્યાં, ખરું ને ? " દેવેન્દ્રે જરાક પેચવાળો સવાલ કર્યો.

" જી, ના. મેં ત્યાં જમીને જોયું તો તે નોકરની હાલત બહુ જ ખરાબ થઈ ગયેલી મારા જેવામાં આવી; એટલે તેના આગ્રહને વશ થઈને તે રાત્રે હું ત્યાં જ રહી ગઇ અને બીજે દિવસે શાહનગરમાં પાછી આવી. " મનોરમાએ કહ્યું.

" તમે એકલાં બેઘતલામાં ગયાં હતાં કે ? " દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

" જી, હા. " મનોરમાએ જવાબ આપ્યો.

" અરે રે-બહુ જ ગજમ થઇ ગયો ને શું ! " દેવેન્દ્રે ઉદ્દેશ્ય કર્યો.

" ખરું છે-માયુજી ! એ ગજમ થઇ જવાથી જ આજે હું આમ એક બીખારણુના અવતારમાં આવી પડી છું અને ધર ધર રખડતી ફરું છું. જે વેળાએ હું શાહનગરમાં પાછી આવી, તે

વેળાએ બપોરના ત્રણ વાગી ગયા હતા. આવતાં વેંત જ ઉતારા માટે જે ઓરડો મને આપવામાં આવ્યો હતો, તે ઓરડામાં જ કોઇને પૂછ્યા ગાછ્યા વિના સીધી સડક હું ચાલી ગઇ, કારણકે, પ્રથમ મારી દાસીને મળવાનો અને તેને કાંઇક કહેવાનો મારો વિચાર હતો.” એટલું કહીને મનોરમાએ એક દીર્ઘ નિઃશ્વાસ નાખ્યો.

“પછી ત્યાં તમારી તે દાસીનો મેળાપ થયો કે નહિ ?” દેવેન્દ્ર બાપુએ ઝડપથી સવાલ રજુ કર્યો.

“દાસીનો મેળાપ થવાને બદલે ત્યાં એક અજબ જાદૂગરી મારી દૃષ્ટિએ પડી. ત્યાં એક કોઇ મોટા માણસની છોકરી આવીને ઉતરેલી મારા જોવામાં આવી કે જે બાળાને જીંદગીમાં કોઇ વાર પણ મેં જોયેલી નહોતી. મારા મનમાં એવો વિચાર આવ્યો કે, બૂલથી કદાચિત્ હું બીજા ઓરડામાં ચાલી આવી હઇશ અને એટલા માટે પૂછ્યા વગર ઓરડામાં પ્રવેશ કરવા માટે ક્ષમા માગીને હું તરત જ પાછી બહાર નીકળી આવી. પણ બહાર આવતાં જ મારો સંદેહ દૂર થઇ ગયો, કારણકે જે ઓરડામાં મારો ઉતારો હતો, તેના દરવાજાપર બહારના બાગમાં શ્રી રાધા કૃષ્ણની એક છબી લટકાવેલી હતી. તે એ વખતે પણ લટકતી દેખાઇ. એ છબીને જોતાં જ હું ઠંડીગાર-બની ગઇ અને મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે, મારી દાસી બધો સરસમાન લઇને ઘેર ચાલી ગયેલી હોવી જોઇએ. હું વરઘોડાવાળી રાતે પાછી ન આવી એટલે તેણે કદાચિત્ એમ ધાર્યું હશે કે, હું બેલતલાથી બહારો બહાર જ ખિદરપુર તરફ ચાલી નીકળી હોઇશ, એ પછી બ્યારે હું ઘરના માલેકને મળી, તો તેમણે તો મને ઓળખી જ નહિ અને વધારામાં જણાવ્યું કે,

‘મનોરમા તો તે જ સાંજે બેલતલાથી પાછી આવી હતી અને પોતાને જરૂરનું કાંઇ કામ છે એમ દેહી પાલખી મંગાવી પોતાનો સરસામાન ઉઠાવીને ખિદિરપુર તરફ રવાના પણ થઇ ગઇ હતી.’ આ વાતે મને મૂર્છિત બનાવી દીધી. ” મનોરમાએ આશ્ચર્ય અને બચના મિશ્રિત બાવથી કહ્યું.

“ એથી તમે તો બહુ જ ચક્કરમાં પડી ગયાં હશે, કેમ નહિ? ” દેવેન્દ્ર બાબુએ પૂછ્યું.

“ હું એવા ચક્કરમાં પડી ગઇ કે મારા મનમાં તે વખતે શું શું થઇ આવ્યું અને કેવો આઘાત થયો, એ મારાથી વર્ણવીને કહી શકાય તેમ નથી જ. ” મનોરમા બોલી.

“ ત્યારપછી તમે શું કર્યું ? ” દેવેન્દ્રે સવાલ કર્યો.

“ હું ગુસ્સામાં ને ગુસ્સામાં એકદમ ખિદિરપુર જઇ પહોંચી. ”

“ ત્યાં જઇને તમે એમ.જ. જોયું ને કે, કુમુદિની પોતે મનોરમા બની બેઠી હતી ? ” અનુમાનથી દેવેન્દ્રે ભવિષ્યવાણી કહી.

“ જી હા, બાબુ સાહેબ ! બરાબર એ પ્રમાણેનો જ બનાવ બનેલો ત્યાં મારા જોવામાં આવ્યો. ”

“ વાર. તમને આનંદ કુટીરમાં જવા દીધાં કે નહિ ? ત્યાં પ્રથમ તમારી કોની સાથે મુલાકાત થઇ, એ જણાવશો ? ”

“ પ્રથમ જ મને રામગુલામ મળ્યો. બાહ્યાવસ્થાથી જ તે કુમુદિનીને ધિક્કારની દૃષ્ટિથી જોતો હતો. એ સમયે મને તેણે કુમુદિની જ ધારી લીધી અને તેથી કુમુદિનીના નામથી જ બોલાવીને તેણે મને કહ્યું કે, ‘તારી કાંઇ પણ વાત હું માનવાનો નથી, કારણકે, મારી સ્વામિનીની મને એવી આરા છે.’ એટલે હું તેને મારી કરાં-

શુભિમાંની મુદ્રિકા દેખાડવા જતી હતી, પણ માઈ બંધું બાન જતું રહ્યું. આંગળી ખાલી હતી-કોણે જાણે કોણે મારી વીંટી ચોરી લીધી હતી. ” મનોરમાએ ઉત્તર આપ્યો.

“ એથી આગળ તો કોઈ વાર એ વીંટી ક્યાંય તમે રાખીને બૂલી ગયાં નહોતાં ને?” દેવેન્દ્ર બાપુએ સવાલ કર્યો.

“ નહિ. ” મનોરમાએ જવાબ આપ્યો.

“ ત્યારે કુમુદિનીને તમે મળવા માટે બહાર બોલાવી કે ? ” દેવેન્દ્ર બાપુએ મૂછોપર હાથ ફેરવતા પૂછ્યું.

“ જી નહિ, પણ હું પોતે જ તેને મળવા માટે અંદર મહેલ તરફ ચાલી, એટલામાં રામગુલામે આવીને મને અટકાવી દીધી અને કહ્યું કે, ‘અંદર જવા દેવાનો મને હુકમ નથી.’ એ વચન સાંભળીને લજ્જા અને ગદાનિથી હું બેભાન જેવી બની ગઈ અને તે વેળાએ મેં શું કર્યું અને શું ન કર્યું એનું અત્યારે મને જરા પણ સ્મરણ નથી.”

“ વાર, એ વખતે કુમુદિનીએ તમારી મુલાકાત લીધી હતી કે ? ”

“ જી નહિ. મારી મુલાકાત લેવાની તેણે સાફ ના પાડી દીધી.”

“ ત્યારે પછી તમે શું કર્યું ? ”

“ રામગુલામ સાથે કેટલીક કારણ વિનાની તકરાર કરી. ” મનોરમાએ કોપનો ભાવ દર્શાવીને કહ્યું.

“ તમે પોતે જ મનોરમા અને તેની સ્વામિની છો, એ વાત કોઈ પણ રીતે તમે તેના ગળામાં ઉતારી ન શક્યાં કે ? ” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

“ ના, એ મારાથી બની ન શક્યું. ” મનોરમા બોલી.

“ વાર. રામગુલામે શું કહ્યું અને શું કર્યું ? ”

“ પ્રથમ તો મારી બધી વાતો તેણે એક ધ્યાનથી સાંભળી લીધી અને ત્યારપછી બહુ જ કોપાયમાન અને કઠિન થઈને તે કહેવા લાગ્યો કે:— ‘કુમુદિની ! તું ચાલાકી કરીને મારા હથમાંથી છટકી જઈ શકવાની નથી. મેં મનોરમા બહેનના મોઢે સાંભળેલું છે કે તું પોતાને મનોરમાના નામથી ઝોળખાવીને લોકોને ચાલાકીથી ઠગતી રહે છે. એ તારી ચાલાકી અહીં ચાલે તેમ નથી. જા, પોતાનો રસ્તો લે, કારણકે તને અંદર પ્રવેશ કરવા દેવાની મને આચ્છા નથી. ’ તેનાં આવાં વચનો સાંભળીને હું બહુ જ બ્યાકુળ થઈ ગઈ અને ગાંડી બની ગઈ. શું કરું ? લાચાર ! નંબર ત્રીજાવાળી કે પછી નંબર બીજાવાળી કુમુદિનીને કુલ રાજપાટ અને સિંહાસન સોંપી દઈને હું વીણે મોઢે પાછી ચાલી આવી. ” મનોરમાએ બધી બીના જણાવી.

“ આ બનાવ બનવાથી કેટલા દિવસ પહેલાં નંબર ત્રીજાવાળી યુવતીને તમે બૂકેલાસમાં જોઈ’તી?” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“ કેટલાક મહિના પહેલાં. ” મનોરમાએ કહ્યું.

“ શું તે તમારી જોડે તમારી બહેન કુમુદિની બનીને મળી હતી કે ? ”

“ જી હા. ”

“ તે તમારી બહેન છે કે નહિ, એ વાતની તપાસ માટે જ તમે રામચલામને કુમુદિનીને ઘેર મોકલ્યો હતો ને ? ”

“ જી હા, એટલા માટે જ. ”

“ તેણે પાછો ફરવા પછી આવીને શું એમ કહ્યું કે, કુમુદિની ઘરમાં છે ? તે પોતાની આંખે કુમુદિનીને જોઈ આવ્યો હતો કે ? ” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“ જી હા, સરકાર ! ” મનોરમાએ કહ્યું.

“ રામચુલામ માટે તમારા મનમાં કોઈ વાર કોઈ પણ પ્રકારના સંદેહ આવ્યો હતો કે ? ”

“ નહિ, કદાપિ નહિ. ”

“ જ્યારે રામચુલામ પાછો આવ્યો અને તમને કુસુદિની વિષેની ખરેખરી ખબર આપી, તેમ જ તમે ત્રીજા નંબરવાળીના કપટ જાળને સારી રીતે જોળખી ગયાં હતાં, ત્યારે એ પછી તમે શું કર્યું ? ”

“ નંબર ત્રીજાવાળી યુવતીને બોલાવીને મેં તેના મોઢાપર જ કહી દીધું કે તું કપટ કરવાને જ આવી છું, પણ તે બહુ જ ચાલાક હોવાથી મારા શબ્દોનું તેના મુખમંડળમાં કાંઈ પણ પરિણામ થયું જ નહિ. મેં ધણી ઓછી વધતી વાતો તેને સંભળાવી, પણ કશો પણ જવાબ આપવાને બદલે હસવામાં જ તેણે એ બધું ઉડાવી દીધું. મેં રામચુલામને બોલાવીને તેના આગળ પણ એનું કપટ કર્મ ઉઘાડું પાડ્યું, પરંતુ નંબર ત્રીજાવાળીએ તેને જોઈને પણ હસવા વિના ખીન્નું કાંઈ કર્યું નહિ. ”

“ એ હસવામાં જ તેનો જવાબ સમાયેલો હતો ! ”

“ માત્ર હસવામાં જ ? ” મનોરમાએ આશ્ચર્યથી પૂછ્યું.

“ જી હા. એ હસવું જ અત્યારે આટલા બધા અનર્થનું કારણ થઈ પડ્યું છે. ખરેખર એ હાસ્ય મહા ભયંકર હતું. ” દેવેન્દ્ર બાપુએ કહ્યું.

“ ખરેખર એ હસવું ભયંકર જ હતું ! ” મનોરમાએ અતુ-મોહન દીધું.

“ વાર, પછી શું થયું ? તેણે વાતથી તો કાંઈ જવાબ ન-

જ વાળ્યો કે ? ” દેવેન્દ્રે પુનઃ પ્રશ્ન પૂછ્યો.

“ જી ના. જવાબ તો આપ્યો. તેણે કહ્યું કે;— ‘ જહેન ! આજે જામે મને આવી વાત કહો છો કે ? વાર, કહી લ્યો. રામગુલામની વાત સાંભળીને મને કપટી અને કુટીલા બનાવો છો, એ ઠીક જ છે. જ્યારે દિવસ વાંકા હોય છે, ત્યારે એમ જ ઉધું થાય છે. તમે આજે રાજરાણી છો અને ખૂરા વખતને લીધે હું એક બીખારણ છું, એટલે પછી આપણો પૂર્વનો પરસ્પર એકતા-ભાવ કેમ ટકી શકે વાર ? આસ્વાવસ્થાની દયા અને માયાના મદથી તમે ભૂલી જાઓ, એમાં આશ્ચર્ય જેવું કંઈ પણ નથી. પરંતુ મારા મનમાં તો અવશ્ય એતું દુઃખ લાગે જ છે કે, આજ દિવસ સુધી તમને આ સંસારમાં હું પોતાનાં ધારીને સુખની જે આશાઓ રાખતી હતી, તે સર્વ આશાઓને આજે મારે હૃદયથી દૂર કરી દેવી પડે છે. ’ ઇત્યાદિ. ” મનોરમાએ વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો.

“ પરંતુ તમારાં ત્રણેનાં રંગરૂપ એક સરખાં હોવાં, એ પણ કંઈ જેવા તેવા આશ્ચર્યની વાત નથી ! વાર, પછીની વાત સાંભળીને રામગુલામે શું કહ્યું ? ”

“ તે તો આ વાત સાંભળીને બહુ જ બગડી ગયો અને જ્યાં સુધી તે કપટકળાનિપુણ સ્ત્રી ઊભી હતી, ત્યાંસુધી મારે બહુ બળથી તેને દાખી રાખવો પડ્યો હતો. તેના ચાલ્યા જવા પછી તે મને કહેવા લાગ્યો કે,— ‘ તમે જો મને દાખી ન રાખ્યો હોત, તો એ ઠગારીને આટા દાળનો ભાવ હું બરાબર સમજાવી દેત અને ફાંસીએ જાત તો પરવા નહિ, પણ એને તો અહીં જ ઠાર કરી નાંખી હોત !! ’ જ્યારે મેં તેને એમ પૂછ્યું કે, ‘ તું આટલો

બધી શા કારણથી તપી જાય છે ?' ત્યારે તેણે જણાવ્યું કે;— 'તમે હજી એ નથી જાણતા કે, એ ઠગારી કુમુદિની સાથે મળીને આપના ધનમાલને છીનવી લેવા માગે છે.' હું કાંઈ પણ ઓલી નહિ. ” મનોરમાએ કહ્યું.

“ ખરેખર રામગુલામ બહુ જ હુશિયાર હોવો જોઈએ ! વાક પછી ? ”

“ ત્યારપછી રામગુલામને મેં તેની વાતને વિસારી દેવાનું કહ્યું. ”

“ જેના ઘરમાં આ બધી બનાવ બન્યો હતો, તેમાંના કોઈને એ બધી વાતો તમે કહી સંભળાવી હતી કે ? ” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“ જી નહિ. એ વિષે મેં કોઈને કાંઈ પણ કહ્યું નહોતું. ”

“ બહુ સારું. ત્યારે તમારાપર અત્યારે જે વ્યક્તિ ચક્ર ચલાવી રહેલી છે, તેની જ આ બધી ભૂમિકા છે. તેના જાળનો સર્વત્ર વિસ્તાર થઈ ગયો છે. તમારી બે શત્રુઓમાંની એક તો મિરગીના રોગથી મરી ગઈ છે, અને મારી ધારણા એવી છે કે, તમારી બહેન કુમુદિનીએ-એ બન્ને રાક્ષસીઓએ મળીને જ તમારી સમ્પત્તિ લૂંટી લેવાની સલાહ કરેલી હોવી જોઈએ. એ બેમાંની એક વિશેષ સાહસી, ચતુર અને ચાલાક છે અને તેથી હું ધારું છું કે, એણે જ પોતે માલ મિલકતની એકલી અને નિષ્કંટક સ્વામિની બની બેસવાના હેતુથી બીજી બાળાને મારી નાંખી છે. જ્યારે એણે જાણ્યું કે રામગુલામ પણ તેની કપટવિદ્યાને જાણી ગયો છે, ત્યારે તેણે તેને પણ રામચરણ કરી નાંખ્યો. એ જ નિશ્ચિત. ” દેવેન્દ્ર બાપુએ બધી વાત સાંભળી લઈને પોતાનો કેટલોક અભિપ્રાય દર્શાવ્યો.

“ બાપુજી ! મને પણ એમ જ લાગે છે. ” મનોરમાએ કહ્યું.

“ પાપ પાપની પાછળ દોડે છે અને એક પાપ કરીને તેને છુપાવવા માટે મનુષ્યને હેના કરતાં પણ અધિક પાપ કરવાની ઇચ્છા થાય છે. એવા માનવીનું પાપ વયની સાથે સાથે જ વૃદ્ધિગત થતું જાય છે. હું સમજી ગયો છું કે, જેણે રામગુલામને ખાત કર્યો છે, તેણે જ જેનું નામ કુમુદિની જાહેર કરવામાં આવ્યું છે, તેને પણ મારી નાંખેલી છે. મેં એવા અનેક બનાવો જોએલા છે અને અનેક ખૂનખરાખીના મામલાઓ હાથમાં લઈને ખરા અપરાધીઓને અંતે પકડી પાડ્યા છે; પરંતુ તમારા મુકદ્દમા જેવો પેચદાર મુકદ્દમો હજી સુધી એક પણ મારા હાથમાં આવેલો હોય, એમ મને યાદ નથી.” દેવેન્દ્ર બાપુએ કહ્યું.

“ જી, આ મુકદ્દમો પેચીલો છે, એમાં તો જરા પણ શંક નથી.” મનોરમાએ પણ તેના મતને પુષ્ટિ આપી.

“ પણ હવે એ પેચીલા મુકદ્દમાને સીધો બનાવીને તમારી મિલકત તમને મારે પાછી તો અપાવવી જ પડશે.”

“ ઇશ્વર આપનું કલ્યાણ કરો ! હું પણ એ આશાથી જ આપની પાસે આવેલી છું.” મનોરમાએ આશીર્વાદ આપ્યો.

“ ચિંતા નહિ; આ કાર્યમાં મારાથી બનતી મહેનત કરીને હું દૂધનું દૂધ અને પાણીનું પાણી જીડું કરીને બતાવી દેઈશ. મારું નામ દેવેન્દ્રવિજય મિત્ર છે. મારો પરિશ્રમ કદાપિ નિષ્ફળ જવાનો નહિ જ. ”

“ આપના આશ્વાસનથી મારા મનમાં બહુ જ આશા ઉત્પન્ન થાય છે. ”

“ પરંતુ આપને એક બાબતનું હંમેશાં ધ્યાન રાખવું પડશે. ”

“ કષ્ટ બાબતનું વાર ? ”

“ આ વખત એવો ચાલે છે કે, કસબે ને પગલે તમારાપર આક્રમણ ઝડપી રહ્યું છે ! ” દેવેન્દ્ર બોલ્યો.

“ મારાપર જે આક્રમણ આવવાની હતી, તે તો આવી ચૂકી છે. હવે બાકી શું રહ્યું છે જે ? ” મનોરમાએ કષ્ટપૂર્વક એ વા-
ક્ય ઉચ્ચાર્યું.

“ જુઓ, તમે ડોક્ટરને ત્યાંથી નાસી આવ્યાં છો, એ વાત અત્યારે તો સર્વ સ્થળે જાહેર થઈ ગઈ હશે જ અને તમારા શત્રુઓ તમને સર્વત્ર શોધવા પણ નીકળી ચૂક્યા હશે. એટલે હવે જો તમે તેમના હાથમાં પકડાયાં, તો જાણો છો, શું પરિણામ આવશે તે ? ” દેવેન્દ્રે દીર્ઘ દૃષ્ટિથી કહ્યું.

“ નહિ, બાપુજી ! હું સમજી શકતી નથી. ”

“ હું એ વાતને સારી રીતે જાણું છું. હવે પાછાં જો કોઈ પણ રીતે તમે તેમના ફંદામાં ફસાયાં તો, ફરીથી તમારા છૂઠ્ઠાની આશા જ નથી. તે પાપીઓ તમને જીવથી મારી જ નાંખવાના. તમે પો-
તાના બચાવ માટે કોઈ પણ ઉપાય શોધી રાખ્યો છે કે નહિ ? ” દેવેન્દ્રે અનિવાર્ય બચનું દર્શન કરાવ્યું.

“ બાપુજી ! મારી પાસે કોઈ ઉપાય છે પણ નહિ અને તેથી એવો કોઈ ઉપાય મેં શોધ્યો પણ નથી. મારા મનની એ જ ઇચ્છા છે કે, આવી રીતે હું બહારની બહાર જ રહ્યા કરીશ. ” મનોરમાએ કહ્યું.

“ નહિ, નહિ, એમ કરવાથી લાભ થવાનો નથી. તમારી અવસ્થા એવી રીતે બહાર અને બહાર જ બટકવાની નથી. એમ

કરવાથી તમે ક્યાંક અણુધારી આપત્તિના ખાડામાં ગળડી પડશો અને એ વિપત્તિ બહુ જ ભયાનક થઇ પડશે, એવી મારી કહ્યના છે. એ વિપત્તિ કાં તો તમને ડોક્ટરને ત્યાંના કેદખાનામાં પુરાવશે અને કાં તો યમરાજના હાથમાં સોંપી દેશે. ” દેવેન્દ્ર બાબુએ જે ખરી વાત હતી તે જણાવી દીધી.

“ ત્યારે તો બાબુજી ! ડોક્ટરના કેદખાનામાં જતી કરતાં યમાલયમાં જવું, એ વધારે સારું છે ! ” મનોરમાએ નિર્દોષતાથી ઉદ્ગાર કાઢ્યો.

“ સાંભળો, હવે તમારે કોઇના હાથમાં જઇ ફસાવું પડશે નહિ. તમારા બચાવનો માત્ર એક જ ઉપાય છે. તમે હમણાં જ મારી જોડે બોલી કરેલી છે કે, ‘ હું સદા સર્વદા તમારી આગા પ્રમાણે વર્તીશ ’ એટલે મારી એવી આગા છે કે મને પૂછ્યા વગર કોઇ કાંતે પણ આ ઘરમાંથી તમારે બહાર નીકળવું નહિ. ” દેવેન્દ્રે આગા કરી.

“ આ તો બહુ જ આનંદદાયિની આગા છે. હું આપને પૂછ્યા વિના ક્યાંય પણ જઇશ નહિ. ” મનોરમાએ આગાને શિરસાવંધ કરી.

“ અહીં મારી સ્ત્રીની પાસે જ રહેજો. એ તમને બહુ જ સારી સંભાળથી રાખશે અને પોતાની બહેન પ્રમાણે તમારાપર રોહ કરશે. તમે પોતાની સાથે કાંઇ સામાન લાવ્યાં છો કે ? ”

“ જી, એક પહેરવાનાં કપડાંની ગાંસડી છે. ”

“ ક્યાં છે ? ” ગાંસડી ન જોવાથી દેવેન્દ્રે સવાલ કર્યો.

“ જગુબાબુની બજારમાં એક દુકાને રાખી આવી છું. હું એ ત્રણ દિવસની બૂખી હતી અને માફ જોળખીતું અહીં કોઇ પણ

હવું નહિ, એટલે એ દુકાને જ જઈ ખાઈ પીને ગાંસડી પણ હું ત્યાં જ રાખતી આવી છું.” મનોરમાએ કારણ કહી બતાવ્યું.

“ એ ગાંસડીમાં કોઈ વધારે કીંમતની ચીજ છે કે ? ” બાપુએ જરાક શંકાથી આંખ ફેરવીને પૂછ્યું.

“ જ નહિ. વધારે કીંમતની તો તેમાં એકે વસ્તુ નથી. ”

“ ત્યારે હવે એ ગાંસડી લેવા જવાની કશી પણ અગત્ય નથી. તમે અહિં જ રહો. બધી વસ્તુઓ તમને અહિં મળી રહેશે. જ્યાં-સુધી તમે પોતાની મીઠકત પાછી ન મેળવી શકો ત્યાંસુધી તમને જે જોઈએ તે મારા ઘરમાંથી લીધા કરજો. અત્યારે એ ગાંસડી ન લાવવામાં જ વધારે લાભ છે. તમારા શત્રુઓ તમને શોધીને પકડી પાડવા માટે અવશ્ય ચારે તરફ ધરતા જ હશે અને તેમાંના કોઈએ જરૂર એ ગાંસડીનો પત્તો પણ મેળવ્યો જ હશે. કોઈ દૃત તે દુકાનની આસપાસ એવી ધારણાથી બટક્યા કરતો હશે કે તમે ગાંસડી લેવાને આવો કે તરત પકડાઈ જાઓ. એટલા માટે ત્યાં ખીલકુલ જવું જ નહિ, એ સહુથી સાફ અને લાભકારક છે. હાં, એક વાત મને જણાવો કે, પેલા ‘ ૧૭ ક ’ નિશાનીવાળા બંડલમાં શાં કાગળ પત્રો છે, એ વિષે તમે કાંઈ પણ ખાત્રીપૂર્વક જાણો છો ? ”

“ જ નહિ. એ વિષે ખાત્રીપૂર્વક હું કાંઈ પણ જાણતી નથી. ”

દેવેન્દ્રવિજયે પોતાની પત્નીને બોલાવી. રેવતી સામી આવીને બેઠી રહી એટલે દેવેન્દ્ર તેને ઉદ્દેશીને ગંભીરતાથી કહેવા લાગ્યો કે:-
“ આ બાઈને તું પોતાની જાહેન પ્રમાણે માનીને આપણા ઘરમાં રાખજો અને એમને કોઈ પણ પ્રકારની અગવડ ન થઈ પડે, એનું બ-રાબર ધ્યાન રાખતી રહેજો, સમજી કે ? ”

“ હું તો એમને બહેન પ્રમાણે માનીને રાખીશ, પણ આપ શું માનીને રાખશો વાર ? ” વિનોદી સ્વભાવની દેવતીએ સામે હસીને પ્રશ્ન કર્યો.

“ તને તો દરેક વખતે બસ મશ્કરી કરવાનું સૂઝ્યાં કરે છે. જેમ જેમ તું અવસ્થામાં આગળ વધતી જાય છે, તેમ તેમ જાણે બાળક જ બનતી જાય છે. વાર, મારી આગ્રા છે કે, આ બાળને મારી બહેન માનીને એમની તારે યોગ્ય સેવા સુશ્રુષા કરવી. હવે તો બસ ? ” દેવેન્દ્રે પણ હસીને જ જવાબ આપ્યો.

“ બહુ સાર, હુબૂર, સરકાર, શ્રી ડિરેક્ટિવ મહારાજ ! બહુ સારું:—” દેવતી વધારે બોલવા જતી હતી, તેને વચ્ચે જ બોલતી બંધ કરી દધને દેવેન્દ્ર બાપુએ કહ્યું કે:—“ વાર, હવે વિનોદની પૂર્ણહુતિ કરી નાંખો. આ વિનોદ કરવાનો સમય નથી. શચીન્દ્ર ક્યાં છે ? ”

“ આપનો શચીન્દ્ર તો હમણાં જ બહાર ગિમો ગિમો કાન લગાવીને આપ બાઇ બહેનની વાતો સાંભળ્યા કરતો હતો. જ્યારે તમે મને બોલાવી અને હું અહીં આવી, ત્યારે જ તે બહાર ગયો. ” દેવતીએ વિનોદમાં જ જવાબ આપ્યો.

પ્રકરણ ૫ મું.

પરામર્શ.

શચીન્દ્ર દેવેન્દ્રવિજયની ભગિનીનો પુત્ર-એટલે કે બાણેજ થતો હતો. તે દેવેન્દ્રવિજયનો સહચારી હતો અને તેની અવસ્થા લગભગ ઓગણીસથી વીસ વર્ષની હતી. બહાર આવીને દેવેન્દ્રે શચીન્દ્રને બોલાવ્યો અને તે આવ્યો એટલે તેને પૂછ્યું કે:—“ શચી-

ન્દ્ર ! તેં બધી વાતો તો સાંભળી લીધી, પણ આ મામલો કેવો છે, તે કાંઈ સમજ્યો કે ? ”

“ જુ હા, ધણીખરી બીના તો મારા સમજવામાં આવી ગઈ છે.” શાચીન્દ્રે મુખમંડળમાં હર્ષની છટા બતાવીને કહ્યું.

“ શું સમજવામાં આવ્યું છે તે કહે જોઈએ ? ” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“ એ જ કે, આ મામલો ધણો જ પેચકાર છે.” શાચીન્દ્રે કહ્યું.

“ એ તો છે જ. પણ તું મનોરમાને ગાંડી સમજે છે કે નહિ ? ”

“ જો આપણે ગાંડા હોઈએ, તો જ મનોરમા પણ ગાંડી હોઈ શકે, એમ માફ માનવું છે.” શાચીન્દ્રે પોતાનો અભિપ્રાય દર્શાવ્યો.

“ વાર, ખિદરપુરમાં આનંદ કુટિરની સ્વામિની કોણ બની એ-કેલી હોવી જોઈએ, મનોરમાની બહેન કુમુદિની કે નંબર ત્રીજાવાળા યુવતી ? ” દેવેન્દ્રે બાબુએ ત્રીજો સવાલ પૂછ્યો.

“ એ જાણવું જ મહા મુશ્કેલ છે.” શાચીન્દ્રે કહ્યું.

“ મુશ્કેલ તો છે જ, પણ તને મારે એક વાત પૂછવાની છે.” દેવેન્દ્રે બાબુ જરાક વિચાર કરીને બોલ્યા.

“ બેશક પૂછો.” શાચીન્દ્રે અનુમતિ દર્શાવી.

“ ત્રણમાંથી મરી ગઈ તે કોણ ? કુમુદિની કે નંબર ત્રીજાવાળા અબળા ? ”

“ એનો જવાબ પણ સહજમાં આપી શકાય તેમ નથી જ.”

“ વાર, ત્યારે એરના બનાવ વિષે તારી શી કલ્પના છે ? ”

દેવેન્દ્રે બાબુએ નવો જ સવાલ ઉપજાવ્યો.

“ મનોરમાનું કથન સત્ય છે.” શાચીન્દ્રે ઉત્તર આપ્યો.

“ મારો પણ એ જ નિશ્ચય થયેલો છે. એ વિષયમાં મારો

ને તારો એક જ અભિપ્રાય થયો છે. પરંતુ રામચુલામ અને એ સ્ત્રીને ક્યા ડોક્ટરે દવા આપી હતી, એની હવે આપણે તપાસ કરવી જોઈએ. ” દેવેન્દ્રે કાર્યના આરંભનો ક્રમ બતાવ્યો.

“ જી, એ પણ ઠીક છે. શાસ્ત્રીન્દ્રે સહાનુભૂતિ આપી.

“ વાર, ત્યારે એ કાર્યનો બાર હવે તારા શિરપર છે. પ્રયત્ન કરીને ગમે ત્યાંથી એની શોધ કરી લાવ. આવતી કાલે સાંજે મને આનંદ કુટીરમાં મળજો. ” દેવેન્દ્રે હુકમ કરી મૂક્યો.

“ બહુ સારું, આપણી ત્યાં જ મુલાકાત થશે. ” શાસ્ત્રીન્દ્રે કહ્યું.

શાસ્ત્રીન્દ્ર એટલું કહીને અંદર ચાલ્યો ગયો અને થોડી વારમાં જ એક મલીનવસ્ત્રધારી પશ્ચિમદેશવાસી બની બહાર આવ્યો. પોતાના મનમાં જ પોતાનું નામ બુલાખીલાલ રાખીને તે ત્યાંથી ઉતાવળે પગલે ચાલ્યો ગયો. દેવેન્દ્ર બાપુ પણ વેશ બદલીને પોતાના કામપર રવાના થઈ ગયા.

પ્રકરણ ૬ હું.

વકીલ તુલસીદાસ.

વકીલ તુલસીદાસ બસનું મકાન ભવાનીપુર કેસરીપાડામાં આવેલું હતું. અત્યારે વકીલ સાહેબ પોતાના મકાનમાં એકલા જ બેઠેલા હતા. એટલામાં સામેથી એક બુઢો ખેડૂત આવીને કહેવા લાગ્યો કે:—“ આપનું નામ જ વકીલ બાપુ તુલસીદાસ છે કે?”

“ જી હા, હું જ વકીલ છું અને મારું નામ જ તુલસીદાસ બસ છે. ” વકીલ સાહેબે જવાબમાં જણાવ્યું.

“ બહુ સારું બાબુજી ! હું ધણી સારી ધડીયે ઘેરથી નીકળ્યો હોઈશ કે, તરત જ આપની મુલાકાત થઈ ગઈ. હું એક બહુ જ અગત્યના કાર્ય માટે આપની સેવામાં આવીને હાજર થયો છું. આપને જોતાં જ આપના માટે પણ મારા મનમાં ભક્તિ અને શ્રદ્ધાનો ઉદ્ભવ થયો છે. મેં મારા એક મિત્રના મુખથી આપની બહુ જ પ્રશંસા થતી સાંભળેલી છે.” તે ખેડુતે વિનયપૂર્વક ખુશામત કરીને કહ્યું.

“ વાઈ-પણ તમારું નામ શું ? ” વકીલે સવાલ કર્યો.

“ મારું નામ ગાંડારામ છે અને જ્યારે મારું નામ ગાંડારામ હોય, ત્યારે મારા બાપનું નામ બાંડારામ હોવું સર્વથા સ્વાભાવિક જ છે. મારા દાદાનું નામ માંડારામ હતું અને એથી આપે સમજી લેવાનું છે કે, —————”

જંગલી ખેડુતને વચમાંથી જ અટકાવી દઈને વકીલ સાહેબ કહેવા લાગ્યા કે;—“બસ ! બાધ ! બસ ! માફ કરો. તમારી વંશાવળી સાંભળવાની મને અગત્ય નથી.”

“ શું કહ્યું ? અગત્ય નથી ? વાઈ અગત્ય નથી તો કાંઈ નહિ. ગાંડાઓના દવા દારૂનો ખંદોબસત તો જેમ સંભળાય છે તેમ આપ જ કરો છોને ? કોણ જાણે એક વૈદ્યરાજ આપના હાથમાં છે અને સાંભળવા પ્રમાણે તે ગાંડાઓના રોગોના ગુરૂ મહારાજ છે—કિસ્તાદ છે. ધણીક ગાંડાઓને તેમને ત્યાં મોકલીને આપે રોગમુક્ત કરાવ્યા છે, ખરૂંને ? ધન્ય મહારાજ ! ધન્ય બાબુજી ! આપને !! આપની જીવતી જવાની સલામત રહે અને ભગવાન આપની દિન-દિન ચડતી કળા કરે ! ” ખેડુતે પોતાનો હવારો આગળ ચલાવીને કહ્યું.

ખેડુતની એ વાતો સાંભળીને વકીલ સાહેબ કોણ જાણે શાથી એકાએક ચમકી ઉઠ્યા અને કંઈક સ્વસ્થી કહેવા લાગ્યા કે:—“વાર, પણ એથી તારું શું નુકસાન થાય છે ?”

“ બાપુજી ! શું નુકસાનની વાત આપ જણતા જ નથી કે ? આમાં મારો પોતાનો એક મતલબ સમાયલો છે. મારી એક દીકરી છે અને તે મહા ગાંડી,—એકદમ ગાંડી—બિલ્કુલ ગાંડી છે. મારા મિત્ર જીવન બાવાએ મને કહ્યું છે કે આપ બહુ જ.....”

“ અરે પણ તું રહેછે ક્યાં ? ” તુલસીદાસે ખેડુતની વાતને વચમાંથી જ કાપી નાંખીને સવાલ કર્યો.

“ બાપુજી ! હું વધારે દૂર નથી રહેતો. મટિયા પુરજમાં જ મારો નિવાસ છે. જીવન બાવા કહેતા હતા કે, કોઈ ગાંડી છોકરી આવીને આનંદ કુટીરને પોતાની મિલકત કહીને ચારે તરફ રોતી ફરતી હતી, અને તેને આપે દયા કરીને પોતાના ઉસ્તાદ વૈધરાજને ત્યાં મોકલી દીધી હતી. એટલા માટે બાપુજી ! મારી પ્રાર્થના પણ મારો અને મારા માટે પણ ધર્મરાજ બની જાયો. ગૌરક્ષા અને સ્ત્રીરક્ષામાં મહાપુણ્ય સમાયેલું છે. આપ મારી પુત્રીને પણ.....”

“ બસ ચુપ કર. અહીંથી ચાલ્યો જા. મારાથી કાંઈ પણ બની શકશે નહિ. ”

“ કાંઈ પણ બની નહિ શકે ? બાપુજી ! આપ આ શું ખોલો છો ? આપથી બની નહિ શકે કે જાણી જોઈને મારું કામ કરવાની આપની ઇચ્છા જ નથી ? શું આપનાથી એ બલાઈ નહિ જ કરી શકાય કે ? ” ખેડુત કટાક્ષ અને નમ્રતાના મિશ્રિત બાવથી બોલ્યો.

“ એ કાંઈ મારું કામ નથી. ” વકીલ સાહેબ તુંડાટથી બોલ્યા.

“ એમ કેમ વાર ? મેં જીવન બાવાના મુખથી સાંભળ્યું છે કે, એ કામ આપનું જ છે, માટે આપની દયા અવસ્થ થવી જ જોઈએ.”

“ એ તૌરો જીવન બાવો સરાસર જૂઠું બોલે છે. જે તને એટલી બધી અગત્ય હોય તો તું ડાક્ટરને બોલાવી શકે એમ છે. ડાક્ટર તારી ગાંડી દીકરીના દવાદારનો બદોબસ્ત કરી આપશે. હું તો વકીલ છું. એટલે એ બાબતમાં હું કશું પણ જાણતો નથી. ” વકીલે વળી પાછો વાતને ટાળવાનો પ્રયત્ન કરીને કહ્યું.

“ ત્યારે શું જીવન બાવો જૂઠાબોલો માણસ છે કે શું ? ત્યારે તો એ બુઢો બહુ જ જૂઠો નીકળ્યોને શું ? ” ખેડુતે ઉદ્દગાર કાઢ્યો.

“ બેશક. ” વકીલે ટાપસી પૂરી.

“ ત્યારે વકીલ બાપુ ! આપ એ છોકરીને.....”

“ હું કોઈની દીકરીને ડાક્ટરને ત્યાં શા માટે મોકલું વાર ? એવી ખીમારીઓના હાલ તો ડાક્ટર લોકો જ જાણતા હોય છે. જે છોકરીને મેં ડાક્ટરને ત્યાં મોકલી એમ તું કહે છે, એ ખોટું છે, કારણકે એ છોકરી ગાંડી છે કે નહિ, એટલી માત્ર મેં તો સાક્ષી જ આપી હતી. ”

“ ઠીક ઠીક ! તે ગાંડી છે કે નહિ, એનો જ આપે તો વિચાર કર્યો હતો—હવે સમજાયું. હું—પણ બાપુજી ! શું તે ખરેખર ગાંડી જ હતી કે ? ” ખેડુતે સવાલ કર્યો.

“ ના રે—કાંઈ વધારે ગાંડી તો નહોતી. પણ.....” વકીલ એમ બોલતો બોલતો અટકી ગયો.

“ પણ શું ? જ્યારે તે એટલી બધી ગાંડી નહોતી, ત્યારે તે ગાંડી હોવાની સાક્ષી આપે કેમ આપી વાર ? ” ખેડુતે એક અટપટી શંકા રજૂ કરીને કહ્યું.

“ અરે તે ગાંડી તો હતી જ. પણ તું અત્યારે અહીંથી ચાલતો થઈ જા; કારણકે અત્યારે હું એક ખીજી ચિન્તામાં પડેલો છું.”

“ એ તો બાપુજી ! આપના ઝઘેરાને જોતાં જ જણાઈ આવે છે. પણ સાહેબ ! મારે આપની સાથે એક ખીજું પણ કામ છે. ”

“ કહેવાનું હોય તે જલ્દી કહી નાંખ કારણકે અત્યારે મને વાત કરવાની વધારે કુરસદ નથી. ” વકીલે ચલાવ્યું.

“ વાર, ત્યારે એ ડોક્ટરોનાં નામ કૃપા કરીને મને ખતાવશો કે? હું મારી ગાંડી છોકરીથી બેજાર બેજાર થઈ ગયો છું. ” ખેડુતે કહ્યું.

“ તો એમાં મારો શો અપરાધ ? હું એ ડોક્ટરોનાં નામ બામ જણ્યો તો જ નથી. ”

“ ના. બાપુજી ! આપ તો દુઃખી અને મરીય માણસોનાં માબાપ જેવા જણાઓ છો. આપ જણો છો, છતાં કેમ નથી ખતાવતા ? ” ખેડુતે વળી પાછો આગ્રહ કર્યો.

“ બાઈ ! તારાથી તો હવે હું કંટાળી ગયો. તારી જોડે આમ બેમીને લવારો કરવાનો મને અવકાશ નથી. અત્યારે તું ચાલ્યો જા.” વકીલે કંટાળીને કહ્યું.

“ વાર, ચાલ્યો જઉં છું. પણ જો.....”

“ અરે તું તો કોઈ માણસ છે કે ગધેડો ? હજાર વાર કહ્યું કે, કુરસદ નથી. તો પણ બકવાદ કર્યે જ જાય છે? ચાલ-ચાલતો થા.” એમ બોલીને કોપમાં જ ઉઠીને તે ઉભો થઈ ગયો.

ખેડુતે તેને ઉભો થએલો જોઈને પાછો કહેવા લાગ્યો કે, “ત્યારે બાપુજી ! અત્યારે તો હું ચાલ્યો જ જઉં કે ? ”

“હા-અત્યારે આ ક્ષણે અને આ પળે જ ચાલ્યો જા.” વકીલે વધારે ગુસ્સાથી કહ્યું.

“ત્યારે એકદમ ચાલ્યો જઈ કે ?” ખેડુતે તેને વધારે ચીડવવાના હેતુથી પાછો સવાલ કર્યો.

“અરે હા-હા-હા. એક વાર, બે વાર ને હજાર વાર કહ્યું કે, ચાલ્યો જા. કેટલો બધો બેશરમ ગધેડો છે ?” વકીલે હાથ પમ અક્ષાળીને એ શબ્દો ઉચ્ચાર્યા.

“ વાર—સાહેબ ! ત્યારે લ્યો આપણે આ ચાલ્યા. આટલી વાર સુધી આપ સાથે બિમો રહેવાથી મારા મનમાં એક પ્રકારનો મોહ ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો છે. એટલા માટે જ અહીંથી ખસવાની ઇચ્છા નથી થતી. જો હું એકદમ ચાલ્યો જઈશ, તો તે અયોગ્ય ગણાશે. એટલા માટે હું ધીરે ધીરે જઈ છું અને જતાં જતાં જઈશ. ” ખેડુતે પાછો પોતાનો સ્વભાવ વ્યક્ત કર્યો.

“ જો તું આ ક્ષણે જ આખરમાં ને આખરમાં ચાલ્યો નહિ જાય, તો ગરદન પકડીને તને બહાર ધક્કેલી દેવામાં આવશે. ” વકીલ સાહેબે ધમકી આપીને કહ્યું.

“ અરે આપરે ! શું આપ એકદમ એટલા બધા નિર્દય અને કઠિન હૃદયના બની જશો કે ? આપનો સ્વભાવ તો ગરમાગરમ ચાહ જોવો જ જણાય છે ને શું ? પ્રથમ તો આપ બહુજ દયાળુ અને માખણુ જેવા તરમ હતા, તે હવે એકદમ નિર્દય અને પથ્થર જેવા સખ્ત બની જશો કે શું ? આપ મને ધક્કો મારીને બહાર કાઢશો, એવો તે મેં શો અપરાધ કર્યો છે વાર ? ” ખેડુતે પાછો પોતાનો સવારો આગળ ચલાવ્યો.

“ હું તને લાખ વાર કહી ચૂક્યો કે, અત્યારે હું કોઈ કામની ચિન્તામાં પડેલો છું. મને કુરસદ નથી, માટે અહીંથી ચાલ્યો જા.

હતાં આટલી જક શા માટે લખને બેઠો છે, તે હું સમજી નથી શકતો.” વકીલે મિનમળ ખોમને કહ્યું.

“ આટલી વાર તો હું અહીં રહી જ ચૂક્યો, થોડીવાર વધારે રોકાઈશ તો એથી તમારું વધારે કાંઈ બગડવાનું નથી.” ખેડુતે પાછો પોતાનો જુનો લવારો ચલાવવા માંડ્યો.

“ તારા બોલવાથી સાફ જણાય છે કે, લાત જૂતી ખાધા વિના તું અહીંથી સીધી રીતે ખસવાનો નથી જ. તારી ગર્દનને અર્ધ ચંદ્રાકાર બતાવવો જ પડશે.” વકીલે એકદમ છેડામને કહી દીધું.

“ મારી ગર્દનને અર્ધ ચંદ્રાકાર આપવાથી આપને આફતમાં પડી જવું પડશે.” ખેડુતે ધીમેથી પોતાનો રંગ બતાવ્યો.

“હું આફતમાં પડીશ અને તે આફત તું લાવીશ કે ?” વકીલે મૂછોપર હાથ દબાવેલા આંખો ચલાવીને કહ્યું.

“ જી હા. સાહેબ ! હું મિરગીના રોગથી પીડાઉં છું અને વારંવાર મને મૂર્છા આવી જાય છે, એટલે જો આપ માસ શરીરને હાથ અડકાડશો, તો અવશ્ય આપત્તિમાં આવી પડશો.” ખેડુતે જણાવ્યું.

“ પાજી ! ચાલ દૂર થા અહીંથી. બદમાશ લુચ્ચો ક્યાંકને.” એમ કહીને તુલસી બાબુ કૂદીને ખેડુતના શરીર પર જઈ પડ્યા. પરંતુ ખેડુત પણ કાંઈ બેભાન તો નહોતો જ. જેવો વકીલ સાહેબે તેની ગર્દનને હાથ અડકાડ્યો કે ખેડુતે તેના તે જ હાથને પકડીને એક એવો ઝટકો માર્યો કે, વકીલ સાહેબનું સ્થૂળ શરીર ધમ્મ દેતું કે પૃથ્વીપર અડગાઈ પડ્યું.

વકીલ સાહેબને જમીનપર પડી ગએલા જોઈને ખેડુત હસતો

હસતો કહેવા લાગ્યો કે:—“બાપુ સાહેબ ! હું તો પહેલાંથી જ કહી ચૂક્યો છું કે, મને મૂર્છાનો રોગ છે. એને જ કેટલાક ભોકો મૃગવા-યુના નામથી પણ ઓળખે છે. આપ તો કામદાથી જાણીતા છો એટલે આપે તો સારા નહારાનો વિચાર કરીને બહુ જ સંભાળતાં વર્તવું જોઈએ, કારણકે મારા જેવા જંગલી ખેડુતો તો ખીલકુલ ગમાર અને ગધેડા જેવા જ હોય છે. વાર, ત્યારે હવે આ સાધુરામ રામ રામ કરીને પોતાના ધામ તરફ રવાના થાય છે.” એમ કહીને તે ખેડુત ત્યાંથી ઉતાવળે પગલે ચાલીને બહાર નીકળી ગયો.

*

*

*

*

વકીલની બેઠકમાંથી એ ખેડુત જેવો નીકળીને બહાર આવ્યો અને આંગણામાંથી જતો હતો, તે જ સમયે તેના શરીરને લાગીને એક સ્ત્રી સામેથી ચાલી આવી અને તેણે બેઠકમાં પ્રવેશ કર્યો. એ અબળાનું મુખમંડળ લાંબા ધુંધટમાં છુપાયલું હતું.

ખેડુતના જવા પછી એકદમ તે સ્ત્રી વકીલની બેઠકમાં ઘુસી ગઈ અને બેસતાં બેસતાં મનમાં જ કહેવા લાગી કે:—“અરે બાપરે ! આ દેવેન્દ્રવિજય ડિટેક્ટિવ આજે ખેડુતના રૂપમાં વળી અહીં શા માટે આવ્યો હશે વાર ?”

પ્રકરણ ૭ મું.

એ ધુંધટવાળી કોણ ?

ધુંધટવાળી અબળાએ બેઠકમાં જઈને અંદરથી દરવાજાને સાંકળ વાસી દીધી, અને ત્યારપછી વકીલને પૂછ્યું કે:—“હમણાં જ

કોઇ માણસ આપની પાસે આવ્યો'તો કે ? ”

“ હા, એક યુદ્ધો ખેડુત આવ્યો'તો ખરો. ” વકીલે કહ્યું.

“ તે યુદ્ધો કોણ હતો ? ” પાછો સ્ત્રીએ સવાલ કર્યો.

“ મટિયા યુરૂજમાં રહેનારો કોઇ ખેડુત હતો. ” વકીલે કહ્યું.

“ તે શા કામ માટે અહીં આવ્યો હતો ? ” અખળાએ પૂછ્યું.

“ એની દીકરી ગાંડી થઇ ગઇ છે, તેમી દવા દાડનો મારી મારફત બંદોબસ્ત કરાવવા માટે આવ્યો હતો. પણ મારો તો એની જોડે વાતચીત કરતાં એવો જ નિશ્ચય થઇ ગયો છે કે, એની દીકરી તો જાણે ગાંડી હશે કે નહિ, પણ એ પોતે તો ગાંડાનો સરદાર જ હતો. ” વકીલે જવાબની સાથે પોતાનો અભિપ્રાય પણ દર્શાવ્યો.

“ અને મારો એવો નિર્ધાર થયો છે કે, બધાથી મોટા ગાંડાના સરદાર તો આપ પોતે જ છો. ” તે સ્ત્રીએ ટીકા કરી.

“ આજે તમે આમ કેમ બોલો છો વાર ? ” વકીલે આશ્ચર્યના ભાવથી કહ્યું.

“ એનું કારણ હું થોડી વાર પછી જણાવીશ. પ્રથમ આપ એ જણાવો કે, એણે આપને અહીં આવીને શું કહ્યું ? ” અખળાએ પુનઃ પૂછ્યું કરી.

“ જે મેં તમને કહ્યું તે જ. ” વકીલે ટુંકામાં પતાવ્યું.

“ પણ એ પોતાની દીકરીની દવા કરાવવા માગતો'તો, ને આપ પાસે શામાટે આવ્યો ? આપ કોઇ ડોક્ટર છો કે શું ? ” અખળાએ પ્રશ્નમાંથી પ્રશ્ન કાઢ્યો.

“ તેના કોઇ મિત્રે તેને મારા પાસે આવવાની ભલામણ કરી હતી, કે જે મનોરમાના વૃત્તાંતથી જાણીતો છે. ” વકીલ બોલ્યો.

“ બહુ સારું. મારી પણ એ જ ધારણા હતી. હવે તમે સાંભળો, આટલું બધું પૂછવાનો મારો એ જ હેતુ હતો કે, એ બુદ્ધો ખેડુત બીજને કોઈ નહિ પણ પ્રસિદ્ધ ડિટેક્ટિવ દેવેન્દ્રવિજય મિત્ર જ હતો. ” એમ કહીને તે ધુંધટાવાળીએ વકીલ તરફ તિરસ્કારસૂચક દષ્ટિથી જોયું.

એ વાત સાંભળતાં જ વકીલ સાહેબનાં પાણી જ મરી ગયાં અને તે થરથર કંપવા લાગ્યો. તે અચકીને પૂછવા લાગ્યો કે:—
દેવેન્દ્ર ડિટેક્ટિવ હતો, એ તમે કેમ કરીને જાણી શક્યાં વાર ? ”

“ હું એને સારી રીતે ઓળખું છું. ” અબળાએ કહ્યું.

“ તમે તેને ક્યાં જોયો હતો ? ” વકીલે પૂછ્યું.

“ હમણાં જ મને તે આંગણમાં સામે મળ્યો હતો; એક દિવસ આગળ પણ મેં એને એ જ વેશમાં જોએલો હોવાથી હું એને તરત ઓળખી ગયો. ” અબળાએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

“ તમે એને ઓળખવામાં ભૂલ તો નથી કરીને ? ” વકીલે કાંઈક સંશય બતાવ્યો.

“ હું ભૂલું એમ બની શકે જ નહિ. ”

“ જો તમે એને ખરેખર દેવેન્દ્રવિજય કહો, તો ચાલી શકે એમ છે. એ જરૂર તે જાસૂસ જ હતો—એ તમને પણ સારી રીતે ઓળખતો હોવો જોઈએ. ”

“ ના. મને એ નથી ઓળખતો. ” ધુંધટાવાળીએ કહ્યું.

“ ત્યારે મારા પાસે એ શા માટે આવે વાર ? ” વકીલે પૂછ્યું.

“ આપની પાસે એ શા માટે આવ્યો હતો એ મારાથી શી રીતે કહી શકાય ? મોટા આશ્ચર્યની વાત તો એ જ છે કે, આપે

એને જરા પણ કેમ ન ઝોળખ્યો ? છતાં પણ આપને હું બતાવીશ કે, એ આપ પાસે શા મતલબથી આવ્યો હતો.” અબળાએ કહ્યું.

“ કહો-કહો-સત્વર કહો, તમારી આ વાત સાંભળીને મારા મનમાં બહુ જ ભય થયાં કરે છે.” વકીલે ભયભીત થઈને કહ્યું.

“ અત્યારે તો હું કહું જ છું પણ જો એક કલાક પહેલાં જ હું અહીં આવી લાગી હોત, તો એના આવવાનું કારણ તેની મેળે આપના જાણવામાં જ આવી ગયું હોત.” તે સ્ત્રીએ પ્રસ્તાવનાને વધારીને કહ્યું.

“ હું તમારી આ બધી પ્રસ્તાવનાને જરા પણ સમજી શકતો નથી.” વકીલે ગભરાટ બતાવ્યો.

“ મારા બેલવાનો સાર એટલો જ છે કે, એ આપને આજે બેવકૂફ બનાવી ગયો છે.” સ્ત્રીએ ચટકો લગાવ્યો.

“ કેવી રીતે ? ” વકીલે અજબબીધી પૂછ્યું.

“આપણી કેદી સ્ત્રી નાસી ગઈ છે.” સ્ત્રીએ સ્નાનના સમાચાર સાંભળાવી દીધા.

“ કોણ કેદી ? ” વકીલે પૂછ્યું.

“ મનોરમા.” છુંધટાવાળી અબળાએ જવાબ આપ્યો.

“ મનોરમા નાસી ગઈ ? ક્યારે નાહી અને કેમ નાહી ? ” વકીલે હેબતાઈ જમને પૂછ્યું.

“ એને નાસી ગયાને આજે ચાર દિવસ થયા. એને નાસવામાં ઘણી જ ચાલાકી વાપરેલી છે.” તે સ્ત્રીએ ઉત્તર આપ્યો.

“ આ તો બધી સ્વપ્ન જેવી અમત્કારિક ઘટના જ બનેલી કરાવવામાં આવે છે ને શું ! એ નાસી ગઈ ત્યારે ગોવિન્દપ્રસાદ ક્યાં હતો ? ” વકીલે પહેરેગીરની યાદ કરીને તે વિષે સવાલ કર્યો.

“ સૂઈ ગયો હતો.” તે સ્ત્રીએ જવાબ આપ્યો.

“ ત્યારે એ તેને પાછી પકડી પાડવાનો પ્રયત્ન કરે છે ખરો કે નહિ ? તે પાછી પકડાઈ ગઈ છે કે નહિ ? ” વકીલે બાન બૂલીને પૂછ્યું.

“ ના, અત્યારસુધી તો નથી પકડાઈ. માત્ર એનો પત્તો મળ્યો છે.” લાલચોળ આંખો કરીને તે સ્ત્રીએ કહ્યું.

“ મનોરમા ક્યાં છે ? ” વકીલે આતુરતા દર્શાવીને પૂછ્યું.

“ આપણા આ ભવાનીપુરમાં જ.” તે સ્ત્રી બોલી.

“ અને ગોવિન્દ વૈધરાજ ? ” વકીલે કહ્યું.

“ તે પણ ભવાનીપુરમાં જ છે.” તે સ્ત્રીએ જવાબ આપ્યો.

“ ત્યારે એનો પત્તો કેવી રીતે મળ્યો વાર ? ” વકીલે પૂછ્યા કરી.

“ જગજુ બાપુના બજારમાં એક દુકાનપર મનોરમાની એક ગાંસડી મળી આવી છે. પણ હજી મનોરમા પોતે મળી નથી.” તે ગુમસ્તખા સ્ત્રીએ ખુલાસો કરી સંભળાવ્યો.

“ ત્યારે મનોરમા પોતાની ગાંસડી લેવા માટે તો અવશ્ય ત્યાં આવવાની જ.” વકીલે પોતાની કલ્પનાનું દર્શન કરાવ્યું.

“ એની કાંઈ ખાત્રી નથી. ” ગંભીરતાથી તે સ્ત્રી બોલી.

“ એનું કાંઈ કારણ ? ” વકીલે સંશય દર્શાવ્યો.

“ એ જ કે, દેવેન્દ્રવિજય અહીં આવી ગયો છે, તે એટલા માટે જ.” તે ચાલાક ચપળાએ ભેદ બતાવ્યો.

“ માત્ર દેવેન્દ્રવિજયના આવવાથી એમાં શી હાનિ થવાની હતી વાર ? ” વકીલે અચંબો બતાવીને કહ્યું.

“ અફસોસ છે કે આપ વકીલ થઇને એટલું પણ સમજી નથી શકતા. મનોરમા દેવેન્દ્રવિજયને ઘેર પહોંચી ગઇ છે, અને દેવેન્દ્રવિજય કાંઈ એવો કાચો ને ભોળો માણસ નથી કે તેને ગાંસડી લેવા માટે તે દુકાને પાછી જવા દે. સમજ્યા કે ? ” તે સ્ત્રીએ ધારણીની પરંપરાનું દર્શન કરાવીને કહ્યું.

“ તો શું, દેવેન્દ્રવિજયે મનોરમાનો આ મુકદ્દમા પોતાના હાથમાં લીધો છે, એવી જ તમારી ધારણા છે કે ? ” વકીલે થોડી વાર વિચાર કરવા પછી એ સવાલ કર્યો.

“ એમ જ હોવું જોઈએ એમાં જરા પણ શક નથી.”

“ ત્યારે તો મનોરમાને એણે ક્યાંક છુપાવી રાખી હશે. ” વકીલે તર્કના અશ્વને દોડાવીને કહ્યું.

“ એમાં શંકા જ શાની હોય વાર ? ”

“ ક્યાં છુપાવી હશે વાર ? ”

“ પોતાના મકાનમાં જ તેને એણે રાખેલી હોવી જોઈએ. મારો તો એવો તર્ક થાય છે.”

“ દેવેન્દ્રનું મકાન ક્યાં આવેલું છે, એ તમે જાણો છો કે ? ” વકીલે બારીકાઈથી પૂછ્યું.

“ હા, સારી રીતે જાણું છું. ” એમ કહીને તે ધુંધટાવાળી ભામાએ સ્મિત કર્યું, અને પછી કહેવા લાગી કે;—“ મારા જાણુરામાં ન હોય, એવી કોઈ પણ વાત આ જગતમાં અસ્તિત્વ ધરાવતી નથી. જો એવી ભેદભરેલી વાતોને હું ન જાણતી હોત, તો આમ

રાજ્ય કરી શકત ખરી કે ? જો એવી વાતોથી અનુભવ રહી હોત, તો અત્યારે તો ક્યારનીએ હું જોલજાત્રા કરી ચૂકી હોત અથવાતો રીબાઈ રીબાઈને મરી ચૂકી હોત. દેવેન્દ્રવિજય ચક્રમેડામાં રહે છે.”

“ ત્યારે હવે આપણે શું કરવું અને શો ઉપાય અનુભવવો ? ” વક્રીલે અધીરતા બતાવીને કહ્યું.

“ મનોરમાને એના મહાનમાંથી બહાર ઘસડી લાવવી એના વિના ખીજે એક પણ ઉપાય નથી.” તે સ્ત્રીએ ઉપાય બતાવ્યો.

“ પણ એમ બની શકશે ખરું કે ? ” વક્રીલે શંકા બતાવી.

“ બની ન શકે એમ તે સંભવે ખરું કે ? આપ જોજો તો ખરા, હું એ રાંડને કેવી ચાલાકીથી પકડી લાવું છું તે ! હવે એને વળી એક એવી જગ્યામાં ગોંધી રાખીશ કે, મરણ પર્યંત ત્યાંથી ક્યાંય પણ એ નાસી શકવાની જ નથી.” રાક્ષસી સમાન રમણીએ પોતાના હૃદયની કૂરતાને પરિચય કરાવીને કહ્યું.

“ મનોરમાએ દેવેન્દ્રને બધી ખીના જણાવી દીધેલી હોવી જોઈએ, એમ તમે ધારો છો ખરા કે ? ” વક્રીલે પાછો પ્રશ્ન કર્યો.

“ જો એ વાત મનોરમાએ તેને ન જણાવી હોત, તો દેવેન્દ્ર-વિજયના અહીં આવવાનો સંભવ જ નહોતો.” તે સ્ત્રીએ કહ્યું.

“ પણ દેવેન્દ્રવિજય ધણો જ બળવાન પુરૂષ છે.” વક્રીલે બોલ્યો.

“ હા, એ તો સદાનો જ બળવાન છે.”

“ પણ જો મનોરમાને એક વાર એના મહાનમાંથી આપણે બહાર કાઢી લાવીશું, તો આપણા હૃદયમાંથી એનો બચ જતો રહેશે.” વક્રીલે પોતાનો વિચાર દર્શાવ્યો.

“ પણ જો દેવેન્દ્ર તેના ખૂનની પાછી તપાસ ચલાવે તો ? ” સ્ત્રીએ એક ખીજ બાવિ બચની સૂચના કરીને કહ્યું.

“કોનું ખૂન ? મનોરમાનું કે ? શું તમે મનોરમાનું ખૂન કરવાની ઇચ્છા ધરાવો છો કે ? ” વક્રીસે કંપતા હૃદયથી એ વાક્યો ઉચ્ચાર્યા.

“હા. એ ખૂન કરવા વિના દેવેન્દ્રવિજયના હાથથી આપણો નિસ્તાર થવાનો નથી. જો મનોરમા જીવતી રહી, તો કોઈ પણ ઉપાય શોધીને આપણા હાથમાંથી તે તેને છોડાવી જશે, અને આપણુ સર્વને સંકટના ઉડા સમુદ્રમાં નાંખી દેશે. પણ જો એ મરી જ જશે, તો પછી દેવેન્દ્ર શા આધારે પોતાના કામને આગળ ચલાવશે ? માટે એ ખૂન તો થવું જ જોઈએ.” તે દૈત્ય સમાન નારીએ નિર્દયતાની સીમા બતાવી.

“પણ જો મનોરમાને દેવેન્દ્રના તાબામાંથી આપણે પોતાના કબજામાં ન લઇ શકીએ તો પછી ? ” વક્રીસે દિગ્ભ્રૂતાથી કહ્યું.

“તો એક એવો બીજો પણ ઉપાય છે કે, જેની યોજના કરવાથી આપણે નિર્ભય થઈ શકીશું. પણ એ ઉપાયની યોજનામાં દીર્ઘ સમય અને અતુલ બળની આવશ્યકતા છે.” રમણીએ કહ્યું.

“તે શો ઉપાય છે, તે સ્પષ્ટ જણાવો ! ” વક્રીસે પૂછ્યું.

“તે એ જ કે, દેવેન્દ્રવિજયને પોતાને જ આ જગતમાંથી બીજા જગતમાં રવાના કરી દેવો.” કોમળ કહેવાતી કામિનીએ પોતાના હિંસક સ્વભાવના શિખરે ચઢીને એ વાક્ય ઉચ્ચાર્યું.

એ વાક્ય સાંભળતાં જ વક્રીસ પોતાના આસનપરથી ઉઠીને બિભો થઈ ગયો અને કિંચિત્ આનંદદર્શક સ્વરથી કહેવા લાગ્યો કે:-

“હા. એ ઉપાયની સફળતા થાય, તો તો પછી આપણને કોઈનો પણ ભય રહેવાનો નથી. પણ તમે હવે નિશ્ચિત શું કરવા ધાર્યું છે ? ”

“પ્રથમ તો મનોરમાને જ કોઈ પણ પ્રયત્ને પાછી આપણી જાળમાં સપડાવવી.” તે લલનાએ કહ્યું.

“ પણ તેને જળમાં કેવી રીતે સપડાવશો, એ તો જણાવો. ”
વકીલે આતુરતા બતાવીને કહ્યું.

“ જ્યારે વખત આવશે, ત્યારે બધી રીત બતાવીશ. અત્યારે
એ વિષે વધારે બોલવું સાફ નથી. ” એમ કહીને તે સ્ત્રી એકાએક
આસનપરથી ઉઠીને જીભી થઇ ગઇ.

“ ત્યારે અત્યારે તમે જાઓ છો, તે પાછાં ક્યારે મળશો ? ”
વકીલે નમ્રતાથી પૂછ્યું.

“ જો મળી તો એક કલાક પછી જ પાછી મળીશ અને
નહિ મળું તો એક અઠવાડિયા સુધી મારાથી આપને મુલાકાત
આપી શકાશે નહિ. પણ આજથી આપ દિવસ અને રાત હુશિયા-
રીમાં જ રહેજો. ગાફિલ બનશો નહિ. જે કોઇ પણ નવું માણસ
તમારા પાસે આવે તેની સાથે ખબરદાર રહીને જ વાત કરજો.
કોઇનો પણ વિશ્વાસ રાખશો નહિ. ” સ્ત્રીએ ભલામણ કરી.

“ કેમ, એટલી બધી ખબરદારી રાખવાનું કાંઈ કારણ ? ”

“ શું આપ એટલા કારણને પણ સમજી નથી શકતા કે ? મારા
કહેવાનો ભાવાર્થ એવો છે કે, કોઇ જાણુ પિછાણુ વગરનો મુસલમાન,
ભોજપુરીઓ કે મારવાડી આપને મળવા માટે આવે, તો તે દેવેન્દ્ર-
વિજય જ હોવો જોઇએ, એ સારી રીતે જાણી રાખજો. ભૂલશો
નહિ. ” તે અમળાએ બેઠને ખુલ્લો કરીને બતાવી દીધો.

“ બસ. હવે મને એ વાત સારી રીતે યાદ રહેશે. પણ આ
કાર્યમાં તમે નવીનની સહાયતા લેશો ખરા કે નહિ ? ”

“ હા. એની સહાયતા તો અવશ્ય લેવી જ પડશે. ” અત્યાર-
સુધીમાં એ ધુંધટાવાળીએ જરા પણ ધુંધટાને પોતાના મુખપરથી

દૂર ખસેડ્યો નહોતો અને ચાલતી વેળાએ વળી પણ તેને તાણીને નીચો કરી લીધો. એને લેવા માટે બહાર દરવાજા પર એક ગાડી બેઠેલી હતી. તે ગાડીમાં બેસીને તેણે ચારે તરફની બારીઓને મજબૂત વાસી દીધી. કાચમેને ઘોડાની પીઠ પર ચાબુક ચમકાવ્યો. એટલે ઘોડાએ તે નારીથી ભરેલી ગાડીને મહા વેગથી ખેંચીને ખિદિરપુર તરફ ચાલવા લાગ્યા.

વાયકોએ કદાચિત્ત ખેડુત અને એ ધુધટાવાળી સ્ત્રી બન્નેને નહિ ઓળખ્યાં હોય. ખેડુત તો દેવેન્દ્રવિજય ડિટેક્ટિવ જ હતો, જે રાચીન્દ્રના જવા પછી વેશ બદલીને ધરમીથી બહાર નીકળ્યો હતો અને એ ધુધટાવાળી સ્ત્રી તે ત્રીજા નંબરવાળી બનાવટી મનોરમા પોતે જ હતી કે, જે ખરી મનોરમાની સમસ્ત સંપત્તિને પોતાના હાથમાં કરી લઈને રાણી બનીને વિદ્વાસ વૈભવ ભોગવતી બેઠી હતી.

પ્રકરણ ૮ મું.

ગોવિન્દપ્રસાદ વૈદ્ય.

ખિદિરપુરમાં ગંગાના તીરે એક છ મજલાની ઇમારત આકાશ સાથે વાતો કરતી બેઠેલી જેવામાં આવતી હતી. એ ઇમારત બહુ જ વિશાળ અને અનેક ખડોમાં બહેંચાયેલી હતી. એ ઇમારત આનંદકુટિરના નામથી ઓળખાતી હતી. એ આનંદકુટિરની આસપાસ ફળદ્રુપથી ઉભરાઈ જતો એક મોટો બગીચો વિસ્તરેલો હતો અને

તે બગીચો વળી પથ્થરની બીંતથી ચારે તરફ ઘેરાયેલો હતો.

યથાસમય તે ગાડી બનાવટી મનોરમાને લઇને એ આનંદ કુટિરનાં દ્વારપર આવી લાગી. ગાડીમાંથી ઉતરીને તે ચપળા ધરમાં આવી અને આવતાંની સાથે જ પોતાના એક નોકરને બોલાવીને દમા-મથી પૂછ્યું કે:—“કોઇ ગૃહસ્થ મને મળવા માટે આવ્યા’તા કે?”

“હા, આવ્યા’તા અને હજી પણ તે આપના આવવાની વાટ જોઇને અહીં જ બેસી રહ્યા છે.” નોકરે આદાબથી જવાબ આપ્યો.

“તે ક્યાં બેઠા છે?” સ્વામિનીએ પૂછ્યું.

“ઉપરની બેઠકમાં.” નોકરે કહ્યું.

“વારૂ, તેમને જઇને કહે કે, હમણાં જ હું તેમને આવીને મળું છું.” તે સ્ત્રીએ આજ્ઞા કરી.

“બહુ સારું, બાધ સાહેબ!” કહીને નોકર ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો અને તે બનાવટી મનોરમા પોતાના શયનગૃહમાં જઇ કપડાંને ઉતારીને તે શય્યામાં ભેતી ગઇ. થોડી વાર પડી રહેવા પછી તે પાછી ઉઠી અને બેઠકમાં આવીને બેઠેલા ગૃહસ્થને મળવા માટે ચાલી.

*

*

*

*

તે આવેલા ગૃહસ્થની અવસ્થા લગભગ આઠીસ વર્ષની જોવામાં આવતી હતી. તે રંગે કાળો અને શરીરે બહુ જ પુષ્ટ ને ભારી બેંસના ભાધ જેવો હતો. તેની આંખો લાલચોળ અને સ્ત્રીષ્ટી હતી, નાકની આગળનો ભાગ ઉપશી આવેલો હતો અને કાળા મુખ મંડળમાં નાનાં નાનાં અને થોડા વાળોવાળાં આંખો પરનાં ભવાં દૂરથી દેખાતાં પણ નહોતાં. એનું નામ જ વૈદ્યરાજ ગોવિન્દપ્રસાદ ચૈન હતું.

મનોરમાએ આવીને મંદ હાસ્ય કરીને ગોવિન્દપ્રસાદને પૂછ્યું કે, “ કેમ વૈધરાજ ! કાંઈ શુભ સમાચાર લાવ્યા છો કે ? તમારા રોગીનો પતો લાગ્યો કે નહિ ? ”

“ ના. અઘાપિ કશોય પતો મળ્યો નથી. ” વૈધરાજે કહ્યું.

“ પેલી દુકાનપરથી ગાંસડી લેવાને કોઈ આવ્યું તું ખરું કે નહિ ? ” બનાવટી મનોરમાએ સવાલ કર્યો.

“ જી, નહિ. ” વૈધરાજે જવાબ આપ્યો.

“ બસ, મારો નિશ્ચય થઈ ગયો કે, હવે કોઈ પણ આવશે નહિ. વળી તમારા ગૃહમાંથી છટકી ગયેલી રોગી રમણી ક્યાં છે, એ પણ હું સારી રીતે જાણું છું. ” તે રમણીએ દૃઢતા અને વિશ્વાસપૂર્વક કહ્યું.

“ શું ત્યારે તમે એને ક્યાંય જોઈ હતી કે ? ” વૈધરાજે પૂછ્યું.

“ આ આખોથી તો તેને હું જોઈ શકી નથી, પરંતુ અનુમાનથી તે ક્યાં છુપાયેલી હોવી જોઈએ, એ અમારા જાણવામાં આવી ગયું છે. ” તે રાક્ષસી સમાન નારીએ પોતાનો મનોભાવ દર્શાવ્યો.

“ વાર, ત્યારે મને એ સ્થળ બતાવી દો. હું સત્વર જ તેને ચતુર્ભુજ કરીને પકડી લાવીશ. ” વૈધરાજે પોતાની શરવીરતા બતાવીને હિંમતથી જણાવ્યું.

“ નહિ વૈધરાજ ! મુખથી બોલવું જોઈતું રહેતું છે, તેટલું કરી બતાવવું રહેતું નથી. તે એક એવી સુરક્ષિત જગ્યામાં છુપાયેલી છે કે જ્યાં આપણો સંચાર થવો અશક્ય છે. ” તે સ્ત્રીએ પોતાનો વિચાર જાહેર કરી બતાવ્યો.

“ ગમે ત્યાં હોય, પણ છે તો અંતે આપણા તાબાનું માણસ કે નહિ ? એ મારે ત્યાંની રોગી સ્ત્રી છે. એ ગાંડી છે, એ પણ

ડોક્ટરોના અભિપ્રાયથી સિદ્ધ થઈ ચૂક્યું છે, એટલે હવે કોઈની પણ હિંમત નથી કે, એ બાઈને રોકીને રાખી શકે. સરકાર તરફથી પણ મારા મેડ હાઉસમાં અનેક ગાર્ડ માર્ગસોંઠા આપ્યાં કરે છે. મારું નામ સરકારમાં ને ન્યાય દરબારમાં પણ સારી રીતે જાણીતું છે, એટલે હું કોઈ અફલાતુન હોય તો તેનાથી પણ ડરતો નથી. કોઈની પણ એટલી તાકાત નથી કે, મારા કામમાં ખસેલ પહોંચાડે માટે લમે જઈ જતાવી દો કે, તે બાઈ ક્યાં છે ? ” વૈદ્યરાજે આત્મશ્લાઘા કરીને એ વાક્ય ઉચ્ચાર્યાં.

“ તમારી રોગિની દેવેન્દ્રવિજયના ગૃહમાં છે. ” તે સ્ત્રીએ ગંભીર મુદ્રા કરીને જણાવ્યું.

“ દેવેન્દ્રવિજય ! તે વળી કોણ છે ? ” વૈદ્યરાજે પૂછ્યું.

“ શું દેવેન્દ્રવિજયને પણ આપ નથી જાણતા કે ? ” આશ્ચર્યથી તે સ્ત્રીએ પ્રશ્ન કર્યો.

“ ના, હું એને ઓળખતો નથી અને એને ઓળખી રાખવાની કશી આવશ્યકતા પણ જોતો નથી. મારે તો માત્ર એનું ઘર ક્યાં આવેલું છે, એટલું જ જાણવાની દરકાર છે. બીજું કંઈ પણ નથી જોઈતું. ” વૈદ્યરાજે કહ્યું.

“ આપ સાહેબ દેવેન્દ્રવિજયને ત્યાં જઈને પોતાના રોગીને લઈ આવવાની જે ધારણા રાખો છો, તે ધારણા સર્વથા વ્યર્થ અને નિષ્ફળ જ છે; આપે જાણી રાખવું જોઈએ કે, આજ કાલ આખા બંગાળમાં દેવેન્દ્રવિજય જેવો હિંમતે બહાદુર અને ચાલાક ડોક્ટર બીજો એક પણ નથી. ”

“ એ એક જ નહિ. પણ એવા દશ ડિટકિટવો હોય, તો પણ મને તેની કશી પણ દરકાર નથી. ” એમ કહીને વૈદ્યરાજે એપરવાઈ બતાવી.

“ અરે દશની વાત ક્યાં કરો છો ? એ એકસો જ દશની બરાબરનો છે. ” તે સ્ત્રીએ પુનઃ જણાવ્યું.

“ બહે વીશની બરાબરીનો હોય, પણ મને એના મકાનનો પતો બતાવી દો એટલે થયું. જુઓ કે, મારા રોગીને હું ચુંટકી બળવતામાં લઈ આવું છું કે નહિ ! ” વૈદ્યરાજે પોતાના મતમાં દૃઢ રહીને કહ્યું.

“ દેવેન્દ્રવિજયનું ઘર પશ્ચાત્તર ચક્રમેડામાં આવેલું છે. એક બીજી વાત પણ અત્યારે મારે આપને કહી દેવી જોઈએ. જો આપ આપના રોગીને એ જાસૂસના ઘરમાંથી છોડાવીને લાવી શકો એમ હોય તો હું આપને આપના એ કાર્ય માટે રોકડા રૂપિયા પાંચસોની રકમ ધનામ દાખલ આપવાને તૈયાર છું. ” તે સ્ત્રીએ લક્ષ્મીનો લોભ બતાવીને કહ્યું.

“ બહુ સારું. આવતી કાલે સવારમાં જ આવીને પાંચસો રૂપિયા હું આપ પાસેથી છનાછન ને ખનાખન ગણી લઈશ. ” વૈદ્યરાજે ઉદ્દગાર કાઢ્યો.

“ સવારમાં શું ? અત્યારે લાવો તો અત્યારે જ લઈ જાઓને ! પણ અત્યારે જ આપ ત્યાં જવાના છો કે શું ? જો આપની એવી જ ઇચ્છા હોય, તો આપનો પ્રયત્ન સફળ થવાનો નથી, એ હું આપને સાફ કહી દઉં છું. આપનો પરિશ્રમ વિક્ષણ જ થવાનો, કારણકે, દેવેન્દ્રવિજયને હું સારી રીતે જાણું છું અને તેની શક્તિનો પણ મને બહુ જ સારો અનુભવ થયેલો છે. ” તે સ્ત્રીએ પાછી ચેતવણી આપી.

“ કાંઈ ચિન્તા નહિ. એક વાર મને પંથુ એની શક્તિનો પરિચય તો કરવા દો. પછી જે કાંઈ કહેવું હોય તે કહેજો. વૈધરાજે પોતાની નાડીને કાયમ પકડી રાખીને જણાવ્યું.”

“ વાર ત્યારે ખબર કાલ સવારે મળશે મારે કાલ દશ વાગે આપ પોતે જ અહીં આવી જજો. ” બનાવટી મનોરમા બોલી.

“ વાર ત્યારે, હું રજા લઉં છું. ” વૈધરાજે કહ્યું.

“ બસે પધારો. ” રમણીએ આજ્ઞા આપી.

વૈધરાજ પ્રણામ કરીને વિચાર કરતા ચાલતા થયા.

પ્રકરણ ૯ મું.

વૈધરાજનો ઉદ્યમ.

દેવેન્દ્રવિજય પોતાના શયનાગારમાં પડ્યો પડ્યો એક અંગ્રેજી ન્યુસપેપર વાંચવામાં નિમગ્ન થઈ ગયો હતો. એટલામાં તેના એક નોકર શિવુએ આવીને એક ચીઠી તેના હાથમાં આપી. દેવેન્દ્રવિજય તે ચીઠીને વાંચીને મનમાં જ કહેવા લાગ્યો કે:—“ વૈધરાજ ગોવિંદપ્રસાદ સેન પોતે જ પધાર્યા છે કે ? બહુ જ સારું થયું. મારે એમને ઘેર જઈને મળવાનો પરિશ્રમ ટળી ગયો. ” એ પછી ગોવિંદપ્રસાદને મળવા પહેલાં તે, જે સ્થાને રૈવતી અને મનોરમા બેઠી બેઠી વાતો કરતી હતી, તે સ્થાને ગયો અને મનોરમાને ઉદ્દેશીને કહેવા લાગ્યો કે:—“ મનોરમા ! ગોવિંદપ્રસાદ વૈધરાજ પધાર્યા છે. ”

“ કાણ ? ગોવિંદપ્રસાદ અહીં આવ્યા છે ? ” મનોરમાએ બલરાધને સવાલ કર્યો.

“આબુઘા! મારી રક્ષા કરો..... હું આપની
શરણાગત છું.”

“ હા. તે અહીં આવ્યા છે. ” દેવેન્દ્રે ગંભીર સ્વરથી કહ્યું.

“ અહીં શા માટે આવ્યા છે ? અહીં આવવાનું તેને શું કારણ હતું ? ” મનોરમાએ ગર્ભગદગિત થઇને કહ્યું.

“ કદાચિત્ તમને લાઈ જવા માટે જ એ અત્યારે અહીં આવેલો હોવો જોઈએ, એવું અનુમાન કરી શકાય છે. ” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

“ હું—આપ આજે આ શું બોલો છો ? બાબુજી ! મારી રક્ષા કરો. જો એ મને લઇ જશે, તો મહા અનર્થ થશે. હું આપની સરચુગત છું. આપના ચરણોમાં વારંવાર મસ્તક નમાવીને પ્રાર્થના કરું છું કે, મને બચાવો. મને એના હાથમાં ન સોંપશો. ” અર્ધમૃત સમાન થઇ જઇને મનોરમા કરગરીને કહેવા લાગી.

“ તમે વિના કારણ આટલાં બધાં બયલીત થઇ જાઓ છો. તમે અહીં છો, એની એને એટલા થોડા સમયમાં કેમ ખબર પડી, એના ઉંડા વિચારમાં હું પડી ગયો છું. કદપના તો એવી જ કરી શકાય છે કે, તમે પેલી ગાંસડી લેવાને ન ગયાં તથા તમારા નેરી-ઓએ કોઇ બેદુને તમારી પાછળ છોડેલો હોવો જોઈએ અને તેણે જ તમારો પત્તો બતાવેલો હોવો જોઈએ. ” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

“ ના. એમ કદાપિ બની શકે તેમ નથી જ. ” મનોરમા બોલી.

“ વાહ, ત્યારે એ વિષે તમારો શો તર્ક છે ? ” દેવેન્દ્રે પુનઃ પૂછ્યું.

“ યા તો તે દુશ્મન મારા જીવની વૈરિણી પોતે જ અહીં આવેલી હોવી જોઈએ કે પછી બીજી કોઇ રીતે એમના જાણવામાં આવેલું હોવું જોઈએ કે હું આપના શરણમાં આવી પડી છું. આપના જેવા એક વિખ્યાત જાસૂસ પાછળ જાસૂસી કરે, એટલું બધું સાહસ તેમનામાં હોય એવી મારી ધારણા તો નથી જ. ” મનોરમાએ પોતાનો અભિપ્રાય દર્શાવ્યો.

“ વાર, ગમે તેમ હો. હવે આપણે જોવું જોઈએ કે, ગોવિન્દપ્રસાદ શા હેતુથી અહીં આવેલો છે. ” એમ કહીને દેવેન્દ્રવિજય ત્યાંથી બહાર ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

ઉદયમનું કૃપા.

બહાર આંગણ પાસેની બેઠકમાં ગોવિન્દપ્રસાદ વૈધરાજ દેવેન્દ્રની વાટ જોતો બેઠો હતો. દેવેન્દ્રવિજયને આવતાં જ તેણે પૂછ્યું કે,—

“ દેવેન્દ્રવિજય મિત્ર આપ પોતે જ કે ? ”

“ હા સાહેબ ! દેવેન્દ્રવિજય મારું જ નામ છે. મારે જે આપને કહેવું હોય તે ખુશીથી જણાવો. ”

“ આપે એક ગાંડી છોકરીને પોતાના ઘરમાં રાખી છે કે ? ” વૈધરાજે સવાલ કર્યો.

“ બસ. એટલા મારે જ આપ અહીં આવ્યા છો કે ? ” દેવેન્દ્રે જરાક હસીને કહ્યું.

“ જી હા. માત્ર એટલા મારે જ. ” વૈધરાજે ગંભીરતાથી કહ્યું.

“ આપને એ વિષેના સમાચાર કોણે આપ્યા ? ” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“ સમાચાર તો કોઈએ નથી આપ્યા. પોતાની મેળે જ એ વાત મારા જાણવામાં આવી ગઈ છે. હું ડોક્ટર અથવા વૈધરાજ છું. જે નાગી રમણીને આપે પોતાના ગૃહમાં આશ્રય આપીને રાખી છે, તે મારા તાબાની એક ગાંડી છોકરી છે. ” વૈધરાજ વંદા-ધથી બોલ્યા.

“ હશે. એથી શું થયું ? ” દેવેન્દ્રે બેદરકારી બતાવીને કહ્યું.

“ શું થયું એટલે ? હું મારા રોગીને ભેવા માટે ખાસ અત્યારે અહીં આવેલો છું. માટે કૃપા કરીને તેને મારે હવાલે કરી દે. ”
વૈધરાજે ઉતાવળમાં જ પોતાની ધમ્મ જણાવી દીધી.

“ વાર, ગભરાશો નહિ. હં, પણ આપના રોગીનું નામ શું છે ? ”
દેવેન્દ્રવિજયે શાંતિથી પૂછ્યું.

“ નામ ? એનું નામ કોઈના જાણવામાં નથી. ” વૈધરાજે ઉમ્મ-
વનારો જવાબ આપ્યો.

“ ત્યારે નામ વિના આપણે તેને કેમ કરીને ઝોળખી શકીએ
વાર ? ” દેવેન્દ્રે એક ખાંચ કાઢીને કહ્યું.

“ ચહેરાને જોઈને. ” વૈધરાજે ઝોળખવાનો ઉપાય બતાવ્યો.

“ અને તેના ઉન્માદ અથવા ગાંડાપણાથી નહિ કે ? ” દેવેન્દ્ર-
વિજયે કટાક્ષમાં કહ્યું.

“ હા. હા. તેના ઉન્માદથી પણ આપણે તેને સહજમાં જ
ઝોળખી શકીશું. ” વૈધરાજે હર્ષમાં આવી જઈને કહ્યું.

“ ત્યારે એ બાળાને કેવા પ્રકારનો ઉન્માદ થયેલો છે, તે જરા
કૃપા કરીને જણાવશો કે ? ” દેવેન્દ્રવિજયે નમ્રતાથી પૂછ્યું.

“ એ બાળાનો ઉન્માદ તો મેં બીજા કોઈ પણ રોગીમાં જોયેલો
નથી. એ લોકોમાં એમ જ કહેતી ફરે છે કે, ખિદિરપુરના આનંદ
કુટીરની સ્વામિની હું જ છું અને મારું નામ મનોરમા છે. એના
કરતાં વધારે બીજો કયો ઉન્માદ હોઈ શકે વાર ? ” વૈધરાજે ઉન્મા-
દનું વર્ણન કરી સંભળાવ્યું.

“ વાર—ત્યારે વૈધરાજ ! આપ જ એનો વિચાર કરો કે, એનાં

કાંઈ ભેદ સમાયલો છે ખરો કે નહિ ?” દેવેન્દ્રવિજયે કહ્યું.

“ હું આપ પાસે કાંઈ આવા સવાલ જવાબમાં મારો વખત વીતાવવા માટે નથી આવ્યો. કેવળ મારા રોગીને લઈ જવા માટે જ અહીં આવેલો છું. ” વૈદ્યરાજે માથું ફેરવીને જવાબ આપ્યો.

“ પણ એ બાળા ઉન્માદિની છે અને આપના તાબાની રોગી છે, એની કાંઈ પણ સાબીતી સાથે ભેતા આવ્યા છો ખરો કે ? ” દેવેન્દ્રે એક પેચવાળો સવાલ રજુ કર્યો.

“ અરે એની તો ઘણી સાબીતીઓ છે. ” વૈદ્યરાજે મીઠાશમાં બકી દીધું.

“ ક્યાં છે ? બતાવો તો ખરો જોઈએ ! ” દેવેન્દ્રે માંગણી કરી.

“ પણ પ્રથમ આપ મને એ જણાવો કે, એ માંડી છોકરી અહીં છે કે નથી ? ” વૈદ્યરાજે બીજી વાત કાઢી.

“ હા, અવશ્ય અહીં જ છે અને આપને જે સમાચાર મળ્યા છે તે ખરો જ છે. ” દેવેન્દ્રવિજય નિર્ભયતાથી બોલ્યો.

“ એ સમાચાર મને એક વિશ્વાસપાત્ર મનુષ્ય પાસેથી જ મળેલા છે. ” વૈદ્યરાજે કુલાઈને કહ્યું.

“ એ વિશ્વાસપાત્ર મનુષ્ય કોણ વાર ? ” દેવેન્દ્રે પ્રસંગોત્તરે લાભ લઈને પૂછ્યું.

“ જે મનુષ્યે મારી રોગિણીને આ ઘરમાં પેસતાં જોઈ છે, તેણે જ આખે જોઈને એ ખબર મને આપી છે. ” વૈદ્યરાજે સોળે સોળે આના અસત્યનો આશ્રય લઈને જણાવ્યું.

“ ત્યારે તો તે મનુષ્ય એ બાળાને અવશ્ય ઓળખતો હોવો જોઈએ, કેમ ખરું કે નહિ ? ” દેવેન્દ્રે તેને ચક્રમાં લીધો.

“હા, સારી રીતે ઝોળખે છે.” વૈધરાજે હિચ્છતથી જવાબ આપ્યો.

“ વાઈ-પણ તે મનુષ્યની સાથે ઝોળખાણ કેવી રીતે થઈ હતી, એ આપ જણો છો ખરા કે ? ” દેવેન્દ્રે પાછો સવાલમાંથી સવાલ પેદા કર્યો.

“ હું આપના આ વ્યર્થ પ્રશ્નોના પ્રત્યુત્તરો આપવાની ઇચ્છા નથી ધરાવતો. ” વૈધરાજે કંટાળો ખાઈને કહ્યું.

“ જો આપ મારા સવાલોના જવાબ આપવાની ઇચ્છા નથી ધરાવતા, તો પછી આપની એ રોમિશ્ચી મારા ધરમાં છે, એ વાતને કબૂલ કરવાની હું પણ ઇચ્છા નથી ધરાવતો. ” દેવેન્દ્રે રોકડો જવાબ સંભળાવી દીધો.

“ તો હવે આપ એ વાતને કબૂલ કરો, એવો જ રસ્તો મારે લેવો પડશે. ” વૈધરાજે જરાક દમ બતાવ્યો.

“ એ શા રસ્તો છે, તે મને પણ જણાવો તો ખરા. ” દેવેન્દ્રે મજાકમાં કહ્યું.

“ એ જ કે, મારે કાયદાનો આશ્રય લેવો પડશે. ” વૈધરાજે કહ્યું.

“ પણ એમાં સમયનો ગડ જ ભોગ આપવો પડશે, એનું પણ કાંઈ આપને બાન છે ખરૂં કે ? ” દેવેન્દ્રવિજયે સૂચના કરી.

“ બહે, એથી અમારી કશી પણ હાનિ થવાની નથી. ”

“ પણ એટલા વખતમાં અમે એ બાળાને જોઈએ છીએ તો બીજા કોઈ વધારે શ્રેષ્ઠ સ્થાનમાં છુપાવી શકીશું. ” દેવેન્દ્રે બોલ્યો.

“ તો શું આપ પોતે તેની રક્ષા નહિ કરો કે ? ” વૈધરાજે પૂછ્યું.

“ કેમ ? રક્ષા શાખટે નહિ કરીએ વાઈ ? ” દેવેન્દ્રે જવાબ દીધો.

“ આપ તેને ગમે ત્યાં છુપાવશો, તોપણ તે અમારા હાથ-માંથી ક્યાંય છટકી જવાની નથી, અતે તો અમારા પાંજરામાં જ આવીને

પુરાવાની." વૈધરાજે પોતાની અમાપ શક્તિનું દર્શન કરાવીને કહ્યું.

" વાહ. એ તો જેમ થવાનું હશે તેમ થઈ રહેશે પણ એ ઉન્માદિની બાળા મારા ગૃહમાં છે એ માટેનો કાંઈ પણ પુરાવો આપ પાસે છે ખરો કે ? " દેવેન્દ્રે બીજી દિશામાં સંચાર કરીને પૂછ્યું.

" અમે સારી પેઠે જાણીએ છીએ કે તે અહીં જ છે." વૈધરાજે દૃઢ વિશ્વાસથી જણાવ્યું.

" એ તો જેમ આપ જાણો છો તેમ અમે પણ જાણીએ છીએ. આપ નથી જાણતા એમ માઈ કહેવું નથી. એ જાણવા ન જાણવાની વાતને અત્યારે દૂર રાખો. કાંઈ સાબીતી છે કે નહિ એટલું જ માત્ર જણાવો. જે હોય કાંઈ પુરાવો તો બતાવો." દેવેન્દ્રે બિલકુલ બગડી જમીને કહ્યું.

" જ્યારે અમે કાયદાનો આશ્રય લઈશું ત્યારે એ પુરાવા પણ રજુ કરીશું. અત્યારે તો આપને માત્ર એટલું જ પૂછવા માગીશું કે, આપ એ ઉન્માદિની બાળાને હોડશે કે નહિ છોડો ? " વૈધરાજે છેલ્લો જવાબ જાણવાને ચેષ્ટા કરી.

" આપ જ્યાંસુધી ઓછામાં ઓછી એ વાતોનો પૂરો પુરાવો મને નહિ આપો, ત્યાંસુધી હું આપનું વચન માન્ય રાખી શકું તેમ નથી. પહેલી વાત તો એ કે, તે બાળા એ જ છે કે બીજી અને બીજી એ વાત કે એ ખરેખર ગાંડી છે કે નહિ ? " દેવેન્દ્રે પોતાની દલીલ રજુ કરી.

" હા, એ વાતોના પુરાવા તો અત્યારે અને આ ક્ષણે જ આપને હું આપી શકીશ. આ બે કાગળો વાંચી જુઓ એટલે બધો વર્તતાં આપના જાણવામાં આવી જશે. " એમ કહીને વૈધરાજે બે કાગળો દેવેન્દ્રના હાથમાં આપ્યા.

દેવેન્દ્રે એ બંને કામળો પોતાના હાથમાં લીધા અને તેમાં જે ડોક્ટરોની સહીઓ હતી, તે ડોક્ટરોનાં નામો પોતાની નોટ બુક અથવા કાચરીમાં ઉતારી લીધાં, અને તે કામળો પાછા વૈધરાજના હાથમાં આપી દીધા. વૈધરાજે કામળ હાથમાં લઇને પૂછ્યું કે:—
 “કેમ, આપે એ કામળો વાંચ્યા કેમ નહિ વાંચ ?”

“મારે એ કામળોનું ખીજું કાંઇ પણ વધારે કામ નથી. જે જરૂરની વાત હતી તે મેં જોઇ લીધી છે.” દેવેન્દ્રે જવાબ આપ્યો.

“શું ત્યારે આપને માત્ર ડોક્ટરનાં નામોની જ આવશ્યકતા હતી કે ? જે એમ જ હોય તો આપનો મતલબ પૂરો થયો છે, માટે મારા રોગીને મારા તાબામાં આપી દો.” વૈધરાજે તરત માંગણી કરી.

“જે મારા કેટલાક સવાલોના અરામર જવાબ આપવાને આપ તૈયાર હો, તો આપના તાબામાં આપવાનો મને કશો પણ વધો નથી.” દેવેન્દ્રે બાબુએ જણાવ્યું.

“વાર—ત્યારે ભલે જે સવાલ પૂછવાના હોય તે પૂછો.” વૈધરાજે કહ્યું.

“આપને અહીં કોણે મોકલેલા છે ?” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“એનો ખરો જવાબ હું આપી શકું એમ નથી, કારણકે, કોઇ પ્રતિજ્ઞિત સ્ત્રીના નામનો ઉચ્ચાર કરવો, એ હું યોગ્ય નથી ધારતો.”

“એ પ્રતિજ્ઞિત સ્ત્રી તે જ કે નહિ કે જેને આપ આજકાલ મનોરમાના નામથી ઓળખો છો ?” દેવેન્દ્રે ખીજો સવાલ કર્યો.

“હું એ વિષે કાંઇ પણ જાણતો નથી. વૈધરાજે કહ્યું.

“વાર. ત્યારે આપના એ રોગીનું ખર્ચ ખુટણુ કોણ પૂરું પાડે છે ?” દેવેન્દ્રવિજયે ત્રીજો સવાલ પૂછ્યો.

“ એ વાતને જાણવામાં આપનો શો હેતુ સમાવ્યો છે, તે જાણાવશો કે ? ” વૈધરાજે સામે સવાલ કર્યો.

“ કાંઈ પણ મતલબ વિના આપને એ સવાલ પૂછીને હું વ્યર્થ પરિશ્રમ નથી આપતો, એ સારી સીતે જાણી રાખજો. ” દેવેન્દ્રે ગંભીરતાથી જવાબ આપ્યો.

“ આપે હમણાં જ જે સ્ત્રીના નામનો ઉચ્ચાર કર્યો હતો, તે જ એ ઉન્માદિનીના ખર્ચનો પ્રબલ કરે છે. ” વૈધરાજે કહ્યું.

“ શું મનોરમા કે ? ” દેવેન્દ્રે બીજી વાર પૂછ્યું.

“ જી હા. તે જ. ” વૈધરાજે ટુંકો જવાબ આપ્યો.

“ આપની એ ઉન્માદિની અહીં મારા ઘરમાં છે. એ વાત પણ આપે મનોરમાના મુખથી જ સાંભળી છે ને ? ” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

“ નહિ. તેણે મને એ વાત નથી કહી. તેમની જોડે તો હજી મારી મુલાકાત પણ થઇ નથી. ” વૈધરાજે જૂઠું જૂઠું ચલાવ્યું.

“ જરાક સાચું બોલો. અસત્ય વલ્લવાથી કાંઈ પણ લાભ નથી થવાનો. ” દેવેન્દ્રે ટાણો માર્યો.

“ શું મને આપ અસત્યભાષી સમજો છો ? મારી ઓતેસરીને ડાઉટ કરો છો કે ? ” વૈધરાજે કહ્યું.

“ જી હા. આપના ડામાડોળ જવાબોથી તો આપ જૂઠાના સરદારજ દેખાઓ છો. ” દેવેન્દ્રવિજયે સાદ સંભળાવી દીધું.

“ નાસ્તિક, બદમાશ ! હું જૂઠો ? મીં તું જૂઠો કહે છે કે ? યાદ રાખ કે, જો હું અત્યારે તારા કંપાઉન્ડમાં ન હોત, તો.....”

“ બસ, બસ, વૈધરાજ ! વધારે ચુસ્તો કરીને ગભરાટમાં ન પડી જશો. ખરેખર અત્યારે જો મારા મકાનમાં મળવાને બદલે જો તમે

મને અન્ય સ્થાને મળ્યા હોત, તો આ અસત્યવાદનો સ્વાદ તમને તત્કાળ ચખાડી દીધો હોત. તમે અત્યારે મારા મક્કનમાં આવેલા છો, એટલા માટે જ આખાદ બચી જાઓ છો. ” દેવેન્દ્રવિજયે તેની વાક્ય શ્રુત્તલાને વચમાંથી જ ટાપી નાંખીને ઉચ્ચતાનું દર્શન કરાવ્યું.

“ ઠીક, ઠીક હવે, ખાલી દમ બરાવવાનું રહેવા દઇને સીધા સીધા મારા રોગીને બહાર કાઢો, નહિતો પછી પસ્તાશો. ” વૈદ્યરાજે પણ ખાલી દમ બરાવ્યો.

દેવેન્દ્ર મીઝળથી જ બોલ્યો: “ વારુ, હવે સીધા ગૃહમંત્ર કરો, નકામો ગુસ્સો કરીને શરીરને દગ્ધ ન કરો. એવો તમારો મીઝળ દેવેન્દ્રવિજય મિત્રને ત્યાં ચાલશે નહિ. ”

“ તો શું એકદમ તમે ઇનકાર જ કરો છો ? ”

“ શું અત્યારસુધી કશું તે સમજાયું નહિ ? ”

વૈદ્યરાજ જરા નરમ પડીને બોલ્યા: “ એમ કેમ ? હમણાં જ તમે એમ કશું હતું કે સવાલોનો જવાબ આપશો તો રોગીને છોડી દઇશ ને શું ? ”

“ જ હાં, મારો ઇરાદો હતો કે જો આપ મારા સવાલોનો ઠીક ઠીક જવાબ આપો તો હું તેને છોડી દઉં, પણ આપના તુંદ મીઝળથી હું એમ જાણી શક્યો છું કે રોગિણીને આપને હાથમાં આપવી તે ઉચિત નથી. ”

વળી પુનઃ દમ બરાવીને વૈદ્યરાજ બોલ્યા: “ તમે નહિ આપો તો શું તેને છોડાવીને લઇ જવાની મારામાં શક્તિ નથી ? ગમે તેમ કરીને તેને લઇ જઇશ. ”

“ વાહ, વાહ, કહો તો ખરા આપ ક્યારે લઇ જશો ? ”
 દેવેન્દ્રે જરા હસીને કહ્યું.

“ હમણાં જ. ”

“ હમણાં જ કેવી રીતે ? ”

“ બળાત્કારથી ! ”

“ વાહજી ! આપ આદમી છો કે હેવાન ? વાત કરો છો કે તમાસો ? આપની વાત સાંભળીને તો હું મારું હસવું ખાળી શકતો નથી. ”

વૈધરાજ એકાએક ગુસ્સો કરીને ગર્જી ઉઠ્યા: “ હું બીજું કંઈ સાંભળવા ઇચ્છતો નથી; મને માત્ર મારા રાગીની જરૂરત છે. બોલો તેને મારે સ્વાધીન કરો છો કે નહિ ? ”

દેવેન્દ્રવિજયે છાતી કાઢીને જવાબ આપ્યો: “ નહિ. ”

“ વાહ, નહિ, ત્યારે શો. ” એમ કહેતાં જ વૈધરાજે હાથ માંહેની લાકડીમાંથી ગુમ્મી કાઢીને તુરત દેવેન્દ્રની સામે ઉગામી. દેવેન્દ્ર ચુકિતથી જટકી ગયો ન હતે તો અવશ્ય તે શ્વેતનો ભોમ થઇ પડતે. પરંતુ જેવો વૈધરાજે પોતાનો હાથ ઉગામ્યો કે તરત દેવેન્દ્ર નીચો નમી ગયો અને ધા વ્યર્થ ગયો. ગુમ્મીનો ફટકો પાસેની દીવાલપર પડ્યો અને દીવાલમાં મોટો છેદ પડ્યો. પણ દેવેન્દ્રે એટલા તો નેરથી વજના સરખી એક મુઠી ગ્રાવિન્દ્રપ્રસાદના કપાળમાં મારી કે તુરત તે ચક્કર ખાઈને જમીન પર પડી ગયો. પણ તુરત જ પુનઃ સાવધાન થઇને તે ઉઠ્યો અને કપડાંમાં સંતાડેલી એક છરી કાઢીને દેવેન્દ્રને મારવાને ધસ્યો. દેવેન્દ્ર તો ક્યારનોએ સાવધાન થઇ રહ્યો હતો, તેથી આવખતે પણ તે તેના કપાટામાં આવ્યો નહિ. દેવેન્દ્ર

એટલે તો બહાદુર હતો કે તેની જન્મપત્રિકામાં પીઠ દેખાડીને નાસવાનું લખ્યું ન હતું. જે હાથમાં વૈધરાજે છરી પકડી હતી, તે હાથને દેવેન્દ્રે એવા તો જોરથી લાત મારી કે છરી સત્વર જમીનને મળવાને દોડી ! તરત દેવેન્દ્ર વૈધરાજની તરફ ધસ્યો અને એવા તો જોરથી તેના બન્ને હાથ પીઠ પાછળથી પકડ્યા કે બિચારા વૈધરાજને એમ જ લાગ્યું કે જાણે તેને ભોલના જંજીરથી બાંધી ભેવામાં આવ્યો હોયની ! વૈધરાજે છૂટવાને ઘણાંએ ફાંફાં માર્યા પરંતુ તે સઘળાં નિષ્ફળ ગયાં.

આ ધમાયકડીની ખબર પડતાં જ દેવેન્દ્રનો નોકર શિવુ દોડી આવ્યો. દેવેન્દ્રે શિવુને કહ્યું : “ શિવુ ! જરા દરવાજો ઉઘાડી નાંખ જોઈએ. ”

શિવુએ દરવાજો ઉઘાડ્યો. દેવેન્દ્રવિજય વૈધરાજને બન્ને હાથમાં પકડીને આગળ ચાલ્યો, જાણે કોઈ આદમી એક બાળકને ગોદમાં નાંખીને લઈ જતો હોયની ! વૈધરાજે દેવેન્દ્રના હાથમાંથી છૂટવાને હાથ પગ પછાડવા માંડ્યા પણ બ્યર્થ ! દરવાજા પાસે પહોંચતાં દેવેન્દ્રે વૈધરાજને એક પત્થરની પેઠે ફેંટી દીધા ! વૈધરાજ સડક પર પછડાયા અને મોટો ધબ્બાકો થયો. દેવેન્દ્ર સત્વર અંદર પેસી ગયો અને દરવાજો બંધ કરી દીધો.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

શિવપુરના માર્ગમાં.

ગોરજનો સમય છે. સંધ્યા સમય થવાને બહુ વાર નથી.

સોનાની મોટી ચાળીના સરખો અર્ધ સૂર્યદેવ ક્ષિતિજની પાસે રક્ત મુખ દેખાડી રહ્યો છે. તક્કાની સોનેરી પ્રભા વસન્ત ઋતુનાં રાતાં લીલાં વૃક્ષપત્રો પર દર્શન આપી રહી હતી. થોડી વારમાં જગત પર વિભાવરી આચ્છાદન કરી રહી. પ્રકુલ્લહૃદયા યામિની અને તેનો નાથ ચંદ્ર ઉભય હસવા લાગ્યાં. દમ્પતીનું મધુર હાસ્ય જોઈને પુષ્પ-વાટિકાઓની કળિઓ ખીલી ઉઠી. નવપલ્લવાવલિ મધુર મધુર હાસ્ય કરવા લાગી. લલિતાદળમાંથી પણ મન્દ મન્દ હાસ્ય સ્ફુરતું હતું. નિશાવિકાસિની કમલિનીઓનું યૂથ દંતપંક્તિ દેખાડી રહ્યું. સ્વચ્છ નીલ નભમંડળમાં શુભ શ્વેત મેઘમાળા હસી પડી અને ચારે દિશાએ હાસ્ય જ હાસ્ય દેખાઈ રહ્યું. જ્યાં આંખ ફેરવીએ ત્યાં હાસ્ય અને જ્યાં કાન ધરીએ ત્યાં હાસ્યધ્વનિ જ હોય ! આવું આનંદપ્રદ કૌતુક કેને મુદિત ન કરે ? આ સમયે ખિદિરપુરમાં આનંદકુટીરની પછવાડેના નાના રસ્તા પર એક યુદ્ધો પોતાની પીઠ પર થોડો બોળે લાઇને હાથ માંહેની લાકડીને ટેકા દઇ ચાલ્યો જતો હતો. યુદ્ધાની ઉમ્મર ઘણી થઇ ગઇ હશે, એમ તેના દાઢી તથા માથાપરના સફેદ વાળ ઉપરથી જણાતું હતું. એક મલીન અને જૂનું-ફાટેલું પેહેરણુ તેણે પોતાના શરીર પર પહેર્યું હતું. તે દમના રોગથી એટલો બધો પીડાતો હતો કે રસ્તામાં પગલે પગલે ખેં ખેં કરી જતો હતો.

જ્યારે તે આનંદકુટીરની પછવાડેની કુલવાડીના નાના દરવાજા પર જઇ પહોંચ્યો, ત્યારે તે પહેલાં કરતાં પણ વધારે જોરથી ખેં ખેં કરી રહ્યો. તુરત જ દરવાજો ઉઘાડ્યો અને મુસલમાની પોશાક-વાળો એક યુવક ધીમેથી બહાર આવીને બોલ્યો : “ બોહો ! તમે આવી પહોંચ્યા ? ”

તે બુદ્ધો બોલ્યો: “હા શચીન્દ્ર.”

વાચકોને કહેવાની જરૂર નથી કે તે બુદ્ધો દેવેન્દ્રવિજય હતો અને તે મુસલમાની પોશાકવાળો તેનો બાણેજ શચીન્દ્ર હતો. શચીન્દ્ર બોલ્યો: “ મામા ! તમે બહુ જ સારે સમયે આવી પહોંચ્યા છો. આપને ધણીએ વાતો કહેવાની છે. ”

દેવન્દ્ર જરા અસ્થિર મનથી બોલ્યો: “ વાર, એ સધળું હું બીજે વખતે સાંભળી લઈશ. અત્યારે રોકાવાનો વખત નથી. હું અત્યારે શિવપુરના વૈધરાજ ગોવિન્દપ્રસાદને ત્યાં જઉં છું. ”

“ તો પછી ક્યારે મળશે ? ” શચીન્દ્ર બોલ્યો.

“ ત્યાં કામ કરીને જ્યારે પાછો આવીશ, ત્યારે તને અહીં જ મળીશ. ” એમ કહેતો દેવેન્દ્ર સત્વર ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

શિવપુર.

જ્યારે દેવેન્દ્રવિજય શિવપુર પહોંચ્યો, ત્યારે રાત્રિ ધણી વ્યતીત થઇ ગઇ હતી. રસ્તામાં લોકોનું આવતું જવું સદંતર બંધ હતું. આખું જગત નિદ્રાની સોડમાં વિશ્રાંતિ લેતું હતું.

આકાશ કેવળ નિર્મળ હતું. ક્યાંય તારાઓનું દર્શન થતું ન હતું. નિષ્કલંક આકાશના એક ભાગનાં સકલંક ચન્દ્ર હસી રહ્યા હતા. આવા સમયે દેવેન્દ્રવિજયે મહા મહેનતે ગોવિન્દપ્રસાદ વૈધરાજની ઉંચી હવેલી શોધી કાઢી. હવેલીના ઉપરના માળામાં એક દીપક બળી રહ્યો હતો, પરંતુ કાંઈ બોલચાલ સંભળાતી ન હતી. નીચે મા

માળમાં પણ પ્રકાશ દેખાતો હતો. તે પ્રકાશ ખડકીમાંથી નીકળીને બહાર ચાંદનીમાં મળી જતો હતો. નીચેના માળમાં રોગીઓની હાથ ત્રાસ, રોવાનો અવાજ અને ગાંડા-માથુસોતું હાસ્ય વારંવાર કાને પડતું હતું અને નીરવ રાત્રિની નિઃસ્તબ્ધતાનો ભંગ કરતું હતું.

દેવેન્દ્રવિજયે દરવાજા પર જઈને કેટલીક વારસુધી ધારણાને ધક્કા માર્યા ત્યારે એક નોકરે આવીને દરવાજો ઉઘાડ્યો. નોકરને જોઈને બુઢાના વેશવાળા દેવેન્દ્રે પૂછ્યું, “વૈધરાજ ઘેર છે કે ?”

“ નહિજી, બહાર ગયેલ છે. ” ઉત્તર મળ્યો.

“ ક્યાં ગયા છે, તેની તને ખબર છે ? આજ ને આજ પાછા ફરશે કે નહિ ? ” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

નોકરે જવાબ આપ્યો: “ કોઇ રોગીને જોવા ગયા હશે. આજ ને આજ પાછા ફરશે કે નહિ, તે હું બરાબર કહી શકું નહિ. ”

“ ઘેરથી ક્યારે ગયા છે ? ”

“ સાંજ પહેલાં. ”

“ ત્યારે તો મોટી મુશ્કેલી આવી. ” દેવેન્દ્રે ગમરાધ ગયા સંસ્થાં મ્હોં કરીને કહ્યું: “ મહા મુસીબતે અહીં આવ્યો, તો વૈધરાજ ઘેર ન મળે ! હવે હું બુઢો માથુસ આટલી રાત્રે ક્યાં જઈશ ? ”

નોકર બોલ્યો: “ તો આપને શું કામ છે તે કહેતા જાઓ, વૈધરાજ આવશે ત્યારે હું તેમને કહીશ. ”

“ બાપ, કામ તો એટલું જ છે કે મેં મારી દીવાની છોકરીને વૈધરાજને દવા કરવા માટે સોંપી હતી, તેની ખબર પૂછવા આવ્યો હતો કે હવે તેને કેમ છે ? ”

નોકર આશ્ચર્યથી બોલ્યો: “ દીવાની છોકરી ? અમારા પાગલ-ખાનામાં હાલમાં દીવાની છોકરી કોઈ છે જ નહિ ! ”

દેવેન્દ્રે ગભરાઈ ગયા સરખું મ્હોં કરીને કહ્યું: “ અરે, તું શું કહે છે ? શું ત્યારે મારી છોકરી મરી ગઈ ? ”

“ પણ, તમારી છોકરીનું નામ શું, કાકા ? ”

“ નામ ? નામ તો તે સદાની દીવાની હોવાથી અમે તેને દીવાની દીવાની કહીને બોલાવતાં’તાં. બાકી તેનો મ્હેરો ધણો મનોહર હતો. અઢાર-ઓગણીસ વરસની હતી. તેની ઉમ્મરની સાથે તેનું દીવાનાપણું પણ બ્યારે વધવા માંડ્યું, ત્યારે મેં તેને વૈદરાજના હાથમાં દવા માટે સોંપી હતી. ”

નોકર કાંઈક સંભારીને બોલ્યો: “ અરે, હાં, હાં. તે તો ચાર-પાંચ દિવસ થયાં નાસી ગઈ છે. ”

દેવેન્દ્ર વિશેષ ગભરાતો બોલ્યો: “ શું ? નાસી ગઈ ! ક્યારે નાસી ગઈ ? કેવી રીતે ? શું આટલા દિવસ થયાં છતાં પણ તે હજી દીવાની મટી નહિ ? ”

નોકર બોલ્યો: “ ઓહો ! કાકા ! એ છોકરી શું આપની જ હતી કે ? બાકી, કાકા ! છોકરી તો બારે સુશીલ, દયાળુ અને સુંદર હતી હોં ! અમારી બરદાસ્ત નીચે જ હતી, પણ આટલા દિવસમાં એક દિવસ પણ તેનામાં દીવાનાપણું જોયું નથી. શી ખબર તમે તેનામાં શું દીવાનાપણું જોઈને તેને અહીં મોકલી’તી ? અગર જો તમે તેને દીવાની કહેતા હો, તો તમે તથા અમારા વૈદરાજ પણ તેના કરતાં વધારે દીવાના હોવા જોઈએ. તેના જેવી ગંભીર અને શાંત છોકરી તો અમે કદાપિ જોઈ જ નથી. તેનામાં જો કાંઈ પણ

દીવાનાપણું હોય તો તે એટલું જ કે તે પોતાના દુઃખથી રોતી હતી અને તે સિવાય કંઈ પણ બોલતી ન હતી. જો કોઈ તેને કંઈ કહેતું તો તે તુરત તે સાંભળતી પણ ખરી. તમે તેના કેવા નિષ્ઠુર પિતા છો કે એવી લક્ષ્મી જેવી છોકરીને તમે દીવાની કહીને અહીં મોકલી? આપ યુદ્ધ થયા છો તેથી જ તમારી યુદ્ધિ નાસી ગઈ હોવી જોઈએ કારણ કે, એવું કહેવત છે કે—સાઠી યુદ્ધિ નાહી. ”

દેવેન્દ્ર ધીરેથી બોલ્યો: “ સાંભળ, બેટા ! બહુ મજ્જકરી સારી નહિ. તેના જેવી દુષ્ટ છોકરીને સુશીલ અને શાંત કહીને તું મારી મજ્જકરી કરે છે, તે વાજખી નહિ. સાંભળ, હવે હું જઈ છું. કાલ વૈદ્યરાજને મળવા આવીશ. જ્યારે તે અહીં આવે ત્યારે તેમને કહેજે કે દેવેન્દ્રવિજય મિત્ર પોતાની દીવાની છોકરીની ખબર પૂછવાને આવ્યો હતો, એટલે તે સમજી લેશે કે હું કોણ છું અને શામાટે આવ્યો હતો. ”

પ્રકરણ ૧૩ મું.

નવી ખબર.

જ્યારે દેવેન્દ્રવિજય શિવપુરથી પાછો ફરીને શચીન્દ્રને મળવાને માટે ખિદરપુર તરફ રવાના થયો, ત્યારે પ્રભાત થવામાં બહુ વાર ન હતી. પૂર્વાકાશના પ્રાંત ભાગમાં રક્ત વર્ણ છાંય રહ્યો હતો. હાસ્ય કરતી ઉષાદેવી ધીરે ધીરે પૂર્વ ગગનના સુવર્ણ જડિત સોપાનની ઉપર ચડતી આવતી હતી.

દેવેન્દ્રવિજયે આનંદ કુટીરના પછવાડેના દરવાજા પાસે આવીને શાચીન્દ્રને એકાંતમાં મળીને પૂછ્યું; “ કેમ કંઈ ખબર મળી છે કે ? ”

“ હા, ઘણી ખબરો મળી છે. રામચુલામ અને ત્રણે મનોર-માઓમાંથી જેને મારી નાંખવામાં આવી છે તેની જેણે દવા કરી હતી, તે ડાક્ટરને મેં જોએલા છે. ” શાચીન્દ્રે નવીન ખબર કહી.

“ તે કોણ છે ? તેનું નામ શું છે ? રહે છે ક્યાં ? ” દેવેન્દ્રવિજયે એકી સાથે ત્રણ સવાલો પૂછ્યા.

શાચીન્દ્ર એ ત્રણે પ્રશ્નોના અનુક્રમે ઉત્તર આપવા લાગ્યો: “ તેનું નામ નવીનચંદ્ર છે અને આ આનંદ કુટીરમાં જ રહે છે. અત્યારે તે આનંદ કુટીરનો માલિક છે અને જે મનોરમા સઘળી સંપત્તિ દબાવી બેઠી છે, તેનો સ્વામી છે. ”

દેવેન્દ્રે પૂછ્યું: “ તેમનાં લગ્ન કેટલા વખત પહેલાં થયાં છે, તે કંઈ તારા જાણવામાં આવ્યું છે ? ”

“ હા, તેમનાં લગ્ન થયાને એક માસ થયો છે. ”

“ ત્યારે તો હજી હમણાં જ થએલાં. ”

શાચીન્દ્રે વળી એક નવીન ખબર સંભળાવતાં કહ્યું: “ હા, લગ્ન તો હમણાં જ થએલાં છે, પરંતુ બન્નેમાં મેળાપ નથી. રાત-દહાડો કલહ-કંકાસ થયાં કરે છે. ”

દેવેન્દ્રે કિંચિત્ આશ્ચર્યમાં તણાતાં પૂછ્યું: “ તને એ ખબર ક્યાંથી મળ્યા ? ”

“ આ બગીચાના માળી પાસેથી સઘળી વાત મેં સાંભળી છે અને નવીનચંદ્ર ડાક્ટરને તો મેં મારી આંખોવડે દેખેલો છે. તે સાધારણ સ્વભાવનો નહિ પણ ભારે વિકટ માણસ છે. રંગરૂપમાં

જાણે ખીજે ફુલસાહેબ જ જોઇ લ્યો. ”

ફુલસાહેબે કામરૂદેશનો ધણો અનુભવ લીધો હતો અને મંત્ર-
તંત્રના જાણનાર તરીકે તથા વિચિત્ર પ્રકૃતિવાળા તરીકે તેણે સાઈ-
નામ કર્યું હતું. તેને ઉદ્દેશીને શચીન્દ્રે નવીનચંદ્રને સરખાવ્યો.

દેવેન્દ્રે ચકિત થઇને પૂછ્યું: “ મારો મિત્ર અરિંદમ જે ફુલ-
સાહેબને હાથે માર્યો ગયો હતો, તે જ ફુલસાહેબ કે ? વાહ, તે
નવીનચંદ્ર સાથે તારે કાંઇ વાતચીત થઇ હતી ? ”

શચીન્દ્ર બોલ્યો: “ હા, તેણે તો મને પોતાનો કોચમેન કરીને
નોકર રાખ્યો છે. હવે અહીં હું શચીન્દ્ર નથી-માઈ નામ કરીમ-
અક્ષ છે. ”

દેવેન્દ્રે શચીન્દ્રની પીઠ થાપડીને કહ્યું: “ વાહ વાહ ! સાખાશ
છે ! ખૂબ કરી ! તારી બુદ્ધિનો મને ધણો ભરોસો છે. જોજો, હુશિ-
યાર-ખબરદાર રહેજો ! ”

ત્યારબાદ દેવેન્દ્રવિજયે જે કાંઇ શુભ ખબરો મેળવી હતી તે
સઘળી શચીન્દ્રને કહી સંભળાવી. દેવેન્દ્ર પોતાના સહચારીની પાસે
કાંઇ પણ વાત શુભ રાખતો નહિ. જતાં જતાં દેવેન્દ્રે કહ્યું: “ જો,
શચીન્દ્ર ! તારા કામથી હું બહુ જ સંતુષ્ટ છું. હું એમ જ ઇચ્છતો
હતો કે આનંદકુટીરની નજીકમાં તું કાંઇ ધધો શોધી લે તો ઠીક
અને તે તેમ જ કર્યું તે જાણી હું ખુશ થયો છું. હમેશાં હુશિયા-
રીથી જ વર્તવાનું છે અને આંખો ઉઘાડીને મોં અંધ કરીને જ
ચાલવાનું છે. કામ કર્યા સિવાય કામ જલ્દી પૂરું થવાનું નથી.
' ૧૭ ક ' નિશાનીવાળા કાગળના અંડલનો પત્તો મેળવવાની ફિકર
વધારે સખવાની છે. હવે હું જઈ છું. ”

“ ક્યાં જશો ? ” શયીન્દ્રે પૂછ્યું.

“ ઘેર જઈશ. મને જણાય છે કે ઘેર કાંઈ નવા જુની બની હશે.”

“ કેમ ઘેર શું થયું હશે વળી ? ”

“ કારણકે મનોરમાને વાસ્તે તે ભારે ફિકરમાં હોય તેમ જણાય છે. વૈધરાજ પણ ઘેર નથી. સાંજે નીકળ્યો હોવા છતાં હજી સુધી ઘેર પહોંચ્યો નથી ! જરૂર તે સધળાં કાંઈ ને કાંઈ ચક્રચલાવી રહ્યાં હોવાં યોગ્ય છે.”

“ વાહ, ફરીથી એક વાર મને મળી જાશે.”

“ સધળાં ખચર મેળવીને તું પણ તૈયાર રહેજે. નામસો ગહુ વિદ્ય છે. હવે હું જઈશ.”

શયીન્દ્ર તે નાના દરવાજેથી અંદર ચાલ્યો ગયો અને દેવેન્દ્ર ત્યાંથી પોતાના ઘર તરફ રવાના થયો.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

શૂન્ય ગૃહ.

પ્રભાત થતાં દેવેન્દ્રવિજય ઘેર પહોંચ્યો. સૂર્યદેવતાં સોનેરી ફિરજો ચારે દિશાએ ફેલાઈ રહ્યાં હતાં. સર્વ પ્રાણીએ નિશાની સોડમાંથી ઉઠીને રામ નામ લેતાં પોતાના અભિષ્ચિન્તનમાં લાગી રહ્યાં હતાં.

પોતાના દરવાજા પર પહોંચતાં જ એકાએક ડરથી દેવેન્દ્રનું કાળજું કંકળી ઉઠ્યું. તે સત્વર ઘરમાં ગયો તો ઘર સૂનું માલૂમ પડ્યું. કાંઈ પણ ધ્વનિ શ્રવણગોચર થતો ન હતો. અંદર

સર્વત્ર શૂન્યકાર વ્યાપી રહ્યો હતો. તે ઉપરથી અનુમાન કરી શકાતું હતું કે ઘરમાં કોઇ નથી. જલ્દી દાદરની મદદથી ઉપર જતાં શયનગૃહમાં નજર કરી તો સર્વત્ર શૂન્યકાર ! ઘરમાં કોઇ પણ મળે નહિ ! “ રેવતી ! રેવતી ! ” અને પછી “ મનોરમા ! મનોરમા ! ” એમ ઉપરાસાપરી પોકાર કરવા માંડ્યા પરંતુ નિષ્ફળ ! પુનઃ ખૂબ જોરથી ખૂબ મારી તોપણ કાંઇ જવાબ નહિ મળ્યો. કેવળ દેવેન્દ્રના જ શબ્દોનો પડ્યો સામે જવાબના રૂપમાં સંભળાયો.

દેવેન્દ્ર પોતાના મનમાં જ વિચારવા લાગ્યો : “ મોટા આશ્ચર્યની વાત છે કે બંને એકાએક ક્યાં ચાલી ગઇ ? ” ફરી શયનગૃહની પાસેની પરશાળ બાણી નજર કરી તો માલૂમ પડ્યું કે સધળો સામાન જ્યાંનો ત્યાં પડેલો છે. આંગણામાં નજર કરતાં તેનું મગજ ફરી ગયું. ત્યાં લોહીયા ભીંજાએલો એક અંગુઠો પડ્યો હતો. તે અંગુઠો દેવેન્દ્રની સ્ત્રી રેવતીના શયનગૃહમાં જે વપરાતો હતો તે જ હતો. આ સધળો શું મામલો છે, તેનો દેવેન્દ્ર વિચાર કરવા લાગ્યો પણ કાંઇ વાત તેના સમજવામાં આવી નહિ. હૃદય ઉદ્વિગ્ન થયું અને કદિ નહિ અનુભવેલી ગભરાટની સ્થિતિનો પણ તેને અનુભવ થવા લાગ્યો.

પરંતુ વિચારમાં ને વિચારમાં એસી રહેવાથી કાંઇ વળી શકે તેમ ન હતું, કારણકે જેણે રાત્રિમાં આ સધળો ઉત્પાત કરી મૂક્યો હતો, તેને પકડવાનું કામ તેથી મુશ્કેલ થઇ પડવાનો સંભવ હતો.

થોડા જ વખતમાં દેવેન્દ્રના ચહેરાનો રંગ બદલાઇ ગયો. જે યુદ્ધના વેશમાં તે નીકળ્યો હતો, તે વેશ તેણે બદલી નાખ્યો. તેના હૃદયનાં ચિન્તા અનેક પ્રકારની ઉથલપાથલ કરી રહી હતી. ચહેરો શોકથી મલિન થઇ ગયો હતો.

તેણે વિચાર્યું: “ હૃદય ! ઘેર્ય ધર ! ઉતાવળ કરવાનું કાંઈ પણ કારણ નથી. અધીર થઇશ તો કાર્ય બગડી જશે, માટે સમ્પૂર્ણ કર. પછી તો તું તારી મેળે જ તારી આપત્તિનો નાશ કરી શકીશ. ” આ પ્રમાણે હૃદયને પ્રબોધ આપીને થોડી વાર પછી દેવેન્દ્રના મુખમાંથી શબ્દો નીકળ્યા.

“ પાખંડી હુંટારાઓએ અહીં આવીને આ અસાહાય્ય સ્ત્રીઓ પર જીદમ ગુજાર્યો છે, તેમાં તેમણે બહાદૂરી દેખાડી છે ! વાર. કાંઈ હરકત નહિ. જે હું તેનો બદલો લઉં તો જ માફ નામ દેવેન્દ્રવિજય ખરું, નહિતો નહિ. જેને હું અંતઃકરણથી ચાહું છું તેને હરી લઇને એ ચાંડાલોએ મારા હૃદયમાં આગ સળગાવી છે, તેથી તેનો નિસ્તાર થશે નહિ. પાખંડીઓએ પોતે જ પોતાના મોતને બોલાવ્યું છે. દેવેન્દ્ર એક સાધારણ માણસ નથી, પાપીઓ ! હવે તમે ખમરદાર રહેજો ! ” છેલ્લા શબ્દો ઉચ્ચારતી વખતે દેવેન્દ્રમાં અભિમાનનો જીરસો પ્રકટી નીકળ્યો.

થોડી વાર દેવેન્દ્ર પોતાના શયનગૃહમાં આમથી તેમ ફર્યો. ત્યારબાદ પોતે પોતાની મેળે જ વિચારીને બોલ્યો: “ માલૂમ પડે છે કે જ્યારે હુંટારાઓ આવેલા હશે ત્યારે રેવતી અને મનોરમા બન્ને અહીં સૂતી હતી. તેમને સૂતી ને સૂતી જ એ દુન્ટો ઉપાડી ગયા હોય તેમ જણાય છે. પણ આ લોહીથી ભરેલા અંગુઠો અહીં ક્યાંથી આવ્યો ? ”

પ્રકરણ ૧૫ મું.

શિવુના સમાચાર.

સત્વર બાપુ દેવેન્દ્રવિજય પોતાના નોકર શિવુની પાસે ગયો. મકાનની પાછળ એક નાની કોડીમાં તે રહેતો હતો તથા રાંધી ખાતો હતો. તે કોડીમાં જઈને દેવેન્દ્રવિજયે જોયું તો શિવુ ત્યાં એક કાંબળાપર પડ્યો હતો, પરંતુ તેના હાથ પગ એવા તો જકડીને બાંધ્યા હતા કે તે હલી-ચલી શકતો પણ ન હતો. તેનું એક કાનિયું કાડીને તેના મ્હોંમાં એવડો મોટો ડૂચો મારવામાં આવ્યો હતો કે તે બોલી પણ શકતો ન હતો. દેવેન્દ્રવિજયે પહેલાં તો તેના મ્હોંમાંથી ડૂચો બહાર કાઢીને તેના હાથ પગ છોડી નાંખ્યા. ગમરાધ ગએલા શિવુને દેવેન્દ્રવિજય કોડીમાંથી બહાર લાવ્યો અને બહારની તાજી હવાથી તે જરા સાવધ થયો એટલે તેને પૂછ્યું: “ શિવુ ! આ સધળો શું ગામલો છે ? કહે તો ખરો ! ”

શિવુ બોલ્યો: “ બાપુજી ! હું તો કાંઈ પણ જાણતો નથી. ”

“ તને ક્યારે અને ક્યાં આગળ આવી રીતે બાંધવામાં આવ્યો તથા કોણે બાંધ્યો તેની ખબર છે ? ”

“ તે વખતે રાતના ત્રણ વાગ્યા હશે. હું આ બિઝાનાપર સૂતો હતો. ” શિવુએ કહ્યું.

દેવેન્દ્રવિજય નિઃશ્વાસ નાંખીને બોલ્યો: “ હે પરમેશ્વર ! જો હું એ કલાક વહેલો આવ્યો હોત તો અહીં સૌને પકડી લઈ શકત. વાઈ ! તેઓ કેટલા જણ હતા ? ”

શિવુ બોલ્યો: “ તેઓ ચાર માણસ હતા. ”

“ સધળા પુરૂષો જ હતા કે ? ”

“ ના. તેઓમાં એક સ્ત્રી પણ હતી. ” શિવુએ કહ્યું.

“ વાર, તે સ્ત્રીનો ચહેરો કેવો હતો, તે તું કહી શકીશ ? ”

“ હું તેનો ચહેરો જોઈ શક્યો નહિ, કારણકે તેનું મોઢું મોટા ધુધટામાં છુપાવેલું હતું. ”

“ વાર, તે ત્રણ પુરૂષોમાંથી તું કોઈને ઓળખે છે ? અત્યારે હું તેમની પાસે તને લઈ જઉં તો તું ઓળખી શકે ખરો ? ”

“ તે ત્રણે પુરૂષોએ પણ પોતાના મોઢાં ત્રણાંખરાં કપડાંથી છુપાવેલાં જ હતાં. ”

“ ત્રણે પુરૂષો લાંબા હતા કે નીચા ? ”

“ તેમનામાં એક ખડું જ લાંબો હતો અને બાકીના એ મધ્યમ કદના હતા. ”

“ તેમના બોલવાનો અવાજ તો તેં સાંભળ્યો હશે. કોણ જાણીતા હોય તેમ માલૂમ પડતું હતું ? ”

“ ના, તેઓ સધળાઓએ મોઢાંથી એક શબ્દ પણ ઉચ્ચાર્યો નથી. તે સ્ત્રી બોલી હતી, તે પણ ફક્ત એક જ વાર. મને જોતાં જ તેણે ત્રણે પુરૂષોને ધીમે અવાજે કહ્યું હતું કે— ‘ જલ્દી તેની છાતીમાં છૂરી ભોંકી દો. વાર કરવાની શું જરૂર છે ? જલ્દી દાર કરી નાંખો ! ’ ”

“ તને આંધતાં તેઓ સધળાએ શું કર્યું ? તેં બીજું શું શું જોયું ? ” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

શિવુ બોલ્યો: “ ત્યારબાદ તે સ્ત્રી મારા મોઢાંની પાસે આવીને જરા નીચી નમી. હું સમજ્યો કે પહેલાં તે પુરૂષોને મારી છાતીમાં

ધુરી ભોંકવાનો હુકમ આપીને અત્યારે તે પોતે જ તે કામ કરવાને આવી છે; પરન્તુ એમ નહિ કરતાં તેણે મારા કાન પાસે પોતાનું મ્હોં લાવીને કહ્યું: ‘ જ્યારે તારો શેઠ આવે ત્યારે તેને કહેજો કે અમારા શિકારપર મારેલી અમારી આ પહેલી તરાપ છે. બીજી તરાપ દેવેન્દ્રના જીવપર મારવામાં આવશે. મેં પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે ગમે તેમ થાય તોપણ દેવેન્દ્રનો જાન અવશ્ય લેવો ! ’ ”

દેવેન્દ્ર મનમાં જ બોલ્યો: “ એ તો હું ઇચ્છું છું જ કે તે આવીને મારા પર પોતાનું બળ અજમાવે. ” પછી શિવુને કહ્યું: “ વાર, તેનો પત્તો હું લગાવી શકું તેવું કોઈ નિશાન તેમનામાં તેં જોયું છે ? ”

“ ના સાહેબ ! હું કાંઈ પણ જોઈ શક્યો નથી. ”

“ વાર, તો ચાલ. અત્યારે મારી સાથે આવે છે ? આવીશ, તો મને કાંઈક અનુકૂળતા થશે. ”

“ હા, શામાટે નહિ ? કહો ક્યાં જવું છે ? ” શિવુ બોલ્યો.

“ ઠીક. બીજું કાંઈ નહિ પણ તું એમ કર. અત્યારે ને અ-અત્યારે તું ખિદિરપુર જ. ત્યાં ગંગાના કિનારાપર એક મોટું ત્રણ માળનું મકાન છે. એટલામાં મોટામાં મોટું મકાન તે એક જ છે. તેની ચારે તરફ બગીચો આવેલો છે. બગીચો બહુ જ સુંદર છે. બગીચાની આસપાસ પણ ચારે બાજુએ દિવાલ છે. પછવાડેના બારણે થઈને તું કરીમબક્ષ નામના માણસને શુભ રીતે મળી આવ. ”

“ વાર સાહેબ. ”

“ કરીમબક્ષ કોણ છે ? તું ઓળખે છે ? તે આપણો શ-શીન્દ્ર છે. ”

“ વાર સમજ્યો. ”

“ તેને મળાને બહુ જ ખબરદારીથી પૂછવું કે, કાલ રાત્રે આ-
નંદકુટીરમાં કોણ કોણ માણસો ન હતાં અને કોણ કોણ માણસો
નવા આવેલાં છે? તેઓ સઘળાપર ખબરદારીથી ધ્યાન આપવું. બસ,
હવે જા. વાર કરવાની જરૂર નથી. તેને મળ્યાથી જે ખબર મળે
તે અહીં આવીને મને કહેજે. હું જ્યારે તને મળું ત્યારે જ કહેજે
અને તે વાત કોઇ બીજાને મહેંએ જવી જોઇએ નહિ, સમજ્યો?”
દેવેન્દ્રે કહ્યું.

શિવુ બોલ્યો: “ વાર, સાહેબ જઈશું. પણ હું એક વાત
આપને પૂછું છું કે-શું બા સાહેબ ઉપર કાંઇ જીદમ થયો છે? ”

“તે તો હું કાંઇ જાણી શકતો નથી, પણ એ વાત ચોક્કસ
છે કે કોઇ મોટી આપત્તિ આવી છે. મનોરમાની સાથે તેને પણ તે ચાં-
ડાલો લઇ ગયા છે. જ્યાંસુધી હું તેમનો પત્તો ન લગાવું અને તેમને
એ ચાંડાલો પાસેથી ન બચાવી લઉં, ત્યાંસુધી ભગવાન જાણે તેમના
પર શું આપત્તિ આવી પડી હશે! જા, શિવુ, હવે તું વાત ન કર!”
એમ કહી દેવેન્દ્ર કાંઇક ગામરી સ્થિતિમાં આમ તેમ ટહેલવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

નન્હકુસિંહ.

શિવુ ગયો એટલે દેવેન્દ્રવિજય મકાનની પછવાડેના બાગમાં
ગયો. ત્યાં કેટલીક જમીન ખાલી પડી રહેલી હોવાથી તેને એક
દીવાલથી બાંધી લેવામાં આવી હતી. દીવાલની ઉપર ધારવાળા

કાચના ટુકડા ખોસેલા હતા. ત્યાં જઈને દેવેન્દ્રે જોયું તો દીવાલ પર એક કાંબળો દેખાયો. કાંબળાની સાત-આઠ ધડી કરીને કાચના ટુકડાપર નાંખેલો હતો, તે ઉપરથી દેવેન્દ્ર સમજી ગયો કે કાચના ટુકડા ન વાગે તેવા હેતુથી કાંબળાને દીવાલ પર નાંખીને તેની મદદવડે બદમાશોએ અંદર પ્રવેશ કરેલો હોવો જોઈએ. દેવેન્દ્રે મનમાં વિચાર્યું કે—“આ સઘળા અનર્થોતું કારણ તે સ્ત્રી છે અને બાકીના ત્રણ પુરૂષો તેનાં ઉપયોગી હથીયાર હોવાં જોઈએ. હું આજની રાત્રે ઘેર નથી, એ વાત તેઓ અગાઉથી જ જાણી ગયા હોવા જોઈએ અને તેથી જ તેમણે આવડું મોડું સાદસ આદરવાની હિંમત કરી હોવી જોઈએ.”

જ્યાંસુધી તે ત્રણ હુંટારા અને ચોથી સ્ત્રીનો પત્તો લાગે નહિ, ત્યાંસુધી તેમની પછવાડે દોડવું તે ઠીક નહિ એમ દેવેન્દ્રને જણાયું. નિશાનીમાં જે કાંઈ મળ્યું તે માત્ર એક કાંબળો અને લોહીથી ભીંજાયેલો અંગુષ્ઠો હતો. વધારામાં શિવુની અરધીપરધી જગ્યાની હતી: પરંતુ તેટલી વિગતોનો આધારે દેવેન્દ્રવિજયતું કામ આગળ ચાલી શકે તેમ ન હતું.

* * * *

લાંબો વિચાર કર્યા પછી દેવેન્દ્રવિજય પાસેના પોલિસના થાણાપર જઈ પહોંચ્યો અને ત્યાંના મુખ્ય અધિકારીને બોલાવીને પૂછ્યું: “મારા મહોદ્દામાં કાલ રાત્રે ત્રણ બંધ્યે પહેરાપર કાણ હતું?”

દેવેન્દ્રવિજયે ઉપરનો પ્રશ્ન જોને પૂછ્યો તેનું નામ રામકૃષ્ણ મુખોપાધ્યાય હતું. તેની ઉંમર ચાલીસ વર્ષ ઉપરાંતની જણાતી

હતી. તે દેવેન્દ્રને સારી પેઠે ઓળખતો હતો. તેણે સત્વર તે પહે-
રાવાળાને હાજર કર્યો. તેનું નામ નન્હકુસિંહ હતું.

નન્હકુને બહાર લઇ જઇને દેવેન્દ્રે પૂછ્યું: “ કાલ રાત્રે ત્રણ
બજ્યે તું ક્યાં હતો ? ”

“ આપના મકાનની દક્ષિણ દિશા તરફ હું પહેરો ભરી રહ્યો
હતો. ” નન્હકુએ કહ્યું.

હુંટારાઓ જરૂર પોતાની સાથે ગાડી લાવ્યા હશે, એવા ખ્યા-
લથી દેવેન્દ્રે કહ્યું: “ વારૂ. મારા દરવાજાની સામે જે ગાડી ઊભી
હતી, તે બાબત તું કાંઈ જાણે છે ? ”

“ કાંઈ જાણતો તો નથી, પણ ગાડીને ઊભેલી જોઈ તો હતી. ”

“ જ્યારે તે ગાડી ઊભેલી જોઈ હતી, ત્યારે કેટલી રાત ગઈ
હતી ? ” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“ અનુમાને ત્રણ વાગ્યા હશે. ”

“ તે ગાડી ક્યાંસુધી મારા દરવાજાની સામે ઊભી રહી હતી ? ”

“ એ તો હું કહી શકું તેમ નથી, કારણકે ગાડી ઊભી જ
હતી અને મારો પહેરો બદલી ગયો હતો, એટલે હું ચાણામાં ચાલી
આવ્યો હતો. ”

“ ગાડીમાંથી જે માણસો ઉતર્યા હતાં, તેમને તે દેખ્યાંતા ? ”

“ હા, દેખ્યાંતા. ગાડીમાંથી એક સ્ત્રી ઉતરી હતી. ” નન્હકુ બોલ્યો.

“ તે કેવી હતી ? ”

“ તેનું મ્હોં તો જોવામાં આવ્યું ન હતું કારણકે તેણે મોટો
ધુંધટો કાઢ્યો હતો. ”

“ તે ગાડીમાંથી ઉતરતાં જ મારા ઘરમાં ચાલી ગઈ કે ? તેની

સાથે કોઇ માણસ હતાં ? ”

“ ના. ”

“ વારૂ, ગાડી કેવી હતી ? બાકુતી કે ધરની ? ”

“ ગાડી તો બહુ જ સુંદર હતી, તે ઉપરથી બાકુતી તો મળી શકાય નહિ. કોઇ મોટા ગૃહસ્થના ધરની ગાડી હોવી જોઇએ. ”

“ જ્યારે ગાડી મારા દરવાજા પાસે હતી, ત્યારે તારા મનમાં શું ખ્યાલ પેદા થયો હતો ? ”

“ બાપુજી ! મારા મનમાં એમ થયું કે આટલી રાત્રે આપનો કોઇ પૈસાદાર મિત્ર આવ્યો હશે ! ”

દેવેન્દ્ર જરા ભેદમાં બોલ્યો : “ કોઇ મિત્ર તો હતો, પરંતુ અફસોસની વાત એ છે કે કાલ આખી રાત હું ઘેર નહોતો અને તે મિત્ર પણ પોતાનું નામ-ઠામ કહી ગયો નથી. ”

નન્હકું પણ અફસોસ દર્શાવીને બોલ્યો : “ ઓહો બાપુજી ! ત્યારે તો કોઇ મોટું ખાજ ગયું ! તે તો કોઇ રાણીના સરખી દેખાતી’તી ! ”

“ શું ? રાણી ? ” દેવેન્દ્ર આશ્ચર્ય દર્શાવીને બોલ્યો.

“ હા, હા, રાણી અને તે પણ જેવી તેવી નહિ ! આખું શરીર ધરાણાં-ગાંઠાથી ભરપૂર હતું અને તેનો ભમકો જોઇને તો હું અંજાન જ ગયો ! મારા હાથ માંહેનું ચોરીયું કાનસ મેં તેની તરફ ફેરવ્યું તો તેના પ્રકાશથી તેના હીરા મોતીના દાગીના ચમક ચમક થવા લાગ્યા, જેથી મારી તો આંખો જ અંજાન ગઈ ! ”

“ તે ગાડીપર એક કોચમેન અને બે ખાસદાર હતા ? ” દેવેન્દ્રે ત્રણ માણસોનો હિસાબ કરીને કહ્યું.

“ નહિ, એ કાચમેન અને એક ખાસદાર હતો. કાચમેન આગળની બેઠકપર બેઠા હતા અને ખાસદાર પછાડી બેઠો હતો. જ્યારે ગાડી આપના દરવાજાપર પહોંચી ત્યારે તુરત પેલો ખાસદાર ઉતર્યો અને દરવાજો ખોલીને બાજુએ બેઠો રહ્યો એટલે ઝટ ગાડીમાંથી ઉતરીને પેલી રાણી આપના મકાનમાં ચાલી ગઈ.” નન્હકુએ વિગતવાર વર્ણન આપ્યું.

“ તે ગાડીના ઘોડા કેવા રંગના હતા ? ”

“ એક કીરમજી અને બીજો કાળા રંગનો હતો.”

“ ગાડી કય બાજુએથી આવી હતી ? ”

“ પૂર્વ દિશાના રસ્તા તરફથી.”

“ અને ગઈ કય બાજુએ ? ”

“ તેની મને ખબર નથી, કારણકે માડી બેઠી હતી અને મારે પહેરે બદલી જવાથી હું થાણામાં ચાલ્યો ગયો હતો.”

“ તે તારા પહેરાની બદલી વખતે બીજા પહેરેગીરને તે ગાડીના સંબંધમાં કંઈ કહ્યું હતું ? તારા પછી બદલાએલો પહેરેગીર કોણ હતો ? ”

“ મારા બદલામાં રંધુવીર પાંડે આવ્યો હતો. તે પણ થાણામાં આવી ગયો છે.”

“ વાહ, જા. તેના તરફથી ખબર મળશે.”

“ બાબુજી ! શું કંઈ ખરાબી થઈ છે ? ” નન્હકુએ કિંચિત ગભરાટથી પૂછ્યું.

“ ના, ગભરા ના. કંઈ ખરાબી થઈ નથી.”

પ્રકરણ ૧૭ મું.

રઘુવીર પાંડે.

નન્હકુને વિદાય કરીને દેવેન્દ્રવિજયે રઘુવીર પાંડેને ખોલાવ્યો. રઘુવીર આવી પહોંચતાં દેવેન્દ્રે પૂછ્યું: “ જ્યારે રાત્રે ત્રણ બજતાં નન્હકુનો પહેરો બદલાયો અને ત્યાં તું આવ્યો, ત્યારે મારા મકાનના દરવાજા પર કોઈ ગાડી બિભી હતી ? ”

રઘુવીર જવાબમાં ખોલ્યો: “ હાજી. એક ગાડી તો બિભી હતી. હું તેની બાજુએ થઈને જ ગયો હતો અને આપના મકાનની બાજુએ બિભો હતો. ”

“ તેના પર બે ગાડીવાન બેઠા હતા ? ”

“ ના, ગાડીવાન તો કોઈ ન હતો, પરંતુ એક ખોળાનો છોકરો ઘોડાની રાશ પકડીને બેઠો હતો. ”

“ તેને તે કાંઈ પૂછ્યું હતું કે ગાડીવાન ક્યાં ગયા છે ? ”

“ ત્યારે તે છોકરાએ એમ કહ્યું હતું કે—આ ઘરમાં ગએલા છે. એટલે હું ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો અને એક ચક્કર લગાવીને ફરીથી આપના મકાનની પાસે આવીને બિભો હતો. ”

“ પાછા ફરતાં તે બીજું કાંઈ જોયું હતું ? ”

“ બીજું શું જોવાતું હતું ? હું પાછો ફર્યો એટલે ગાડી પણ પૂર્વ દિશાના રસ્તા તરફ થઈને ચાલી ગઈ. ”

“ તે વખતે તે બે કાચમેન—ગાડીવાન અને એક ખાસદાર જોયો હતો ? ”

“ ક્યાં ? કાચમેન બે હતા, બીજું તો કોઈ ન હતું ! ”

“ વાર, જે છોકરો ઘોડાની રાશ પકડી રહ્યો હતો, તેને તું ઝાળખે છે ? મને તું તેને બતાવી શકીશ ? ”

“ હા, ધણી ખુશીથી. હું તેને ઝાળખું છું. ”

“ મેં સાંભળ્યું છે કે તું હજી હમણાં જ પહેરાપરથી પાછો ફર્યો છે, તો તને ઉંઘ આવતી હશે. પણ કહે મારી સાથે અત્યારે ને અત્યારે આવીને તું તે છોકરાને બતાવીશ ? તને તારી મહેનતનો બદલો આપીશ. ”

રઘુવીર બોલ્યો : “ ચાલો, સાહેબ ! એમાં મહેનત શું હતી ? ”
એમ કહીને રઘુવીર દેવેન્દ્રની સાથે સાથે ચાણુમાંથી બહાર નીકળ્યો.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

શ્રીશ્ચન્દ્રરાય.

જે છોકરો રાત્રે ઘોડાની રાશ પકડીને બેઠો હતો, તેને માત્ર અર્ધા કલાકમાં રઘુવીરે દેવેન્દ્રવિજયની સામે લાવીને ખડો કર્યો. તે છોકરો બન્ને આંખો યોળતો દેવેન્દ્રવિજયની સામે આવ્યો. દેવેન્દ્રે પૂછ્યું : “ તારું નામ શું છે ? ”

છોકરો બોલ્યો : “ મારું નામ શ્રીશ્ચન્દ્રરાય છે. ”

દેવેન્દ્રે પ્રશ્ન કર્યો : “ અત્યારે તું સૂતો હતો કે શું ? ”

“ જી હા, તેમ જ હતું. ગઈ રાત્રે હું મોડો સૂતો હતો, તેથી અત્યારે ઉંઘતું પડે છે. આપે મને કાચી ઉંઘમાંથી જગાડ્યો છે. ”

“ વાર, આથી હવે તારી ઉંઘ ઉડી જશે કે નહિ ? ” એમ કહીને દેવેન્દ્રે તેના હાથમાં પાંચ રૂપિયા મૂક્યા. રૂપિયાના ખણણાટે

શ્રીમન્દ્રની ઉંઘ ઉરાડી દીધી અને તે ઉત્સાહમાં આવી જઈને બોલ્યોઃ
 “ જી હા ! હવે ઉંઘ ઉડી ગઈ ! એવી ઉડી ગઈ કે ત્રણ રાત સુધી
 પાસે આવશે નહિ ! ”

દેવેન્દ્રે કહ્યુંઃ “ વારૂ, તો હવે હું જે જે પૂછું તે તે ખતાવતો જ.
 કાલ રાત્રે તું એક ગાડીના ઘોડાની લગામ પકડીને ઊભો હતો ? ”

“ હા, સાહેબ ! ઊભો તો હતો. ”

“ તું કેટલી વખત સુધી લગામ પકડીને ઊભો હતો ? ”

“ અર્ધા કલાક સુધી. ”

“ તને ઘોડાની લગામ પકડી એસવા માટે કોણે કહ્યું હતું ? તે
 વખતે રાત કેટલી ગઈ હતી ? ”

“ તે ગાડીના ગાડીવાને કહ્યું હતું અને તે વખતે રાતના ત્રણ
 વાગી ગયા હતા. ”

“ એટલી રાત્રે તું ક્યાંથી આવતો હતો ? ”

“ મારા મામાને ઘેર ગયો હતો અને પાછા આવતાં રાત બહુ
 ચાલી ગઈ હતી. ”

“ વારૂ, તે વખતે ગાડીપર બે કોચમેન અને એક ખાસદાર હતો ? ”

“ હા, બરાબર ત્રણ જણ હતા. ”

“ જ્યારે તું ઘોડાની લગામ પકડી રહ્યો ત્યારે તેઓ સધળા
 ક્યાં ગયા ? ”

“ સામેના મકાનમાં. ”

“ તે સધળા જે પોશાકમાં હતા, તે પોશાક પહેરીને જ અંદર
 ગયા કે બદલીને ? ”

“ ના, તેના તે જ પોશાકમાં ગયા હતા. ”

“ તેઓમાંથી કોઈના હાથમાં કપડાંની ગસડી હતી ? ”

“ હા, એક જણના હાથમાં કંઈક ગસડીના જેવું ચો હતું ખરું. ”

“ જ્યારે તે સઘળા ઘરમાંથી પાછા ફર્યા, ત્યારે તેમની સાથે શું શું લાવ્યા હતા ? ”

“ તેઓ સઘળા બહાર આવ્યા, ત્યાર પહેલાં એક જણે બહાર આવીને મને વિદાય કરી દીધો હતો. ”

“ પછી, તેના કથા પ્રમાણે તું ચુપચાપ ઘેર ચાલ્યો આવ્યો ? ”

શ્રીશંદ્ર આનો કાંઈ જવાબ ન આપતાં દેવેન્દ્રની સામે જોઈ રહ્યો. દેવેન્દ્ર જરા સ્મિત કરીને બોલ્યો : “ માલૂમ પડે છે કે તું ઘેર ગયો હોવો જોઈએ નહિ પણ કેટલેક દૂર ગિઓ રહીને સઘળું જોતો રહેલો હોવો જોઈએ. કેમ પછી તે સઘળાએ શું કર્યું ? ”

શ્રીશંદ્ર બોલ્યો : “ પછી સઘળા બહાર આવ્યા. ”

“ બહાર આવતી વખતે તેઓ કાંઈ અંદરથી લેતા આવ્યા હતા ? ”

“ હા. તેઓ પહેલાં એક સ્ત્રીને લાવીને ગાડીમાં મૂકી ગયા અને પછી બીજી સ્ત્રીને લાવીને મૂકી ગયા. ”

“ જ્યારે તે બંને સ્ત્રીઓને બહાર લાવવામાં આવી, ત્યારે તેઓ બૂમો પાડતી ન હતી ? ”

“ નહિ સાહેબ ! બૂમો ઝાંથી પાડે ? તેઓ તો મુડદાના જેવી જણાતી હતી. હું તો જાણું છું કે તે બંને મુડદા જ હશે. ”

“ મુડદાં કોણ કહે છે ? તે કેવી રીતે જાણ્યું કે તે મુડદાં હતાં ? ”

“ દેખાવ ઉપરથી તે મુડદાં જેવી જણાતી હતી એમ હું કહું

હું. એટલી રાત્રે બળ્બે મુઠ્ઠા જોધને મારો તો જીવ ઉડી ગયો ! હું ત્યાં જરા પણ વાર વધારે બેસી રહી શક્યો નહિ. હું તો ત્યાંથી સત્તર નાઠો. ”

દેવેન્દ્રે શ્રીમન્દ્રને હુંકા નામથી બોલાવતાં કહ્યું : “ શ્રીશ ! જો તું તે ગાડીની પાછળ પાછળ ગયો હોત અને તે ગાડી ક્યાં ગઈ તેનો પતો લગાડ્યો હોત તો આજ જરૂર તારૂં નસીબ ફરી મળું હોત ! ખેર, હવે તો તે સમય આશ્યો ગયો છે. વાર ! હવે તને રૂપિયા પૈસા જોધએ છે ? ” દેવેન્દ્રે લાલચ બતાવીને કહ્યું.

“ જહાં ! પણ આપની વાતો સાંભળીને હું તો ડરી ડરી જઈ છું ! મારે કાંઈક ખુલાસો કરો તો ઠીક. ”

“ ખુલાસો એટલો જ કે તું મારી પાસે થોડા દિવસને માટે નોકર રહે. હું કહું તે તારે કરવું પડશે. ”

“ આજથી ? ”

“ આજથી જ નહિ પણ અત્યારથી જ. ”

“ વાર. આપ બ્યારે બોલાવશો ત્યારે હું હાજર રહીશ. ”

“ હાજર-આજરની વાત નહિ. અત્યારે જ તારે મારી સાથે આવવું પડશે. ”

“ ક્યાં ? ”

“ કોઈ પણ સ્થળે. ”

“ નહિ, બાપુજી ! મને ડર લાગે છે ! કોઈ સપાટામાં સપડાઉં તો નકામો જીવ ગુમાવવો પડે. ”

“ નહિ, નહિ. ડરવાતું કાંઈ કારણ નથી. વાર. તું આ પહેરે-ગીરને બોળ્યો છે ? ” એમ કહીને દેવેન્દ્રવિજયે પાસે બેસેલા રઘુવીર

પાંડે તરફ આંગળી કરી. શ્રીશ બોલ્યો: “ હા, તેમને હું ઝાળખું છું. તેમનું નામ રઘુવીર પાંડે છે. ”

“ વાહ, તો તું તેમને પૂછી લે એટલે તને મારા પર વિશ્વાસ આવશે. ”

શ્રીશ વિવેક કરતો બોલ્યો: “ નહિ બાલુજી, શું આપને હું અવિશ્વાસ રાખું છું ? આપ તો મોટા માણસ કહેવાઓ. ”

“ તો તું મારી સાથે અત્યારે જ આવવા તૈયાર છે ! ”

“ જી હા, ચાલો-મોટી ખુશીની સાથે. ”

પ્રકરણ ૧૯ મું.

વકીલનો અસીલ.

શ્રીશને સાથે લઇને દેવેન્દ્રવિજય પોતાના મકાનની તરફ પાછો ફર્યો. પોતે પણ વેશ બદલી લીધો અને શ્રીશને પણ ખીજ વેશમાં સન્નિજત કર્યો. ત્યારબાદ શ્રીશને જે કાંઈ સમજાવવાનું-ખતાવવાનું હતું તે સઘળું સમજાવી-ખતાવી દીધું.

દિવસ રવિવારનો હતો. સાંજ પડ્યા પછી દેવેન્દ્ર શ્રીશને સાથે લઇને આંધળા બુઢાના વેશમાં ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યો.

માથાપરના વાળ ખીલકુલ સફેદ હતા. દાઢી-મૂછો-ભવાં વગેરેમાં પણ એકંકે કાળો વાળ જેવામાં આવતો નહોતો. કપડાં સફેદ-ગમલાની પાંખ જેવાં પહેર્યા હતાં. હાથમાં બે હીરાની એક વીંટી પહેરી હતી. શ્રીશ બુઢાવેશધારી અંધ દેવેન્દ્રનો હાથ પકડીને આમળ

આગળ આલતો હતો. શ્રીશત્રું નામ ફટિકચંદ રાખ્યું હતું અને તેનાં કપડાં પણ બહુ સુંદર રાખવામાં આવ્યાં હતાં.

આ વેશમાં ફટિકચંદને સાથે લઇને દેવેન્દ્રવિજય એક મોટી હવેલીમાં જઇ પહોંચ્યો. તે હવેલીમાં ઓછામાં ઓછા બસો માણસો રહેતાં હતાં. તેમાં નાના પગારના નોકરો તથા નિશાળના વિદ્યાર્થીઓ વધારે હતા. કોઇ ડાક્ટર અથવા તો વકીલ-મુખત્યાર પણ તેમાં રહેતા હતા. તે મકાન ચાર ખંડનું હતું. ચારે ખંડને માટે એક એક આંગણું-ફળીયું હતું. એવાં મોટાં મકાનો આજકાલ બહુ જોવામાં આવતાં નથી. તેને એક નાનકડું ગામડું કહીએ તોપણ ચાલી શકે. તેમાં એક બ્રાહ્મણની હિંદુ હોટેલ હતી. તે મકાનના લગભગ સધળા માણસો તે હોટેલમાં જ જમતા હતા. હોટેલની માલીકણ એક બ્રાહ્મણી હતી. તે ભોજન બનાવવામાં બહુ નિપુણ હતી. તેના બનાવેલા ભોજનનાં સૌ કોઇ વખાણ કરતાં હતાં. ખાસ કરીને વકીલ તુલસીદાસ બસ તેના બનાવેલા ભોજનને બહુ આદર સાથે જમતા હતા. તેના બનાવેલા ભોજન ઉપર તેમને એટલો બધો પ્યાર હતો કે ઘેર રાંધેલું તેમના મ્હોંમાં ભાએ જ પડતું હતું.

આ મકાનની ત્રણ કોટડીઓ વકીલ તુલસીદાસે પોતાને માટે બાંડે લઇ રાખી હતી. એક કોટડી ઉપરના માળમાં હતી, જેમાં વકીલ સાહેબ પોતે બેસતા હતા. ત્યાં જ વકીલના અસીસો એકઠા થતા હતા અને મુકદ્દમાઓની બાબત વાતચીત થતી હતી, અને બે કોટડીઓ નીચે હતી, તેમાંની એક ત્રીજા ખંડમાં હતી તથા બીજી ચોથા ખંડમાં. જે કોટડી ત્રીજા ખંડમાં હતી, તેમાં વકીલ સાહેબનો કારકુન બેસતો હતો અને લખવા વાંચવાનું સધળું કામ-કાજ ત્યાં જ થતું હતું. ચોથા ખંડની કોટડી તે વકીલ સાહેબનું

“વિરામગૃહ” હતું તે વિરામગૃહ કાંઈ એકલો વિરામ ભેવાને માટે જ ન હતું, પરંતુ વકીલ સાહેબના ગુપ્ત અસીલોની મુલાકાત અને બેઠપૂર્ણ બાબતો વગેરે ત્યાં ચાલતું હતું. સર્વ પ્રકારના અધમાચરણનું સ્થાન જ તે વિરામગૃહ હતું.

પોતાની ઓશીસમાં બેસીને વકીલ તુલસીદાસ બસતો કારકુન એકાગ્રચિત્ત થઈને એક દસ્તાવેજની નકલ કરી રહ્યો હતો. એટલામાં સામેળી એક છોકરાનો હાથ પકડીને એક આંધળો બુઢો આવી પહોંચ્યો. આવતાં જ છોકરાએ સવાલ કર્યો કે—“વકીલ સાહેબના કારકુન અહીં છે કે ?”

બુઢાએ કારકુનને કહ્યું: “કારકુન સાહેબ ! આપ વકીલ સાહેબ કને જઈને ખબર આપો કે કિસ્તાન પાડાવાળા રામગોપાળ બાબુ આવ્યા છે. બહુ જરૂરી કામ છે માટે મુલાકાત કરવા ઇચ્છે છે.”

કારકુને માથું ઊંચું કરીને કહ્યું: “વકીલ સાહેબ કામમાં છે. અત્યારે તેમને મુલાકાત ભેવાની કુરસદ નથી.”

બુઢાએ કહ્યું: “કામમાં હશે પરંતુ આપ તેમને કૃપા કરીને કહો કે મારે પણ જરૂરી કામ છે, માટે માત્ર પાંચ મિનિટ મને મળી લે. પાંચ મિનિટમાં કાંઈ તેમને હરકત નહીં નહિ.”

બુઢાની આજીજી સાંભળીને કારકુન તુલસી બાબુને ખબર આપવા માટે ચાલ્યો. જે સ્થળે વકીલ સાહેબ બેસતા હતા, તે કોટડીને બે બારણાં હતાં, જેમાંતું એક ત્રીજા ખંડના આંગણામાં પડતું હતું અને બીજું ચોથા ખંડના આંગણામાં પડતું હતું. ચોથા ખંડના દરવાજામાં થઈને કારકુન વકીલને ખબર આપવા ગયો. તે દરવાજાની સામે ચોથા ખંડ માંહેનું વકીલ સાહેબનું વિરામગૃહ

આવેલું હતું જ્યાં કારકુને અંદર જવાને માટે ચોથા ખંડની બાજુ-
વાળું બારણું ઉઘાડ્યું અને બંધ કર્યું કે તરત જ બાળકવેશધારી
શ્રીશ અને બુદ્ધા બનેલા દેવેન્દ્રની તેજ નજર વકીલના વિરામ-
ગૃહપર પડી અને તેટલા થોડા સમયમાં પણ તેમણે અંદરનું સર્વ
કાંઈ જોઈ લીધું. શ્રીશ જ્યાં ઊભો હતો, ત્યાંથી વકીલને બરાબર
જોઈ શકતો હતો. જ્યાં દેવેન્દ્ર ઊભો હતો. ત્યાંથી વકીલ સાહેબ
નજરે પડતા ન હતા, પરંતુ દેવેન્દ્રે ત્યાં એક એવા માણસને જોયો
કે જેને પૂર્વે તેણે કદાપિ જોયો ન હતો. શ્રીશને જણાવ્યા પ્રમાણે
દેવેન્દ્રને તે અબણ્યા સખસનો ચહેરો નવીનચંદ્ર ડાકતરના
જેવો જણાયો.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

કારકુન કેદમાં.

શ્રીશ દેવેન્દ્રના કાનમાં ધીરેથી કહ્યું: “ મેં એક સખસને
જોયો છે. ”

“ સારી રીતે ઓળખી લીધો છે ને ? ”

“ હા, સારી રીતે ઓળખી લીધો છે. તે જરૂર પેલા બે ગાડી-
વાનોમાંના એક છે. જ્યારે તે ગાડીવાન થયો હતો ત્યારે તેણે બના-
વટી બાલ અને દાઢી લગાવ્યા હતાં; પરંતુ નાકની પાસે જે કાળો
મસો છે તે વખતે તેવો ને તેવો જ જણાતો હતો. ”

દેવેન્દ્ર બોલ્યો: “ બરાબર, હવે મેં પણ તેને ઓળખી લીધો.
વધારે કહેવાની જરૂર નથી. ”

એટલામાં કારકુન આવી પહોંચ્યો અને બોલ્યો: “આપ થોડી વાર બેસો, વકીલ સાહેબ હમણાં આવીને આપને મળે છે.” એમ કહીને કારકુન પોતાના લખવાના કામમાં પુનઃ મગ્યો. તેની નજર ચુકાવીને દેવેન્દ્ર ચુપચાપ તેની પાસે જઈને બિમો અને તદ્દન નજીકમાં બેઠો બોલ્યો: “કેમ બાપ ! મારા હાથમાં શું છે તે જુઓ છો કે ?”

કારકુનને લખવાના કામમાંથી ચોક્કસ માથું ઉંચું કરીને બેસ્યું તો માલમ પડ્યું કે તેના નાકથી થોડે જ દૂર દેવેન્દ્ર પીસ્તોલ તાકીને બિમો હતો. કારકુન એકદમ બચલીત થઈ ગયો અને થરથર કંપવા લાગ્યો. તે ગભરાતો બોલ્યો: “અરે ! અરે સાહેબ ! આ શું ?”

દેવેન્દ્ર આંખો કાઢીને બોલ્યો: “બસ ! ચૂપ રહે. જો તું તારો જીવ બચાવવા માંગતો હોય તો ચુપચાપ હું કહું તેમ કર. મ્હોમાંથી કાંઈ પણ બોલ્યો તો આ પીસ્તોલનો ધડાકો થયો જ નહીં. હું ખીજી કાંઈ કહેતો નથી પણ એટલું જ કહું છું કે તું મને તારા વકીલના ગુપ્ત વિરામગૃહમાં જવા દે અને તું મુંગો મુંગો તારું કામ કર.”

કારકુનના જીવમાં હવે કાંઈક જીવ આવ્યો. તે બોલ્યો. “પણ આપ શામાટે તસ્દી લ્યો છો ? તેઓ પોતે જ અહીં આવે છે ને સાહેબ ?”

“બસ, તેનું તારે કાંઈ પણ કામ નથી. હું તેને તકલીફ દઈને અહીં બોલાવવા ઇચ્છતો નથી. ચુપચાપ મારી વાત માની જા.”

કારકુન સપડાયો. તેને ચૂપ રહેવાની જરૂર પડી. દેવેન્દ્ર શીશની સાથે બહાર આવ્યો અને શીશ દેવેન્દ્રની આગા પ્રમાણે કારકુનવાળી

કોટડીનાં બન્ને દારો બંધ કરી, બહારથી સાંકળ મડાવી દીધી કે જેથી તે બહાર નીકળવા પામે નહિ.

પ્રકરણ ૨૧ મું.

રમણીનું સાહસ.

પૂજા દેવેન્દ્ર આશની સાથે જઈને વકીલના ગુપ્ત ગૃહના દાર પાસે ઊભો રહ્યો. કેટલીક મીનીટ ત્યાં ને ત્યાં જ બ્યતીત થઈ ગઈ. અંદર જે કાનાફ્રસી થતી હતી તે દેવેન્દ્રે સાંભળી પરન્તુ બરાબર સમજાઈ નહિ. એટલે હાથમાં બચાવનું સાધન પિસ્તોલ તૈયાર રાખીને દેવેન્દ્રે દારને જોરથી ધક્કો માર્યો કે તરત દાર ઉઘડી ગયાં અને દેવેન્દ્રે અંદર પ્રવેશ કર્યો. પાછળ પાછળ શ્રીશ પણ ગયો અને દેવેન્દ્રની પછવાડે ઊભો.

ત્યાં ત્રણ જણા હતા. દેવેન્દ્રને જોતાં જ ત્રણે આસન છોડીને ઊભા થઈ ગયા. તેમનાં નામ વકીલ તુલસીદાસ બક્ષ, વૈદરાજ ગોવિન્દપ્રસાદ સેન અને ડાક્ટર નવીનચંદ્ર !

વકીલ સાહેબ ગર્જના કરતા બોલ્યા: “ આ શું ? તું આ શું કરે છે ? તું કોણ છે ? અંદર કેમ ચાલ્યો આવ્યો ? તે શું જોઈને એમ કર્યું ? દૂર રહે લુચ્ચા ! સત્તર ધરમાંથી ચાલ્યો જ ! આમ રજા સિવાય અંદર ચાલ્યા આવવાનો શું હેતુ છે ? ”

વકીલની સામે રક્તવર્ણીય આંખો કાઢીને દેવેન્દ્ર બોલ્યો: “ એનો મતલબ એ છે કે હું પોલીસનો માણસ છું. તમે ભોંકો મારા કેહી છો, માટે મેં તમને કેદ કરેલા છે. જેઓ બ્યાં બેઠા છે,

તેઓ ત્યાં ને ત્યાં જ બેસી રહેજો. જેઓ નાસવા માંડશે તેમને આ પીસ્તોલથી મારીને બેજન કરવામાં આવશે. ” એમ કહેતાં જ દેવેન્દ્રે પોતાનો બનાવટી વેશ દૂર કરી નાંખ્યો.

“ ખરે ! આ તો જીવન થયો ! તું કાણ છે ? ” એમ બોલતાં જ તુલસી બાપુ ચૂપચાપ થઈ ગયા અને એક ડગલું પણ આગળ વધી શક્યા નહિ.

દેવેન્દ્ર બોલ્યો : “ હું છું. ”

“ તું કાણ ? તુલસીદાસનું અપમાન કરવાની છાતી કાણ ચલાવી શકનાર છે ? ”

“ દેવેન્દ્રવિજય. ”

દેવેન્દ્રની ગર્વોક્તિથી તુલસીદાસના મ્હોં ઉપર વિષાદની છાયા છવાઈ ગઈ. ઉપહાસના સરખું હાસ્ય કરીને નવીનચંદ્ર બોલ્યો : “ ઝોહો ! બહુ સારું થયું, કે આજ આપનાં દર્શન થયાં ! આપનું નામ તો ઘણા દિવસ થયાં મારા સાંભળવામાં આવ્યું હતું, પરંતુ દર્શન કરીને તો આજે જ કૃતાર્થ થયો. આપના જેવા યોગ્ય અને ચતુર ડિટેક્ટિવનું આ કામ ઉચિત નથી ! ”

“ ઉચિત હોવા સિવાય દેવેન્દ્ર આ કામમાં હાથ નાંખતો જ નથી. રાતની વાત યાદ કરવાથી જ ઉચિત-અનુચિત સંબળું સમજાઈ જશે. ”

ચકિત થયાના સરખો ભાવ દર્શાવીને નવીનચંદ્ર બોલ્યો : “ રાતની વાત વળી શું ? હું આપનું કહેવું સમજી શક્યો નહિ. ”

“ અત્યારે નહિ તો થોડી વાર પછી સમજાશે. ”

“ આપ ખુલાસો કરો કે આપનો હેતુ શું છે ? ” નવીનચંદ્ર બોલ્યો.

“ મારો હેતુ વિકટ છે. ” એમ બોલીને તે સ્ત્રીની સામે ફેરો અને બોલ્યો: “ સ્ત્રીશ ! અહીં આવ ! ”

સ્ત્રીશ અગાડી આવ્યો એટલે દેવેન્દ્ર બોલ્યો: “ આ ત્રણ સપ્તસોમાંથી કોને કોને તું ઝાળખે છે ? ”

“આ બે સપ્તસો, જે પાસે પાસે બેઠા છે તેમને ” સ્ત્રીશ બોલ્યો.

“ જેની સાથે હું વાત કરી રહ્યો છું, તે નહિ કે ? ”

“ ના. ”

નવીનચંદ્ર બોલ્યો: “અમારી ઉપર તમે શું જીભો મૂકો છો ? ”

“ ચોરી કરવાનો, હરણ કરવાનો. ” દેવેન્દ્ર બોલ્યો.

“ જોહ ! ” નવીનચંદ્ર આશ્ચર્ય પ્રદર્શિત કરીને બોલ્યો: “જીભો તો બહુ મોટા છે, પરંતુ આપ વારંટ લાવ્યા છો ? ”

“ ના, વારંટની કાંઈ જરૂર નથી. ”

“ તો એમ મ્હેંની વાત ચાલશે નહિ. વારંટ લાવવું જ જોઈએ. ”

દેવેન્દ્ર બોલ્યો: “ મોટે ઘેર પધારીને વારંટનું દર્શન કરી લેજો. અગર જો લોહનાં કંકણ પહેરવાની અને વગર ખાડાની કોટડીમાં જવાની ઇચ્છા ન હોય તો રાત્રે હરી લાવ્યા છો તે બંને સ્ત્રીઓને છોડી દો, નહિતો યાદ રાખજો કે દેવેન્દ્રના હાથમાં પડ્યા પછી તમે બચી શકનાર નથી. ”

વકીલ સાહેબ બોલ્યા: “ અમે આ મામલામાં કાંઈ પણ જાણતા નથી. ”

“ જૂઠું શામાટે બોલો છો ? ”

“ જૂઠું અમે કહીએ છીએ કે આપ કહો છો તે જાણવું

બેઠાએ. ખરેખર અમને એ મામલાની જરા પણ ખબર નથી. ”
નવીનચંદ્ર બોલ્યો.

ફરીથી પીસ્તોલને સજ્જ કરીને દેવેન્દ્ર ગર્જના કરતો બોલ્યો:
“ ખબર નથી ? હું સારી પેઠે જાણું છું કે તમે રાત્રે મારા ઘરમાં
આવ્યા હતા. તમારામાંથી બે જણ કાચમેન થયા હતા અને એક
ખાસદાર બન્યો હતો, તમે એક ગાડીમાં એક સ્ત્રીને બેસારીને લઇ
ગયા હતા, અને તે સ્ત્રીને પણ હું સારી પેઠે જાણતું છું. તે
અત્યારે આનંદ કુટીરની મનોરમા છે. હું સમજી ગયો છું કે
તમે તેની સલાહથી જ આ કામ કર્યું છે. તમે એક મોટી બહાદુરી
કરી છે. તમે મારી સ્ત્રીને અને મનોરમાને ક્ષોરોક્ષોર્મથી બેહોશ
કરીને હરી ગયા છો. વળી મારા નોકર શિવુને પણ હાથ પગ
બાંધી, મ્હોંમાં ડૂબો મારી કેદ કરી ગયા હતા. પરંતુ મારા રાખજો
કે દેવેન્દ્ર પાસે તમારી એ ચાલાકીઓ ચાલી શકનાર નથી. આજ-
સુધી કોઇની તેવી ચાલાકી ચાલી શકી નથી અને હવે પછી ચાલ-
વાનો સંભવ પણ નથી. મને ડરાવવાને તમે શિવુને જે ધમકી
આપી ગયા હતા, તે મેં સાંભળી છે. પણ તમારી તે ધમકી તદ્દન
નકામી છે. અત્યારે હું તમારી સામે જ ઊભો છું અને જે તમારામાં
તાકાત તથા હિમ્મત હોય તે ભલે ખુશીથી અજમાવી જુઓ. હું
તૈયાર છું. તમારી ધમકી તમે પૂરી કરો ! તમારો વૈરી તમારી
સામે જ ઊભો છે. ફરીથી આવો લાગ હાથ આવશે નહિ ! અને
આવો મળેલો લાગ જવા દેવો તે ડરપોષ માણસોનું કામ છે. અને
પેલી બચકર પિશ્ચાચિની રમણી ક્યાં છે કે જે મારા નોકર શિવુતી
છાતીમાં છૂરી મારવા ગઇતી ? તેની પણ મને બહુ જ જરૂર છે. ”

“ જરૂર છે તો હું પણ અહીં જ છું. કાંઈ પરવા નહિ. ”

એમ કહેતી પાસેની એક કોટડીના દરવાજા ઉપાડીને એક ધુ'ધટવાળી સ્ત્રી બહાર આવી અને સત્વર તેણે દેવેન્દ્રની પીઠમાં એક કિરીચ ભોંકી દીધી. તે સ્ત્રીના પોશાક મારવાડી સ્ત્રીઓના જેવો હતો. કિરીચની ચોટથી દેવેન્દ્રને ચક્કર આવી ગયાં. વૈરીઓની વચ્ચે દેવેન્દ્ર બિલકુલ નિઃસહાય થઇ પડ્યો.

જ્યાં ચોટ ખાઇને દેવેન્દ્ર મ્હોં પાછું ફરવે છે એટલામાં તો તુલસીદાસે જાંડીની ખાલી ખાટલી લઇને તેને દેવેન્દ્રના માથામાં મારી. આ સપ્ત ધાથી દેવેન્દ્ર બેહોશ થઇને ભૂમિપર પડી ગયો.

ત્યારબાદ સૌ સ્ત્રીશની સામે ધસ્યા. તે ચતુર છોકરો જીવ લઇને નાઠો. જ્યારે મકાનમાંથી બહાર નીકળીને તે રસ્તાપર પહોંચ્યો ત્યારે જોરથી બૂમ પાડવા લાગ્યો કે “ દોડો ! દોડો ! ખૂન થયું ! ખૂન થયું ! ! ”

પેલી ધુ'ધટવાળીએ નવીનચંદ્ર ડાકટરને કહ્યું : “ પહેલાં એ તપાસો કે તે જીવતો છે કે મરી ગયો છે ? ”

“ તમે જ જુઓ ને ! મને તો એમ જણાય છે કે તે મરી ગયો છે ! મારે જરૂરી કામ છે માટે જાઉં છું. તમે જોઈ દ્યો. ” એમ કહીને નવીનચંદ્ર રંગભૂમિ છોડીને નાઠો. તે બચકર સ્થાનમાં તે ધુ'ધટવાળી સ્ત્રીને એકલી મૂકીને વક્રીલ તુલસીદાસ તથા વૈદરાજ ગોવિન્દપ્રસાદ પણ નવીનચંદ્રની પછવાડે ચાલતા થયા.

તે સ્ત્રી ગુસ્સે થઇને બોલી : “ બદમાશો, બધા ડરપોક જ છો ! ”

તે દેવેન્દ્રનું શરીર તપાસીને બોલી : “ નહિ ! નહિ ! હજી મૂઓ લાગતો નથી ; જીવતો છે ! તેને મારવો જોઇએ અને તે કામ પણ મારું જ છે. આવો અવસર જવા દેવો જોઇએ નહિ,

કારણકે ફરીથી તે મળવો મુશ્કેલ છે. બચ્ચાજી ચમપુરીને અર્ધ રસ્તે પહોંચી ગયા છે અને હવે અર્ધો બાકી છે તે પણ થોડા સમયમાં પૂરો થઇ જશે એટલે પશું. તે મરી ગયા પછી સંસારમાં કોઇ પણ એવું નહિ રહે કે જેનાથી ડર ખાવાનું મને કારણ હોય. આના હાથમાંથી છૂટ્યા પછી એ વકીલ, પ્રકટર અને વૈધરાજના હાથમાંથી છૂટવું તે મારે મન રમત જેવી વાત છે. તેમનાથી તો હું જરા પણ ડરવાની નહિ ! જે ડર છે, તેનાથી તો હમણાં જ છૂટીને હું સદાને માટે નિશ્ચિન્ત થાઉં છું.”

એમ બોલીને તે ધુંધટાવાળાએ પોતાના કપડામાંથી એક તેજ-દાર છુરી કાઢી. ચારે બાજુએ નજર કરીને જ્યાં તે દેવેન્દ્રની છાતીમાં ભોકવા જાય છે, ત્યાં કોઇએ પાછળથી આવીને અચાનક કહ્યું: “હા, હા, હા ! શું છે ? કોણ છે ? આ સમજો શું ગોલમાલ ચાલે છે ? ”

ચટ દઇને તે બીએ પોતાની છુરી પાછી પોતાના કપડામાં છુપાવી દીધી અને જાણે કે પોતે ધણી જ ડરી ગઇ છે તથા વિસ્મિત થઇ ગઇ છે એવો ભાવ પ્રકટ કરીને ખૂબ મારી ઉડી: “અરે ! શું થયું ? આવ્યા તો બહુ જ સાફ થયું. ભગવાને દયા કરીને આપને અત્રે મોકલ્યા. માફ સર્વસ્વ નાશ પામી ગયું ! આવો, જલ્દી આવો બાપુજી ! ” એમ કહીને તેણે જલ્દી પોતાનો ધુંધટો ઉઘાડી નાંખ્યો, જાણે કે વાદળાંની અંદરથી એકાએક ચંદ્રે દર્શન આપ્યું. કેવું સુધડ અને મનોહર રૂપ ? પરંતુ એવા સુંદર રૂપમાં કેટલી નિષ્કૃષ્ટતા ? કેટલી નિર્દયતા ? અમૃતમાં હલાહલ વિષ ! તેની મનોમુગ્ધકર ચંચળ દષ્ટિ, પ્રચરત લલાટ, સુંદર ધાટીનું નાક, ગુલાબી ગાલ, કપોલપર વિખરાએલા અતિકૃષ્ણ સુંદર કેશ એ સમજા

ઉપરથી એમ સૂચિત થતું હતું કે તેના સુંદર મુખમંડળમાં તથા મનોર-
માના મુખમંડળમાં જરા પણ દરક નથી ! તે બન્ને મનોરમાઓને
જોયા પછી કોઈ પણ ભુલાવામાં પડી ગયા વિના રહે નહિ !

આ બમંકર સ્ત્રીનું મુખ એવું સૌન્દર્યમય હતું કે જે પુરુષ
ત્યાં અચાનક જઈ પહોંચ્યો હતો, તે પણ તેનું રૂપ જોઈને આ
ભયાનક બનાવને એકદમ બૂલી ગયો, અને કેટલીક સેકન્ડ સુધી
ચૂપ રહીને સાવધ થઈને બોલ્યો : “ શું થયું છે ? ”

પહેલાંની માફક જ ડરતી હોય તેવો દેખાવ કરીને તે સ્ત્રી બોલીઃ
“ જુઓ સાહેબ, આ.” એમ કહીને તેણે બૂમિપર પડેલું દેવેન્દ્રનું
શરીર બતાવ્યું. ત્યારબાદ શ્વાસ લેતી લેતી તે બોલીઃ “ અહીં એક
ડાક્ટર રહે છે. મારા સ્વામી અત્યારે બહુ જ બીમાર છે, હું તેમને
માટે ડાક્ટરને બોલાવવા આવી હતી. જ્યાં હું બહારથી આવીને અં-
દર ધગ મૂકું છું ત્યાં બે ચાર માણસોને મેં આ ધરમાંથી બહાર નાસી
જતા જોયા. તેમાં એક છોકરો હતો તેના હાથમાં મેં છુરી જોઈ.
છુરી લઈને તે બહાર નાસી ગયો, અને ત્રણ માણસો તેની પછવાડે
‘ ખૂન ખૂન ’ બોલતા નાસી ગયા. હું તેમની બૂમો સાંભળીને આ
ધરમાં આવી તો અહીં કાંઈક ગરબડ મારા જાણવામાં આવી. તે ઉપ-
રથી હું આ કોટડીમાં આવી તો આ બનાવ મારા જોવામાં આવ્યો.
ખીજું તો કાંઈ હું જાણતી નથી. આ માણસને આ જ હાલતમાં
પડેલો મેં જોયો છે. આપ પણ જરા પાસે આવીને જુઓને કે બિ-
ચારો જીવે છે કે મરી ગયો છે ? ”

તે માણસે દેવેન્દ્રવિજયના નાકપર આંગળી રાખીને કહ્યુંઃ
“ ના, મૂંઝો નથી; શ્વાસ ચાલે છે.”

તે ભયંકર સ્ત્રી બોલી: “સારું થયું ! ભગવાન તેનું રક્ષણ કરે ! તે પરમેશ્વર અનાથનો નાથ છે. નિઃસહાયને સહાય કરનાર તે જ છે અને મરતાને જીવિતદાન દેનાર પણ તે જ છે. આપ અહીં જરા રોકાઓ તો હું જે ડાક્ટરની પાસે આવી છું તે ડાક્ટર લાયક માણસ છે તો તેમને હું બોલાવી લાવું. પાસેના ખંડમાં જ તે રહે છે. જરા વાર તો લાગશે પણ દોડતી જમ્મશ એટલે બહુ વાર થશે નહિ. ”

એમ કહીને તે સ્ત્રી એટલી ત્વરાથી બહાર ચાલી ગઈ કે તે પુરુષ તેને રોકવાનો વખત પણ મેળવી શક્યો નહિ. બ્યારે તે ધર-માંથી બહાર નીકળી ત્યારે તે ખૂબ પાડી બોલ્યો: “ જિભી રહે, જી નહિ, જિભી રહે.”

પરંતુ તે સ્ત્રી તો ક્યારનીએ નાસીને અધધારમાં ગાયબ થઈ ગઈ હતી ! પેલો પુરુષ અબળ થતો મનમાં જ બોલ્યો: “ આ સ્ત્રી તે કોણ હશે ? જેટલી સુંદર છે તેટલી દયાળુ પણ જણાય છે ! ” એમ કહેતો તે દેરેન્દ્રવિજયને હોલમાં લાવવાની તદખીર કરવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૨૨ મું.

એ રમણી કોણ ?

પેલી ભયંકર રમણી એકદમ બહાર આવી અને વિચારવા લાગી કે—“ આ વખતે ધરની બહાર જવું તે સારું નથી, કારણ-કે પેલો છોકરો પોલિસને લાવતો હશે. અગર જો તે માર્ગમાં જ મળી ગયો તો કમખપ્તી થશે. માટે થોડી વાર અહીં છુપાઈ રહેવું

જોઈએ. જ્યારે તે છોકરો પાછો ફરીને પેલી કોટડીમાં ચાલ્યો જશે, ત્યારે હું સહેલાઈથી ચાલી જઈશ.” એમ વિચારીને તે પહેલા ખંડની અટારીપર ચડી. ત્યાં એક ડાક્ટર રહેતો હતો, તેના ઓરડામાં જઈને તેણે પોતાનો ધુધટો ઉઘાડી નાખ્યો. ડાક્ટર તેને જોઈને વિસ્મિત થયો. સ્ત્રીએ પોતાનું ખીન્નું નામ દાખ જણાવીને કહ્યું: “મારા સ્વામી અત્યારે બહુ જ બિમાર થઈ ગયા છે. ઝાડો બહુ થઈ ગયો છે. બે કલાકમાં ૭૦-૮૦ વાર જવું પડ્યું હશે. ઘરમાં ખીન્નું કોઈ નહિ હોવાથી હું પોતે જ આપની સેવામાં હાજર થઈ છું.” એમ કહીને તેણે તે ડાક્ટરને પોતાની બનાવટી વિપત્તિની હકીકત એવી રીતે કહી સંભળાવી કે ડાક્ટરને તેની વાતમાં જરા પણ સંશય પડ્યો નહિ. જ્યારે તે વાત કરતી હતી ત્યારે તેની આંખોમાંથી ખરેખરી આંસુના ધાર વહ્યા કરતી હતી ! તેના ભગ્નસ્વરૂપ અને વ્યાકુળતાવાળાં વચન સંભળીને ડાક્ટરને બહુ જ દયા આવી અને “ભોજન કરીને હું તમારા સ્વામીની તબિયત જોવા આવીશ” એમ કહી તેને સંતોષ આપ્યો. ઓટલામાં અર્ધો કલાક વ્યતીત થઈ ગયો અને પેલી રમણી પોતાનું તદ્દન ખોટું દાખ ઠેકાણું આપીને ત્યાંથી ચાલતી થઈ ગઈ.

ડાક્ટર સાહેબનું ભોજન તૈયાર જ હતું. જલ્દી બે ચાર માસ ખાઈ લઈને હાથ મ્હોં ધોઈ એકદમ ઉઠ્યા અને એક માડી બાંડે ફરીને પેલી સ્ત્રીએ બતાવેલા મકાને જવા રવાના થયા.

આજે ડાક્ટર સાહેબને વિઝિટને માટે એક પણ કહેણ આવ્યું ન હતું અને અત્યારે રાત્રીને વખતે માહક મળી આવ્યું તેથી બમણી શી મળશે, એમ ધારીને ડાક્ટર સાહેબ હર્ષિત થઈને જતા હતા અને મનમાં વિચારતા હતા કે—“ દહાડો તદ્દન નકામો ગયો કે

કોઈ પણ રોગિષ્ઠ ગ્રાહક મળ્યું નહિ, ખરેખર કોઈ કુકર્મીનું જ મ્હોં જોયું હશે; પણ રાત્રિ તો ઠીક ફળી. ”

પેલી સ્ત્રીએ જે ઠેકાણું ખતાવ્યું હતું ત્યાં જઈને જોયું તો તે એક મુસલમાનનું ઘર નીકળ્યું. ત્યાં ડાક્ટર સાહેબ પોતાની ગાડી-માંથી ઉતરી પડ્યા અને ઉતરતાં જ પાડોશીઓએ તેમને ત્યાં આવવાનું કારણ પૂછ્યું એટલે ડાક્ટરે પોતાના આવવાનો હેતુ કહી સંભળાવ્યો. ડાક્ટર સાહેબની વાત સાંભળીને સૌ કોઈ ખડખડ હસી પડ્યા, અને કહી દીધું કે ‘અહીં તો તેવો કોઈ માણસ રહેતો જ નથી; આથી ડાક્ટર સાહેબનું માથું ફરી ગયું; અપમાનિત અને નિરાશ થઈને ઘેર પાછા ફરવું પડ્યું. ગાડીભાડું ગળવામાંથી આપવું પડ્યું અને ગાડીવાળો પણ હસતો હસતો ગયો તેટલું નફામાં. ડાક્ટર સાહેબ તો એ જ વિચારમાં ગોટાળ ગયા કે—“ત્યારે એ રમણી કોણ ?”

મકરણ ૨૩ મું.

ભાનમાં.

દેવેન્દ્રવિજયે હોશમાં આવીને જ્યારે આંખો ઉઘાડી ત્યારે તેણે પોતાને ચારે દિશાએ માણસોથી ઘેરાયેલા જોયો. આ મકાન એટલું વિશાળ હતું કે જે એક ખંડમાં લૂંટ પડે તોપણ ખીજ ખંડમાં ખખર પડે નહિ; એકઠાં થયેલાં માણસોમાં મોટે ભાગે તે જ ખંડનાં માણસો હતાં, તે સિવાય ખીજ ખંડના જે ચાર જણા, શ્રીમન્દ્ર અને પોલિસનાં માણસો હતાં.

કિરિયની ચોટથી દેવેન્દ્રને જે પીડા થઈ હતી, તેથી વધારે

ખીડા તો તુલસીદાસે મારેલી ખાંડીની આટલીથી થરા પામી હતી, અને તેથી જ તે બેહોશ થઈને પડી ગયો હતો. જ્યારે દેવેન્દ્રવિજય હોશમાં આવ્યો ત્યારે તેને દિરિચની ચોટનો તો ખ્યાલ પણ ન હતો. કાંઈએ તેને ભોંયપર પડેલું થોડું લોહી બતાવીને તેનું ધ્યાન ખેંચ્યું ત્યારે દેવેન્દ્રને તેનું ભાન થયું અને જરા હસીને કહ્યું: “ હા બરાબર, તે લોહી મારા શરીરમાંથી જ નીકળ્યું છે, પણ કાંઈ હરકત નથી. શરીરમાં હજી ઘણું લોહી બાકી છે ! તેટલું લોહી નીકળવાથી મારી શક્તિ કાંઈ ઓછી થઈ ગઈ નથી. ”

આ જગ્યાએથી થોડે દૂર પેલી કોટડીમાં વકીલ તુલસીદાસને કારકુન પુરાએલો હતો, તે સંઘળો મામલો શરૂઆતથી સાંભળી રહ્યો હતો અને ડરતો માર્ગે ચુપચાપ ત્યાં ને ત્યાં જ બેસી રહ્યો હતો, એટલેમુઘી કે તે ખૂબ પણ પાડી શક્યો નહિ. ”

જ્યારે સંઘળાં માણસો એક પછી એક ચાલ્યા ગયા, ત્યારે દેવેન્દ્રે કારકુનને કોટડીમાંથી બહાર કાઢવાને શ્રીશને સૂચના કરી. શ્રીશે સાંકળ ઉઘાડી અને કારકુન હર્ષિત થતો બહાર નીકળ્યો.

દેવેન્દ્રે કારકુનને વિદાય કરીને શ્રીશને કહ્યું: “ શ્રીશ ! તું એક આલાક છોકરો છે હાં ! તું બે મારી કાયમની નોકરીનો સ્વીકાર કરે તો તને પગાર પણ હું આપીશ અને પછી ધીમે ધીમે તું એક ચતુર હિટલેટિવ બની જઈશ. ”

શ્રીશ બોલ્યો: “ બહુ સારું સાહેબ, કહો હવે આપનો શું હુકમ છે ? ”

“ વાર, તું અત્યારે ચેતલા તરફ જ અને ત્યાં સંઘળા લોકોપર નજર રાખતો રહેજે. ” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

“ ઠીક, તો હું હવે જઈ છું. ”

“ પણ રહે, ત્યાં જઈને તું શું કરીશ ? ”

“ તે બદમાશોને શોધીશ. ”

“ હા, બરાબર. કરવાનું તો તે જ છે પણ ધ્યાનમાં રાખજે કે આપણી પેડે તેઓ પણ વેશ બદલવામાં બહુ કુશળ છે હાં ! ”

“ બહેને ગમે તેટલા વેશ બદલે, તોપણ શું થઈ ગયું ? હું તેમને જોતાં જ પિછાણી લઉં તેઓ છું. ”

“ હા, એવી રીતે જ કામ કરવું. આપારે એ સદ્રગા બિદિર-પુર જશે. તે તેમનો મુખ્ય અખાડો છે. તે અખાડામાં જઈને તેઓ પોતાના બચાવની તદ્દબીર શોધશે. જો તેઓ દક્ષિણના રસ્તાથી જશે તો ચેતલાને ઉતરશે નહિ. અગર તો જો પશ્ચિમને રસ્તે જશે તો તેમને અક્ષીપુર થઈને જવું પડશે. હું અક્ષીપુરના પૂત્રપર જઈ છું અને તેમની રાહ જોઉં છું. તે બેમાં એક રસ્તે થઈને તેઓ જરૂર જશે. તેમને માટે ત્રીજો રસ્તો છે જ નહિ. ”

એમ સૂચના કરીને દેવેન્દ્ર પોતાને રસ્તે પડ્યો એટલે શ્રીશ પોતાને સૂચવેલા રસ્તા તરફ રવાના થયો. આ સમયે ચેતલા કાલી-ધાટમાં ગંગા નદીનો પૂત્ર થએલો ન હતો.

પ્રકરણ ૨૪ મું.

પક્ષી ધુંધટવાળી !

દેવેન્દ્રવિજય અક્ષીપુરના પૂત્રપર પડોંગ્યો અને ત્યાં પૂત્રની એક બાજુએ છુપાઈ રહ્યો. માથામાં જ્યાં ચોટ લાગી હતી ત્યાં અને

પીડમાં જ્યાં કિરિય વાગી હતી ત્યાં બન્ને સ્થળે પીડા થવા લાગી, પરંતુ દેવેન્દ્ર તે સમજી મનને મારીને સહન કરી રહ્યો. સ્ત્રીની અત્યારે શું દશા હશે, એ વાતનો વિચાર કરતાં દેવેન્દ્રને જે માન-સિક્ક દુઃખ થયું, તેની આગળ તેનું આ શારીરિક દુઃખ કંઈ પણ ગણતરીમાં ન હતું.

થોડી વાર પછી એક બંધ બારણુંવાળી ગાડી પૂલપર આવી પહોંચી. તે દોડી જતી હતી અને દેવેન્દ્ર તે ગાડીની પછવાડે-ખાસ-દારની જગ્યાએ ધીરેથી બેસી ગયો. ગાડીનાં સમ્રાજ્યાં બારણું બંધ હતાં પરંતુ પછવાડેનું કાચનું બારણું હતું. તેમાં થઇને દેવેન્દ્રે ધીરેથી નજર કરી તો જણાયું કે ગાડીમાં બે જણ બેઠાં છે. એક વૃદ્ધ પુરુષ હતો, બીજી વૃદ્ધ સ્ત્રી હતી. વૃદ્ધના મોંમાં સીંગારેટ સળગી રહી હતી. તે વૃદ્ધ સીંગારેટનો દમ લેતો હતો, તેટલો વખત ગાડીમાં જરૂર પ્રકાશ ફેલાય જતો હતો. તે પ્રકાશમાં દેવેન્દ્રે બન્નેને જોઇને અનુમાન કર્યું કે તે વૃદ્ધ અને વૃદ્ધા માત્ર વેશધારી જ છે. વૃદ્ધ ન-પીનચંદ્ર ડાક્ટર છે અને વૃદ્ધા તે અમણી ધુંધટાવાળી છે, એમ દેવેન્દ્રને જણાય આગળ.

દેવેન્દ્રે વિચાર્યું: “ અત્યારે આ લોકો આ રસ્તે થઇને આનંદ કેડીર તરફ જતા હોવા જોઇએ. તો તુલસીદાસ અને ગોવિન્દપ્રસાદ ચિતલાને રસ્તે થઇને જરૂર જતા હોવા જોઇએ, અને શ્રીશે પણ જરૂર તેમનો પીછો લીધો હોવો જોઇએ, કદાપિ તેણે તેમનો પીછો ન લીધો હોય, તોપણ હરકત નથી, કારણકે મારે જેનું કામ હતું તે તે: અહીં જ છે. ”

હવે દેવેન્દ્ર ગુપચુપ રીતે તેમની વાતો સાંભળતો બેઠો. થોડી વારસુધી તો મહિ બેઠેલાઓ ચૂપચાપ રહ્યા. બ્યારે ગાડી પૂલ આ-

જાંગીને દૂર નીકળી ગઈ, ત્યારે દેવેન્દ્રે વૃક્ષવેશધારી નવીનને બોલતાં સાંભળ્યો. તે બોલ્યો: “ જીમેલિયા ! હું તને એક વ્રાત પૂછવા ઇચ્છું છું. ”

“ અરે ચૂ-ચૂ-ચૂ-ચૂપ ! ” એ પ્રમાણે પેલી વૃક્ષવેશધારિણી પિશાચિની જીમેલિયા બોલી.

નવીન બોલ્યો: “ હવે, અત્યારે કોનો ભય છે કે ચૂપ રહેવાનું કહે છે ? હવે તો આનન્દકુટીર પણ આવી પહોંચીને ? ”

પેલી બોલી: “ તે તો હું જાણું છું. પરંતુ થોડી વાર સમુદ્ર કરો. જ્યાંસુધી આનન્દકુટીરની અંદર પહોંચીએ નહિ ત્યાંસુધી ચૂપ-ચાપ રહો. ”

“ ગમે તેમ હો, પણ તું એ વખતે પહોંચી તો બરાબર વખત-સર જ હો ! તું તેને સહેલાઈથી યમધામમાં પહોંચાડી શકી હોત, પરંતુ તે જીવતો રહ્યો તેનો મને મોટો અફસોસ થાય છે. ”

પેલી વૃક્ષ ગુસ્સો ફેરીને બોલતી હોય તેમ સંમળાઈ: “ ઠીક હવે, ચૂપ રહેશો કે બક બક જ કર્યા કરશો ? માફ તો માનતા જ નથી ? ”

“ માનીશ, પણ એક વાતનો જવાબ આપ. પછી ચૂપ રહીશ. ”

“ વાફ, કહો, શું વાત છે તે ? ”

“ તે જે તેની પીઠમાં ફિરિય મારી તેથી તેના શરીરમાં કેવી અસર થશે ? બરાબર જોઈ મારી છે ને ? ”

“ હા બરાબર મારી છે ! હું તો માનું છું કે આંખમાં આંખ આડ દિવસ તો તે ઉઠી શકવાનો નથી જ. ”

ત્યારબાદ થોડી વાર સુધી બન્ને ચૂપ રહ્યાં એટલામાં નવીન-
ચંદ્ર બોલ્યો: “ વાર, હવે અમારું પહેલું કામ શું છે ? ”

“ શું તમને ખબર નથી ? ”

“ ખબર કેમ ન હોય ? ”

“ ત્યારે પછી પૂછોછો શામાટે ? ”

“ તું એવી બન્ને સુંદર સ્ત્રીઓને મારી નાંખીશ ? મારાં તો
હંવાં ઊભાં થાય છે ! તને દયા નથી આવતી શું ? ”

“ ચૂપ ચૂપ ! ”

“ પ્યારી જીમેલિયા ! બન્ને સુંદરી તો છે, પરંતુ તારા જેવી
સુંદરતા તેના નસીબમાંથી ક્યાંથી હોય ? ”

“ હું એ જાણું છું કે તમે મારી ખુશામત કરવા મંડ્યા છો !
પરંતુ નક્કી જાણજો કે હું કેટલાને મારી નાંખનાર છું, તેનો છોડો
જ નથી. તે સ્ત્રીઓ જ નહિ પરંતુ તે સિવાય ખીન્ન બે જણના
મોતનો દિવસ પણ આજનો જ છે. ”

“ હે ? ખીન્ન બે વળી કોણ ? ”

“ તુલસીદાસ અને ગોવિન્દપ્રસાદ. ”

“ આજની રાત્રે જ ? ”

“ હા, આજની રાત્રે જ, આજના જેવો સુપ્રસંગ પુનઃ મળ-
નાર નથી. ”

“ એમ કેમ ? ”

“ કાલે જરૂર તેમને પકડવાને વારંટ નીકળશે અને તેઓ બન્ને
દેશ છોડીને નાસી જશે. તેઓ અહીં રહેવાની હિંમત યજ્ઞાવી શકનાર

જ નથી. મેં સમજાવ્યા છે માટે જ તેઓ તો રહ્યા છે, નહિતો અત્યારે તો તેઓ ક્યારનાએ નાસી ગયા હોત ! ”

“ પ્યારી જીમેલિયા ! જરૂર તું કાંઈક બહુ મંત્રં જાણે છે હોં ! તારી પાસે કોઈક મોહિની રહેલી હોવી જોઈએ ! ”

“ જીમેલિયા ” નામ સાંભળતાં જ દેવેન્દ્ર ચોંકીને ત્રિચારવા લાગ્યોઃ “ ઓહો ! આ તો જીમેલિયા છે, ઠીક જ્યારે હું મારા મિત્ર અરિન્દમની મદદમાં હતો અને જ્યારે હું તેના સહકારી તરીકે કામ કરી રહ્યો હતો, ત્યારે તેણે જ મને ધાયલ કર્યો હતો અને આજે મને બીજી વાર યમપુરીનો માર્ગ દેખાડવાનો પ્રયત્ન કર્યો જણાય છે ! બહુ હિમ્મતવાળી રાંડ જણાય છે. જેવો પકડો બદમાશ યવન ધુલ સાહેબ હતો, તેવીજ પિશાચિની તેની ઉપપત્ની જીમેલિયા જણાય છે અને અત્યારે તે નવીનચંદ્ર ડાકટરને અધીન રહી જણાય છે ! જીમેલિયા ! મેં કદી આંખોથી જોઈ ન હતી, તે જીમેલિયા શું મનોરમાના જેવી જ છે કે ? વા—૩ જીમેલિયા ! તું જ આ મામલામાં છે, ત્યારે તો મને અને તને બન્નેને ઠીક મળાહ પડશે ! ”

નવીન થોડી વાર સુધી ચૂપ રહીને બેઠ્યોઃ “ જીમેલિયા ! ત્યારે શું આજની રાત્રે તું એટલું કામ કરી નાંખીશ ? ”

“ કેમ ન કરું ? ”

“ હા, કરી શકે તો ખરી. જ્યારે મિરગીનો રોગ જ તારા હાથમાં છે, ત્યારે તેમ કરવામાં તારે મન શું મોટી વાત હતી ? પરંતુ એકદમ ચાર પાંચ જણ પર એ રોગ ચલાવવો તે મને તો સંભવિત લાગતું નથી. ”

“ ના, આ વખતે મિરગીના રોગથી કામ ચાલી શકશે નહિ.

આજનો મામલો કાંઈક જૂદો જ તરેહનો છે ! આ વખતે મારા હાથમાં એવો એક રોમ છે કે જેથી એક જ રાતમાં હજારો માણસોને ખતમ કરી નાંખી શકાય. ”

“ હાં, એ તો હું જાણું છું કે તારી પાસે છળ-છંદનો પાર નથી. તું અનેક મંત્ર તંત્ર, જડી બુટ્ટી અને દવા દારૂ જાણે છે પણ આજ તો—”

વાત અટકાવતી જુમેલિયા બોલી : “ ચૂપ રહો ચૂપ ! વધારે બકમક કરવાની જરૂર નથી ; હું મારા કામને માટે સંવળું ઠીક-ઠીક કરી ચૂકી છું ! તમને કાંઈ પણ અતાવી શકાય તેમ નથી, સમજ્યા ? ”

પ્રકરણ ૨૫ મું.

સેતાન.

આનંદકુટીરની પાછળના રસ્તા પર એક ગાડી આવીને ઊભી રહી. તેમાંથી બે માણસો ઉતર્યા જેમાંનો એક પિશ્ચાય ડાકટર નવીનચંદ્ર હતો અને બીજો પિશ્ચાયિની જુમેલિયા હતી. વાયકો જાણે છે કે આનંદકુટીરની ચારે બાજુએ બગીચો આવી રહેલો છે અને તેને ચારે બાજુએથી દિવાલવડે ઘેરી લેવામાં આવેલો છે. તે દિવાલમાં પછવાડેની બાજુએ એક નાનું ગુપ્ત દાર છે. જુમેલિયાએ તે દારની એક બાજુએ મારેલી ખીત્રી ઉપર એક મુઠી મારી કે તરતજ દાર ઉઘડી ગયાં. જુમેલિયા તે દારે થઈને બાગની અંદર ચાલી ગઈ.

દેવેન્દ્રવિજય એટલામાં દરવાજો ઉઘાડવાની ગુપ્ત રીત સમજી

ગયો. જીમેલિયાની પાછળ તે પણ તે જ રીતે દરવાજો ઉઘાડીને અંદર દાખલ થયો. પગમાં પહેરેલા બૂટનો અવાજ થવાના બચથી બટ ઉપર રખતરની મજબૂત મોજડીઓ પહેરી લીધી.

રાત્રિ અત્યંત અંધકારમય હતી. કાળાં વાદળાંથી આકાશ ઘેરાએલું હતું. દેવેન્દ્રવિજય જેનો પીછો લઇ રહ્યો હતો, તેઓ અંધકારમાં ક્યાં ચાલ્યાં ગયાં, તેની ખબર દેવેન્દ્રને રહી શકી નહિ. દૂરથી પદપ્રહાર સંભળાતાં, તે એકદમ તે અવાજની તરફ ચાલ્યો. થોડી વારમાં તે પાદપ્રહાર પણ સંભળાતા અંધ થયા.

હવે દેવેન્દ્રવિજય સમજી શક્યો કે તે જેમની પાછળ પડ્યો હતો, તેઓ ધણે દૂર ચાલ્યાં ગયાં હતાં; તોપણ દેવેન્દ્ર પાછો હાડ્યો નહિ. તેણે પોતાની ચાલવાની ગતિને જરા ઉતાવળી કરી. એટલામાં ચાલતાં દેવેન્દ્રે એકાએક આનંદકુટીરના દરવાજાની સામે દીવાનો પ્રકાશ જોયો. દેવેન્દ્ર ઊભો રહ્યો અને સ્થિર દૃષ્ટિ કરવાથી સમજી શક્યો કે નવીનચંદ્રે દરવાજા પાસે જઇને સીગારેટ પીવાને માટે દીવાસળી સળગાવી છે. તે પ્રકાશમાં દેવેન્દ્રે જોયું કે નવીનચંદ્ર અને જીમેલિયા બન્નેએ પોતાનો બનાવટી યુદ્ધા યુદ્ધીનો વેશ ઉતારી નાંખ્યો છે.

થોડી વારમાં તે પ્રકાશ એકાએક અંધ થઇ ગયો અને પુનઃ પહેલાંના જેવો અંધકાર ફેલાયો. નવીનચંદ્રે મ્હોંમાંથી સીગારેટ ફેંકી દઇને “સેતાન” “સેતાન” એમ જોરથી બે પોકાર કર્યા. તે પોકાર સાંભળતાંજ એક મોટો બચંકર શિકારી કુતરો ભોં ભોં કરતો અને આસપાસ તેનો પ્રતિધ્વનિ પાડતો સામે આવ્યો. નવીને તેને પ્યારથી જરા ચાબડ્યો અને કુતરાએ પણ પૂંછડી હલાવીને પોતાનો સ્નેહ પ્રદર્શિત કર્યો. ત્યારબાદ જીમેલિયાને સાથે લઇને નવીનચંદ્ર અંદર ગયો અને અં-

દરથી દાર બંધ કરી દીધાં. સેતાન નામનો કૂનરો બહારથી દરવાજા-
પર પહેરો ભરતો રહ્યો.

દેવેન્દ્રવિજયે મનમાં જ કહ્યું: “ ચાહો તો દાર બંધ કરો અને
ચાહો તો ચક્રવ્યૂહમાં ભરાઈ બેસો, તોપણ આજ ગમે તેમ કરીને
પણ દેવેન્દ્રવિજય આનંદકુટીરમાં અવશ્ય પ્રવેશ કરશે. તમારા સેતાન-
થી હરીને પાછો ફરે તેવો હું કાંઈ નથી. ”

આ વખતે કે જ્યારે રેવતી અને મનોરમા પોતાના દુસ્મનના
હાથમાં પડી હતી ત્યારે શું દેવેન્દ્રવિજય ચૂપ ચાપ બેસી શકે ?
માત્ર એક જ કલાકમાં તે બંનેનો જન લઈ લેવામાં આવનાર હતો
અને તેના ખખર પણ દેવેન્દ્રને મળી ચૂક્યા હતા, તેથી સાવધાની-
થી કામ કરવામાં જો જરા પણ ગફલત રાખવામાં આવે, તો પછી
જીવ બચાવવો મુશ્કેલ થઈ પડે તેમ હતું. આ કામ આનંદકુટીરમાં
પ્રવેશ કર્યા સિવાય થઈ શકે તેમ ન હતું; અને પ્રવેશ કરવામાં સૌથી
પહેલું જ યુદ્ધ સેતાન સાથે કરવાનું હતું.

પ્રકરણ ૨૬ મું.

મેળાપ.

ધીરે ધીરે દેવેન્દ્ર આગળ વધ્યો, એવી રીતે કે જરા પણ
અવાજ થવા પામે નહિ. તે બયંકર કૂતરાના બયથી દેવેન્દ્રને પગથે
એવો જ આભાસ થવા લાગ્યો કે જાણે રક્તક્ષોભુપ સેતાન પોતાની
પાછળ ને પાછળ દોડતો આવતો હોયતી; એ પ્રમાણે દેવેન્દ્ર બહુ જ
દૂર ચાલ્યો ગયો. કાંઈ પણ અવાજ તેના સાંભળવામાં આવ્યો નહિ.

થોડી વાર પછી સામેથી તે ફૂતરાનું બસવું દેવેન્દ્રને કાને પડ્યું.

આટલા વખત સુધી તે જોનાથી ડરતો હતો, તે હવે આગળ આવ્યો. અંધકારમાં આખોને સ્થિર કરીને દેવેન્દ્રે જોયું તો જણાયું કે સેતાન પોતાની સામે દોડતો ચાલ્યો આવે છે ! દેવેન્દ્રની પાસે તે સમયે એક પણ હથિયાર ન હતું કે-જોની મદદવડે તે પોતાનો જાન બચાવી શકે; તેમ જ હથિયાર કાઢવાનો વખત પણ તેને ન હતો. તેને વિચાર કરવાનો વખત પણ મળી શક્યો નહિ. એટલામાં સેતાન ધુરકતો ધુરકતો દેવેન્દ્રની તદ્દન નજીકમાં આવી લાગ્યો.

સેતાનને કેવી રીતે મહાત કરવો તેનો વિચાર પણ દેવેન્દ્ર કરી શક્યો નહિ અને તેણે એકદમ સેતાનનું ગળું બળે હાથો-વડે જોરથી પકડ્યું. દેવેન્દ્રવિજય એક પહેલવાન અને યોદ્ધા સરખો હતો, તેથી જ તેના માથામાં તથા પીડમાં સખત ઇંજ થએલી હોવા છતાં, એક શિકારી ફૂતરાની સામે યુદ્ધમાં ઉતરવાની તે હિંમત ચલાવી શક્યો હતો. દેવેન્દ્રે સેતાનનું ગળું એવા તો જોરથી દબાવ્યું કે તેના ગળામાંથી તે જરા પણ અવાજ કાઢી શક્યો નહિ. તે ગળામાંથી અવાજ કાઢવાને બહુએ કાંઈ મારવા લાગ્યો, ઘાંતિયા કરવા લાગ્યો અને તરફડિયાં મારવા લાગ્યો પરંતુ તે નહિ છૂટવા પામ્યો કે નહિ બસવા પામ્યો ! કંઈ એટલો બધો રૂંધાઈ ગયો કે તેની જબ બહાર કાઢવા લાગી અને કાણે કાણે તેનું બળ નરમ પડવા લાગ્યું. મ્હોં કાઢીને સેતાને કચડવાને લાગ પણ શોધ તા માંડ્યો કિન્તુ તે જરા પણ કાવી શક્યો નહિ. કંઈ બંધ થઈ જવાથી તો શ્વાસોચ્છ્વાસ પણ બંધ થઈ જવા લાગ્યો અને અંગ સ્થિત થઈ ગયું. થોડી મિનિટ બાદ જ્યારે દેવેન્દ્રને એમ જણાયું કે તેનું સત્રગું બળ નષ્ટ-

પ્રાય થઇ ગયું છે, ત્યારે એક હાથવડે ભેટમાંથી છુરી કાઢીને તેનું પેટ ચીરી નાંખ્યું, અને તે કાણે જ સેતાનનો જીવ ઉડી ગયો !

દેવેન્દ્રવિજયે કૂતરાને ઘસડીને તેને એક મેદાની વાડમાં ફેંટી દીધો અને સત્તર તે આગળ વધ્યો. ત્યાં જ કોટડીમાં શચીન્દ્ર કરીમ-બક્ષ નામ ધારણ કરીને રહ્યો હતો, તે કોટડીના દાર પાસે જઈને દેવેન્દ્રે દારપર સંકેતચિહ્ન કર્યું એટલે જટ દાર ઉધડી ગયું. દેવેન્દ્ર અંદર ગયો અને બારણું બંધ કરી દીધું તથા ગજવામાં નાંખેલું ગુપ્ત જ્ઞાનસ બહાર કાઢ્યું એટલે કોટડીમાં સર્વત્ર પ્રકાશ ફેલાયો. તે પ્રકાશમાં દેવેન્દ્રને શચીન્દ્રે ઝાળખી લીધો અને કહ્યું; “ મામા ! આપ કેવી રીતે આવી શક્યા ? સેતાન નડ્યો નહિ ? ”

દેવેન્દ્રે કિચિત્ હાસ્ય કરીને કહ્યું; “ તેને તો હું ખતમ કરી ચૂક્યો છું. ”

શચીન્દ્ર આશ્ચર્ય પામતો બોલ્યો; “ શું તેને તમે મારી નાંખ્યો ! ”

“ હા. ”

“ કરડ્યો નહિ ? ”

“ ના, તે કરડવા પામે ત્યાર પહેલાં મેં તેનો શ્વાસ જ બંધ કરી દીધો હતો. ”

“ આપ ક્યારના આવ્યા છો ? અહીં આવીને એકે વાર તમારે પાછા તો જવું પડ્યું નથી ? હજી હું હમણાં જ આવ્યો અને જ્યાં બેઠો જ છું, એટલામાં તો આપ આવ્યા. ”

“ વાર. આનંદકુટીરમાં અત્યારે કેટલાં માણસો છે ? ”

“ સાત માણસો. ”

“ સાત જણ કોણ કોણ ? તું તે બધાને ઝાળખે છે ? ”

“ હા. નવીનચંદ્ર ડાક્ટર, જીમેલિયા અને કુમુદિની. પણ તેઓમાં કોણ જીમેલિયા અને કોણ કુમુદિની છે, તે ઝાળખવું એક ભારે મુશ્કેલ કામ છે. તેઓ બન્ને એક સરખી જ છે. ”

“ તે તે બન્નેને તારી આંખોવડે જોઈ છે ? ”

“ હા. ”

“ એકનું નામ જીમેલિયા છે, જીમેલિયાને તું ઝાળખે છે, શચીન્દ્ર ? ”

“ ના, હું ઝાળખતો નથી. ” શચીન્દ્રે પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

“ જ્યારે ફુલસાહેબને પકડવામાં આવ્યા, ત્યારે એ જીમેલિયાએ જ મને આકૃતમાં નાખ્યો હતો. તે જેવી તેવી સ્ત્રી નથી હોં ? ”

“ કાંઈ હરકત નહિ. ”

“ વાર, તે ત્રણ જણ સિવાય બાકી ક્યાર કોણ કોણ છે ? ”
દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“ બે નોકર અને બે કામગરીઓ. ”

“ શું તે નોકરો મારા કામમાં કાંઈ હરકત કરે તેવા છે કે ? ”

“ હા, બે નોકર અને એક કામગરી એ ત્રણ જણ તેમના હુકમમાં છે, તે તેમને મદદ કરી શકે તેવાં છે. ”

“ શચીન્દ્ર ! એ લોકો બે સ્ત્રીઓને કેદ કરીને લાવ્યા છે, તેની તને ખબર છે કે ? ”

શચીન્દ્ર આશ્ચર્ય પામતો બોલ્યો : “ ના, તે બે સ્ત્રીઓ કોણ છે ? ”

દેવેન્દ્ર ગુસ્સો કરતો બોલ્યો: “ તારી આંખો શું બંધ હતી ? ”

શચીન્દ્ર મામાના ક્રોધને શાંત કરતો બોલ્યો: “ કુમુદિનીએ આજ સહવારે મને કલકત્તે મોકલ્યો હતો; તેથી હું અહીં નહિ હોઉં, ત્યારે તેઓ તે બે સ્ત્રિઓને કેદ કરીને લાવ્યા હશે. તે બે સ્ત્રિઓ કોણ છે ? ”

“ એક તારી મામી અને બીજી મનોરમા. ”

શચીન્દ્ર ચક્રિત થતો બોલ્યો: “ હેં ! એ શું થયું ? કહો તો ખરા, શું મામલો છે ? ”

“ એ સપ્તગ્રંથ કહેવાનો અત્યારે સમય નથી. તારી પાસે શિવુ આવ્યો હતો, તેને તું મળ્યો’તો કે નહિ ? ”

“ ના, શિવુ તો મને મળ્યો નથી. ”

“ તો તેને પણ એ લોકોએ કેદ કર્યો હોવો જોઈએ, એમ હું માનું છું. તને મળવાને માટે મેં તેને સહવારે જ મોકલ્યો હતો. વા-૩. નવીનચંદ્ર અને જીમેલિયા હમણાં આવી ગયાં ? ”

“ હા, તે બન્ને હમણાં જ પાછાં ફર્યા છે. ”

“ ખરાખર, મને પણ ખબર છે. હું તેમની પાછળ પાછળ આવ્યો છું. તે બન્નેએ બન્ને કેદીઓને આજ મારી નાંખવાનો નિશ્ચય કર્યો છે. ”

“ હેં ? મામા અને મનોરમાને ? ના, કદી એમ થાય જ નહિ. મનતાં સુધી તો હું તેમ થવા દષ્ટ નહિ. ”

“ વા૩, હવે મારી સાથે ચાલ. જો તેમના તે દુષ્ટ કામમાં વિધ

નાંખીને જન્નેને બચાવવાની ઇચ્છા હોય, તો હવે વાર કરવી જોઈતી નથી.”

શાસ્ત્રીન્દ્ર ધીરજ આપતો બોલ્યો: “ તમે જેસો તો ખરા. હજી ગભરાવાનું કંઈ કારણ નથી. એક કલાક સુધી તેઓ કંઈ પણ કરનાર નથી. ”

“ કેમ જાણ્યું ? ”

“ મેં બરાબર જાણ્યું છે. તેમનો સ્વભાવ હું સારી પેઠે જાણું છું. ”

“ વાર, તેમને ક્યાં કેદ કરેલ છે, તેનું અનુમાન તું કરી શકે તેમ છે ? ”

“ હા. મકાનના નૈઋત્ય કોણની બાજુએ એક ઓરડો કેદીઓને છૂપાવવા લાયક છે ખરો. ”

“ તને તે ઓરડામાં જવાના રસ્તાની ખબર છે ? ”

“ તે ઘરમાં જવાને માટે એક જ રસ્તો છે, હું તે જાણું છું. જે ઘરમાં તેઓ સમજા મસલત કરતા બેઠા હશે, તે ઘરમાં થઈને તે કેદખાનામાં જવાનો માત્ર એક રસ્તો છે. ”

“ ત્યારે તો કેટલાક વખત સુધી થોભતું પડશે. વાર, આટલા વખતમાં તને ખીજ કંઈ ખબર મળી શક્યા છે ? ”

“ હા, થોડા ખબર મળ્યા છે. ”

“ આ નવીનચંદ્ર ડાક્ટર કોણ છે ? ”

“ જીમેલિયા અગર કુમુદિની એ બેમાંથી કોઈ એકનો સ્વામી છે. ”

“ ત્યારે શું કુમુદિની મરી ગઈ છે તે વાત તદ્દન ખોટી જ છે ? નવીનચંદ્ર કોણ છે તેની પૂરી ખબર છે ? ”

“ખરાખર તો ખખર નથી, પણ કાંઈક એમ સંભળવામાં આવ્યું છે કે તેણે કુમુદિની સાથે લામ કર્યું છે.”

“જે જીમેલિયા સાથે નવીનચંદ્ર બહુ પ્રેમ દર્શાવે છે, તે જ આ પાખંડનું મૂળ છે હોં ! ”

શચીન્દ્ર બોલ્યો: “કુમુદિની બહુ ભલી સ્ત્રી જણાય છે. તેના જેવી સીધી સાદી સ્ત્રી મેં કદાપિ જોધ નથી પણ હવે તો તેના દહાડા પણ ભરાઈ ચૂક્યા છે.”

“કેમ ? એમ કેમ કહે છે ? ”

“જીમેલિયા જ તેનું કારણ છે. જીમેલિયા અને નવીનચંદ્ર બન્ને મળીને જલ્દી પોતાનો કંટક દૂર કરશે. એમ સંભળાય છે કે આજની રાત્રે જ તેઓ સપ્તગાનો—”

દેવેન્દ્ર વચ્ચે બોલ્યો: “ખરેખર, મારા જાણવામાં પણ તેમ જ આવ્યું છે.”

“હા, અગર જો આપણે અહીં ન હોત, તો સૌનો “હૃત્યાત્સવ” આજરાત્રે નિર્વિધે સમાપ્ત થાત.”

“પણ દયાળુ પ્રભુ તેમ થવા કેમ દે ? ” દેવેન્દ્ર બોલ્યો.

પ્રકરણ ૨૭ મું.

ઉદ્યાનમાં.

ત્યાં રખાદ દેવેન્દ્ર તથા શચીન્દ્રે કેટલીક ગુપ્ત વાતચીત કરી, અને તેઓ તે નાની કોટડીમાંથી નીકળીને અંધકારમાં ગાયબ થઈ ગયા.

એટલામાં કોઇના પાદપ્રહાર દેવેન્દ્રના સાંભળવામાં આવ્યા. તેનો પીછો કરીને દેવેન્દ્ર તથા શયીન્દ્રે તે પાદપ્રહાર કોના હતા તે જાણી લીધું. જ્યાંથી તે પાદપ્રહાર સંભળાતા હતા, ત્યાંથી થોડે દૂર જઇને એક મોટા આંખાના વૃક્ષના થડીયાની પાછળ તેઓ સંતાઇ ગયા. ત્યાંથી ચાર પાંચ હાથ દૂર જેટલે આનન્દકુટીરના દીવાની રોશની તેનાં દારમાંથી નીકળીને આવતી હતી. રોશનીમાં દેવેન્દ્રે તે માણસને જોઇ લીધો.

થોડી વારમાં તે પ્રકાશમાં થઇને એ માણસો જલ્દી જલ્દી આનન્દકુટીર તરફ ચાલ્યા ગયા. તેઓ વકીલ તુલસીદાસ અને વૈદ્યરાજ ગોવિન્દપ્રસાદ હતા. બન્નેનો વેશ બદલેલો હતો, પણ તે વેશ એતો તો ઢંગ વિનાનો હતો કે હરકોઇ સપ્તસ તેમને ઓળખી લીધા સિવાય રહે નહિ. એતલાધાટ થઇને અહીં આવવામાં જેટલો સમય લાગ્યો, તેટલો સમય વીત્યા પછી તેઓ અહીં આવી પહોંચ્યા હતા.

દેવેન્દ્રવિજયે મનમાં વિચાર્યું કે-હવે આનન્દકુટીરમાં સાતને બદલે નવ જણ થયા. એ નવમાંથી ત્રણ તો મહા બચકર છે. તરત દેવેન્દ્ર ફરીથી શયીન્દ્રની કોટડી તરફ વળ્યો, એટલામાં વળી ફરીથી કોઇના પાદપ્રહાર સંભળાયા. તે પ્રહાર બહુ જ ધીમા હતા. બરાબર સાંભળવાને શયીન્દ્ર અને દેવેન્દ્ર અવાજ થઇને સ્થિર ઊભા રહ્યા, પણ પુનઃ અવાજ સંભળાયો નહિ. દેવેન્દ્ર આગળ વધ્યો એટલે પુનઃ અવાજ સંભળાવા લાગ્યો. ફરીથી મામો ભાણેજ ચમકીને ઊભા રહ્યા. હવે દેવેન્દ્રના સમજવામાં આવ્યું કે કોઇ તેનો પીછો કરી રહ્યું છે, પણ કોણ હશે તે તેનાથી સમજાયું નહિ.

વળી દેવેન્દ્ર આમળ વધ્યો અને પાદપ્રહાર સંભળાવા લાગ્યા. પણ આ વખતે દેવેન્દ્ર ન થોભતાં સીધો ચાલ્યો ગયો. પીછો કરનાર પણ સીધો ચાલ્યો આવતો હોય તેમ જણાયું. દેવેન્દ્રે પોતાની ચાલવાની ગતિ ધીમી કરી નાંખી, એટલે પીછો કરનાર ધીરે ધીરે નજીક આવી ગયો. દેવેન્દ્ર એકદમ પાછો વળ્યો અને પેલાને પકડી લીધો. પકડાયા બાદ દેવેન્દ્રે જોયું તો તે એક છોકરો માલૂમ પડ્યો, પણ અંધારામાં તેને બરાબર ઓળખી શકાયો નહિ. અત્યારે દેવેન્દ્રને શ્રીશ યાદ આવ્યો. દેવેન્દ્રે તેને તુલસીદાસ અને ગોવિન્દપ્રસાદનાં પત્નો લેવાને મોકલ્યો હતો, પરંતુ તેને તે બરાબર ઓળખી શક્યો નહિ. તેના બંને હાથ દેવેન્દ્રે ખૂબ જોરથી પકડ્યો અને ગળું દબાવ્યું, એવા હેતુથી કે જે તે શ્રીશ ન હોય તો ભાગી જઈ શકે નહિ. પછી પૂછ્યું: “ કાલુ છે? શ્રીશ? ”

શ્રીશ ધીમેથી બોલ્યો: “ હા, હું શ્રીશન્દ્ર છું. ”

“ દીક, મારી સાથે ચાલ્યો આવ. ”

શ્રીશ ધીમેથી બોલ્યો: “ આપે તો એવા જોરથી મારું ગળું દાબ્યું કે જે વધારે વખત દાબ્યું હોત તો હું અવશ્ય મરી જાત. ”

“ વારૂ, અત્યારે એ વાત જવા દે અને મારી સાથે ચાલ. ”

*

*

*

*

શ્રીશન્દ્રને સાથે લઈને દેવેન્દ્રવિજય ફરીથી શાયીન્દ્રની કોટડીમાં જઈ પહોંચ્યો. ત્યાં દેવેન્દ્રે શાયીન્દ્રને શ્રીશની સાથે ઓળખાણ કરાવી. ત્યારબાદ દેવેન્દ્રે તેને પૂછ્યું: “ કેમ શ્રીશ! કહે તો ખરો કે તું અહીં કેવી રીતે આવી પહોંચ્યો? ”

શ્રીશ બોલ્યો: “ કેમ ? જેમ આપે સમજાવ્યું હતું તેમ તે બન્ને જણની પછવાડે પછવાડે ચાલ્યો આવ્યો. ”

“ તેઓ બન્ને તને ક્યાં મળ્યા હતા ? ”

“ રસ્તામાં જ બન્ને મળ્યા હતા. ”

“ ગાંગાને કેવી રીતે ઉતર્યો ? ”

“ ઘાટના હોડિયાવડે પાર થયો. જ્યાં મેં તે બન્નેને ઘાટ તરફ આવતા જોયા કે તરત જ હું દોડીને તેમના પહેલાં ઘાટપર જઈ પહોંચ્યો. ત્યાં એક હોડી પડી હતી. હું સમજી ગયો કે તેઓ બન્ને પણ તેમાં જ બેસીને પાર થશે. હોડીવાળો હોડીથી દૂર જઈને ગપ્પાં મારી રહ્યો હતો. હું છનોમાનો એક બાજુએ હોડીમાં બસાઈ બેઠો અને જ્યાં પેલા બે આવ્યા, કે તરત જ તેમણે પૈસા આપીને હોડીવાળાને હોડી ચલાવવાનો હુકમ કર્યો. એવી રીતે હું તો મફતમાં ગાંગાપાર થઈ આવ્યો છું. ”

દેવેન્દ્ર જરા હસીને બોલ્યો: “ ઓહ ! તેં તો મોટું સાહસ કર્યું ! તેમની જ હોડીમાં બેસીને આવ્યો, એ તો ભારે દિશ્મતનું કામ કર્યું ! નસીબના જોરથી જ તું જીવતો આવ્યો, નહિ તો તમણે જો તારી શું દશા થાત ? ”

“ ગાંગામાં જ ડુબાડીને મારી નાંખત. ”

દેવેન્દ્ર બોલ્યો: “ નહિ, એમ ડુબાડત નહિ, પણ પહેલાં તારા પેટમાં છુરી મારી તને પ્રાણમુક્ત કરત અને પછી ગાંગાના જળ પ્રવાહમાં તને હોમી દેત ! પણ હવે જે થયું તે ઠીક જ થયું. પરંતુ તેં મારા કહ્યા પ્રમાણે ન કર્યું, મારી વાત તેં માની નહિ. ”

શ્રીશ બોલ્યો: “ હું સમજ્યો કે અત્યારે આપનાથી મુલાકાત થશે નહિ. પાછા ફરવાનું મેં વાજખી માન્યું નહિ, તેથી અહીં ચાલ્યો આવ્યો. હું એમ સમજ્યો કે આપ ચાલ્યા ગયા હશે. ”

“ તું એમ કેવી રીતે સમજ્યો ? ”

“ વડીલ અને વૈધરાજની વાત ઉપરથી સમજ્યો, કે તેમના બાળક બે માણસો અલીપુરને રસ્તે થઇને ગયાં છે. એટલે હું સમજી ગયો કે આપ જરૂર તેમની પછવાડે ગયા હશે. ”

દેવેન્દ્ર પોતાના શિષ્યની ક્ષત્તેહપર રિમત કરતો બોલ્યો: “ હા, હા. બરાબર વિચાર કર્યો. શ્રીશ ! ખરેખર તું એક ચાલાક છોકરો છે. પણ તને ખબર છે કે આજે રાત્રે આપણે એક મોટા ભયંકર કામમાં હાથ ધાલવાનો છે ? ”

“ અહો, એમાં શું ? તેમાંનું કાંઈ મને પણ સોંપા. ”

“ તારી પાસે કાંઈ હથિયાર છે ? ”

“ ના, હથિયાર તો કાંઈ નથી, પણ માત્ર એક ચપ્પુ છે. ”

“ વાર, તો લે આ એક પિસ્તોલ પણ તારી પાસે રાખ. ”
એમ કહીને દેવેન્દ્રે તેને એક પિસ્તોલ આપી. શ્રીશે તે લીધી, એટલે દેવેન્દ્રે શચીન્દ્રને કહ્યું: “ વાર, શચીન્દ્ર ! હવે ચાલ જઈએ. ”

શચીન્દ્ર બોલ્યો: “ ચોભો, હજી થોડી વાર છે. ”

“ વાર છે તો શું થયું ? હવે થોભાય નહિ. આ વખતે એકાં એકાં નકામો વખત ગાળવા કરતાં દસ-આર વૈરીઓની સામે થવાનું મને વધારે ઉચિત લાગે છે. તું તે ઘરમાં જવાનો રસ્તો જાણે છે ને ? ”

“ હા જાણું છું. ”

“ ઘરની અંદર જતાં આપણે નૈઋત્ય કોણુવાળા ગુપ્ત ઘરમાં સુગમતાથી જઈ શકીશું કે નહિ ? તું મને ગુપ્ત રીતે તે ઘરમાં લઈ જઈ શકીશ ? વચમાં કાંઈ ગરબડ તો ઊભી નહિ થાય ને ? ”

“ જે રસ્તે થઈને આપણે ઘરમાં જઈશું ત્યાં ગરબડનો જરા પણ ડર નથી. ”

“ વાર, તો તું તારા પગમાંથી જોડા કાઢી નાંખ. ” એ પ્રમાણે દેવેન્દ્રે શચીન્દ્રને કહીને શ્રીશને કહ્યું : “ તું પણ જોડા કાઢી નાંખીને આ ખૂણામાં રાખી દે. ” પુનઃ તેણે શચીન્દ્રને કહ્યું : “ મેં તને કેટલાક બનાવટી વાળ આપ્યા હતા, તે અહીં છે કે ઘેર છે ? ”

શચીન્દ્ર બોલ્યો : “ તે સઘળા અહીં મારી પાસે છે. એવી જાસૂસી ચીજો ઘેર મૂકીને આવું તો જાસૂસી કેવી રીતે કરી શકાય ? ” એમ કહીને શચીન્દ્રે વાળના બનાવેલા કેટલાક ચોટલા તથા દાઢી અને મૂંઝેલા વાળોને તે દેવેન્દ્રની સમક્ષ હાજર કર્યા. તેમાંથી દેવેન્દ્રે બે ત્રણ જોડી કાઢી લીધી અને કહ્યું : “ જા, હવે ચાલતાં ચાલતાં એટલી ખજારદારી રાખવાની છે કે જ્યાંસુધી આપણું કામ સંપૂર્ણ ન થઈ જાય, ત્યાં સુધી કાઢીને પગે ચાલવું પડશે, એટલું જ નહિ પણ શ્વાસ પણ જોરથી લેવાશે નહિ. પાંચ ભયંકર માણસો આજે અહીં આવી પહોંચ્યા છે, એ પાંચે એવા છે કે લાગ મળે તો જીવ લેવાનું પણ ચૂકે નહિ. તે પાંચમાં ચાર પુરૂષો છે અને એક સ્ત્રી છે, પરંતુ તે ચારે પુરૂષો કરતાં તે એકની એક સ્ત્રી વંચારે બળવતી છે. તે તેના બળ, પરાક્રમ, સાહસ અને નિર્ભયતાથી માનવી નહિ પણ દાનવી કહેવાને લાયક છે. શચીન્દ્ર ! અત્યારે આપણે જીવવાનો લોભ રાખીને કામ કરીશું તો ચાલી શકશે નહિ. જનની

દરકાર રાખ્યા વિના આજ આપણે જીમેલિયાની સાથે યુદ્ધ કરવાનું છે, બોલ, તું તૈયાર છે કે નહિ ? અને શ્રીશં ! કહે તું પણ જન આપવાને તૈયાર છે ? ”

અન્ને જણાએ માથું ધુણાવીને પોતાની સમ્મતિ પ્રકટ કરી. દેવેન્દ્રવિજયે અન્નેના હાથ પકડીને કહ્યું : “ વાર, તો ચાલો, હવે અહીં એક પણ પણ રોકાવું જોઈએ નહિ. ”

શચીન્દ્ર, દેવેન્દ્રવિજય અને શ્રીશંને સાથે લઇને અંધારી રાત્રિમાં ધીરે ધીરે પોતાની કોટડીમાંથી બહાર નીકળ્યો. થોડી વારમાં સૌ આનંદકુટીરની પાછલી દિવાલની પાસે જઈ પહોંચ્યા. તે દિવાલમાં ઘણાં બારણાં હતાં. તેમાંના એક બારણાની આડેથી શચીન્દ્રે થોડાં લાકડાં દૂર ફેંકી દીધાં અને પછી બારણાને ધક્કો માર્યો એટલે તે ઉઘડી ગયું. દેવેન્દ્રે પૂછ્યું : “ શચીન્દ્ર ! એ તું શું કરે છે ? ”

શચીન્દ્ર બોલ્યો : “ બરાબર વખતસર કામ લાગે, તેટલા માટે મેં આ બારણું જરા અટકાવી રાખ્યું હતું અને કોઈ ન જાણે તેટલા માટે આડાં થોડાં લાકડાં મૂક્યાં હતાં. ” બારણે થઇને ત્રણે જાસૂસો માંહે પેઠા.

પ્રકરણ ૨૮ મું.

મંત્રણાગૃહમાં.

આગળ શચીન્દ્ર, તેની પછવાડે શ્રીશંદ્ર અને સૌની પાછળ દેવેન્દ્રવિજય, એ પ્રમાણે ત્રણે જણા રવાના થયા. શચીન્દ્રે આટલા

દિવસ અહીં નોકરી કરીને સધળા કોટડીઓમાં આવવા જવાનો રસ્તો જોઈ લીધો હતો. તે ત્રણે જણુ પેલા ખારણામાં થઈને જે ઘરમાં આવ્યા, તે કોઠાર હતો. તે કોઠારમાં નિત્ય કામમાં લાગે તેવી તથા ખોરાકની વસ્તુઓ રાખવામાં આવતી હતી. તે કોઠારની પાસે એક ખાલી ઓરડો હતો, તે ઓરડામાં તે ત્રણે જણુ આવ્યા. તે ખાલી ઓરડામાં થઈને તેઓ જ્યાં આવ્યા તે રસોડું હતું. રસોડાની સામે એક મોટો ચોક હતો અને ચોકની ઉત્તર દિશાએ એક બીજો પથુ ખાલી ઓરડો હતો. ત્રણે જણુ તે ચોકમાં જઈ ગયા. તે ચોકમાં ગયા ગયા તેમણે જોયું તો માનસ પડયું કે એક ઓરડામાંથી ઘણો જ પ્રકાશ ચારે દિશાએ ફેલાઈ જતો હતો. ત્યાંથી તે લોકો-એ જુએલિયાનું ભયંકર હાસ્ય સાંભળ્યું.

દેવેન્દ્રે હવે પાછળ રહેવાનું વાજખી માન્યું નહિ અને તે શા-ચીન્દ્રની પાસે આવી પહોંચ્યો. શ્રીશ અને શાચીન્દ્રને ત્યાં જ ગયા રહેવા દઈને દેવેન્દ્ર આગળ વધ્યો. આખા શરીરનો ભાર અંગૂઠા ઉપર મૂકીને દેવેન્દ્ર ચુપચાપ તે ચોકને પસાર કરી ગયો. ચોકને પસાર કરી જતાં દક્ષિણ દિશાએ એક સાંકડી ઓસરી તેના જોવામાં આવી, તે ઓસરીની સામે જ એક ઓરડામાંથી આછો આછો પ્રકાશ આવતો હતો અને ઓરડાનાં દાર અર્ધા ઉઘાડાં હતાં. દેવેન્દ્ર સમજી ગયો કે તે અર્ધ ઉઘાડા દારવાળા ઓરડામાં જ તેના વૈરીઓ કાંઈ મસલત ચલાવી રહ્યા છે. ત્યાં જ દેવેન્દ્ર ઉપર આક્રમક નાખવાના વિધિ વિધે વિચાર ચાલી રહ્યો હતો.

દેવેન્દ્રવિજયે તે અર્ધ ઉઘાડેલા દારની પાસે જઈને જોયું તો માનસ પડયું કે તે બેઠકમાં બે બેઠકો બેઠી છે; દેવેન્દ્રને એમ જ

જાણાયું કે ત્યાં બે મનોરમાઓ બેઠી છે. બન્ને રૂપ રંગમાં એક સરખી જ હતી—એટલે સુધી કે તેમની પાસે બેઠેલો સખસ પણ તેમનાં રૂપ-રંગમાં કાંઈ ફરક જોઈ શકે નહિ. તે બન્નેનું બોલવું ચાલવું અને કંઈ પણ એક જ પ્રકારનો હતો. બન્નેએ એક જ પ્રકારનો નીલ નીલમ પરીના જેવો પોશાક પહેર્યો હતો અને તેમાં જ્યાં ત્યાં રત્નકણિકાઓ ઝગમગ થઈ રહી હતી. આકાશ સ્વચ્છ થતાં જેમ નભોમંડળ નીલ રંગી જણાય છે તેમ આ બન્ને મનોરમાઓની શોભા પણ નીલરંગી જ બની રહી હતી. ઉન્નત સ્તનવિભાગ ઉપર આછા લીલા રંગની ચોળી અને તેના ઉપર જરીયાન બુટાઓ કાંઈ અઢોઢિક દેખાવ આપી રહ્યા હતા. વિજળીની પેઠે કર્ણપુટમાં ચમકી રહેલાં કુંડળ આસપાસની દીપાવલિમાં પ્રતિબિંબ પડવાથી ચળક ચળક થઈ રહ્યાં હતાં. કુંડળ આદોલિત થતાં તેનો જે પ્રકાશ ગુલાબી ગાલપર પડતો હતો તે મનોહર દેખાવ જ આપી રહ્યો હતો. ગળામાં પહેરેલી મોટા મોટા મોતીની માળા ઉન્નત વક્ષસ્થળ ઉપર વિરાજ રહેલી હતી.

તે બન્ને મનોહારિણી સ્ત્રીઓમાંની એકનું નામ જીમેલિયા અને બીજીનું કુમુદિની હતું, પરંતુ તેમાંથી કઈ જીમેલિયા અને કઈ કુમુદિની છે તે જાણવું દુર્લભ હતું. તે બે યુવતીઓ સિવાય ત્યાં બીજા બે ત્રણ પુરૂષો પણ બેઠા હતા. તેઓ કોણ છે તે જાણવાને દેવેન્દ્ર તે ઓરડાનાં બારણાં પાસે કાન માંડીને ઝિમો રહ્યો. પહેલાં નવીનચંદ્ર ડાક્ટરનો અવાજ તેના સાંભળવામાં આવ્યો. જે કાંઈ દેવેન્દ્રે સાંભળ્યું તે તેની વાતનું અંતિમ અને ખંડિત વાક્ય હતું. દેવેન્દ્રે એમ સાંભળ્યું કે—“ થઈ જશો, હું કહું છું તે સાચું જ માનજો. ”

પેલી સ્ત્રીઓમાંથી એક બોલી: “ અરે, આપરે! ગ્રાણનાથ? આ તમે શું કહો છો? વાહ ! ”

દેવેન્દ્રવિજય સમજી ગયો કે એમ બોલનારી તે જીમેલિયા હોવી જોઈએ. જીમેલિયા આગળ બોલી: “ તમે કેવી રીતે જાણ્યું કે આજ્ઞા આવશે ? ”

નવીનચં બોલ્યો: “ દેવેન્દ્રવિજય તો હજી જીવતા છે, મરી ગયો નથી. ”

જીમેલિયાએ કહ્યું: “ ત્યારે શું તમે એમ સમજો છો કે તે પુનઃ આપણી પાછળ પડ્યો હશે ? ”

“ એમાં સમજવું હતું શું? જરૂર એમ જ છે. ”

“ તેમ તમે ખાત્રીથી કેવી રીતે કહી શકો છો ? ”

“ તેની ખાત્રી એ છે કે તેણે પોતાના નોકરને મોકલ્યો હતો. ” નવીને કહ્યું.

“ તો તેથી શું થયું ? ”

“ કેમ શું થયું ? ” નવીન બચ દર્શાવતો બોલ્યો: “ તેના નોકરને તે કંદ કયો છે ! ”

“ પણ તેને કેદ કરવા સિવાય ખીજો ઉપાય જ નહોતો. ”

“ પણ તે ઉપાયથી આજ અમારે નિરૂપાય થવું પડ્યું છે, તે ખખર છે ? ”

“ એમ કેમ ? ”

“ એમ કે હવે તે નોકર પાછો ફરી શકશે નહિ એટલે દેવેન્દ્ર સમજી જશે અને તેના પત્નો લગાવ્યા સિવાય તે રહેશે નહિ. ”

જુમેલિયા હજી પણ હિંમતથી બોલી: “ તો તેથી શું થઈ ગયું?”

નવીનચંદ્ર બોલ્યો: “ જે વાતમાં તેને કાંઈક પણ સંદેહ રહી ગયો હશે, તે વાતમાં શિવુ પાછો નહિ ફરવાથી તેની ચોક્કસ ખાત્રી થઈ જશે. ”

આટલું સાંભળીને જુમેલિયા એક ડાકણની પેઠે ખડખડાટ હસી પડી. નવીનચંદ્ર બોલ્યો: “ કેમ, તું આટલી હસે છે શામાટે?”

જુમેલિયા બોલી: “ શું કહું પ્યારા ? તમે મારા પ્રાણુસખા થયા પણ હજી શું આટલા સરસચિત્ત અને ડરપોક જ રહ્યા ? ”

“ ડર જેવે રથજે ડરપોક બનવું જ સાઈ છે. ”

જુમેલિયા બોલી: “ પ્રાણુપ્રિય ! તમને ખબર છે કે હું શિવુને એક નવીન સાંચામાં ઢાળી નાંખનાર છું ? ”

નવીનચંદ્રે પૂછ્યું: “ તે શું ? ”

“ તે એક ઔષધનું બિન્દુ માત્ર છે. મારા ડાકટર સાહેબ ! આપ ડાકટર લોકો ધણીએ દવાઓ જાણતા હશે, પણ મારી એક જ દવા સેંકડો દવાઓ કરતાં તેજદાર છે. માત્ર એક ટીપાથી હું તેને મુક્તિ આપી દઈશ. તેથી શું થશે તે સાંભળો. તે બિલકુલ બેખબર બની જશે અને ક્યાં કેદ હતો, ક્યાં તેને પકડવામાં આવ્યો હતો, અને તેણે શું શું બોલ્યું હતું, તેની કાંઈ પણ ખબર તેને રહેશે નહિ. અને તેથી કોઈને કાંઈ પણ ખબર તે આપી શકશે નહિ. તેથી દેવેન્દ્ર નહિ જાણી શકે કે તેની સ્ત્રીને ક્યાં મારી નાંખવામાં આવી હતી. ”

નવીનચંદ્ર બોલ્યો: “ નહિ નહિ, તું જૂલો છે. એથી તો તેના શક ઉલટો વૃદ્ધિ પામશે. ”

જીમેલિયા બેઠકારીથી બોલી: “ વૃદ્ધિ પામશે તો ભલે, તથા શું નુકસાન છે ? ”

“ નુકસાન ભલે ન થાય, પરંતુ એમ થવાથી તે આપણે પીછો ભેશે. ”

“ પીછો કરીને શું ઉખાડી લેવાનો હતો ? તે પણ પોતાની સ્ત્રીની પેઠે કાળના મ્હોંમાં ફસાઈ જશે ! ”

“ પણ તે જરૂર પત્નો લગાવીને અહીં પહોંચશે. ”

“ ભલે આવે. તે આવવાથી આપણને લાભ જ છે, હાનિ નથી. અહીં આવશે તો તેને આપણે પાછા ફરવાની તરફી આપીશું નહિ. ” તે બચકર રમણી બોલી ઉઠી.

“ વાર, પણ કહે તો ખરી કે આજે તું શું કરવાની છે ? ”

“ આજ જ જે કરવાનું છે તે કરી નાંખીશ અને આજના રાત્રે જ સધળા કાંટાઓને દૂર કરીને નિષ્કંટક થઈ જઈશ. ” એમ કહીને તેણે નવીનચંદ્રની સામે તીવ્ર દષ્ટિ કરી. તે તીવ્ર દષ્ટિ મોટા પાપાચરણની નિશાની હતી, તે નવીનચંદ્ર સારી રીતે સમજી ગયો.

વકીલ તુલસીદાસે પૂછ્યું: “ કેમ જીમેલિયા ! તું કેવી રીતે નિષ્કંટક થઈશ તે વાત શું અમારે જાણવાલાયક નથી ? ”

જીમેલિયાએ જવાબ આપ્યો: “ હમણાં માત્ર થોડી જ વારમાં તે સધળાને મારીને હું નિષ્કંટક થઈ જઉં છું, તમે જીઓ ! ”

“ બહેને તું કેવી રીતે મારીશ ? ”

“ દવાથી—માત્ર એક દીપું દવાથી જ. ”

“ પણ ખવરાવીશ કેવી રીતે ? ”

“ ખવરાવવી તે તો સહજ કામ છે; પીવાના પાણીમાં જ આપી દઈશ. ”

“ પણ તે તારૂં પાણી પણ નહિ પીએ તો ? ”

“ તો, તે સિવાય એક બીજો પણ ઉપાય છે. ”

“ તે શું ? ”

“ જ્યાંસુધી હું તે ઉપાય અજમાવું નહિ, ત્યાંસુધી ખતાવવાની શું જરૂર છે ? ”

“ જ્યાંસુધીમાં તું તારૂં કામ પૂરું કરી નાંખીશ ? ” તુલસી-દાસે પૂછ્યું.

“ માત્ર એક જ કલાકમાં સઘળું કામ સંપૂર્ણ થઈ જશે. ” જીમેલિયાએ જવાબ આપ્યો.

“ ગોવિન્દપ્રસાદ અને હું પણ તારા કામમાં ઠાંધ મદદગાર થઈ શકીએ તેમ છીએ કે ? ”

“ ના, મદદનું કાંઈ કામ નથી. અત્યારથી જ તમે તમારે ઉપરના માળમાં જઈને મળેથી નિદ્રા લ્યો. જ્યારે ઉઘી ઉઠો ત્યારે જોઈ લેજો કે જીમેલિયાએ કેવી સફાઈથી પોતાનું કામ પૂર્ણ કરી નાંખ્યું છે. ”

ગોવિન્દપ્રસાદે ટેકો આપતાં કહ્યું: “ ખરાખર છે, એ તો મનની વાત છે. ”

“ હું અને નવીન ડાક્ટર મળીને સઘળું કામ તમામ કરી નાંખીશું. ”

ગોવિન્દપ્રસાદ વૈધરાજ બોલ્યા: “ તો હવે ચાલો, અમે સહ જ જઈએ. આજે તો થાકી ગયા છીએ એટલે ઊભા પણ થઈ શકાતું

નથી. પણ સૂવાની સગવડ ક્યાં ક્યાં કરી છે ? ”

જીમેલિયા બોલી: “ જીનાની સામેના ધરમાં તમે સૂઈ રહો અને તેની પાસેના ધરમાં લુલ્હસીદાસ સૂઈ રહેશે. ”

જીમેલિયાનો જવાબ સાંભળીને વકીલ તથા વૈધરાજ સૂતાને માટે ઉઠ્યા. એટલામાં નવીનચંદ્રે કુમુદિનીને પૂછ્યું: “ કેમ કુમુદિની ! અમારા કામમાં તારી શું સલાહ છે ! ”

કુમુદિનીએ જવાબ આપ્યો: “ જે જીમેલિયાની સલાહ છે તે જ મારી પણ સલાહ છે. જ્યાંસુધી મનોરમા મરે નહિ, ત્યાંસુધી મને પણ ક્યાં ચેન પડે એમ છે ? ”

નવીનચંદ્રે કહ્યું: “ વાર, તો હવે તું પણ તારા શયનાગારમાં જઈને સૂઈ રહે. જ્યારે કામ પૂરું થશે ત્યારે સૌની સાથે તને પણ ખજાર કરીશ. ”

ત્યારબાદ કુમુદિની પણ તે ઓરડામાંથી બહાર નીકળીને પોતાના શયનાગાર તરફ ચાલી ગઈ.

પ્રકરણ ૨૯ મું.

કુટિલ અને કુટિલા.

હવે એ મન્ત્રણાગૃહમાં નવીનચંદ્ર અને જીમેલિયા સિવાય બીજા કોઈ પણ રહ્યું નહિ. બાળુના ઓરડામાંથી જસસ દેવેન્દ્ર-વિજય ગુપત્યુપ ઊભો રહીને જોતો હતો. જીમેલિયા નવીનચંદ્રને

ત્યાં જ બેસારી રાખીને ઉઠી અને થોડી વારમાં એક નાનું બોક્સ લઈને આવી. કાંધક ચિન્તાતુર વદને નવીનચંદ્રે પૂછ્યું: “ કેમ, જી-મેલિયા ! શું ખરેખર આજે તું સૌને પૂરા કરી નાંખવાની છે કે ? ”

જીમેલિયા બોલી: “ હા, સૌને જ. ”

“ કુમુદિનીને પણ ? ”

“ હા, કુમુદિનીને પણ પૂરી કરનાર છું. ”

નવીનચંદ્ર બોલ્યો: “ અરે પણ તે તો મારી સ્ત્રી છે ને ? મને પણ તેને તેં જ સોંપી છે ને ? ”

“ હા તે તમારી સ્ત્રી છે અને તેને મેં જ તમને સોંપી છે, તે હું સારી પેઠે જાણું છું. ”

નવીન ગાંભીરો બનતો બોલ્યો: “ કેમ જીમેલિયા ! તે—” વાતને અટકાવીને જીમેલિયા બોલી: “ તે મારું કાંઈ પણ નુકસાન કરતી નથી, પરંતુ મારી ઇચ્છા છે તેથી હું તેને મારી જ નાંખીશ. તેને મેં જ તમને સોંપી હતી, તો તેના ઉપર મારો જ હક છે, તમારો હક જરા પણ નથી. મારી ખુશી પ્રમાણે જ હું વર્તીશ. ”

“ એ તો બહુ જ ભયાનક ખુશી છે, જીમેલિયા ! ”

નવીનચંદ્રના હૃદયમાં બહુ શોક પેદા થયો હતો, પણ જીમેલિયાના જાણવામાં તે ન આવે, તેટલા માટે તેણે તે શોકની છાયા મ્હોંપર જરાએ જણાવવા દીધી નહિ. જીમેલિયાએ પૂછ્યું: “ કેમ ? મારી ખુશી તે તમારી ખુશી નહિ ? ”

“ અમર જો હું તે ખુશીને સારી સમજું તો—”

વાત અટકાવતી જીમેલિયા બોલી: “ તો શું ”

“ તો એમ કે મારે સ્ત્રી વિના જ રહેવું પડશે. ”

જીમેલિયા બોલી: “ કાંઈ હરકત નહિ. તેની ફિકર શું છે ? ”

“ હા, ફિકર કાંઈ નથી, એ તો હું પણ જાણું છું. તે મને વચન આપ્યું છે એટલે સ્ત્રી વિના મારે રહેવું પડશે નહિ. તે વચન તને યાદ છે ને ? ”

“ હા, યાદ છે. જ્યારે તે વચન પૂરું કરવાનો સમય આવે ત્યારે તૈયાર રહેજો. ”

નવીન હર્ષિત થતો બોલ્યો: “ ખ્યારી જીમેલિયા ! હું જેમ જેમ તારાં આ સધળાં બચાંકર કામો જોતો જઈ છું, અને જેમ જેમ તારાં અમાનુષીય કર્મો તથા પૈશ્ચાત્તિક સાહસો જોઉં છું, તેમ તેમ મારું હૃદય વધારે ઉત્કંઠિત થતું જાય છે અને તારાપર આસક્ત થતું જાય છે. ”

“ વાહ, મારા બહાલા ! ત્યારે તો બહુ જ મગ્નનું. પરન્તુ જોજો બૂલી જતા નહિ. ”

“ નહિ, બૂલીશ તે કેમ ? ”

જીમેલિયા હસતી હસતી બોલી: “ તમારી સ્ત્રીની જેવી દશા હું કરનાર છું, તેવી દશા તમારી પણ હું કરી શકું છું, તે ખબર છે કે ? ”

નવીનચંદ્ર પણ ધ્રુવસ્મિત કરીને બોલ્યો: “ ઓહ ! હું તેથી ડરતો નથી; કારણકે તું મને દિલથી ચાહે છે, એમ તારા દિલનો મને વિશ્વાસ છે; પણ એક બાબતમાં મને ચિન્તા ઉત્પન્ન થઈ છે ! ”

જીમેલિયા બોલી: “ તે શું છે ? ”

“ એ જ કે આજની રાત વીતતાં સવાર પડતાં જ એક

જઝાએ પાંચ મુડાં પડેલાં હશે; અને જો શિવુને પણ ઠાર કરે તો છ થઈ જશે. ”

“ હા, છ તો જરૂર જ થશે. ”

“ બસા, એમ તો કહે કે છ મુડાં તું છુપાવીશ ક્યાં ? ”

“ એની ચિન્તા નહિ. ”

નવીન બોલ્યો: “ ચિન્તા નહિ કેમ ? બરાબર વિચારવાનું છે હાં, બ્લુમેલિયા ! જેવી તેવી વાત નથી. છ છ મુડાંને છુપાવવાનાં છે. એક જ જઝાએ છ મુડાંને દાટવાને ખાડો બોદવાનું કામ એક માણસથી થઈ શકે નહિ, તેમ જ ગંગામાં ફેંકી દેવાનું પણ એક જણથી કેવી રીતે બને ? ”

“ હા, તે એક માણસનું કામ નથી, એમ હું સારી પેઠે જાણું છું. ”

“ તો શું કરીશ ? ”

“ સઘળાં મુડાંને ત્યાંનાં ત્યાં જ રહેવા દઉશ. ”

“ તો પછી આપણા બચાવનો શું ઉપાય ? ”

“ ઉપાય એ છે કે અહીંથી નાસી જઈશું. ”

“ ક્યાં નાસી જઈશું ? ”

“ એકદમ ગાયબ થઈ જઈશું ! ”

“ પણ જરૂર પકડાઈ જઈશું ! ”

“ તમે પકડાશો, હું પકડાઈશ નહિ. ”

“ એમ કેવી રીતે ? ”

“ સૌ એમ જણશે કે હું મરી ગયો. ”

“ કેવી રીતે ? ”

બ્લુમેલિયા બોલી: “ એવી રીતે કે, સૌ એમ જણે છે કે

કુમુદિની બધા દિવસ થયા મરી ગઇ છે; પણ મેં આજના દિવસને માટે તેને જીવતી રાખી છે અને તે મરી ગયાની ખબર ફેલાવી દીધી છે. કાલે મનોરમા અને કુમુદિનીની એક જ તરેહની બન્ને લાશો લોકો જોશે એટલે તેઓ જાણશે કે એક લાશ મનોરમાની, અને બીજી મારી છે.”

પ્રકરણ ૩૦ મું.

લીપણ પ્રક્રિયા.

જ્યારે પાપિષ્ઠ નવીનચંદ્ર ડૉક્ટર પિશ્ચાચિની જીમેલિયાની વાતનો ભાવાર્થ સમજી ગયો ત્યારે તેના કલ્પેન્નમાં વિજ્ઞાના જેવો ચમકાર થયો. આખું શરીર આશ્ચર્ય સાથે ચમકી ઉઠ્યું અને લાંબો શ્વાસ લઇને અંતરનો ભાવ છુપાવીને બોલ્યો: “ ઓહો ! પ્યારી ! હવે હું સમજી ગયો.”

પિશ્ચાચિની બોલી: “ સમજ્યા ? બરાબર સમજ્યા ? બરાબર કહો, કેવી ચતુરાઇ છે ? કેવો પેયદાર મામલો છે ? ”

“ પરન્તુ હું જીવતો છું અને નાસી ગયો છું એમ તો લોકો સહેલાઇથી જાણી લેશે ! ”

“ તે તો જાણી જશે જ તો ! તેમ થયા સિવાય મળ પણ કેવી રીતે આવે ? ”

“ ત્યારે તો હું—”

વાત કાપતી પિશ્ચાચિની બોલી: “ ત્યારે તો આપને આપની

મારીને વિશેષ તાબે રહેવું પડશે આર્થાત્ જોને તમે ચાહો છો અને જોની સાથે તમે સ્નેહથી વર્તો છો, તેને એકદમ અધીન થવું પડશે અને હું પણ ઇચ્છું છું કે તમે મારે અધીન જ રહો. ”

નવીન ખુશ થતો બોલ્યો : “ ચાહો ! પ્યારી જીમેલિયાના સ્વાધીનમાં રહેવાનું કોને ન ગમે ? ”

આ સંમિળાને જીમેલિયાએ હર્ષમાં આવી જઈ ડાઙટરને એક ચુંબન લીધું ! નવીને પણ પોતાનો પ્રેમ પ્રદર્શિત કર્યો. નવીન બોલ્યો : “ પણ પ્યારી ! જો મને ખૂની સમજીને પોલિસ મારી પૂઠે પડશે તો શું થશે ? ”

“ તો હું તમને પ્રેમથી અધિક ચાહીશ. ”

“ વાર, પણ તો પછી રૂપિયા જોઈશે તેનું કેમ થશે ? ”

“ ત્યારે શું તમે એમ જ સમજો છો કે હું તમને છોડીને ચાલી જઈશ ? ”

“ ના, ના. ”

“ તો પછી, મેં બંદોબસ્ત કર્યો છે તે તમે જાણો છો ? ”

“ ના, શું ? ”

“ જેટલા રોકડા રૂપિયા મળવાના હતા, તેટલા સંઘળા એકઠા કરી રાખ્યા છે. ”

“ કેટલા થયા ? ”

“ અનુમાને પચાસેક હજાર. ”

“ સંઘળા રોકડા ? ”

“ હા તેટલા છે, અને ત્રીસેક હજારના જડાઉ દાગીના છે. ”
પિશ્ચાચિની બોલી.

“ શું એટલો માલ અહીં જ છે ? ” નવીનચંદ્ર આશ્ચર્યથી બોલ્યો.

“ હા. ”

“ સધળો આ ધરમાં જ છે ? ”

“ હા, આ ધરમાં જ છે. ”

“ તારી પાસે જ ? ”

“ વાહ ડાક્ટર ! તમે તો મને બિલકુલ ગાંડી બનાવો છો ! ”

“ કેમ ? તેમાં હું શું કહું છું ? ”

“ શું એવી ગાંડાઈ તમે મારામાં જોઈ છે ? ”

“ ના. ”

“ તો પછી માઈ ધન હું બીજાના ધરમાં મૂકું તેવી ગાંડી તમે મને ધારો છો ? ”

“ ના. ”

“ ત્યારે જુઓ ! હવે વિચાર કરવાનો વખત નથી. મારા કામમાં તમારાથી જેટલી અને તેટલી સહાયતા કરો. ”

“ તેને માટે તો હું સદા તૈયાર જ છું. ”

“ જુઓ, જ્યારે કામ થઈ જશે ત્યારે હું અને તમે બન્ને એકી સાથે અહીંથી ક્યાંય ચાલ્યા જઈશું. પછી તો જ્યાં જઈશું ત્યાં રાજ્ય કરીશું. ”

એમ કહીને જુમેલિયાએ પોતાના હાથમાં રાખેલા પાકસમાંથી એક શીશી કાઢી અને તેનો બૂચ કાઢીને પોતાના નાકની પાસે રાખી, એવો દેખાવ કરીને કે જાણે તે તેમાંનો અર્ક સુંઘતી હોય. તે શીશીમાંનો અર્ક રાતા રંગનો જેવામાં આવતો હતો.

નવીનચંદ્ર જુમેલિયાની પાસે જઈને વિસ્મિત નજરથી તેની

સામે એકાદસે જોઇ રહ્યો. જુમેલિયાએ નાકની પાસેથી શીશી દૂર કરી અને થોડી સેકન્ડ વીત્યા પછી પુનઃ તેને નાકની પાસે ધરી અને નાક સીકોડતી બોલી: “ અરે નાક એવું બગાડ ગયું છે કે જરાએ સુગંધ જ માલુમ પડતી નથી. ”

નવીનચંદ્ર બોલ્યો: “ ત્યારે શું કરીશું ? તે દવા કેવી રીતે આગળની રાકાશે ? ”

પેલી બોલી: “ થવાનું હવું શું વળી ? હું બાણું છું કે તે આ જ શીશી છે. જરા તમે સુંધી જુઓને કે સેફાલિકાના ફૂલના જેવી વાસ આવે છે કે નહિ ? માઈ નાક તો ઠંડી બહેર મારી ગયું છે. ”

“ કંઈ હરકત નહિ, હું સુંધી જોઈશ. ”

“ સુંધી જોવાનું પછી ક્યારે ? અત્યારે જ દ્યો શીશી અને ઝટ સુંધીને કહો. કામ તુરત કરવાનું છે એટલે હવે વાર કરવાનો સમય નથી, સમજ્યા ? ” એમ કહીને તેણે શીશી નવીનચંદ્રના નાક સામે ધરી.

“ શીશી હાથમાં લેવાથી કંઈ નુકસાન છે ? ” નવીને પૂછ્યું.

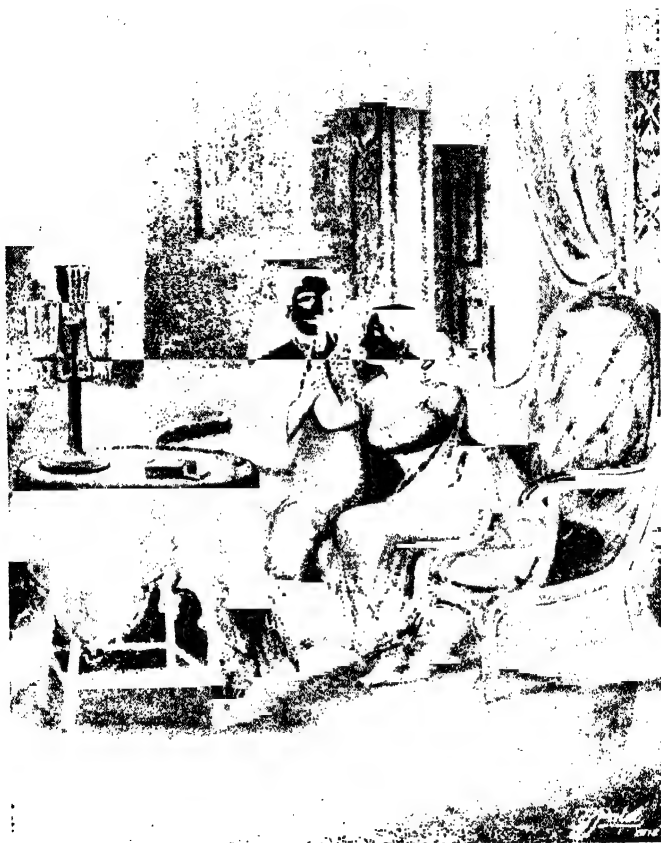
“ હા, સાવધાન નહિ રહો તો હાથ ગળી જશે. ”

“ વાહ ! પ્યારી ! જેવી તું ભયંકર છે, તેવી જ તારી દવાઓ પણ ભયંકર જણાય છે ને શું ? ”

“ અલબત્ત ! તે સધળી દવાઓ ડાક્ટર ફુલસાહેબના પ્રતાપે મળી છે. ”

“ ત્યારે તો તે એક મોટો ભયંકર આદમી હોવો જોઈએ. ”

“ હા, ડાક્ટર ફુલસાહેબ સાહસિક, બુદ્ધિમાન અને ચતુર હતા. ”

બુમ્મલિયાના હાથમાં જ શાશાને રહેવા દઈને
નવીને તેમાંના ચર્ક ચાંચ્યા.

મેન્સ તો ખીજે કાંઈ પણ માણસ જોયો નથી. ”

નવીને પૂછ્યું: “આ દવાની અંધ બરાબર સેફાલિકાનાં ફૂલના જેવી છે ? તે સુંઘવાથી કાંઈ તુકસાન તો નથી કે ?”

“ વાહ ! તુકસાન હોય તો હું તમને આપું જ કેમ ? ”

એમ કહીને જીમેલિયાના હાથમાં જ શીશીને રહેવા દઈને નવીને તેમાંની અર્ધ સુંઘ્યો. સુંઘતાં જ તે ખૂબ પાડી ઉઠ્યો અને નાક પાછું લઈને એક દમ દૂર હટી ગયો.

જીમેલિયાએ સત્તર શીશીનો ખૂબ અંધ કરી દીધો, એટલી સાવધાનીથી કે તેમાંની દવા જરા પણ નીચે ઢળવા પામે નહિ. તે શીશીમાં પ્રસિક એસિડ સિવાય બીજું કાંઈ પણ ન હતું.

નવીનચંદ્ર ઘરમાં ચારે તરફ આંધળાની માફક ધ્રુમવા લાગ્યો. તે બમ પાડવાને મથન કરતો જણાયો પણ ખૂબ પાડી શક્યો નહિ. ત્રણ-ચાર સેકંડમાં તેનું શરીર ખીલકુલ શિથિલ થઈ ગયું અને બંને હાથવડે માથું દબાવીને જીમેલિયાની પાસે બેસી ગયો. બેઠું પણ રહેવાયું નહિ એટલે બોંયપર સૂઈ ગયો.

જે નવીનચંદ્રને બે મિનિટ પહેલાં પ્રાણ પ્યારા કહીને જીમેલિયા પ્રેમ દર્શાવતી હતી, તે જ નવીનચંદ્રને જમીનપર આજોડતો જોઈને અને તરફડિયાં મારતો જોઈને તે બચંકર પિશ્ચાચિની હસવા લાગી. જ્યાંસુધી નવીનચંદ્ર તરફડતો રહ્યો ત્યાંસુધી જીમેલિયા તેના સામે જોતી રહી. થોડી વારમાં નવીનચંદ્ર પરલોકગામી થયો !

તે પિશ્ચાચિની હસતાં હસતાં બોલી: “ નંબર વન તમામ થઈ ગયો; હવે નંબર બીજાની બબર લેવી જોઈએ. ”

ત્યારબાદ જીમેલિયાએ નીચા નમીને નવીનચંદ્રના મુઠ્ઠા તરફ

નજર કરી અને કહ્યું: “ બહુ ગળતો સમય હાથ લાગી ગયો, છે. કાલે દેવેન્દ્રવિજય અહીં આવીને બહુ અચ્છો મામલો જોઈ જશે. આજ આ ઘરમાંના દરેક જણાની આજ ગતિ થવાની છે, એટલે સુધી કે નોકર-ચાકર પણ આજે જીભેલિયાના હાથથી બચવા પામશે નહિ; અને વળી કોઈ એમ પણ નહિ જાણી શકે કે તેઓ શાથી મરી ગયા છે. કુમુદિની અને મનોરમાની લાશ જોઈને દેવેન્દ્રવિજય એમ સમજશે કે હું મરી ગયો છું. કુમુદિનીની લાશ મારા મરણની ખાતરી આપશે. મામલો બહુ મજેદાર છે. દેવેન્દ્ર પણ મુંઝો હું જાતી જશે અને બિચારો હૈરાન હૈરાન થઈ જશે ! મારા સિવાય બચ્યાજીને કોણ સતાવી શકે ? આજે તેની જી મરણ પામેલી જોશે એટલે તે ખૂતીનો પત્તો મેળવવાને ફાંદા મારવા લાગશે પણ પત્તો કોનો મેળવશે ? નવીન, તુલસી અને ગોવિન્દ તો ખરેસા જ જોવામાં આવશે ! હું બાકી રહી તેને પણ તે મરેલી જ માનશે. જો ચાહું તો તેને પણ હું નવીનની પેઠે તમામ કરી શકું, પણ ના, મારો તેવો ઇરાદો જ નથી. હું એમ જ ઇચ્છું છું કે તે જ્યાંસુધી જીવતો રહે ત્યાંસુધી હૈરાન થયા કરે અને હાથ ધસીને અફસોસ કર્યા કરે. શું કરું ? નવીનચંદ્રને મારવાની તો મને જરાએ ઇચ્છા ન હતી, પરંતુ તેને માર્યા સિવાય બીજો કાંઈ ઉપાય જ ન હતો ! કારણકે તેને જો જીવતો રાખું તો હું મારી આશ્તમાંથી નીકળી શકું તેમ ન હતું. દેવેન્દ્ર ! એક વાર મેં તને અપ્રમુખ કરી નાંખ્યો હતો પણ તે વખતે તું મરી ગયો નહિ, તે બહુ સાઈ થયું, કારણકે જો તે દહાડે તું મરી ગયો હોત તો તું તારી જીતું મૃત્યુ મારે હાથે થયેલું જોવા પામત નહિ. તારો કિસ્તાદ અરિન્દમ અને તું મારા સુખમાં કંટકરૂપ થયા હતા. મારા પ્રાણ-

પ્રિય, કુલસાહેબને તેં મારા હૃદયમાંથી ઝૂંટી લીધા હતા, તે વિચો-
ગના શોકની આગ હજી પણ મારી છાતીમાં બળી રહી છે. તે આમ
બુઝાર્ધ નથી અને બુઝાર્ધે પણ નહિ. તે આગમાં જ હું પણ તને કાઢ
વાર બાળી નાંખીશ.” એમ કહીને તેણે ધડીયાળ તરફ નજર કરી
અને કહ્યું: “ હવે વખત થઇ ગયો છે. ”

પ્રકરણ ૩૧ મું.

હત્યોત્સવ.

દીવાલમાં એક મોટો આયતો જડેલો હતો, તેની સામે
જમને જીમેલિયા બેઠી રહી. પોતાનું બીપણ્ય રૂપ જોઈને પિશ્ચાચિની
ખડખડ હસી પડી અને પોતાના મનને કહેવા લાગી: “ જીમેલિયા !
આવો દિવસ ફરીથી આવનાર નથી. આજે જ તારો મહોત્સવ !
ખૂન-ખૂન અને ખૂનની જ વાત આજે કરવાની છે. ખાલી ખાલી
ખૂનથી આજે તારે ખુશ થવાનું છે ! એકનું થઇ ગયું અને તેની
પછવાડે જ બે, ત્રણ, ચાર, પાંચ, છ, સાત, આઠ, નવનો નંબર
બરાબ જ જશે. એક નવીનને ખતમ કરી ચૂકી છું. બીજી કુમુદિની,
ત્રીજો તુલસીદાસ, ચોથો ગોવિન્દપ્રસાદ, તે પણ ખતમ થઇ ચૂક્યાં
હશે. પાંચમી રેવતી, છઠ્ઠી મનોરમા અને બાકી રહેલા સઘળા નોકરો
ખતમ થશે એટલે ડઝનને આશરે નંબર બરાબ જશે. સઘળાએ
થોડી વારના જ પરાણા છે. જીઓ યમરાજ ! આજ તમારો નરક-
કુંડ ભરવાને માટે જીમેલિયા કમર કસીને બેઠી થઇ છે. આજે જીમે-
લિયાના હત્યોત્સવનો પ્રારંભ છે. ”

જીમેલિયાના મ્હોંમાંથી આ સધળું સાંભળીને દેવેન્દ્ર રથબંધી ગયો. તે સમજી ગયો કે જીમેલિયા, કુમુદિની, તુલસીદાસ અને ગોવિન્દપ્રસાદ એ સધળાને તે પહેલાં વિષપ્રયોગથી ઠાર કરી ચૂકી છે અને સૌ પોતપોતાના શયનાગારમાં તમામ થઈ જવાને માત્ર એકાદ બે ડચકાંની જ રાહ જોતા હશે.

જો આ હત્યાનિવારણનો કાંઈ ઉપાય હોત તો દેવેન્દ્ર તે કરત, પરંતુ પહેલેથી જ ઝેર આપી દીધા પછી કાંઈ કરવું તે ફાકટ અને અશક્ય હતું. આ ઉપરથી દેવેન્દ્રવિજય સાવધ થયો કે જીમેલિયા ઉપર હવે સારી પેઠે નજર રાખવી જોઈએ કે જેથી તે બીજો કાંઈ પણ અનર્થ આદરી શકે નહિ. એક વાર તો દેવેન્દ્રના મનમાં એમ પણ આવી ગયું કે તુરત જ ઘરમાં ધુસીને તે પિશાચિનીને હાથકડીથી કેદ કરવી, પરંતુ તુરત જ તે વિચાર બદલી ગયો.

ઘરમાં એક બાળુએ એક મોઢું ટેબલ પડયું હતું. તેની નીચે શરાબની ભરેલી એક બાટલી હતી. જીમેલિયાએ તે કાઢી અને મ્હોંએ માંડીને તે આખી બાટલી ગટગટાવી ગઈ; અને પછી હાથની ચપટીથી તાલ દેતી દેતી ગાવા લાગી:

“ કાહે મોસે પ્રીતિયા લગાઇ પરદેસિયા,

“ પ્રીતિયા લગાય કાહે મોહે તરસાધરે,

“ છોડિકે અકેલી મોકે ગયેરે પરદેસિયા.

એમ ગાતાં ગાતાં તેની નજર નવીનચંદ્રની લાશ પર પડી. એક પડો તે લાશ ઉપર ઢાંકી દીધો અને કહ્યું: “ હવે આને આંખોવડે ન જોવો તે જ વધારે ઠીક છે.” પડો નાંખવાથી નવીનની લાશ બિલકુલ ઢંકાઈ ગઈ. જીમેલિયાએ ખાંડીની એક બીજી બાટલી

ખોલી અને તેને પણ તુરત જ ખાલી કરી નાંખી. જરા જરા નીશો ચડવા લાગ્યો એટલે પુનઃ તે તુટક તુટક ગાવા લાગી.

“ મિટે નામિયોં કે નિશાં ફેસે ફેસે ! ”

“ મિટે નામિયોં કે નિશાં ફેસે ફેસે ! ”

થોડી વાર બીજાં આડાં અવળાં પદો ગાઇને તે ખોલી: “ આજે કેમ કાંઈ નીશાની મળહ આવતી નથી, તેની ખબર પડતી નથી. એ બાટલી ચડાવી તો પણ કાંઈ નહિ, પણ જોઈ છું કે નશો કેમ ચઢતો નથી ? ” એમ કહેતી તે એક ત્રીજી બાટલી પણ મટગટાવી ગઇ અને છુટા છવાયા શેરો ગાવા લાગી.

*

*

*

*

અચાનક જીમેલિયા ચમકી ઉઠી અને ઘરમાં એક કબાટ હતો તે ઉઘાડીને તેમાંથી તેણે એક પતરાની પેટી કાઢી. તે પેટી હીરા-મે-તીથી જડેલાં ધરેણાંથી ભરેલી હતી અને તે સિવાય નોટાનું એક બાંધેલું બંડલ હતું. જીમેલિયા મનમાં ને મનમાં પ્રશ્ન થતી ખોલી: “ આ તો મારી મહેનતનું ફળ છે. તેને મહેનત નહિ પણ હુશિયારી કહેવી જોઈએ. માત્ર હુશિયારીથી જ આ ધન મારા હાથમાં આવ્યું છે. વાહરે જીમેલિયા વાહ ! શાખાશ રે શાખાશ ! ખરેખર દુનિયામાં તું એક જ સ્ત્રી છે ! તું એક સ્ત્રી હોવા છતાં મરહોના પણ કાન કાપે તેવી છે ! સોમાં, હજારમાં, બેઠ્ઠે લાખમાં એક મરદ હોય, તેના પણ કાન કાપનારી, તેને હેરાન કરનારી અને માત્ર એક ચપટી-માં જ ચોળી નાંખનારી એવી તો તું એક જ છે, જીમેલિયા ! શાખાશ છે તારી યુદ્ધિને ! આજે તારો હોળીનો મહોત્સવ છે ! લોકો અખીલ મુલાલથી હોળી ખેલે છે, પણ તું તો માણસોના લોહીની પીચકારીઓવડે જ હોળી ખેલવાની ! અરે પણ હું બૂલું છું.

એક મોટી ચીજને નશામાં બૂલી જઈ છું ! પેલા કાગળીયાના ચોડાને પણ આ પેટીમાં જ રાખો લેવો જોઈએ. ”

એમ કહીને તેણે કચ્છાટમાંથી કાગળીઆનું એક બંડલ કાઢ્યું. તેના પર ‘શુક’ એવા અક્ષરો લખેલા હતા. તેને કાઢીને તે બોલી: “ આને પહેલેથી જ ઉઘાડીને જોવું તે સાઈ હતું, આમાં રામ-ગુલામની સાખીતીના સઘળા કાગળ પત્રો હશે. તે સિવાય બીજું પણ કેટલીક મૂલ્યવાન ચીજો હશે; પણ હવે ચાલશે ! અત્યારે તેને જોવાનો સમય નથી. રામગુલામે આ બંડલને છુપાવી રાખ્યું હતું, એમ માનીને કે તેને કોઈ ખોળી શકશે નહિ; પણ તે મને ઓળખતો નહિ હોય કે હું ઉડતા પંખીને પાડું તેવી છું ! આ ‘ નંબર ૧૭ ક’ વાળું બંડલ એવી તે શું ચીજ હતી કે જેને બહુ અગત્યની માનવામાં આવે છે ? અને વળી આ ‘૧૭ ક’ નો અર્થ શું છે ? એ ખાલી નિશાની માટે લખેલ હશે કે તેનો કાંઈ અર્થ હશે ? હશે, જે હોય તે ખરું, પણ તેનો વિચાર કરવાનો આ સમય નથી. તેને અહીં રહેવા દેવું તે જ સાઈ છે. ”

ત્યારબાદ જીમેલિયાએ તે કાગળના ચોડાને કચ્છાટમાં પાછો મૂકી દીધો અને એક બીજી શીશી કે જે બહાર હતી, તેના સામે એક વામણની પેટે નિહાળી રહી. થોડી વાર નિહાળી રહીને તે પહેલાંની માફક ખડખડ હસી. તે હાસ્ય એટલું તો બચકર હતું કે દેવેન્દ્ર પણ થરથરી ઉઠ્યો.

તે શીશીને બે વાર હલાવીને તે બોલી: “ આ માઈ મોટું હથિયાર છે. ” એમ બોલતી તે એક બારણામાંથી બહાર નીકળી. તે બારણાની પાસે જ દેવેન્દ્રવિજય છાની રીતે ઊભો હતો. દારૂની ખુમારીમાં પિશાચિની દેવેન્દ્રને જોઈ શકી નહિ. દેવેન્દ્ર તે વખતે તેને

પકડી લઈ શકત, પરંતુ તેનું કુચક વધારે સારી રીતે જોવાને માટે તેણે તેને પકડવાનું વાજખી માન્યું નહિ. તે સમજતો હતો કે, કુમુદિની, તુલસીદાસ અને ગોવિન્દપ્રસાદ તો ક્યારના એ મરી ચૂક્યા હશે, એટલે તેમને બચાવી શકાય તેમ ન હતું. પરંતુ રેવતી, મનોરમા અને શિવુને બચાવવાને તેણે પ્રયત્ન કરવાની આવશ્યકતા વિચારી.

“ પ્રીતિયા લગાઈ પરદેસિયા ” એ પદ વારંવાર ગાતી માતી જુમેલિયા મંત્રણાગૃહમાંથી બહાર નીકળીને આંગણમાં આવી અને અંધકારમાં આંગળું પણ પાર કરીને જુનાવડે ઉપર ચડવા લાગી. દેવેન્દ્ર પણ ગુપચુપ તેની પછવાડે રવાના થયો.

પ્રકરણ ૩૨ મું.

હત્યોત્સવ (ચાલુ).

જ્યારે જુમેલિયા જુનો પાર કરીને ખીજ મજલા ઉપર પહોંચી ત્યારે તે “ પ્રીતિયા લગાઈ પરદેસિયા ” એ પદ ગણ-ગણી રહી હતી. એકદમ તે મુંગી બની ગઈ અને ચમકી ઉઠી; કારણકે તેને એવો આભાસ થયો કે નવીનચંદ્ર તેની આસપાસ ધૂમી રહ્યો છે !

જુમેલિયાએ પોતાની જાતને જ ધિક્કારીને કહ્યું: “ છદ્ જુમેલિયા ! તું ડરે છે ? ” એમ બોલીને તે ઉત્સાહ સાથે આગળ વધી અને પુનઃ તેનું તે જ પદ ગણગણવા લાગી.

જુમેલિયા દક્ષિણ દિશાવાળી એક કોટડીની પાસે જઈ પહોંચી. દેવેન્દ્ર પણ તેની પાછળ ને પાછળ લાગી રહેલો હતો. શચીન્દ્ર અને

શ્રીશ પશુ તેની પછવાડે ચોડે દૂર ને દૂર રહ્યા કરતા હતા. મંત્રણા-
ગૃહમાંથી જુમેલિયા બહાર નીકળી ત્યારે દેવેન્દ્રવિજયે તેમને પછવાડે
પછવાડે આવવાનો ઇશારો કર્યો હતો.

જ્યારે જુમેલિયા એક બધ બારણાંવાળા ઝોરડા પાસે પહોંચી
ત્યારે તેણે રૂમાલવડે પોતાનું મોં અને નાક બાધી લીધાં અને પછી
બારણું ઉઘાડીને અંદર પેડી. જુમેલિયાએ નાકે કપડું બાંધ્યું હતું.
તેનો એ હેતુ હતો કે તેની ઝેરી દવા તેના શ્વાસમાં મિશ્રિત
થઈ જાય નહિ.

બીજા મજલાની છત ઉપર ઉત્તર દિશાની બાજુએ બિલકુલ
અધારું હતું. જે ઝોરડામાં જુમેલિયા અત્યારે પહોંચી હતી તેમાં
એક નાનો દીવો બળી રહ્યો હતો. તેથી પ્રકાશમાં દેવેન્દ્ર જુમેલિ-
યાની પછવાડે જઈ શક્યો નહિ; પરંતુ જ્યાં તે ઊભી હતી, ત્યાંથી
તે બહુ દૂર ન હતો.

તે ઝોરડામાં જઈને જુમેલિયાએ એક મીણબત્તી સળગાવી.
તે મીણબત્તી તે દીવાની પાસે જ રાખી હતી. આથી પ્રકાશમાં મોટો
બધારો થયો.

એ ઝોરડો તે કુમુદિનીનું શયનગૃહ હતું. કુમુદિની ભોંયપર પડી
હતી. જેમ નવીનચંદ્ર આ લોક છોડીને ચાલ્યો ગયો હતો, તેવી રીતે
કુમુદિની પશુ ચાલી ગયેલી જ હતી: માત્ર તેનો મૃતદેહ જ તે
શયનગૃહમાં પડ્યો હતો.

“આ નંબર બીજો તમામ થઈ ચૂક્યો છે.” એ પ્રમાણે ખુ-
શીથી જુમેલિયા બોલી ઉઠી અને તુરત તે ઝોરડાની સપાળી બા-
રીઓ ઉઘાડી નાંખી. જ્યારે થોડી વારમાં તેમાંની વિષયુક્ત હવા-
નીકળી ગઈ અને સ્વચ્છ હવા બરાબ ગઈ ત્યારે તેણે પોતાના નાક-

પરથી રૂમાલ છોડી નાખ્યો અને કુમુદિનીની હાથ જોઇને બોલીઃ
 “કુમુદિની ! તું સુંદરી તો હતી, પણ તારો પ્રાણ આજે શરીરમાંથી
 બહાર નીકળી ગયો ! આજ તારી સઘળી સુંદરતાનો નાશ થઇ
 ચૂક્યો. એક દિવસ હું પણ તારી પેઠે જ મરવાની છું. મનોરમાનું
 માઈ અને તાઈ એ ત્રણેનું એક જ સ્વરૂપ શા કારણથી થયું ? તું
 અને મનોરમાનું એક જ રૂપ હોવાનું કારણ હું જાણું છું, પરંતુ
 મારી સાથે તમાઈ બન્નેનું સ્વરૂપ મળતું આવે છે એ એક આશ્ચ-
 ર્યની વાત છે, બચકર આશ્ચર્યની વાત છે.”

એમ કહીને તે બચકર પિશાચિની ચુપચાપ બની ગઇ અને
 મનમાં જ કાંઇક વિચારવા લાગી. તેના મનમાં એ શંકા ઉઠી હતી કે
 પૂરી રીતે મરી ગઇ છે કે નહિ. એમ વિચારીને તેણે પોતાની બેઠમાંથી
 એક છુરી કાઢી અને તુરત જ તેને કુમુદિનીના મૃત દેહમાં ધોચી ધાલી.

ત્યારબાદ દીવો બુઝાઇ ગયો અને ઘરમાં સર્વત્ર અધકાર છવાઇ
 રહ્યો. અંધારામાં જીભેલિયા ક્યાં ચાલી ગઇ તેની દેવેન્દ્રને ખબર
 રહી નહિ. તે અંધારામાં દેવેન્દ્રે કુમુદિનીના શરીરપર હાથ ફેરવી
 જોયો તો શરીર બિલકુલ પ્રાણહીન અને ઠંડુંગાર જણાયું.

પ્રકરણ ૩૩ મું.

મામા અને ભાણેજ.

દેવેન્દ્રવિજય સત્વર તે ચોરડામાંથી બહાર આવ્યો અને શ-
 ચીન્દ્ર તથા શ્રીશ બન્નાં બિમા હતો, ત્યાં ગયો. તેને જોતાં જ શ-
 ચીન્દ્રે પૂછ્યું: “કેમ મામા ! શું ખબર છે ?”

દેવેન્દ્ર બોલ્યો: “ મામશે ધણે ગંભીર છે. તારી મામી અને મનોરમા ક્યાં કેદ છે, તેનો પત્તો લગાવી શકોશ ? ”

“ હા. ”

“ વાર, તો હું જે કહું છું તે કામ ખખરદારીથી પૂર્ણ કર. ”

“ શું ? કહો. ”

“ કુમુદિની તો મરી ચૂકી. ”

“ હાય, હાય, એ તો ગજબ થઇ ચૂક્યો. ક્યાં છે ? ”

“ તેના શયનાગારમાં છે. ”

“ ક્યારે મરી ગઇ ? ”

“ જ્યારે તે પોતાના શયનાગારમાં હતી, ત્યારે જ તેનું મૃત્યુ થયું છે. હું અત્યારે તે ઘરમાં જ જવાનું તને કહું છું. તુરત જ તે ઘરમાંથી કુમુદિનીની લાશ લઇને ત્યાં જ કે જ્યાં તારી મામી અને મનોરમા કેદ છે. ”

“ વાર, પછી ? ”

“ પછી કાંઇ નહિ. તું કુમુદિનીની લાશ, ત્યાં બિછાના પર એવી રીતે મૂકી આવજે કે એકદમ જોવાથી તે સૂતેલી હોય તેમ જણાય, જે તે ઘરમાં દીવો હોય તો તેની વાટ જરા ઓછી કરી નાંખજે, ત્યારબાદ તું તારી મામી અને મનોરમાને લઇને તુરત કુમુદિનીના શયનાગારમાં પહોંચજે. ત્યાં તેમને બંનેને રહેવું પડશે. બસ, હવે તું જલ્દી ચાલ્યો જ, વાર ન કર. જીમેલિયા હમણાં આ બાબુએ આવશે. ”

“ પણ ત્યાં કદાચ જીમેલિયા સામી મળી તો ? ”

“ નહિ મળે. ”

“ કેમ ? ”

દેવેન્દ્ર બોલ્યો: “ હું એમ થવા દઇશ નહિ. તું અત્યારે તેનું કારણ પૂછીશ નહિ. હવે જલ્દી ચાલ્યો જા; તેનો ભાર મારા ઉપર રહ્યો. ”

એટલામાં દારના નશામાં ઝુમતી જીમેલિયા ત્યાં આવી પહોંચી અને જ્યાંસુધી તે આગળ ચાલી ગઇ નહિ, ત્યાંસુધી ત્રણે જસસે એક ખૂણામાં છુપાઇ રહ્યા. જ્યારે જીમેલિયા ત્યાં થઇને પસાર થઇ ગઇ, ત્યારે શચીન્દ્ર પોતાને સોંપવામાં આવેલા કામપર ચાલ્યો ગયો. શ્રીશને શચીન્દ્રની મદદમાં મોકલીને દેવેન્દ્ર જીમેલિયાની પછાડી રવાના થયો.

અત્યારે જીમેલિયા ક્યાં જતી હતી તેનું અનુમાન દેવેન્દ્ર કરી શક્યો હતો.

પ્રકરણ ૩૪ મું.

ભૂત.

જીમેલિયા જીનાની પાસેના ઝોરડાનાં બારણાં પાસે આવીને ઊભી રહી અને પહેલાંની પેઠે રૂમાલથી મોં તથા નાક બાંધી લઇને બારણાં ઉઘાડ્યાં. તે ઝોરડામાં પશુ એક ઝીણો દીવો ટમટમી રહ્યો હતો. જીમેલિયાએ અંદર જઇને તે દીવો યુઝવી નાંખ્યો અને પહેલાંની પેઠે ટેબલપર મીણબત્તી સળગાવી અને ઘુરત જ સઘળી બારીઓ ઉઘાડી નાંખી.

તે ઝોરડામાં જોયું તો બે લાશો ભોંયપર પડી હતી. તેમાંની એક લાશ તુલસીદાસની અને બીજી ગોવિન્દપ્રસાદની હતી. પોતાના

કૌશલ્યથી જે પ્રચંડ પુરુષોના શરીરને પ્રાણુહીન થઇ પડેલાં જોઇને જીમેલિયા ખડખડાટ હસી પડી અને બોલી: “ સધળા પાંધડી બળ્યા-ઝોની એ જ દશા થવાની છે. જેઓ મારા માર્ગમાં કાંટા વાવશે અને મારી કાર્યપ્રણાલીમાં વિઘ્ન નાંખશે તેની એ જ ગતિ થવાની છે. તેને દુનિયામાં કોઇ પણ બચાવી શકશે નહિ.”

પોતાના બંને શિકારની તરફ થોડી વાર સુધી એકીઠસે જોઇ રહીને જીમેલિયા પોતાના મનમાં કાંઈક વિચારવા લાગી. દેવેન્દ્રવિજય સમજી ગયો કે હવે તે હત્યારિણી મનોરમા અને દેવતીની પાસે જશે. આ વખતે શું યુક્તિ કરવી તે દેવેન્દ્રવિજયે ઝટપટ વિચારી લીધું. જ્યાં માથું નીચું નમાવીને જીમેલિયા બંને મુઠ્ઠાં જોવા લાગી કે તરત જ સમય વિચારીને દેવેન્દ્રવિજયે તે ઝોરડાનાં બારણાંને સત્વર બંધ કરી નાંખ્યાં અને તેના ધડાકાથી આખું મકાન ગાજી રહ્યું. દેવેન્દ્રવિજય કમોડ બંધ કરીને એકદમ જીનાદારા નીચે ઉતરી આવ્યો અને સામે થઇને નીચે જવાથી જીમેલિયા જોઇ લેશે એ કારણથી તેણે દાર બંધ કરી નાંખ્યાં હતાં. દાર બંધ થવાના અવાજથી જીમેલિયાનું કલેજું કમ્પી ઉઠ્યું. નશાનું જોર કાંઈક વધારે હોવાથી ઝાકાં ખાતી ખાતી તે ત્યાંથી ઉઠી અને એક ફૂદકો મારીને એકદમ ઝોરડાની બહાર આવી. ચારે દિશાએ નજર કરીને તે બોલી: “ ઝોહ ! શું હું એટલી બધી ડરપોક બની ગઇ કે બારણાંને અવાજ સાંભળીને ગભરાઇ ગઇ ? ”

આ બાજુએ દેવેન્દ્રવિજય વિચારી રહ્યો હતો કે કઇ યુક્તિથી જીમેલિયાના કામમાં વિઘ્ન કરવું કે જેથી તે દેવતી અને મનોરમા-વાળા ઝોરડામાં જઇ ન શકે અને શમ્ભુન્દ્ર કે જે દેવતી તથા મનોરમાને લઇને આવી રહ્યો છે, તે રસ્તામાં તેને સામો મળે નહિ.

જ્યારે જીમેલિયાએ ખારણું બંધ થવાનો ધડકો સંભળ્યો હતો, ત્યારથી તેનું હૃદય દુર્બળ થતું આવતું હતું. તોપણ તે હિંમતથી બોલી: “વાર, બાકીનું કામ થોડી વાર પછી કરીશ ! હજી બસબસ નશો ચડ્યો જણાતો નથી.”

તુરત જ તે પિશ્ચાચિની નીચે ઉતરી અને જે ઝોરડામાં બેસીને તેણે ખાંડીની ખાટલીઓ ખાલી કરી હતી ત્યાં ગધ; પરંતુ ત્યાં ગયા પછી માલુમ પડ્યું કે જે ચીજને માટે તે ત્યાં ગધ છે, તે ચીજ તે ઘરમાં બિલકુલ નથી. ત્યાંથી તુરત તે પાસેના ઝોરડામાં ગધ કે જ્યાં ખાંડીની કેટલીક ખાટલીઓ ભરેલી હતી. તેમાંની એક ખાટલી તેણે લીધી અને મટમટાવી ખાલી કરી. તે ઝોરડામાં એક તૈલહીન દીપક ટમટમી રહ્યો હતો.

*

*

*

*

દાર પી રહ્યા બાદ જીમેલિયા એક બીજા ઝોરડામાં ગધ કે જ્યાં નવીનચંદ્રની લાશ તે છોડી ગધ હતી. તે ઝોરડામાં આવીને તે બોલી: “એક રીતે કહીએ તો હું સધળું કામ પૂર્ણ કરી ચૂકી છું. થોડું કામ બાકી રહ્યું છે ખરું, પણ તેને તો હું વાતની વાતમાં પૂરું કરી નાંખીશ હવે હું એકલી જ દોહતની ભોકત્રી થઇશ. પહેલાં બીજાઓને બાગીદાર બનાવીને કામ કરી લીધું અને હવે સધળા બાગીદારોને તમામ કરી ચૂકી છું. ફુલસાહેબ એક બારે વિકટ માણસ હતા, પરંતુ તે પુરૂષ હતા તો હું સ્ત્રી છું. તેઓ પુરૂષ અને બુદ્ધિમાન હોવા છતાં પણ જે કામ કરી શકતા ન હતા, તે કામ હું સ્ત્રી થઇને પૂરું કરી ચૂકી ! ફુલસાહેબનું નામ ચલાવનારી હું તેમની પહેલાં નંબરની શિષ્યા છું.”

જીમેલિયાના અંતિમ વાક્યની સાથે શબ્દો સંભળાયા: “સત્ય છે, ખારી ! સત્ય ! છે !”

જ્યાં નવીનચંદ્રની લાશ પડી હતી, ત્યાં એકાએક જુમેલિયાએ નજર ફેંકી તો આશ્ચર્ય સાથે ત્યાં તે મુડદું ન મળે ! જેથી જાણે સંભળાવાથી તેના હૃદયમાં જે શંકા ઉત્પન્ન થવા પામી હતી, તે મુડદું ન જોયા પછી એકાએક વધી ગઇ ! તે કમ્પતી કમ્પતી બોલી : “ અરે અહીંથી લાશ ક્યાં ગઇ ? ”

ફરીથી ચારે તરફ નજર કરીને તે બોલી : “ હું ખરાબર જાણું છું કે તે મરી જ ગયો છે. તે અહીંથી ઉઠી શકે તેમ ન હતું, તે પછી અહીં તેનું મુડદું શામાટે ન હોવું જાઇએ ? તો પછી આ આશ્ચર્ય શું થયું ? શું મારા હાથમાંથી તે ખસી ગયો ? શું તેના પ્રાણ નીકળી નહિ ગયો હોય ? નહિ, નહિ, જરૂર તે મરી ગયો છે ! તેના મરણમાં જરા પણ શંકાશીલતા નથી.”

થોડી વાર પછી જુમેલિયા ધીરેથી બોલી : “ નવીન ? ” તેની સાથે જ ઉત્તર મળ્યો કે “ કેમ પ્યારી ? ”

વિજળાની પેઠે ચમકાને જુમેલિયા જિભી થઇ અને અચ્ચકાપને તેણે પોતાની પાછળ જોયું તો સામે જ કાંઈ અંધકારમય મૂર્તિ જોવામાં આવી. મૂર્તિ જેતાં જ જુમેલિયા મનમાં બોલી : “ શું આ તે પ્રેત હશે ! ”

તે કાંઈ પણ બોલી નહિ અને પાસેના ટેબલ પર પડેલી પિસ્તોલ તેણે એકદમ ઉઠાવી લીધી તથા ખરાબર નિશાન તાકીને બહાર ક્યો; પરંતુ અંધકારમય મૂર્તિ તેમની તેમ જ જિભી રહી. પિસ્તોલનો બહાર થતાં જ તે મૂર્તિ હસી પડી અને બોલી : “ નકામી મહેનત ન કર જુમેલિયા ! હવે હું જીવતો નથી, ગોળા કે તરવાર મને ધગ કરી શકશે નહિ. ”

તે મૂર્તિના અવાજ નવીનચંદ્ર ડાકટર જેવો જ હતો. તેણે પહેરેલો પોશાક પણ તેના જેવો જ હતો. તેણે કોટ અને પેન્ટલુન પહેરેલાં હતાં. તે મૂર્તિએ એવા તો ગંભીર અવાજથી વાત કરી કે જુમેલિયાનું હૃદય હીબકી ગયું. દરેક શબ્દ બોલતાં તે મૂર્તિ કમ્પી ઉઠતી હતી. જુમેલિયાએ તે મૂર્તિને અતિ વિસ્મિત નેત્રાથી જોઈ અને સ્થિર કંઈથી પૂછ્યું: “ તને ગોળી ધગ્ગ નહિ કરી શકે કેમ ? ”

મૂર્તિએ જવાબ આપ્યો: “ ના, કારણકે હું મર્ત્ય લોકના માણસ નથી અને તેથી દુનીઆના સુખ દુઃખોની અસર મને થશે નહિ. ”

જુમેલિયા ગભરાતી બોલી: “ અરે આપરે ! આ શું થયું ? ”

“ શું થયું કેમ ? જુમેલિયા ! તું બહુ જ કઠોર છે. તેં મને કેવી કઠોરતાથી બેગન કર્યો છે ? ”

“ તને મેં મારી નાખ્યો ? ”

“ કેમ, નહિ ? શું થોડા વખત પહેલાંની વાતો પણ તું ભૂલી ગઈ ? ”

“ અગર જો તું મરી ગયો હોય તો અહિં આવ્યો કેવી રીતે ? ”

“ અકાળ મૃત્યુ થવાથી હું ભૂત થયો છું ! ”

“ તું ભૂત થયો છે શું ? ”

“ હા જુમેલિયા ! અગર જો તને મારા કહેવાપર વિશ્વાસ ન એસતો, હોય તો તારા હાથમાં પિસ્તોલ મોજુદ છે ! એક વાર, બે વાર, ત્રણ વાર, દસ વાર, તારી મરજીમાં આવે એટલી વાર તું મારી સામે બહાર કર અને જોઈ બે ! માણસ મરણ પામ્યા પછી પ્રેત થાય છે. જ્યારે હું એક વાર મરીને ભૂત થઈ ચૂક્યો, તો પછી બીજી વાર તો હું કાંઈ થોડો જ મરનાર છું ? ”

જુમેલિયા પોતાના મનમાં પહેલેથી જ ડરી તો હતી, પરંતુ કેવળ સાહસિક રીતે જ બોલી રહી હતી. સાહસ ઉપર જ ભરોસો રાખીને તેણે ફરીથી તે ભૂતડા ઉપર નિશાન તાકીને બહાર કર્યો અને કહ્યું: “ તું ચાહો તો ભૂત હો કે ચાહો તો પ્રેત હો, પણ તને હમણાં જ ખતમ કરી નાંખું છું. ”

જુમેલિયાએ ગોળી છોડી પણ તે મૂર્તિ તો તેમની તેમ જ બની રહી. પિરતોલનો અવાજ સૂનસાન રાત્રિમાં એક ભયંકર પ્રતિધ્વનિ પાડી રહ્યો. ભૂતડું બોલ્યું: “ જુમેલિયા ! ફરીથી બહાર કર, ફરીથી. ”

કાંઈક ધીમા સ્વરથી જુમેલિયા બોલી: “ તું મર નહિ તો જા, પણ તું ભૂત છે એ વાત પર મને ભરોસો આવી શકતો નથી. ”

“ બસે તને વિશ્વાસ ન આવતો હોય તોપણ હું ભૂત તો છું. ”

“ તું અહીં કેમ આવ્યો છે ? તારે શું કામ છે ? ”

“ હું-અદ્દો લેવાને આવ્યો છું. ”

“ તું અદ્દો કેવી રીતે લઈશ ? જ્યારે તું પ્રેત છે ત્યારે મનુષ્ય જાતને તું કાંઈ કરી શકનાર નથી; તો અદ્દો કેવી રીતે લઈશ ? ”

“ શું તું મારાથી ડરતી નથી ? ”

“ ના, બિલકુલ નહિ. ”

“ હું એવું જ કરીશ કે જેથી તું ડરીશ જ. ”

“ પણ તેમ તારાથી થશે જ નહિ. ”

“ જરૂર થશે. ”

“ તો બસે કર ! ”

“ હું તારી છાતીનું લોહી પીશ. ”

“ એ બધી શેખી તું છોડી દે. છાતીનું કોહી તો શું પણ મારે વાળ પણ તું વાંકો કરી શકનાર નથી. ”

“ તું પિશાચિની છે ? ”

“ હા, હું પિશાચિની છું. પિશાચિનીને ભૂત-પ્રેતનો ડર લાગતો નથી. ”

તે મૂર્તિ બચંકર સ્વરે બોલી: “ ખબરદાર જીમેલિયા ! ખબરદાર ! ”

જીમેલિયા બોલી: “ તું પોતે જ ખબરદાર રહે. હું ગોળી માફ છું ! તું ભૂત હો કે પ્રેત હો, દેવ હો કે દાનવ હો, પણ આજ જીમેલિયાના હસ્તથી તું બચી શકનાર નથી ! આ વારની ગોળી અવશ્ય તારી છાતીના બધાં તોડી નાંખશે. ખબરદાર રહે અને મરતી વખતે રામનું નામ સંભાર. ”

પ્રકરણ ૩૫ મું.

અભિનયપ્રારંભ.

તુરત તેણે પિસ્તોલ ફેડી પણ તે બ્યર્થ ગઇ. છતાંએ જીમેલિયા શાંત રહી નહિ. આ વખતે તેણે બરાબર કપાળ ઉપર નિશાન તાક્યું અને કહ્યું: “ અગર જો તું ભૂત હોય તો ત્યાંને ત્યાં જ જાઓ રહેજે, પાછો હઠીશ નહિ. ” એમ કહીને તે દાંત કચકચાવીને આગળ બોલી: “ જો તું ખરેખર મનુષ્ય નહિ હોય તો આ વખતનો પણ મારો બહાર નિષ્ક્રાંત જશે અને જો તું મનુષ્ય હશે તો આ એક ગોળીથી જ હું તને ભૂતયોનિમાં પહોંચાડી દઈશ. ”

તે મૂર્તિ બોલી: “ શું આજની પેઠે બીજો કોઇ વખતે પણ તે

કાંઈને બૂતયોનિમાં મોકલ્યા છે કે, જીમેલિયા ? ”

જીમેલિયા હસાને બોલી: “ ધણાનેએ મોકલ્યા છે.”

“ વાર જીમેલિયા ! થોડી વાર થોભ.”

“ શામાટે થોભ ? ”

“ હું ઇચ્છું છું કે આ વખતે તું તારું નિશાન ખરાબર તાકીને અવાજ કરજે.”

“ તેની ચિન્તા તારે કરવાની કાંઈ પણ જરૂર નથી. તારે તે શિખવવાની જરા પણ જરૂર નથી.”

“ તારે તો જરૂર નહિ હોય પણ તારું નિશાન ખાલી ન જાય, હે માટે હું તો અવશ્ય તદખીર કરીશ.”

“ કેમ ? એટલી મારાપર દયા કરવાની શું જરૂર છે ? તને ગોળાની ચોટથી કાંઈ મળહ પડે છે કે શું ? ”

“ હા, જીમેલિયા ! મળહ તો પડે છે ! તે મારા આત્માને વિષના અગ્નિથી બાળી નાંખ્યો છે અને હવે તું પિસ્તોલની ગોળાના અગ્નિથી મારી રહી છું. જીમેલિયા ! એક વાર તું પણ મરવાની છે અને તારા આત્માને પણ એક વાર તેવું જ દુઃખ ભોગવવું પડશે.”

જીમેલિયા હસીને બોલી: “ વાહ ! તું તો મને ડરાવે છે ! ”

“ મારામાં તને ડરાવવાની શક્તિ જ ક્યાં છે ? ”

“ વાર, તો હવે ખબરદાર રહે ! આ વખતની મારી ગોળી ખાલી જશે તો હું જાણીશ કે તું જરૂર બૂત છે.”

“ કાંઈ પરવા નહિ, છોડ ગોળી; બોલ તૈયાર છું કે ? ”

“ હા, તૈયાર જ છું.”

“ હું નવીનચંદ્ર છું, એ વાતપર તને વિશ્વાસ નથી ? ”

“ ના.”

“ તો હું કોણ છું ? ”

“ હું જાણતી નથી કે તું કોણ છે. ”

“ જીમેલિયા ! અત્યારે આ સ્થળે આવી રીતે કોણ આવી શકે તેમ છે ? તારો બેઠ જાણવાને કોણ સમર્થ છે ? જ્યારે કુમુદિનીની લાશને તું એકા ટસે જોધ રહી હતી અને પછી તેની છાતીમાં તે જરી ધુસાડી દીધી હતી ત્યારે તને કોણ જોધ રહ્યું હશે ? જ્યારે છુલસીદાસ અને ગોવિન્દપ્રસાદની લાશ જોધને તું હસી પડી ત્યારે તારી સામે રહીને કોણ જોધ રહ્યું હતું ? જીમેલિયા ! હવે તું જ વિચાર કે હું કોણ છું ? સાંભળ, હું ભૂત છું અને મરેલો છું. હું સધળું જાણું છું અને સધળે સ્થળે જઈ શકું છું. જોલ, હવે પણ તને વિશ્વાસ આવે છે કે નહિ ? ”

“ ના. ”

“ તો હું કોણ છું ? ”

“ આ દુનિયામાં માત્ર એક સખસ એવો છે કે જેનાથી હું કંઈક ડરું છું. ”

“ તે કોણ ? ”

“ દેવેન્દ્રવિજય. ”

એમ સાંભળતાં જ તે અધકારમય મૂર્તિ ખડ ખડ હસી પડી અને પછી જોલી: “ તો શું તું મને પણ તે દેવેન્દ્રવિજય જ સમજે છે કે ? ”

“ હા, તેમ પણ હોઈ શકે ખરું. ”

“ તને તેવો બરોસો છે ખરો ? ” તે મૂર્તિ જોલી.

“ ના. ”

“ હું ભૂત પણ નહિ અને દેવેન્દ્રવિજય પણ નહિ, તો ખર સંભાળીને ગોળી છોડજે, ગભરાઇશ નહિ. બરાબર નિશાન તાકીને છોડજે. જો એમ નહિતો હું એક-બે-ત્રણ એમ બોલું અને શબ્દના ઉચ્ચાર સાથે જ પિસ્તોલનો ઘોડો દાખજે. ”

“ હા, બરાબર બોલ. ”

“ એક. ”

જીમેલિયાએ પોતાની પિસ્તોલ તે મૂર્તિના કપાળ સામે બરાબર તાકી.

મૂર્તિ બોલી: “ બે. ”

જીમેલિયાએ હોઠ દાખીને ઘોડા ઉપર આંગળી રાખી અને નિશાન બરાબર તાકી રાખ્યું.

“ ત્રણ ” શબ્દનો ઉચ્ચાર થતાંની સાથે જ પિસ્તોલનો અવાજ થયો, પરંતુ તે મૂર્તિ તો તેમની તેમ જ બિભી રહી ! જીમેલિયા તે પ્રેતમૂર્તિને એકી નજરે નીહાળી રહી. તેના કપાળપર પરસેવાનાં બિંદુઓ ઉભરાઇ આવ્યાં અને તુરત જ તે મૂર્છાગત થઇને પડી ગઇ.

*

*

*

*

*

અહીં અમે વાચકોને તે મૂર્તિનો પરિચય આપવા ઇચ્છીએ છીએ. તે મૂર્તિ ખીજું કોઇ નહિ પણ દેવેન્દ્રવિજય પોતે જ હતો. જ્યારે ઉપરના ઓરડાનાં બારણાં બંધ કરીને તે નીચે આવ્યો અને જીમેલિયા આંડીની શોધ કરતી કરતી નીચે આવી, ત્યારે દેવેન્દ્રે નવીનચંદ્રની લાશ ઉપરથી પડેલો ઉઠાવી લઇને તે લાશ પરના કોટ-પેન્ટલૂન ઉતારી લીધાં અને પોતે પહેરી લીધાં. નવીનચંદ્રના ખીસામાં એક ચશ્મા હતા, તે લઇને દેવેન્દ્રે નાક ઉપર ચડાવી લીધાં અને

મુખમંડળ પર સફેદ કપડું રાખીને વિચિત્ર સ્વરૂપ ધારણ કર્યું. જીમેલિયા પોતાની પિસ્તોલ કાઢીને મેજ ઉપર રાખી ગઇ હતી, તે લઇને દેવેન્દ્રે જોયું તો તેમાં છ કારતુસો ભરેલા હતા. તેણે તે છ કારતુસોમાંથી ગોળી લઇને ખાલી ટોટીએ ચડાવી દીધી. પિસ્તોલને પાછી મેજ ઉપર મૂકી દીધી. એટલામાં ત્યાં શ્રીશ આવી પહોંચ્યો. તેને જોતાં જ દેવેન્દ્રે જેને બહાર ધસડી લાવ્યો અને પૂછ્યું: “ મેં જે કામ કર્યું હતું તે બરાબર કર્યું ? ” શ્રીશે ડોકું ધુણાવીને હા કહી એટલે દેવેન્દ્રે નવીન ડાકટરનું મુઠ્ઠું બતાવીને કહ્યું: “ આ મુઠ્ઠાને જલ્દી ઉડાવીને ઉપર લઇ જા. ક્યાંક એક ખૂણામાં છુપાવી રાખજે. ” શ્રીશે તુરત દેવેન્દ્રની આજ્ઞાનું પાલન કર્યું. દેવેન્દ્ર તેજ ઝોરડામાં ઊભો રહ્યો. જ્યારે જીમેલિયા શરાબ પીને ઝોકાં ખાતી ખાતી ત્યાં આવી પહોંચી અને નવીનનું મુઠ્ઠું ન જોતાં ચમકીને ધીમેથી “ નવીન ” ને બોલાવ્યો હતો, ત્યારે નવીન વેશધારી દેવેન્દ્રે “ ખ્યારી ” કહીને નવીનના સરખા અવાજથી જવાબ આપ્યો હતો. તે ગોળી વિનાના કારતુસોથી જીમેલિયાએ સઘળા અવાજ કરી નાંખ્યા પણ તેથી તેને જરા પણ ધન થવા પામી ન હતી.

જ્યારે સઘળા અવાજ નિષ્ફળ ગયા અને જીમેલિયા મૂર્છિત થઇને ભોંયપર પડી ગઇ, ત્યારે દેવેન્દ્રનો લાગ આવ્યો. તે ઝોરડાની બહાર ગયો અને જોયું તો બારણા પાસે શ્રીશ ઊભો હતો. દેવેન્દ્ર તુરત તેને પોતાની સાથે લઇ ગયો અને જ્યાં નવીનચંદ્રનું મુઠ્ઠું હતું ત્યાં જઇને પોતે તે મુઠ્ઠાનાં પહેરેલાં કપડાં કાઢી નાંખીને પાછાં તે મુઠ્ઠાને પહેરાવી દીધાં અને પોતે સાદા વેશમાં રહ્યો. નવીનની લાશ ત્યાંથી ઉપાડીને તે જ ઝોરડામાં તેણે પાછી મૂકી દીધી કે જ્યાં તે પહેલાં પડી હતી. પહેલાંની માફક તેના ઉપર પાછો પડ્યો

ઢાંકી દીધો. આ પ્રમાણે વ્યવસ્થા કરીને દેવેન્દ્ર ગુપત્યુપ એક બાજુએ ખૂણામાં ઊભો રહ્યો અને આ ઇંદ્રજાળનું નાટક જોવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૩૬ મું.

સંજ્ઞાલાલ.

થોડી વાર પછી જીમેલિયા બાનમાં આવવા લાગી. આંખો ઉઘાડીને તેણે ચારે તરફ નજર કરી તો તે પ્રેતમૂર્તિ તો તેના જોવામાં આવી નહિ પણ પડેલા ઢાંકેલા નવીનચંદ્રના મુઠ્ઠા તરફ તેની નજર પડી તે જોતાં જ તે એકદમ સ્થે ખાઇ ગઇ. એકદમ તે ઉઠી અને મુઠ્ઠા ઉપરથી પડેલા લાઇને તે બાજુએ ફેંકી દીધો અને મુઠ્ઠાને જોલી: “ યા પરમેશ્વર ! હું તો ગાંડી થઇ ગઇ છું કે શું ? આપરે ! આવું જૂતકું તો મેં કદાપિ જોયું નથી ! ”

એમ જોલીને જીમેલિયાએ લાશને ખારીકાથી તપાસી અને જોલી: “ હાય ! હાય ! ! આ તો મુઠ્ઠા છે ! બિલકુલ મરેલું જ છે; તો પછી તે જીવું થઇને મારી સાથે વાતચીત કેવી રીતે કરવું હશે ? શું ખરેખર તે જૂત જ થઇ ગયું હશે ? ”

ચારે બાજુએ દષ્ટિ કરતી તે જોલી: “ અરે, પણ હું જૂતથી કેટલું જાણું ? જે જીવતાં પણ મારો વાંકો વાળ કરી શકે તો ન હોત, તે મુઆ પછી જૂત થઇને શું કરી શકનાર હોત ? ”

ત્યારમાઠ જીમેલિયા મર્વથી ખડખડ હસી અને જોલી: “ હવે અહીંથી સત્વર નાસી જવું જોઇએ. સૌને ખતમ કરી ચૂકી છું. પેલા મુસલમાન ખાસદાર કરીમખાને પણ મારી નાંખ્યો હોત તો

ઠીક હતું પણ હવે હશે, બહે બિચારો તે બચી જાય ! ”

એટલામાં જીમેલિયાની નજર દરવાજાપર પડી અને જોયું તો કરીમખાન ત્યાં બેઠો છે ! તુરત જ જીમેલિયાએ પિસ્તોલ હાથમાં લીધી અને અવાજ કર્યો, તો તે પણ ખાલી ગયો. જીમેલિયાએ પિસ્તોલને ગુસ્સાથી ફેંકી દીધી અને જે કિરિયથી તેણે તુલસીદાસના ઘરમાં દેવેન્દ્ર ઉપર હુમલો કર્યો હતો, તે હાથમાં લીધી અને કરીમ સામે એકાએક ધસી. કરીમ (શમીન્દ્ર) નિડર બેઠો રહ્યો. તેને તેમ બેઠો રહેલો જોઈને જીમેલિયા દાંત પીસીને બોલી : “ અરે, તું અહીં ક્યાંથી આવ્યો ? ”

“ તબેલામાંથી. ” કરીમે જવાબ આપ્યો.

“ કેવી રીતે આવ્યો ? શું કરવા આવ્યો ? ”

“ પેલા જીનાથી ચઢીને આ પાસેના જીનાથી ઉતરી આવ્યો. ”

“ ક્યારે ? ”

“ તારા હત્યોત્સવના પ્રારંભમાં જ. ”

“ ત્યારે તું મુસલમાન જણાતો નથી ? ”

“ ના. ”

“ ત્યારે તું કોણ છે ? ગુમચર છે ? ”

“ હા, હું ગુમચર છું ! ”

“ કોણ ? દેવેન્દ્રવિજય ? ”

“ નહિ. ”

“ તું ગાંડો થયો છે કે અહીં મરવાને આવ્યો છે ? તને ખબર નથી કે આજ અહીં આવીને કોઈ જીવતો પાછો ફરી શકનાર નથી ? ”

એમ સાંભળીને કરીમ હસ્યો અને હસતાં હસતાં બોલ્યો : “ તો

પછી મને કેમ મારી નાંખતી નથી ? હત્યા કરવામાં તો તારો હાથ સારી રીતે સાધેલો છે. ”

“ હા ઠીક છે; તેમ જ કરું છું, પણ હજી કાંઈક થોભવાની જરૂર છે. ”

કરીમ હસીને બોલ્યો: “ તારી પાસે કિરિય સિવાય બીજું તો કાંઈ હથિયાર નથી ? ”

“ તું એવો ખ્યાલ રાખીને જ આવ્યો છે કે ? સાંભળ, દેવેન્દ્ર-વિજય ! બ્યારે બરાબર વખત આવશે ત્યારે તું જરૂર મારા જ હાથથી માર્યો જશે. તું એક ડગલું પણ ભરવા પામે ત્યાર પહેલાં હું તને ખતમ કરીશ. ”

કરીમ બોલ્યો: “ હું તો તને કહી ચૂક્યો છું કે હું દેવેન્દ્ર-વિજય નથી. ”

“ વાહ ! ”

તે જ વખતે “ હું દેવેન્દ્રવિજય છું ” એમ કહીને બાબુએથી દેવેન્દ્રવિજય પોતે સામે આવ્યો. જીમેલિયા પહેલાં તો બહુ જ ગભરાઈ; પછીથી સંભાળીને બોલી: “ કાંઈ હરકત નહિ. તું દેવેન્દ્ર છે તેથી શું થઈ ગયું ? ”

દેવેન્દ્ર બોલ્યો: “ શું થઈ ગયું ? તું મારી ગુન્હેગાર છે. ”

“ કોણ કહે છે ? હું કેવી રીતે ગુન્હેગાર છું ? ”

“ હું કહું છું. ”

“ નહિ દેવેન્દ્ર ! તું જૂઠું કહે છે. ”

“ ગમે તેમ થાય પણ તું હવે મારા હાથમાંથી છટકી જઈ સકનાર નથી. ”

“ કોણ કહે છે કે હું છટકી શકનાર નથી ? હમણાં જ જઈ છું. તું તે વળી કોણ ? ”

“ નહિ જીમેલિયા ! આજની રાત તું કાઢી શકનાર નથી. ”

જીમેલિયા ગર્વથી બોલીઃ “આજની જ રાત્રે હું છટકી જઈશ, દેવેન્દ્ર ! દુનિયામાં એવો એક પણ જસૂસ નથી કે જે જીમેલિયાને પકડી શકે. એવું એક પણ કેદખાતું નથી કે જેમાં જીમેલિયા કેદ થઈ શકે. ”

“ જીમેલિયા ! તે શિવુને શું કર્યું છે ? ”

“ કોણ ? શિવુ ? ”

“ હા, તેને તો તું સારી રીતે જાણતી હોવી જોઈએ. ”

“ ના, હું તેને ઓળખતી નથી. મારી યાદદાસ્ત બહુ જ ખરાબ છે. ”

“ તેને પણ તે મારી નાંખ્યો છે ? ”

“ મારા કથન ઉપર તને વિશ્વાસ રહેશે ? ”

“ હા. ”

“ ત્યારે હું સત્ય કહું છું કે તે મૂઝો નથી. ”

“ અત્યારે તે ક્યાં છે ? ”

“ ક્યાં છે ? એવી જગ્યાએ છે કે તેને જો હું ન છોકું તો તે ત્યાં ને ત્યાં જ ખાધા વિના ભૂખ્યો તરસ્યો મરી જાય. ”

“ હું તેને શોધી કાઢીશ. ”

“ તું તેને શોધી શકનાર નથી. ”

“ હું કોશિશ કરી જોઈશ. ”

“ તો મહેનત નિષ્ફળ જશે. ”

“ દેવેન્દ્રવિજયની મહેનત કદી નિષ્ફળ ગઈ જ નથી. ”

“ તું તારી સ્ત્રીના ખર્ચર કેમ પૂછતો નથી ? ”

“ કાંઈ જરૂરત નથી. ”

“ કેમ ? શું તે તેને ઓળખી કાઢી ? ”

“ હા. ”

“ અરે આપરે ! ત્યારે તો તે ખૂબ કરી ! તેને તું ઓળખી શક્યો ? ”

“ કેમ ન ઓળખી શકું ? ”

“ તારી બી તો મરી ગઈ છે. ”

“ નહિ, જીભેલિયા ! તું બૂલે છે. ”

“ નહિ, તે મરી ગઈ છે. ”

“ તો હું એમ કહું છું કે તે જીવતી-જાગતી છે. ”

“ તું બૂલું કહે છે. ”

દેવેન્દ્રવિજયે તેના જવાબમાં કાંઈ પણ કહ્યું નહિ પણ “ દેવતી ” એમ જરા ધાંટો પાડ્યો, કે તરત જ દેવતી ત્યાં આવી પહોંચી. દેવતીને જોતાં જ જીભેલિયા એકદમ ચમકી ઉઠી.

આ બનાવ જોઈને જીભેલિયા કાંઈ પણ બોલી શકી નહિ. થોડી વાર પછી તે બોલી : “ સાબાશ દેવેન્દ્રવિજય ! સાબાશ ! જરૂર તમે મુડદાંને જીવતાં કરવાનો કાંઈક મન્ત્ર જાણો છો. ” દેવેન્દ્ર તરફ જરા માનની દૃષ્ટિથી તે તેને બહુવચનમાં બોલાવવા લાગી.

દેવેન્દ્ર બોલ્યો : “ હા, અને ખાસ કરીને આવા મામલામાં તો હું તે મન્ત્ર જાણું છું જ. ”

જીભેલિયાએ નવીનની લાશ તરફ આંખળી કરીને પૂછ્યું : “ આ સખ્ત જીવે છે કે મરી ગયો છે ? ”

દેવેન્દ્ર બોલ્યો : “ જીવતો નથી, મરી ગયો છે. ”

“ વારૂ, તો તમારી વાતથી મને બહુ જ સંતોષ થયો. ખરે-ખરે તમારી સ્ત્રી તો જીવતી છે, પણ બધા મનોરમાના શા હાલ છે ? તે પણ જીવતી છે કે ? ”

“ હા. ”

“ અને કુમુદિની ? ”

“ તે તો મરી ગઈ છે. ” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

“ બરાબર, હવે હું સમજી ગઈ કે જેને બચાવવાની જરૂર હતી, તેમને તમે બચાવી લીધાં છે અને જેમની જરૂર ન હતી, તેમને તમે મરવા દીધાં છે ! ”

દેવેન્દ્ર કાંઈ પણ બોલ્યો નહિ. જીમેલિયા આગળ બોલી : “ અત્યારે આ સંઘર્ષ ખૂનોનો જીમ્મો મારી ઉપર નાંખવાનો વિચાર તમે કરી રાખ્યો હશે, કેમ ? ”

“ હા, તેમ જ. ”

“ કેવી રીતે ? ”

“ મેં મારી જાતે જોયું છે કે આ નવીનચંદ્રને તેં માર્યો છે, ગોવિન્દપ્રસાદ અને ટુલસીદાસનું ખૂન પણ તેં જ કર્યું છે અને તેનાં મારી પાસે ધણાંએ પ્રમાણ છે. ”

“ દેવેન્દ્ર ! તમે બિલકુલ ન સમજ્યાની પેઠે વાત કરો છો. ”

“ નહિ, મેં મારી પોતાની આંખોવડે તારી સંઘર્ષ લીલા જોઈ છે. ”

“ તમારી આંખે જોએલું કાંઈ પણ કામમાં આવશે નહિ, કારણ કે તેમને ઝેર આપવામાં આવેલું છે, તેની કાંઈ પણ સાબીતી મળી શકશે નહિ. જે કાંઈ નિશાની મળશે, તે માત્ર કુમુદિનીની લાશમાંથી

મળશે. એક રાતમાં એક જ ધરમાં આટલાં બધાં માણસોનું મરણ પામવું તે કેવળ કુદરતી જ માનવામાં આવશે.”

“ ક્યા રોગથી ? ”

“ મિરગીના રોગથી.”

“ હા, હા ! મિરગીના બહાનાથી તું ધણાનાં ખૂનો દરી રહી છે, પરંતુ હવે એ બહાનું ચાલી શકનાર નથી.” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

મકરણ ૩૭ મું.

પાતાલપ્રવેશ.

જીમેલિયા એની એ જ સ્થિતિમાં ત્યાં ને ત્યાં જ ઊભી રહી—એક તરફ પશુ આગળ પાછળ હઠી નહિ. એ વિકટ વૈરીઓની સામે જીમેલિયા નિર્ભય રૂપથી તે સ્થળે ઊભી રહી. તેના ચહેરાપર બચનું કાંઈ પણ ચિન્હ જણાતું ન હતું. દેવેન્દ્રવિજય એમ સમજ્યો કે જીમેલિયા માત્ર આત્મઘાત કરવાના ધરાદાથી જ નિર્ભય રીતે ઊભી રહી શકી છે. પરંતુ તે તેનો ગુપ્ત ભેદ ન હતો. જીમેલિયા બોલી: “ હવે આપણને નકામી વાતો કરવામાં બહુ વખત ગાળવો પડ્યો છે, કેમ ? ”

જવાબમાં દેવેન્દ્ર બોલ્યો: “ હા.”

“ કેમ, દેવેન્દ્ર, તમે મને કેદ કરવાને માટે તૈયાર થઇને ઊભા છો કે ? ”

“ હા, તૈયાર જ છું અને હવે એ સમયને બહુ વાર નથી.”

“ તો શું તમે મારા હાથમાં હાથકડી નાંખશો ? ”

“ હા, તને એક જોડ બોહકંકણની ભેટ કરવાની મને બહુ જ ઇચ્છા થઈ આવી છે. ”

“ બોહકંકણ ? હાથકડી ? સ્ત્રીના હાથમાં હાથકડી પહેરાવશો ? ”

“ સ્ત્રીના હાથમાં નહિ, પણ એક પિશાચિનીના હાથમાં. ”

“ બહુ સાઈ; ત્યારે જો તાકાત હોય તો હ્યો નાંખો હાથકડી. ”
એમ કહીને જુમેલિયાએ પોતાના હાથ આગળ ધર્યાં, એટલામાં તો એક મોટો બચકર અવાજ થયો અને એકાએક જુમેલિયા ક્યાંક ગાયબ થઈ ગઈ, જાણે કે પાતાળમાં પેસી ગઈ હોયની ?

જુમેલિયા ગાયબ થઈ ગયા પછી ધુડૂમ ધુડૂમ એવા બે મોટા અવાજ થયા. દેવેન્દ્રવિજયે તે અવાજ બરાબર સાંભળ્યા. ત્યારબાદ જે સ્થળેથી જુમેલિયા ગાયબ થઈ ગઈ હતી, ત્યાં આગળ દેવેન્દ્ર ગયો અને સ્થિર દૃષ્ટિથી જોયું તો જણાયું કે ત્યાં આગળ એક હાથ લાંબું અને તેટલું જ પહોળું એક ગુમ દાર હતું. ત્યાં આગળ દેવેન્દ્ર સાવચેતીથી બેઠો. ગુમ દારની પાસે એક કમાન હતી. તે કમાન બે ત્રણ વાર ધુમાળીને જરા દબાવવાથી તે ગુમ દાર એકદમ ઉધડ્યું અને તેમાં દેવેન્દ્રે નજર કરી તો જણાયું કે તેમાં બિલકુલ અધકાર પથરાયેલો હતો અને કિતરવાને માટે કાંઈ નિસરણી જેવું સાધન ન હતું !

શ્રીશંકરે દેવેન્દ્રે પાસે બોલાવ્યો અને કહ્યું : “ શ્રીશંકર ! ખિદરપુરમાં જ્યાં આગળ હોડીથી ગંગા કિનારાય છે, તે સ્થળે તું એકદમ દોડતો જા. જો તે હત્યારિણી ત્યાં આગળ મળે તો તેને એકદમ હથિયાર મૂકી દેવાનું કહેવું. અત્યારે તેની પાસે માત્ર કિરિય સિવાય બીજું કાંઈ પણ હથિયાર નથી. જો તારું કહ્યું ન માને તો તેની સામે થઈ તથા પકડજે અને જો તારું કહેવું ન માને તો હું આવું ”

ત્યાંસુધી તેને ત્યાં ને ત્યાં જ રોકજો.”

“ બહુ સારું.” શ્રીશે જવાબ આપ્યો.

“ બસ, ત્યારે હવે તું જલ્દી જા, વાર કર નહિ. દોડતો જાજો.”

શ્રીશ તુરત રવાના થયો. દેવેન્દ્રે શચીન્દ્રને બોલાવ્યો. શચીન્દ્ર પણ ત્યાં આગળ જ ઊભો હતો. દેવેન્દ્રે કહ્યું: “ તું તારી બાબી અને મનોરમાની પાસે રહે. જ્યાંસુધી હું પાછો ન ફરું ત્યાંસુધી ક્યાંય જઈશ નહિ. એમ કહીને દેવેન્દ્રવિજય પણ જીમેલિયાની પેડે તે પાતાળિયા ભોંયરામાં પેસી ગયો.

પ્રકરણ ૩૮ મું.

અંધારા કુવામાં.

તે પાતાળિયા ભોંયરામાં અથવાતો અંધારા કુવામાં ફૂફકો માર્યો એટલે દેવેન્દ્રવિજય લગભગ આઠ હાથ નીચે જઈ પડ્યો. અજાણ્યા સ્થળે ફૂફકો મારવાનું દેવેન્દ્રે સાહસ કર્યું પણ તેને પગે જરા પણ મજા થવા પામી નહિ, કારણકે જ્યાં આગળ તે પડ્યો ત્યાં આગળ રૂનો બનાવેલો એક મોટો ગદેલો બિછાવેલો હતો.

ત્યાં આગળ દેવેન્દ્રે પાતાલપુરીનું બાન થઈ આવ્યું. સર્વત્ર અંધકાર સિવાય બીજું કંઈ જણાતું ન હતું. તે અંધકારમાં માર્ગ શોધવાને માટે દેવેન્દ્રે પોતાની પાસેનું ગુપ્ત જ્ઞાનસ ગજવામાંથી બાહાર કાઢ્યું. તુરત જ સર્વત્ર પ્રકાશ ફેલાયો. તે પ્રકાશમાં દેવેન્દ્રે સઘળા બાળુએ નજર કરી તો જણાયું કે બહાર નીકળવાનો એક પણ રસ્તો નથી. ચારે બાળુએ ઉંચી ઉંચી દીવાલો જ ઊભેલી

દૃષ્ટિગોચર થતી હતી. હવાની આવજને માટે પણ ક્યાંય બારી ખા-
રણાં બેવામાં આવતાં ન હતાં. જીભેલિયા તે સ્થળે ક્યાંય પણ
બેવામાં આવી નહિ. “ જ્યારે તે પિશાચિની અહીં નથી, ત્યારે
આ અંધારા કુવામાંથી બહાર નીકળવાનો કોઇ ને કોઇ રસ્તો અવ-
શ્ય હોવો જ બેઠકો. ” એમ વિચારીને દેવેન્દ્રવિજયે જ્ઞાનસ હાથમાં
લઇને તે અંધારા કુવાને ઘણી બારીકીથી તપાસવા માંડ્યો, પરન્તુ
ક્યાંય પણ બારી બારણા જેવું જણાયું નહિ. આમ ને આમ કેટલોક
વખત વીતી ગયો.

તપાસ કરતાં કરતાં બીજું તો કાંઇ પણ જણાયું નહિ પણ એક
બાજુએ એક લાકડાની બનાવેલી પેટી જેવું પડેલું જણાયું. તે
પેટી એક દીવાલને અરકાડીને રાખવામાં આવેલી હતી. દેવેન્દ્રે તે
પેટી ઉપાડવાને બહુએ મથન કર્યું પણ તે ઉપડી શકી નહિ. એટલે
તેણે ગુસ્સા સાથે તેને એક લાત મારી અને તરત જ પેટીનાં દ્વાર
ઉઘડી ગયાં અને મહિ કાંઈક પ્રકાશ જેવું જણાયું. તે અંધારા કુવામાંથી
બહાર નીકળવાનો દાદર હતો. દેવેન્દ્ર તેમાં પેટો અને માંહેની નિસર-
ણીની મદદથી ઉપર ચડતાં નિર્મળ આકાશ નજરે પડ્યું. સર્વત્ર
શૂન્યકાર વ્યાપી રહ્યો હતો. દેવેન્દ્રવિજય ખુલ્લા મેદાનમાં આવીને ઊભો
રહ્યો. તે મેદાન આનંદ કુટીરની હદનું જ હતું.

ત્યાં ઊભા રહીને દેવેન્દ્રવિજયે વિચાર્યું કે જીભેલિયા કયે રસ્તે
થઇને ગઇ હશે ? તુરત જ તે ગંગાના તટ તરફ ચાલ્યો અને માર્ગમાં
તેણે વિચાર્યું કે, “ જો થોડી વાર પણ શીશ તે પિશાચિનીને રોકી
શક્યો હશે, તો હું બરાબર વખતસર જ પહોંચીશ. ” એમ વિચારતા
દેવેન્દ્ર જરા ઉતાવળે પગલે આગળ વધ્યો.

પ્રકરણ ૩૯ મું.

ગંગાને તીરે.

આકાશ સ્વચ્છ થઈ ગયું હતું. તારા તે નિર્મળ આકાશમાં હીરાની પેઠે ચમક ચમક કરી રહ્યા હતા. કૃષ્ણ પક્ષની સમમીનો અંકિત ચન્દ્રમા ક્ષિતિજમાં શીકો પડતો જતો હતો.

અત્યારે દેવેન્દ્રવિજય ગંગાતટપર આવી પહોંચ્યો. આવીને જોયું તો એક પણ નાવ ઘાટપર જોવામાં આવ્યું નહિ. ડાબી બાજુએ થોડે દૂર પાણીમાં “ ઝપ ઝપ ” અવાજ સંભળાતો હતો. જે દિશાએથી તે અવાજ આવતો હતો, તે તરફ દેવેન્દ્ર ચાલવા લાગ્યો. થોડે દૂર જતાં એક ભયંકર બમ તેના સાંભળવામાં આવી. તે બૂમની પાછળ સંભળાયું કે— “ અરે દોડો રે દોડો ! બચાવો બચાવો ! કોઈ જલ્દી બચાવો ! ”

દેવેન્દ્રે અવાજ ઉપરથી અનુમાન કર્યું કે તે બૂમ શ્રીશની હતી. થોડી વાર પછી જીમેલિયાનું અદ્દ હાસ્ય સંભળાયું.

દેવેન્દ્ર સમજી ગયો કે “ પિશાચિનીએ શ્રીશને પકડ્યો હશે ! મેં પણ કેવી બૂલ કરી ? શ્રીશને બદલે શચીન્દ્રને જ મોકલ્યો હોત તો વધારે ઠીક હતું.” એમ વિચારતો દેવેન્દ્રવિજય તટ ઉપર દોડ્યો. થોડે દૂર જતાં જણાયું કે એક નાવકું કિનારેથી લગભગ સો હાથ જેટલે દૂર ઉંડા પાણીમાં ચાલ્યું જાય છે ! દેવેન્દ્રે બૂમ પાડીને કહ્યું : “ બસ કરો બસ ! નાવને કિનારે લાવો, નહિતો હમણાં જ ગોળી મારું છું.”

તેના જવાબમાં દેવેન્દ્રે અદ્દ હાસ્ય સાંભળ્યું. ગજવામાંથી પિસ્તોલ કાઢીને તેણે જીમેલિયાની સામે નિશાન તાક્યું; પરંતુ ચતુર જીમે-

દ્વિયાએ દેવેન્દ્રવિજયની ગોળીમાંથી પોતાનું રક્ષણ કરવાને એક ચમત્કારિક ઢાલને આડી કરી. તે ઢાલ ખીજું કંઈ નહિ પણ હાથ પગ બાંધેલા શ્રીશનું શરીર હતું. શ્રીશ હજી જીવતો જ હતો. તે છૂટવાને બહુ મથન કરવા લાગ્યો, પરંતુ સઘળા આયાસો નિષ્ફળ ગયા અને તે ખરેખર જીમેલિયાની ઢાલની ગરજ સારવા લાગ્યો. જે દિવસ હોત તો દેવેન્દ્ર જરૂર ગોળી છોડત, પરંતુ રાત્રિ હોવાથી રખેને ગોળી શ્રીશને વાગી જાય તે બચથી તેણે બહાર કરવાનું સાહસ ન કર્યું.

દેવેન્દ્રે મનમાં વિચાર્યું કે જીમેલિયા કોઈ સાધારણ સ્ત્રી નથી, પણ કાઠિનીઓના હૃદયમાં જે શક્તિ હોવી જોઈએ, તે જ શક્તિ તેના હૃદયમાં છે. હું ગમે તેટલી તદખીરો કરીશ, પણ તે જરૂર નાસી જશે.

એટલે શ્રીશે ખૂબ પાડીને કહ્યું: “ગોળી મારો ગોળી.”

જીમેલિયાએ તુરત જ શ્રીશને ગંગાના પ્રવાહમાં ફેંકી દીધી અને પોતે નાવમાં છુપાઈ ગઈ. નાવ કિનારા તરફ પ્રયાણ કરવા લાગ્યું. દેવેન્દ્રવિજય જીમેલિયાને પકડવાની કોઈ પણ તદખીર નહિ જોઈ શકવાથી શ્રીશને બચાવવાને ગંગામાં ફેંકી પડ્યો.

ધણી મહેનતે દેવેન્દ્રવિજય શ્રીશને પકડી કિનારે લાગ્યો અને ખીજી બાજુએ નાવડું નજરમાંથી નાસી ગયું. કિનારે આવીને જોયું તો શ્રીશ બેહોશ હતો ! પેટ દબાવીને પાણી બહાર કાઢી નાંખ્યું એટલે તે કિંચિત્ ભાનમાં આવ્યો. જ્યારે શ્રીશે આંખો ઉઘાડી ત્યારે દેવેન્દ્રે પૂછ્યું: “કેમ શ્રીશ ! શું બનાવ બન્યો તે તો કહે !”

શ્રીશ બોલ્યો: “હું અહીં તહીં જોતો જોતો જ્યાં આ ઝુંપડીની પાસે પહોંચ્યો, એટલામાં તેમાંથી નીકળીને જીમેલિયાએ મારા

માથામાં એવી ચોટ મારી કે હું અસાવધ હોવાથી નીચે પડી ગયો, તે ભયંકર પિશાચિનીએ મારા હાથ પગ બાંધ્યા અને મને નાવમાં નાખી દીધો. ”

“ હા, શ્રીશ ! તે પિશાચિની મહા ભયંકર છે. મને તેણે હેરાન કરી નાખ્યો તો તારું શું ગણું ? એવી સ્ત્રી મેં કદાપિ જોઈ નથી. હું એમ નહોતો જાણતો કે તેનામાં આટલી બુદ્ધિ અને આટલી તાકાત હશે. ”

મિરાશ થઈને દેવેન્દ્રવિજય શ્રીશને સાથે લઈને આનન્દકુટીરમાં આવ્યો. ત્યાં શચીન્દ્ર, રેવતી, અને મનોરમા સૌ તેની રાહ જોતા હતાં. આ પ્રાચીન આનન્દકુટીરના સંબંધમાં અનેક ગુપ્ત ભેદ જીમેલિયા કરતાં વધારે તો મનોરમાને માલૂમ હતા. જીમેલિયા જે રસ્તે થઈને નાસી ગઈ તે રસ્તો મનોરમાથી અજાણ્યો ન હતો. આનન્દકુટીરમાં રહેનારા સઘળા જણ આ ગુપ્તદ્વારથી જાણીતા હતા, પરંતુ એ દ્વાર શામાટે બનાવવામાં આવ્યું હતું તેનો ગુપ્ત ભેદ મનોરમા પણ જાણતી ન હતી. મનોરમાએ તે ગુપ્ત દ્વારને નકામું માનીને તેને બંધ કરી દીધું હતું, પરંતુ જીમેલિયાને તે કામનું લાગવાથી તેણે તે પુનઃ ઉઘડાવ્યું હતું. આજ તે દ્વાર જીમેલિયાના કામમાં આવી ગયું હતું.

મનોરમાની સહાયથી દેવેન્દ્રવિજય પોતાના નોકર શિવુને ગુપ્ત કેદખાનામાંથી બહાર કાઢી લાવ્યો. ભૂખના દુઃખથી શિવુ અધમૂઆ સરખો થઈ ગયો હતો, શરીર દુર્બળ થઈ ગયું હતું, આંખોમાં ખાડા પડી ગયા હતા. મુખમંડળ પર કૃષ્ણ રંગ આગ્રહાદિત થઈ ગયો હતો.

દેવેન્દ્રનું કામ હજી પૂરું થયું ન હતું. મનોરમાની સંપત્તિ લઈને

બુમેલિયા નાસી ગઈ હતી, તેને પકડવાનું એક મહાભારત કામ હજી દેવેન્દ્રને કરવાનું હતું.

રહવાર થતાં જ દેવેન્દ્ર સૌને સાથે લઇને પોતાને ઘેર પાછો ફર્યો. આવતી વખતે કબાટમાંથી “ ૧૭ ક ” વાળું કાગળોનું બેન્ડ સાથે લેતો આવ્યો હતો. તે વખતે તેણે કોઇને પણ કાંઈ વાત જાહેર કરી નહિ.

પ્રકરણ ૪૦ મું.

લીપણ પ્રતિજ્ઞા.

બીજે દિવસે રહવારે દેવેન્દ્રવિજય ઓસરીમાં બેઠો બેઠો કાંઈક વિચાર કરી રહ્યો હતો, એટલામાં ત્યાં શચીન્દ્ર આવી પહોંચ્યો. દેવેન્દ્રે કહ્યું: “ શચીન્દ્ર ! પેલી પિશ્ચાચિની તો મારી સામે થવાને તૈયાર થઈ છે. ” એમ કહીને દેવેન્દ્ર શચીન્દ્રના મુખ સામે જોઈ રહ્યો.

શચીન્દ્રે પૂછ્યું: “ શું થયું ? ”

“ આ જો. ” એમ કહીને દેવેન્દ્રે શચીન્દ્રની સામે એક કાગળ ફેંક્યો. તે કાગળ ઉપર જ મોટા અક્ષરોમાં એમ લખ્યું હતું. કે—“ કા તો બુમેલિયા રહેશે અથવા તો દેવેન્દ્ર રહેશે. ”

તે કાગળમાં નીચે પ્રમાણે લખ્યું હતું:—

“ દેવેન્દ્રવિજય ! હું અને તું બન્ને તો એકી સાથે આ દુનિયામાં રહી શકનાર નથી. કાગળ ઉપર મેં જે મોટા અક્ષરોમાં લખ્યું

છે, તેમાં પહેલા ત્રણ શબ્દો જ સાચા ઠરશે અને બાકીના શબ્દો અવશ્ય ખોટા ઠરશે, અર્થાત્ જગતમાંથી દેવેન્દ્રવિજય ચાલ્યો જશે અને હું જ તેનું ખૂન કરીશ.

“ ખૂન તો કરીશ પરન્તુ એકદમ નહિ કરું. જેમના ઉપર તારો બહુ જ પ્યાર છે, તેમને હું પહેલાં મારીશ, એવા હેતુથી કે તેમના મરણથી તને સારી પેઠે દુઃખ ઉત્પન્ન થાય; એટલે મને શાંતિ થશે અને મારા મનોરથો સફળ થશે. સૌથી પહેલાં તારી સ્ત્રીને મારવાનો મેં પક્કો નિશ્ચય કર્યો છે.

“ તું આજથી જ મને સંભારી રાખજે. હું તને કદાપિ છોડનાર નથી. તને ખૂબ હેરાન કરીને, ખૂબ સતાવીને પછી છોડીશ. તારા જેવા જસસોને હું બજારમાં વેચવાની હોંશ રાખું છું. તને માત્ર એક ચપટીમાં જ ચોળી નાંખું તેવી હું છું.

“ તેં મારા હાથમાંથી અથાગ સંપત્તિ પડાવી લીધી છે. માત્ર થોડા જ રૂપિયા મારા હાથમાં આવ્યા છે, અને તે જ રૂપિયાની મદદથી હું તારું અને તારા કુટુંબનું કાટલું કાઢી નાંખીશ. તેં મનોરમાને મારા સિંહાસન ઉપર બેસારી છે; પણ જો કે તેનું શું પરિણામ આવે છે ?

“ મેં તારા ત્રણ વૈરીઓની હત્યા કરી, ત્યાંસુધી તેં કાંઈ પણ ખચર લીધી નહિ ! ખરેખર, તું ચતુર તો છે, પરન્તુ આવખતે મેં જે કામ માથે લીધું છે, તે એ છે કે તારું ખૂન કરવું. પહેલાં હું તારાપર સ્વાભાવિક દ્વેષ રાખતી હતી, પરન્તુ હવે તારા ઉપર મને અત્યંત ખાર ચડ્યો છે. પહેલાં મેં રૂપિયા એકઠા કર-

ત્રાની પ્રતિજ્ઞા કરી હતી અને અત્યારે કેટલાંક ખૂન કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરે છે, જેમાં સૌથી પહેલું તારું જ ખૂન કરીશ.

“જેવેન્દ્ર ! યાદ રાખજો કે જીમેલિયાની પ્રતિજ્ઞા કદિ વિક્ષણ થઈ નથી અને થશે પણ નહિ. હું ક્યાં ક્યાં ખૂન કરનાર છું, તે જો તારા જાણવામાં ન હોય તો કહું છું. એક તારું, ખીજું તારી સ્ત્રીનું અને ત્રીજું તારા બાણેજનું ખૂન કરનાર છું.

“ એમ પણ યાદ રાખજો કે મારી પ્રતિજ્ઞા પૂરી કરવાને માટે મારી પાસે ઘણા ઘણા ઉપાયો છે. તું મારી શોધ કરવાને નકામો હૈરાન ન થઈશ, કારણકે તું મને મેળવી શકીશ નહિ. અગર જો તું મારો પીછો લાઇશ તો તું મારાથી અજાણ્યો રહી શકીશ નહિ. યાદ રાખજો કે મારો પહેલો શિકાર તારી સ્ત્રી થશે.

“ જ્યારે હું તને મારા હાથમાં સમેટી લઇશ, ત્યારે તું જાણે છે કે હું શું કરીશ ? એકદમ તને મારી નાંખીશ નહિ. પહેલાં તારી બન્ને આંખો કાઢી લઇશ, પછી જડમૂળમાંથી બન્ને કાન તોડી લઇશ. પછી તને ડામ દઇશ, એટલે તું તરફડીને મરી જઇશ. તે વખતે મારી ઇચ્છા પૂરી થશે, અને ત્યારે જ મારું નામ “ શ્રીમતી જીમેલિયા ” સાર્થક થશે ! જ્યારે આ સઘળી વાતોનો હું વિચાર કરું છું ત્યારે મારું મન આનંદથી નૃત્ય કરી રહે છે. હવે જે મેં વિચાર્યું છે તે સઘળું તને જાહેર કરી ચૂકી છું. તારે જેટલી સાવધાનતા રાખવી હોય તેટલી રાખજો. આ સઘળા મારા ખ્યાલી વિચારો જ નથી, પરંતુ દૃઢ નિશ્ચય છે અને જો તે નિશ્ચય પરિપૂર્ણ કરું નહિ, તો મારું નામ જીમેલિયા નહિ.

લી૦

“ જીમેલિયા. ”

પત્ર વાંચીને શામીન્દ્ર બોલ્યો: “ વાહ વાહ ! કમ્મર તો બારે કસી છે ! ”

દેવેન્દ્રે પૂછ્યું: “ પત્ર ઉપરથી તું શું સમજ્યો ? ”

“ સમજવાનું શું હતું વળી ? મામસો બહુ વિકટ છે. ”

“ નહિ; મામસો બહુ મનહનો છે. આ વખતે હું તેને જરૂર પકડી લઉં. ”

શામીન્દ્ર કિંચિત્ સ્મિત સાથે બોલ્યો: “ હા, પરન્તુ કરવા કરતાં કહેવું બહુ સહેલું છે. ”

“ પણ આ વખતે તે જરૂર પકડાશે. ”

“ આપને સાંભળી મને તો હસવું આવે છે. ”

દેવેન્દ્ર બોલ્યો: “ એ વાત ખરી છે કે જીમેલિયા બારે ચાલાક છે. તે આપણી સમગ્ર તદ્દખીરોને રદ કરવાને કોશિશ કરશે, પરન્તુ જોઈશું શું થાય છે તે. બધા, તે પત્ર ઉપરથી ખીજું તું શું સમજ્યો ? ”

“ ખીજું તો કંઈ સમજ્યું નહિ. ”

“ મારા મનમાં એક સંદેહ પેદા થયો છે. ”

“ શું ? ”

“ હું એમ સમજું છું કે તે અત્યારે ક્યાંય આ મહોલ્લામાં જ છે. ”

“ તમે એવી શંકા કરો છો ? ”

“ હા, મને તો એમ જણાય છે. ”

“ તો અત્યારે શું કરવું જોઈએ ? ”

“ તેને શોધી કહાડવી જોઈએ. ”

“ હું તો તૈયાર છું. ” શચીન્દ્ર હિંમત દર્શાવતો બોલ્યો.

“ વાર, ત્યારે એક બાળુથી તું જ અને બીજી બાળુએથી હું જઉં છું, પરંતુ યાદ રાખજે કે ખાલી રખડવાથી કાંઈ કામ થશે નહિ. આ વખતે તેણે અવશ્ય વેશ બદલ્યો હશે. હું માનું છું કે કાંતો તે વૃદ્ધાના વેશમાં હશે અથવા—”

શચીન્દ્ર બોલ્યો: “ વૃદ્ધા બની હશે કે વૃદ્ધ ? ”

દેવેન્દ્ર બોલ્યો: “ હા, બરાબર કહ્યું. આ વખતે કાં તો તેણે પુરૂષનો જ વેશ ધારણ કર્યો હશે ! આ વખતે બરાબર હુશિયાર રહેજો. તું બલીગંજની તરફ જા. હું બકુલ બાગ અને બેલતલાની તરફ જઉં છું. ”

શચીન્દ્ર પોતાનાં કપડાં બદલવાના ઝોરડામાં ગયો અને થોડી વાર પછી એક ગુંડો બનીને બહાર આવ્યો. માથા પર આલબર્ટ ફેશનના કાળા વાળનો ગુચ્છો, હાથમાં નાનકડી સોટી અને રેશમી રૂમાલ, મ્હોંમાં સીગારેટ, કમર પર કાળી કોરતું મલમલતું ધોતીયું અને એક સુંદર ધડીઆળ ગજવામાં: એ પ્રમાણે તેણે સુંદર વેશ સજ્યો હતો. હાથમાં હીરાની વીંટી અને કબજામાં હીરાનાં બદન પહેર્યાં હતાં. આખા શરીરમાંથી અત્તરની સુવાસ મધમધી રહી હતી.

* * * * *

બીજી બાળુએ દેવેન્દ્રવિજય પણ એક સાદા બ્રાહ્મણ જેવો વેશ લઈને બહાર નીકળ્યો. પહેલાં તે બકુલ બાગની તરફ રવાના થયો અને ત્યાંથી બેલતલા તરફ ગયો. બેલતલામાં કાંઈ પણ પત્તો મળી શક્યો નહિ જ્યારે બેલતલાનો માર્ગ છોડીને દક્ષિણ દિશાના એક

રસ્તા તરફ વળ્યો ત્યારે દેવેન્દ્રના જોવામાં આવ્યું કે એક સુંદર ગાડી હજારના રસ્તા તરફ જમ રહી છે. દેવેન્દ્રવિજય તે ગાડીની પછવાડે ધીરેથી બેસી ગયો. તેણે એવો જ વેશ પણ પહેર્યો હતો કે પારકી ગાડીની પાછળ ચડી બેસવામાં તે જરા પણ શરમાય નહિ.

ગાડી હજારનો રસ્તો પાર કરીને પછી ધીરે ધીરે ચાલવા લાગી. જ્યારે દેવેન્દ્ર સમજી ગયો કે હવે ગાડી પોતાના ઇષ્ટ સ્થળ પર આવી લાગી છે, ત્યારે તે તુરત ઉતરી પડ્યો. ગાડી ધીરે ધીરે ચાલીને એક બગીચાની પાસે ઊભી રહી. તે ગાડીમાંથી એક સખ્ત ઉતરી પડ્યો જે કોઈ ગૃહસ્થના જેવો દેખાતો હતો. ગાડીમાંથી ઉતરતાં જ તે આમ તેમ નજર કરીને બગીચામાં ચાલ્યો ગયો. તેની ઉંમર લગભગ વીસ-આવીસ વરસની જણાતી હતી.

પ્રકરણ ૪૦ મું.

મોદીની દુકાન.

દેવેન્દ્રવિજય આગળ ન જતાં પાસેની એક મોદીની દુકાન પર જમને બેઠો. મોદી તે વખતે નીચી મુંડી રાખીને રામાયણ વાંચી રહ્યો હતો.

“ આગે ચક્ષે બહુરિ રધુરાધ,

“ ઋષિમુખ પર્વત ગયે નિયરાધ;

“ તહાં રહે સચિવ સહિત મુખીવા,

“ આયત દેખી અતુલબલ સિંહા. ”

એમ કહીને દેવેન્દ્રવિજયને જોધને મોદી અટકી ગયો અને પૂછ્યું:
“ શું જોધએ છીએ મહારાજ ? ”

દેવેન્દ્ર જોધો: “ ભાઈ ! એક પૈસાનું ચવાણું આપોને ? ”

મોદી ઉઠ્યો અને એક કાગળમાં ચવાણું તોળી આપ્યું. દેવેન્દ્ર
દુકાનના ઓટલાપર બેસીને ખાવા લાગ્યો અને દુકાનદાર મોદી આ-
ગળ રામાયણ વાંચવા લાગ્યો.

થોડી વારે દેવેન્દ્ર ખાઈ રહ્યો એટલે જોધો: “ મહારાજ !
તરસ લાગી છે તો પાણી મંગાવી આપોને ? ”

મોદીએ જૂમ પાડીને કહ્યું: “ અધ્યા રામા ! એક ભોટો પાણી
આપી જજે. ”

માંહેથી એક સ્ત્રી જોલી: “ રામો તો નિશ્ચયે ગયો છે. ”

એટલે મોદી પોતે ઉઠ્યો અને પાણીનો ભોટો ભરીને દેવેન્દ્રને
આપ્યો. પાણી પીને દેવેન્દ્રે પૂછ્યું: “ મહારાજ ! જોસ બાપુનો બાગ
ક્યાં છે ? ખજર છે ? ”

મોદીએ ભવાં ચડાવીને કહ્યું: “ જોસ બાપુનો બાગ અહીં
ક્યાં આવ્યો ? ”

સામેના બગીચા તરફ આંગળી કરીને દેવેન્દ્રે પૂછ્યું: “ આ
બાગ કોનો છે ? ”

“ એ તો બાપુનો છે ! ” મોદીએ ઉત્તર આપ્યો.

“ માલિકનું નામ જણો છો ? ”

“ માલિકના નામની તો ખજર નથી; કેમ કાંઈ કામ છે ? ”

દેવેન્દ્રે જવાબ આપ્યો: “ અરે ભાઈ ! હું માળી છું. ફળ-

કુલનાં ઝાડ રોપવાનું અને બગીચા સુધારવાનું કામ કરે છું. એક બાથુએ મને અહીં આગળ મળવાનું કહ્યું હતું, તેને કાંઈ ફળ કુલની કલમો જોઈતી હશે. તેણે પોતાનું જે ઠેકાણું બતાવ્યું તે ઉપરથી તે બાગ તો આ જ જણાય છે. તમે બાગના માલિકને કાંઈ વાર જોયો છે ? ”

મોટી બોલ્યો: “ હા, જોયો તો છે, પણ નામ જાણતો નથી. જાતનો મુસલમાન છે, પણ કપડાં બંગાળીનાં પહેરે છે. ચહેરો પણ બહુ સુંદર છે. બારે શોખીન માણસ છે. ઉમ્મરમાં હજી છોકરા જેવો છે, મૂછનો દોરો પણ ફૂટ્યો નથી.”

“ હાં, હાં. તે જ. બરાબર. તે અહીં જ રહે છે ? ”

“ ના. કોઈ કોઈ વાર આવે છે પણ જે દિવસે આવે છે, તે દિવસે બારે મળહ ઉડાવે છે. બે ત્રણ ચહુદીન રંડીઓની પાસે નાચ-ગાયન કરાવે છે. બે ચાર મિત્રો પણ આવે છે. ગાન તાન ચાલે છે અને પાછાં સૌ રાત્રે ને રાત્રે જ વીખરાઈ જાય છે; વિલાયતી ખાંડીની મોટી મોટી બાટલીઓ ખાલી થાય તે મુળીયાની મા મારે ત્યાં વેચી જાય છે.”

દેવેન્દ્રે પૂછ્યું: “ મુળીયાની મા કોણ છે ? ”

“ મુળીયાની મા આ બાગની એક કામગરી છે. ઘરની દેખરેખનો બાર તેના ઉપર જ છે. તે તો અમારા દેશની રહેનારી છે.”

“ મુળીયો તેના છોકરાનું નામ છે કે ? ”

“ હા. ”

“ છોકરો ક્યાં રહે છે ? ”

“ તેના દેશમાં.”

“ કયો દેશ ? ”

“ ગાજપુર જમનીયામાં તેનું ઘર છે. ”

આ પત્નો મેળવીને ચવાણાનો પૈસો મોઢીને આપીને દેવેન્દ્ર ત્યાંથી રવાના થઇ ગયો.

પ્રકરણ ૪૧ મું.

ખંસીદાસ.

બાગની અંદર જતાં દેવેન્દ્રવિજયે ડાબી આગુએ માટીનું ચણેલું એક કાચું મકાન જોયું. તેમાં મુળીયાની મા રસોઇ કરી રહી હતી. દેવેન્દ્રવિજય સીધો રસોડાના બારણા સુધી ચાલ્યો ગયો અને સામે જોઈને બોલ્યો: “ કાં મુળીયાની મા ! શું કરો છો ? ”

મુળીયાની મા ચમકીને દેવેન્દ્રની સામે જોઈ રહી, અને અચકાઈને બોલી: “ કાણુ છો ? શું છે ? ”

“ મને ઝાળખતી નથી ? હું ખંસીદાસ છું. ”

મુળીયાની મા બોલી: “ ખંસીદાસ ? હશે કોઇ ખંસી ! ”

“ ઝાળખતી નથી ? ”

“ કેવી રીતે ઝાળખું ? મને તેવું કોઇ નામ યાદ નથી. શી

ખબર પડે ? ”

દેવેન્દ્ર મ્હોં ઝાશીયાળું કરીને બોલ્યો: “ ખરી વાત છે. યાદ

ક્યાંથી આવે ? દેશ છોડીને આવી અને અહીં ચાર પૈસા કમાઈ એટલે આખો ઉલટાઈ જ જાય ને ? પછી પોતાના ગામનાં માણસોની ઝોળખાણુ ક્યાંથી રહે ? ”

મુળીયાની મા ગુસ્સે થઈને બોલી : “ વાર, વાર, ચાલ્યા જાઓ, બસે અમારી આખો ઉલટાઈ ગઈ, હું તો કોઈ બંસી-ફંસીને ઝોળખતી નથી. ”

“ ભારે વિચિત્ર વાત કરે છે હોં ? મુળીયાની મા, અહીં આવીને તો તું સહુને ભૂલી જ ગઈ ! હું જાણું છું કે ગાજીપુરના કોઈ પણ માણસની તને યાદદાસ્ત નહિ હોય ! હવે તો શહે પુત્રની ગઈ એટલે ગામડું ક્યાંથી યાદ આવે ? વાર, પણ મુળીયાને તો ભૂલી ગઈ નથી ને ? ”

“ વાહ રે ! પોતાના છોકરાને કોઈ ભૂલી જાય ખરું ? મારા મુળીયો ખુશી મજાહમાં છે ! ”

“ શી ખબર ભાઈ ? તારો સ્વભાવ લુલ્લકણો છે એટલે કદાચ સગા છોકરાને પણ ભૂલી જાય. ભૂલી જવું તે કાંઈ અચરજની વાત નથી. વાર, તું ત્યાંના પેલાને જાણે છે કે ? પેલા નહિ—”

“ કોણ, ગોવિન્દપ્રસાદ પંડિત ? ”

“ હા, હા, ગોવિન્દ મામા. ”

“ ઠી-ક ઠી-ક. ગોવિન્દપ્રસાદને કોણ ન ઝોળખે ? જેસો જેસો, તમે ગોવિન્દના બાણેજ થતા હશે. ”

“ હા, તે મારા મામા થાય છે. બસા મુળીયાની મા ! આ

બાગ કોનો છે ? બારે સુંદર બાગ છે. કેવાં સુંદર ફુલો ખીલ્યાં છે ? અહીં સુધી ગંધ આવે છે. સુળીયાની મા ! આ વચમાં કોઠો છે તેમાં શું થાય છે ? ”

“ તેમાં બાપુ લોક નાચ કરાવે છે. ”

“ ઘર તો રાજના જેવું જણાય છે. સુળીયાની મા, હું જરા જોઈ આવું ? ”

એમ કહીને દેવેન્દ્રવિજય તે કોઠા તરફ ચાલ્યો. દરવાજો તદ્દન ઉઘાડો હતો, એટલે તે એકદમ અંદર ચાલ્યો ગયો. નીચેના સઘળા ઓરડામાં ફરી ફરીને જોયું તો માંહે કોઈ પણ ન હતું. પછી તે ઉપર ગયો તો ત્યાં સઘળા ઓરડાને તાળાં વાસેલાં હતાં. માત્ર દક્ષિણ દિશાનો એક ઓરડો ખુલ્લો હતો. દેવેન્દ્રે તે ઓરડાનાં દારને ધકકો દીધો એટલે બારણાં ઝટ ઉઘડી ગયાં. તેમાં માત્ર એક માણસ બેઠો હતો. દેવેન્દ્રે તેને ઝટ ઓળખી લીધો. તે પેલી માડીમાંથી ઉતરેલો નવ યુવાન પોતે જ હતો. તે નવ યુવાન ખીજે કોઈ નહિ પણ પુરુષ-વેશધારિણી જીમેલિયા જ હતી.

પ્રકરણ ૪૨ મું.

આત્મઘાત.

પુરુષ વેશધારિણી જીમેલિયા એક પલંગ પર બેઠી બેઠી પાંખો

હલાવી રહી હતી, એટલામાં દેવેન્દ્રને જોતાં જ તે ચમકીને ઝિમ્મી થઈ ગઈ; અને પોલકાના ગજવામાંની કાંઈક વસ્તુ કાઢીને તેણે તે વસ્તુને

પોતાના મ્હોંમાં નાંખી દીધી. દેવેન્દ્રવિજયે કહ્યું: “ કેમ જીમેલિયા !
છો તો ખુશીમાં ? ભગવાનની કૃપાથી મારી અને તારી જન્મીથી
મુલાકાત થઈ ગઈ ! ”

જીમેલિયાએ મ્હોંમાં નાંખેલી વસ્તુ એક જડી હતી. તે જડીને
દાંતવડે દબાવવા લાગી. દેવેન્દ્રે ફરીથી પૂછ્યું: “ કેમ જીમેલિયા ! તારા
મ્હોંમાં તે શું છે ? ”

તે બોલી: “ તે ઝેર છે. જો તું એક પગલું પણ આગળ વ-
ધીશ, તો એ ઝેરી જડી તુરત જીમેલિયાના પેટમાં ચાલી જશે—હું
આત્મઘાત કરીશ. ”

દેવેન્દ્ર સ્મિત કરીને બોલ્યો: “ તો તેથી માફ શું જવાનું છે ?
હું તારી સાથે કાંઈ સલાહ કરવાને થોડો જ આવ્યો છું ? તું મરી
જા કે જીવે, પણ તને માત્ર પકડવાનો જ મારો હેતુ છે. ”

“ તો મને તમે મરી ગએલી જ મેળવી શકશો. ”

“ બલે. ” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

એમ કહીને દેવેન્દ્રવિજયે પોતાના ગળવામાંથી હાથકડી કાઢી
અને એક ડગલું તે આગળ વધ્યો. એટલામાં જીમેલિયા તે ઝેરી
જડીનો અર્ધ ભાગ પીગાળીને ગળી ગઈ. તુરત જ તે ભૂમિપર પડી
ગઈ. કંઈ બધ થઈ ગયો અને શ્વાસ પણ મંદ પડી ગયો.

થોડા વખત પછી જીમેલિયાએ આંખ ઉઘાડી અને આસપાસ
જોયું તથા સત્વર સચેત થઈને તે ઉઠીને ઊભી થઈ. પુનઃ તે જ
પ્રકારનું હાસ્ય તેના મ્હોં ઉપર દેખાવા લાગ્યું. દેવેન્દ્રે પૂછ્યું: “ કેમ
જીમેલિયા ! ઝેરી જડીનું તો કાંઈ પરિણામ આવ્યું નહિ ! ”

“ હજી હવે આવશે. ” તે બોલી.

“ ક્યારે ? ”

“ પાંચ મિનિટમાં જ દેવેન્દ્ર ! તારા જેવા માણસને હાથે મરવું તે જીમેલિયાને મોટું કલંક છે. જેવી રીતે જીમેલિયા ખીજાઓને મારવાની શક્તિ ધરાવે છે, તેવી રીતે તે પોતે પણ મરવાની શક્તિ ધરાવે છે. પહેલી વાતની સાખીતી તે દિવસે તે મેળવી અને બીજી વાતની સાખીતી તને આજે મળશે. ”

“ વારૂ. હવે કહે, મરવા પહેલાં તારે કાંઈ કહેવું છે ? ”

“ હા, કહેવું તો છે. હું કુલસાહેબની વિવાહિતા સ્ત્રી છું. કુલસાહેબ મુસલમાન હતા. તેથી હું પણ મુસલમાની બની છું અને મને બાળીશ નહિ પણ કબરમાં નાખજો. ”

“ વારૂ, તેમ જ કરીશ. જીમેલિયા ! પણ તારો જન્મ ક્યાં છે ? ”

“ કામરૂ દેશની ઉત્તરમાં તથા પૂર્વમાં જે કાચિમ રાજ્ય છે, તે રાજ્યમાં મારો જન્મ છે. અમે લોકો જાતિના મિસમી છીએ. મિસમી જાતિની સ્ત્રીઓના જેવી સુંદર સ્ત્રીઓ સંસારમાં બીજા ક્યાંય થતી નથી. ”

“ હા, તે તો મેં પણ સાંભળ્યું છે. અત્યારે તારી ઉમ્મર કેટલી હશે ? ”

“ જેટલી તારી હશે તેટલી. ”

“ મને તો છત્રીસ વર્ષ થયાં છે. ”

“ તો મને પણ તેટલાં જ થયાં છે ! શું કાંઈ આશ્ચર્યની વાત છે ? ”

દેવેન્દ્ર આશ્ચર્ય પામતો બોલ્યો : “ જુમેલિયા ! તારી ઉમ્મર છત્રીસ વર્ષની હોય તે તો નહિ માનવા જેવી વાત છે. તને જોનાર તને વીસ વરસની નવયૌવના જ લેખે. તું તો બિલકુલ યુવતી જ છે—છત્રીસ વરસની પ્રૌઢા નથી. ”

“ દેવેન્દ્ર ! તમારા દેશની પેઠે અમારામાં સ્ત્રી વીસ—પચ્ચીસ વર્ષની ઉમ્મરમાં વૃદ્ધા થઈ જતી નથી. યૌવનને કેવી રીતે બાંધી રાખવું તે અમારા દેશની સ્ત્રીઓ સારી પેઠે સમજે છે. કદ તદબીરથી યૌવન સ્ત્રીઓની સામે હાથ જોડીને ઊભું રહે, તે વાત અમારા દેશની સ્ત્રીઓ સારી પેઠે જાણે છે. તમારા ગુરૂ કે જેની પાસેથી તમે જસસ્તી શિખ્યા છો, તે અરિન્દમ જ્યારે ધુલસાહેબની શોધ કરતો હતો તેને આજ સાત વરસ વીતી ગયાં છે; તે વખતે તેણે મને જેવી જોઈ હતી તેવી જ અત્યારે પણ જો તે જીવતો હોય તો જુઓ. આ સાત વર્ષ મારા શરીરથી દૂર ને દૂર કેવી રીતે વહી ગયાં છે, તે તે સારી પેઠે જાણતો હતો. આજ તમે મને જેવી જુઓ છો, તેવી જ દસ—બાર વર્ષ પછી જુઓ તોપણ જોઈ શકો. મારું આ સુંદર મુખ, ચંચળ આંખો, મીઠો કંઠસ્વર, બચાકર હાસ્ય અને શરીરનો આ સુવર્ણ રંગ, તે સઘળું તે વખતે પણ આજના જેવું જ જોવામાં આવે. ”

“ તેં આ સઘળી જડી—બુટ્ટીઓ અને દવાઓ ક્યાંથી મેળવી હતી ? ”

“ કેટલીક હું પહેલેથી જ જાણતી હતી અને કેટલીક ધુલ-સાહેબ પાસેથી હું શીખી હતી. ”

“ તું તારો દેશ છોડીને અહિં શામાટે આવી ? ”

“ સાંભળો દેવેન્દ્રવિજય ! હું અહીં કાંઇ પણ હેતુ લક્ષમાં રાખીને આવી ન હતી; કેવળ પ્રેમને વશ થઇને જ મારે આવવું પડ્યું હતું. જ્યારે હું સોળ વરસની ચઢતી જવાનીમાં હતી, ત્યારે દુલસાહેબ અમારા દેશમાં આવ્યા હતા. અરબસ્તાનમાંથી તે ત્યાં દવાઓ અને જડી બુટીઓને માટે જ આવ્યા હતા. તેઓ કેટલીક દવાઓ શિખ્યા હતા અને અમારા દેશમાં પણ તેઓ કેટલીક દવાઓ અને યન્ત્ર મન્ત્ર શિખ્યા. પહેલાં દુલસાહેબ ડાક્ટર નહિ પણ ફકીર હતા. અમારા દેશમાંથી અહીં પાછા ફર્યા એટલે તેમણે ડાક્ટરનું પદ ધારણ કર્યું. જે જે રોગીઓની છ છ માસ દવા કરીને ડાક્ટરો થાકી ગયા હતા, તે તે રોગીઓને દુલસાહેબે ત્રણ ત્રણ દિવસમાં આરામ કર્યો. જે વખતે દુલસાહેબ અમારા દેશમાં આવ્યા હતા અને હું પૂરી યુવાન હતી, તે વખતે દેવેન્દ્ર ! જો તમે મને જુઓ તો તમે કદી મારી આંખોની સામે નૃત્ય કર્યા સિવાય રહો નહિ. તે વખતે તમે મારી સાથે કદાપિ વૈર રાખો નહિ પરંતુ મારે પગે જ પડો અને કહો કે—

સ્મરગરલ્લખ્વન્દન । મમ શિરાસિ મણ્ડનમ્ ॥

દેહિ પદપલ્લવમુદારઃ ॥

દુલસાહેબ તે વખતે મારી ચક્ષુઓમાં અને પછી હૃદયમાં વસ્યા હતા. જે કોઇ અમારા દેશમાં જાય છે, તે ગમે તેવો બહાદુર અને ચાલાક હોય, તોપણ તે અમારા હૃદયમાં ફસાઇને પાછો ફરી શકતો નથી, પરંતુ બહાદુર દુલસાહેબ તો પોતે તામે થવાને

અદલે મને તાળે કરીને પોતાના દેશમાં લાવ્યા. માई મારા દેશનું નામ પનમનિયા હતું, પરન્તુ જ્યારથી હું દુલસાહેબને પરણી ત્યારથી હું દુલખીખી અને જીમેલિયાના નામથી ઝાળખાઈ છું. આ સધળા મારા ઇતિહાસ છે.”

દેવેન્દ્રે પૂછ્યું: “ દુલસાહેબનું મરણ થતાં તે પુનર્વિવાહ કર્યો છે ? ”

“ વિવાહ તો કર્યો નથી પરન્તુ કેટલાક લોક દુલસાહેબની પછી મારી દયાનું સુદ્ધ પામ્યા છે ખરા, અને કેટલાક ટળવળી પણ રહ્યા છે. ઘણાઓ આ રૂપની જવાળામાં પતંગની પેટ પડીને બળા મુગ્ધા છે. જેમાંના ગોવિન્દપ્રસાદ, તુલસીદાસ અને નવીનચંદ્રને તમે ઝાળખો છો, ખીજાઓ પણ ઘણા મરેલા છે અને ઘણા મરી રહ્યા છે.”

દેવેન્દ્ર બોલ્યો: “ વાર જીમેલિયા ! તું મરે ત્યાર પહેલાં મારે તને કાંઈક કહેવું છે. તારે હવે કાંઈ કહેવું છે ? ”

“ હા, હું તો હમણાં મરણ પામીશ.”

“ તે તો તું ક્યારની એ કહી ચૂકી છું.”

“ અદગીસુધી હું તમારો દેષ કરતી આવી છું.”

“ હા, તો શું થઈ ગયું ? ”

“ અને મૂઝા પછી પણ હું તમારો પીછો જ લેવાની.”

“ જીમેલિયા ! ભૂતપર વિશ્વાસ કરવો તે તો મેં જ તને શિખવ્યું છે.”

“ તમે ? કેવી રીતે ? ”

“ હું નવીનચંદ્રનો ભૂત છું.”

“ તમે જ ? ”

“ હા, હું જ.”

“ ત્યારે શું મેં જોયું હતું તે નવીનચંદ્રનું જ પ્રેત નહિ ? ”

“ ના. તેં મને જ નવીનના પ્રેતના રૂપમાં જોયો હતો.”

“ પણ મારી પિસ્તોલના બહાર શાથી ખાલી ગયા હતા ? ”

જીમેલિયાનો આ પ્રશ્ન સાંભળીને દેવેન્દ્રે પોતાનાં કરતૂતોનો સંધળો ખુલાસો કહી સંભળાવ્યો. તે સંભાળતાં જ જીમેલિયા આશ્ચર્યમાં તણાતી બોલી: “ ત્યારે તો દેવેન્દ્ર ! તમે મારા ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે.”

“ ઉપકાર કેવી રીતે ? ” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“ હું ખરેખર નવીનનું જ ભૂત તમને સમજતી હતી.”

“ તને મેં કહી હતી.”

“ હું કહાઉં, પણ જોજો હોં તમે ન કહાતા ! મૂઝા પછી જરૂર હું તમારી પાછળ પડવાની.”

“ બહુ સાફ થાય તેમ કરી લેજો.”

“ અને જો હું જીવતી રહીશ, તો તમને ચિતાપર સુવાડ્યા સિવાય રહેવાની નહિ.”

“ બહુ સાફ, તો સંધળો મામલો ફરીથી ચાલશે.”

“ ફરીથી ? ફરીથી તો એટલું જ કે મેં મારા પત્રમાં જે સંધળું લખ્યું હતું તે અક્ષરશઃ હું પૂર્ણ કરવાની. યાદ રાખજો કે મારું નામ જીમેલિયા છે.”

“ કાંઈ હરકત નહિ. હું પણ તારા પ્રેતાત્માની સામે થવાને સદા તૈયાર જ રહીશ.”

“ બહુ સારું, અને તે પ્રેતાત્મા જલ્દી તમારી મુલાકાત લેશે.”

ઘડીયાળ જોઇને દેવેન્દ્રે કહ્યું: “ કેમ જુમેલિયા ! પાંચમાં ચાર મિનિટ તો ચાલી ગઇ. હું તારું વિચિત્ર મરણ જોવાને જ ગિભો છું.”

“ હજી એક મિનિટ છે એટલે એક મિનિટ પછી જ મરીશ, પણ મેં કહ્યું છે તે યાદ રાખજો હો ! ”

“ હા, બરાબર યાદ રાખીશ.”

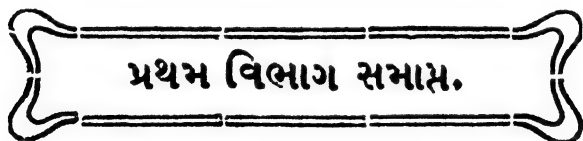
જોતજોતાંમાં જુમેલિયાનું મ્હોં એકાએક રક્તવર્ણીય થઇ ગયું. થોડી વાર પછી તે પીળું પડી ગયું અને આંખો બંધ થઇ ગઇ. જે ત્રણ સેકન્ડ પછી જુમેલિયાએ આંખો ઉઘાડીને દેવેન્દ્રની તરફ નજર કરી અને ખડખડ હસી પડી. હસતી હસતી તે ભૂમિપર પડી ગઇ. તેનું શરીર બરફના જેવું શીતળ અને પથ્થરના જેવું કઠણ થઇ ગયું, શ્વાસ બંધ થઇ ગયો અને આંખો મુઠ્ઠાની પેઠે ખુલ્લી રહી ગઇ. બચકર પિશાચિનીનું મોત થયું.

કુલસાહેબની વાત દેવેન્દ્રને યાદ હતી; તે કારણથી જુમેલિયાના આ મૃત્યુ ઉપર તેને વિશ્વાસ બેઠો નહિ. તેને કબ્રમાં દાટવામાં આવી ત્યાંસુધી તે મુઠ્ઠાની પાસે જ રહ્યો. જ્યારે તેની માટીને પૂરી દેવામાં આવી ત્યારે તે નિશ્ચિન્ત થયો.

“ ૧૭ ક ” વાળા બંડલમાંથી મનોરમાની સ્થાવર જંગમ સમ્પત્તિના વિષયમાં અનેક પ્રમાણપત્રો મળી આવ્યાં. તેમાં કેટલીક ગુપ્ત ઘટનાઓ પણ દર્શાવવામાં આવી હતી.

કુમુદિનીએ પહેલાં મનોરમાપર ચક્ર ચલાવ્યું હતું અને પછી દેવયોગે તેને જીમેલિયા આવીને મળી. બન્નેએ મળી ચક્રવ્યૂહ રચ્યો. કુમુદિની કરતાં જીમેલિયા આધિક ચાલાક અને બુદ્ધિમતી હતી. તેણે પોતાનો મતલબ સાધવાને માટે કુમુદિનીના મરણની વાત ઉરાડી અને પછી સમય મળતાં તેણે તેને મારી નાંખી. આ બનાવથી વાચકો માહિતગાર છે.

દેવેન્દ્રે મનોરમાની મિલકત પાછી તેને સોંપી દીધી. મનોરમાએ તુરત જ આનંદ કુટીરને વેચી નાંખ્યું કારણકે આનંદ કુટીરનું નામ સાંભળનાં જ તે ચર થર કમ્પી ઉઠતી હતી.

દ્વિતીય વિભાગ.

પ્રકરણ ૧ હું.

નવી ખબર.

“ ઇનસ્પેક્ટર સાહેબ અત્યારે થાણામાં છે કે ? ” એ પ્રમાણે દેવેન્દ્ર બાપુએ થાણાની સામે ઊભેલા પહેરાવાળાને પૂછ્યું. પહેરાવાળા એમ સાંભળીને ચમક્યો અને દેવેન્દ્રને જોઈને આદરથી બોલ્યોઃ “ અહો ! આપ છે કે ? શું કાંઈ છે કે વળી ? ”

દેવેન્દ્ર તે પ્રશ્નનો જવાબ ન આપતાં બોલ્યોઃ “ રામકૃષ્ણ બાપુ ક્યાં છે ? ”

“ હા, બહારના ઝોરડામાં બેઠા છે. ” પહેરાવાળાએ કહ્યું.

દેવેન્દ્રવિજય ઉતાવળે પગલે તે ઝોરડામાં ગયો. ત્યાં રામકૃષ્ણ બાપુ બેઠા હતા. રામબાપુએ દેવેન્દ્રવિજયને આદરથી ખુરશીપર બેસવા કહીને પૂછ્યુંઃ “ કહો, સાહેબ ! મારી શું જરૂરત છે ? ”

દેવેન્દ્રે કહ્યુંઃ “ કાંઈ જરૂરત સિવાય તો નહિ જ આવ્યો હોઉં ? એક વિચિત્ર મામલો આવી પડ્યો છે અને તે વાત સાંભળીને તમે પણ આશ્ચર્યચકિત થયા સિવાય રહેશો નહિ. ”

રામકૃષ્ણ બાપુએ કહ્યુંઃ “ હશે, કહો તો ખરા શું મામલો છે ? ”

“ કાંઈ જેવો તેવો મામલો નથી, કાંઈક જાદુઈ વિદ્યાનો જ

પ્રકાશ જોવામાં આવે છે. જેમ પટારામાંથી ઉડી જાય, તેવી જ રીતે હાલમાં તે કબ્રમાંથી નીકળીને બાગી છે.”

“ કોણ ? ”

“ ધુલસાહેબની વાત યાદ છે કે બૂલી ગયા ? ”

“ તેને તે કેમ બૂલી જવાય ? જીંદગીસુધી હું તેને બૂલીશ નહિ. ”

“ અને જીમેલિયા ? જે આજસુધી મનોરમા બનીને મોજ ઉડાવતી હતી અને હજારોના બાગમાં મેં જ્યારે તેને પકડી ત્યારે જડી-બુટ્ટી ખાઈને આત્મઘાત કરી ચૂકી હતી, તે યાદ છે કે ? ”

“ હા, હા, તે પિશ્ચાચિનીને પણ હું બૂલીશ નહિ. ”

“ તેના મરણનો અહેવાલ પણ જાણો છો ને ? ”

“ હા, સારી પેઠે જાણું છું. ”

“ જ્યારે તેની લાશને કબ્રમાં દફનાવવામાં આવી હતી, ત્યારે હું, તમે અને સૌ કોઈ ત્યાં હાજર હતા. જ્યાંસુધી તેના મુડદાને કબ્રમાં મૂકવામાં આવ્યું ન હતું અને તેના ઉપર માટી ભરી દેવામાં આવી ન હતી, ત્યાંસુધી તે મુડદાની પણ એવી ચોક્કસાઈ કરવા માટે તમે મારી મશ્કરી કરતા હતા, તે યાદ છે કે ? ”

“ હા, તે તમારી ચોક્કસાઈ હસવા જેવી જ હતી. શું મુડદું ક્યાંય નાસી જવાનું હતું કે તમે તેના ઉપર દેખરેખ રાખી રહ્યા હતા ? ”

“ હા, સાહેબ ! હા, જે વાત હસવા જેવી હતી તે જ સાચી કરી છે. તે જીમેલિયાનું મુડદું કબ્રમાંથી ઉઠીને નાહું છે. અફસોસની

વાત છે કે મેં એક માસ સુધી તેની કબ્ર ઉપર પહેરો રખાવ્યો નહિ. ” દેવેન્દ્રવિજયે કહ્યું.

રામબાપુએ આશ્ચર્ય પામીને કહ્યું: “ હેં ! એ શું કહો છો ? તેને દફનાવ્યા પછી તેની કબ્રપર પણ તમે પહેરો રખાવ્યો હતો કે શું ? ”

“ એક બે દિવસ નહિ પણ સાત દિવસ સુધી પહેરો રખાવ્યો હતો. ”

“ વાહરે વાહ ! મુડદાપર પહેરો રાખવો તે શા કામનો ? વળી તમે કહો છો કે એકાદ માસ સુધી પહેરો રખાવ્યો હોત તો ઠીક હતું. તો શું તમારી અક્કલ બરાબર ઠેકાણે નથી ? જે ભોંયમાં પાંચ હાથ દાટેલું છે તે મુડદા ઉપર પહેરો રાખવો તે શું કામનું ? ”

“ તમારું કહેવું ખરું છે. એવી દશામાં સધળા માણસો જીવતા રહેતા નથી. પણ તમે અમરઅસ્તાનના ફકીરોની વાત સાંભળી છે કે જેઓ અઠવાડીયા અને મહિનાસુધી કબ્રમાં રહીને પુનઃ જીવતા ઉઠતા હતા ? સાધુ હરિદાસની સમાધિની વાત જાણો છો ? તે પણ તેવી જ રીતે મહિનાના મહિના સુધી સમાધિમાં રહીને ભોંયમાં દટાયા છતાં જીવી શકતો હતો. ”

“ તેઓ કેવી રીતે જીવતા રહી શકતા હશે ? ” રામબાપુએ સવાલ કર્યો.

દેવેન્દ્રવિજય કહેવા લાગ્યો: “ અમરઅસ્તાનના ફકીરો કોઈ જડી-બુટીથી પોતાને એવા બેહોશ બનાવી દેતા હતા કે મોટા મોટા ડાકટરો પણ તેમને મુડદાં જ કહે, અને જીવવાનાં કાંઈ પણ

ચિન્હો જણાય નહિ. પછી તેમને સૌના દેખતાં કદ્ધમાં દેવનાવ-
વામાં આવતા. તે ફરીરો પોતાના એવા એલા રાખતા હતા કે જે
હંમેશાં તેમની કબ્જા જોઇ જાય; પછી નક્કી કરેલા દિવસો પછી
તેમને કદ્ધમાંથી કાઢવામાં આવતા અને તેમને હવા લાગતાં જ તેઓ
પહેલાંની માફક જીવતા હતા.”

રામબાબુએ કંટાળીને કહ્યું: “ હા, એ વાત ખરી, પણ તે
માનનારા ઉધાડા ગધેડા છે. ”

દેવેન્દ્રે ગાંભીર્ય રાખીને કહ્યું: “ બહે, તો હું પણ ગધેડો, કા-
રણકે તે બનેલું મેં મારી આંખે જોયું છે.”

“ તમે આ શું કહો છો ? ”

“ હા, ખરું કહું છું. સાંભળો, ડાક્ટર ફુલસાહેબ ધણી દિવસ
અરબસ્તાનમાં રહીને પછી કામરૂ દેશમાં ગયા હતા તે તમે જાણો
છો, તેની શિષ્યા-શિષ્યા નહિ પણ તેની બીબી જીમેલિયા મરી ગઇ
તે તમે જાણો છો.”

“ હા, પણ તેનું શું છે તે કહો.”

“ વસ્તુતઃ તે રાંડ મરી ગઇ નહતી. ”

“ હે ! ” રામબાબુ આશ્ચર્યથી દેવેન્દ્રની સામે તાકી રહ્યા.

“ તમે તેને થોડા વખતમાં જ જીવતી દેખશો. જો ઇચ્છા હોય
તો તેની કદ્ધ ખોદીને જોઇ આવો.”

“ દેવનાવ્યાને કેટલા દિવસ થયા ? ”

“ ઓગણત્રીસ.”

“ ના, ચાર એટલા દિવસના મુડદાને હવે કચ્છમાંથી કાઢવું વાજખી નહિ.”

“ પણ તમને મુડદું મળશે જ નહિ ! તે રાંડ તેમાંથી જીવતી થઇને નાસી ગઇ છે, અને વળી પોતાનો હત્યારો પ્રભાવ દર્શાવવાને કોઈ બિચારા મુસાફરને મારી નાખીને પોતાની કચ્છ પાસે નાખતી ગઇ છે ! શ્રીશંકર નામનો એક છોકરો મારે ત્યાં કામ શીખે છે, ‘૧૭ ક’ વાળા બંડલના કાગળોના સંબંધમાં તેણે મને ઘણી મદદ કરી છે. એક વાર તે જ્યાં જીમેલિયાને દફનાવી હતી, ત્યાં ટહેલતો હતો. તેણે જીમેલિયાની કચ્છપરથી માઠી ખોદાયલી જોઇ અને પેલું મુસાફરનું મુડદું કોહારું જોયું, તેથી તેને સંદેહ પડ્યો. નજીકમાં ગયો તો ત્યાં એક કાગળનો ટુકડો પડેલો હતો. તેનાપર જીમેલિયાનું નામ લખેલું જોઇને તેનો સંદેહ વધી પડ્યો. ખીજા પણ કેટલાક ટુકડા ત્યાં પડ્યા હતા, તે સઘળા લાવીને તેણે એકઠા કર્યા અને તેને બરાબર જોઈવીને એક કાગળપર ચોડી દીધા. કાલ રાત્રે તેણે તે કાગળ મને આપ્યો. તેવી ચીઠી મેં કદાપિ જોઇ ન હતી.”

“ શું લખ્યું છે તે તો કહો. ” રામબાપુએ પૂછ્યું.

“ મારી પાસે જ છે, વાંચો. તેમાંથી એક ટુકડો હાથ લાગ્યો નથી.” એમ કહીને તે ચોડીને તૈયાર કરેલો પત્ર દેવેન્દ્રવિજયે રામ-કૃષ્ણ બાપુના હાથમાં મૂક્યો. તે પત્ર નીચે મુજબ વંચાતો હતો:—

“—શ્રદ્ધ નહિ. હવે રાહ જોવાનો વખત નથી. શું કરું ? દુર્ભાગ્યે તમારી મુલાકાત થઇ નહિ. હું કાંઇ જરૂરી કામને લીધે બાલીગંજની તરફ જઈ છું. ત્યાં જો પકડાઇ તો આત્મઘાત કરીશ.

તમને ખબર છે કે મરણ પામ્યા બાદ કબ્રમાં ત્રીસ દિવસ સુધી તો હું જીવતી રહું છું. તે દરમિયાન જ તમે મને બહાર કાઢવાની કોશિશ કરજો. ત્રીસ દિવસ પછી તમે મને બહાર કાઢવાની મહેનત કરશો નહિ, કારણકે તે મહેનત નિષ્ફળ જશે.

“ કબ્રમાંથી બહાર કાઢ્યા પછી જો મારા દાંત ન ઉઘડે તો જોર કરીને પણ ઉઘાડજો અને પછી તે શીશીમાંથી આઠ ટીપાં દવા મારા મ્હોંમાં નાંખજો. ખબરદાર ! આઠથી એક ટીપું પણ વધારે-ઓ-છું થાય નહિ !

“ ત્યારપછી કાંઈ પણ કરવું પડશે નહિ. અર્ધા કલાકમાં હું ઉઠીને ઊભી થઈશ અને તમારી સાથે વાત કરવા લાગીશ. તમે કહી ચૂક્યા છો કે મને તમે જીવ કરતાં પણ વધારે ચાહો છો—એટલે સુધી કે જો હું તમારી સ્ત્રી થઉં તો આ જન્મમાં કરેલાં સઘળાં પાપ ભૂલી જવાય.

“ તમે મને બચાવો, મારી રક્ષા કરો, હું તમારી જ થઈશ. ત્રીસ દિવસની વાત બરાબર યાદ રાખજો. જો એક દિવસ ભૂલશો તો સઘળું કામ માર્યું જશે. તમે જીવિતદાન દો, હું તમારી હમેશને માટે દાસી બનીને રહીશ.

“ તમારી પ્રેમ બિખારણુ

“ જીમેલિયા. ”

(૨૧૦)

પ્રકરણ ૨ બું.

કબ્રસ્તાનમાં.

થાણાના ઇન્સ્પેક્ટર રામકૃષ્ણ બાબુએ ચમકીને કહ્યું: “શું, ત્યારે બુમેલિયા ખરેખર કબ્રમાંથી બેઠી થઈ છે? શું એમ કદાપિ થઈ શકે ખરું?”

“ થઈ શકે શું પણ થઈ ચૂક્યું જ કહોની? ” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

“ પણ બુમેલિયાએ આ ચિઠ્ઠી કોના ઉપર લખી હશે, તે આ ઉપરથી સમજી શકાતું નથી.”

“ હશે, પણ હવે આપણે એક વાર કબ્રસ્તાનમાં જઈને તેની કબ્ર ખોદીને જોઈએ. ત્યાં શું શું મળી આવે છે તે ઉપરથી આપણે આગળ વિચાર ચલાવી શકીશું. ”

“ હા ચાલો, હું તો તૈયાર જ છું. રસ્તામાં બંગલાપરથી સુપરિન્ટેન્ડન્ટ સાહેબને પણ બેતા જઈશું, અને સૌ એકી સાથે જ કબ્રસ્તાનમાં પહોંચીશું. ” રામકૃષ્ણ બાબુએ કહ્યું.

રામકૃષ્ણ બાબુ અને દેવેન્દ્ર બાબુ સાથે એક ગાડીમાં નીકળ્યા. રસ્તામાં શામીન્દ્ર અને એક પોલિસ ઇન્સ્પેક્ટર ગંગાધર એ બે જણા વાંતો કરતા આવતા હતા, તેમને પણ સાથે લીધા. માર્ગમાંથી સુપરિન્ટેન્ડન્ટને પણ સાથે લઈને ગાડી કબ્રસ્તાનમાં પહોંચી.

જ્યાં બુમેલિયાને દફનાવવામાં આવી હતી ત્યાં તેઓ સઘળા ગયા. ત્યાં કોદાળી પાવડા સાથે બે માણસોને અગાઉથી તૈયાર રાખ-

વામાં આવેલા હતા. તેઓ સુપરિન્ટેન્ડન્ટની આગાથી કંઈ ખોટવા લા-
ગ્યા. સુપરિન્ટેન્ડન્ટ રામકૃષ્ણ બાપુ વગેરે સૌ કોઈ જીમેલિયાની કંઈ
પાસે ખુદી પડેલી એક લાશ તપાસવા લાગ્યા. તે લાશ કોઈ જાનર-
હસ્ત પહેલવાન સરખા દેખાતા પુરૂષની હતી પણ તેના ચહેરા ઉપર-
થી તેને કોઈ પણ ઓળખી શક્યું નહિ. તેણે પહેરેલાં કપડાંનાં મજવાં
વગેરે તપાસ્યું પરંતુ તેમાંથી કંઈ પણ માહિતી મળે તેવું સાધન
હાથ લાગી શક્યું નહિ.

તે લાશને તપાસવામાં નિષ્ફળ નીવડીને સૌ કોઈ હવે જીમેલિ-
યાની ખોદાતી કંઈની બજી દટિ કરી રહ્યા. જ્યારે કંઈ ખોદાઈ રહી
અને પેટી બહાર કાઢવામાં આવી ત્યારે તેના વજન ઉપરથી એમ
જણાયું કે તેમાં જીમેલિયાનું મુઠ્ઠું અવશ્ય હોવું જોઈએ. રામકૃષ્ણ
બાપુ દેવેન્દ્રની મશ્કરી કરવા લાગી ગયા અને કહ્યું :

“કહો, સાહેબ ! કંઈ ખાલી હતી અને કેમ થયું ?” આ સાંભ-
ળીને દેવેન્દ્રનું મુખ પણ કિંચિત્ પડી ગયા સરખું દેખાયું, પરંતુ જ્યાં
તેનું ઢાંકણું ખોલવામાં આવ્યું, ત્યાં સૌ કોઈ દિગ્મૂઠ જ થઈ ગયા !
પેટીમાંથી મુઠ્ઠું તો નીકળ્યું, પણ તે જીમેલિયાનું ન હતું પરંતુ કોઈ
નવયુવાન પુરૂષનું હતું. આ જોઈને દેવેન્દ્રના મુખ ઉપર લાલી રકુરી
આવી, કારણકે તેનું કથન અત્યારે સત્ય નીવડ્યું હતું. પિશ્ચાચિની
જીમેલિયાને બદલે સુંદર મુખવાળા એક નવયુવાનનું મુઠ્ઠું કંઈમાં
જોઈને સૌ ખોલી ઉઠ્યા : “ઓહો ! આ શું આશ્ચર્ય ?”

થોડી વારે રામકૃષ્ણ બાપુએ કહ્યું : “દેવેન્દ્ર બાપુ ! તમે સમજો
છો કે આમાં શું રહસ્ય છે ? જીમેલિયાને બદલે તો આપણે બે મુઠ્ઠાં
મેળવી શક્યા છીએ, એક કંઈની અંદર અને એક કંઈની બહાર. ”

“ હા, હું તો કાંઈક સમજી શકું છું.” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

“ત્યારે જણાવો તો ખરા, મને તો આ સમજી સ્વપ્ના જેવું જ જણાય છે.”

દેવેન્દ્ર બાબુએ કદાચ માંહેના મુઠ્ઠા તરફ આંગળી કરીને કહ્યું:
 “ જીમેલિયાએ આ પુરૂષને તે ચિઠ્ઠી લખી હોવી જોઈએ, કે જે ચિઠ્ઠી આપણે મેળવીને વાંચી શક્યા છીએ. એમ માલૂમ પડે છે કે આ નવ-યુવાન પુરૂષે જ જીમેલિયાને કદનમાંથી બહાર કાઢવાનું કામ કર્યું છે કે જે પ્રમાણે તે ચિઠ્ઠીમાં સૂચના કરવામાં આવી હતી. જીમેલિયાને તેણે જીવતી કરી છે પણ એ હત્યારિણી તેના બદલામાં તેનો જ જીવ લાંબને વાંજે માપી ગઈ જણાય છે. ”

“ તો પછી કદાચ બહારનું આ બીજું કોનું મુઠ્ઠું હોવું જોઈએ ? ”
 રામકૃષ્ણ બાબુએ પ્રશ્ન કર્યો.

“ એનું કારણ હું કાંઈ પણ સમજી શકતો નથી. આ પુરૂષ પણ કોઈ પરદેશી મુસાફરના જેવો જણાય છે—આપણા દેશનો હોય તેમ જણાતું નથી. પણ આ બે હત્યાઓ કરીને જીમેલિયા બહુ દૂર નાસી ગઈ હોય એમ મને જણાતું નથી. તે જાણે છે કે તે મરી ગઈ છે એમ સૌ વાત જાણતા હોવાથી તેને કાંઈ બચ જેવું નથી. ”

દેવેન્દ્રનું આ અનુમાન સૌ કોઈને વાજબી જણાયું. રામ બાબુએ કહ્યું: “ દેવેન્દ્ર બાબુ ! તમારી આ ચીઠ્ઠીની સાથે એક વાત બરાબર મળતી આવતી નથી, કારણકે આ ચીઠ્ઠી પ્રમાણે તો આ લાશ અગીયાર દિવસ થયાં માંહે દટાએલી હોવી જોઈએ, પણ આ લાશ અગીયાર દિવસની નથી, બિલકુલ તાજી છે. આ

બહાર પડેલું મુડદું આઠ દશ દિવસનું માનીએ તો તે કાંઈક માની શકાય, પરંતુ આ અંદરનું મુડદું તેટલા દિવસનું જણાતું નથી.”

દેવેન્દ્રે કહ્યું: “આ મુડદું તાબું રહેવાનાં કેટલાંક કારણો છે. પહેલું કારણ તો એ છે કે તેને અકસ્માત મારી નાંખવામાં આવ્યો છે અને શરીરમાંથી જરા પણ લોહી બહાર નીકળ્યું નથી કે જેથી શરીરને કોહવાનું કાંઈ કારણ મળે. બીજું કારણ એ છે કે તેને મારીને તરત જ કબ્રમાં દાટી દેવામાં આવ્યો છે જેથી તેના મરણ પછી તેને બહારની હવા લાગવા પામી નથી, જ્યારે આ બહાર પડેલા મુડદાને કોહાવાનાં ઘણાં કારણો મળી શક્યાં છે. તેના શરીરમાંથી જોકે લોહી નીકળ્યું નથી પણ જનવરોએ તેનાં કેટલાંક અવયવો ફાડી ખાધાં છે એટલે તે તુરત કોહાવા લાગ્યું છે અને આઠ દશ દિવસનું જીવું હોય તેમ જણાય છે.”

સુપરિન્ટેન્ડન્ટે કહ્યું: “એમ હોય તો ખૂતની તપાસ તુરત જ કરવી જોઈએ. જીમેસિયાને જ્યારે દેખાવવામાં આવી ત્યારે તેની પાસે કાંઈ હથિયાર હતાં ?”

“તે વખતે તો તેની પાસે કાંઈ હથિયાર નહતું; પરંતુ જ્યારે આ માણસ તેને બચાવવા આવ્યો ત્યારે તે હથિયાર લાવ્યો હોય તો શી ખબર ? એ ચાંડાલિનીએ તેને ઠગીને હથિયાર પોતાને કબજે લઈ લીધું હોય તો તેમ બનવું સંભવિત છે.”

“પણ આ કોણ સમ્પ્સ છે, તે આપણે પ્રથમ જાણવું જોઈએ.” એમ કહીને રામકૃષ્ણ બાબુએ પેલા માણસોને તે મુડદાને પેટીમાંથી બહાર કાઢવાનો હુકમ કર્યો. મુડદાને બહાર કાઢવામાં આવ્યું. સૌ

કોઇ તેને જોતા જોયા રહ્યા. તેણે પહેરેલાં કપડાં બારીક મલમલનાં હતાં. માથાપર જરીની કીંમતી ટોપી હતી. હાથમાં એક હીરાની વીંટી હતી. ખીસામાં એક ધડીયાળ, સોનાનો છેડો, અને ભોકેટ હતો. ખીજા મજવામાં કુંચીઓનો એક ઝુડો, વીસ રૂપિયાના નોટ, ચાર રૂપિયા રોકડા, બે પાવલી, ત્રણ બેઆની, બે રેશમી રમાલ, એક નાની પીસ્તોલ અને કેટલાક કાગળો હતા. તે કાગળોનાં સીરનામાં શેખ કબીરુદ્દીન સાફીન, ખિદરપુર મટિયાપુરજી-એ શબ્દો લખેલા જણાતા હતા.

તે મરણ પામેલા સપ્સનું નામ જાણવામાં હવે કાંઈ સંદેહ રહ્યો નહિ. દેવેન્દ્રે કહ્યું: “ રામબાપુ ! જીમેલિયાનો ક્યાં પતો લાગી શકશે તે હું સમજી ગયો છું. તે ચિરોજી બીબીના મકાનમાં અવશ્ય મળશે. જ્યાં આ કબીરુદ્દીનનો પતો આ કાગળોના સિરનામાં લખેલો છે, ત્યાં ચિરોજી બીબી જ રહે છે. હવે ગમે તેમ કરીને પણ હું એ રંગા જીમેલિયાને શોધી કાઢીશ. ”

“ શોધી જ કાઢશો શું ? તમે હિંમત ધરી શકો છો ? ” રામબાપુએ પૂછ્યું.

“ હા, હું તેને શોધવાને અવશ્ય મહેનત તો કરીશ. યશ મળવો તો દેવને અર્ધીન છે, પણ મનુષ્યે પ્રયત્ન તો અવશ્ય કરવો જ જોઈએ. ”

પ્રકરણ ૩ જી.

થિરોળ ખીખી.

ખીજે દિવસે દસ વાગતે દેવેન્દ્રે એક ખુદા મુસલમાનનું સ્વરૂપ ધારણ કરીને મટિયાપુરજવાળા થિરોળ ખીખીના મકાનપર જઈ પહોંચ્યો. બારણાને બે ત્રણ વાર ધક્કો માર્યો એટલે માહેથી એક સુંદરીએ બારણું ઉઘાડ્યું. તે સુંદરીની વય છવીસ સતાવીસ વર્ષની જણાતી હતી. તેનાં અવયવો ઘાટીલાં અને આંખો અંજનથી કૃષ્ણરેખાયુક્ત જણાતી હતી. જરીનો નીલા રંગનો લેપો તેને નીલમ પરી બનાવી દેતો હતો. તેના ઉરોજ ઉપર કસીને બાંધેલી લીલા સાટીનની ચોળી દૂરથી બે પોપટના જેવો દેખાવ આપી રહી હતી. તેનો વર્ણ ચંપાના રંગ જેવો હતો. તેનું નામ થિરોળ ખીખી હતું પણ કોઈ લોકો તેને થિરોળબાઈ કહીને પણ બોલાવતાં હતાં.

દૃઢરૂપધારી દેવેન્દ્ર બાપુને સામે બેઠેલા નેધને થિરોળએ પૂછ્યું: “કેમ સાહેબ ! આપ કોણ છો ! કોને શોધો છો ?”

“અહીં કોઈ કખીરદીન રહે છે ?” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું:

“હા, રહે છે.” તે સુંદરીએ જવાબ આપ્યો.

“અત્યારે તેની મુલાકાત કરી શકાશે ?”

“તે તો તેને પૂછ્યા સિવાય કેવી રીતે કહી શકું ?” થિ-

રોળ ખીખી બોલી.

“ તેમાં તેને પૂછવાનું શું હતું વળી ? હું કાંઈ પરાયો માણસ નથી. તે મારો ભત્રીજો થાય છે. હું તેનો કાકો થઉં છું. ”

“ વારૂ, તમે અહીં બહાર બેસો, હું અંદર જઈને તેમને કહું છું. ”

“ પણ કબીરદીન ઘરમાં છે ને ? ક્યાં બહાર તો ગયો નથી ને ? ”

“ ના, ના, બહાર તો ગયા જણાતા નથી. ”

“ ત્યારે તને પણ બરાબર ખબર નથી કે ? ”

“ ના, એમ કાંઈ નહિ. કોઈ દિવસ તે દહાડે બહાર જતા જ નથી. ”

“ તે કયા ઘરમાં રહે છે ? ” વૃદ્ધ વેશધારીએ પ્રશ્ન કર્યો.

“ ત્રીજો માળ તેમણે એક ઓરડી ભાડે લીધી છે. ”

“ તો પછી શું ? હું કાંઈ પરાયો માણસ નથી કે પૂછવું પડે. હું પોતે જ તમારી સાથે આવું છું. ” એમ કહીને દેવેન્દ્ર થિરોજી બીબી સાથે ચાલવા લાગ્યો. ત્રીજો માળ જઈને પેલી સુંદરીએ કબીરદીનની કોટડી બતાવી અને પોતે બહાર બેસી રહી. દેવેન્દ્ર સત્વર તે કોટડીમાં ધુસી ગયો.

કોટડીની અંદર કોઈ પણ ન હતું. એક બાજુએ એક ટેબલ પડ્યું હતું અને તેની પાસે એક ખુરશી પડી હતી. દેવેન્દ્રે ટેબલ પર બે ચીઠીઓ પડેલી દેખી. દેવેન્દ્રે થિરોજીને કહ્યું: “ કબીરદીન તો અહીં નથી. ”

“ તો શું જતા રહ્યા ? ક્યારે ગયા ! યા ખુદા ! એ તે કેવી વાંત કે મને કાંઈ પણ કહ્યા વિના ચાલ્યા ગયા ? ” એમ કહેતી થિરોળ પણ માહે ચાલી આવી. ટેબલપરની એ ચીઠીઓમાંની એક થિરોળના નામપર લખેલી હતી અને બીજી દેવેન્દ્રવિજયના નામપર લખેલી હતી.

“ એ ચીઠી મૂકી ગયા છે. એક તમારા પરની છે અને બીજી મને લખેલી છે. ” એમ કહીને દેવેન્દ્રે થિરોળને તેની ચીઠી આપી.

થિરોળ બોલી : “ સ્યો, આપને માટે પણ ચીઠી લખી ગયા છે, તો એમ જણાય છે કે તે તમને મળવા નહિ ઇચ્છતા હોય. ”

“ તે તો નહિ ઇચ્છતો હોય, પણ હું તો બહુ જ ઇચ્છું છું. હું તો એમ જણ્યો હતો કે તે ભાગી ગયો હશે. તે બહુ પાછો છોકરો છે. જોડે તો ખરો ચીઠીમાં શું લખ્યું છે. આ છોકરાએ તો મને હેરાન કરી નાંખ્યો ! ”

થિરોળ પોતાની ચીઠી મનમાં ને મનમાં વાંચવા લાગી. દેવેન્દ્રે પોતાની ચીઠી પોતાની નજર સામે તો રાખી પણ ચશ્માની નીચેની થિરોળની ચીઠી પણ વાંચી લીધી. તેની ચીઠીમાં ઘણા થોડા શબ્દો લખાએલા હતા.

“ હા, ખરું ! એમ જણાય છે કે જોડા દિવસને માટે તે અહીંથી ક્યાંય જતા રહ્યા છે ! ” એમ કહીને થિરોળ આશ્ચર્યભરી નજરથી દેવેન્દ્ર સામે જોઈ રહી.

દેવેન્દ્ર બોલ્યો : “ શું તે ખરેખર ચાલ્યો જ ગયો ? ”

“ હા. ”

“ ક્યાં ગયો તે તમારી ચીઠીમાં નથી લખ્યું ? ”

“ ના, મારી ચીઠીમાં તો કાંઈ લખ્યું નથી; અને આપની ચીઠીમાં ? ”

“ તેમાં પણ કાંઈ લખ્યું નથી. ”

“ શી ખબર તેમના મનમાં શું હશે ? ” ચિરોન બોલી.

“ મારા ડરથી જ તે ભાગતો ફરે છે. ” દેવેન્દ્ર બોલ્યો.

“ આપનાથી તે કેમ એટલા બધા ડરે છે ? ”

“ તેનાથી એક એવું ગુનાહભરેલું કામ થઈ ગયું છે. ”

“ શું ? ”

“ આજ કાલ તેનો મિનન ચસકી ગયો છે ખરો ? ”

“ હા, કાંઈક એવું જણાતું હતું ખરું. ”

“ અહોરો પડી ગએલો જણાતો હતો ? ”

“ હા, એમ જ હતું. ”

“ તે લોકોને બહુ મળતો નહિ અથવા વાતચિત કરતો નહિ, એમ કાંઈ હતું ? ”

“ હા, બિલકુલ મુંગા મુંગા જ બેસી રહેતા હતા. ”

“ કેટલા દિવસ થયાં એમ થયું હતું ? ” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“ ત્રણ અઠવાડિયાં થયાં હશે. ”

“ ત્યારે સાંભળો, તેનું કારણ એ છે કે, તે કોઈ બીજાના નામના દસ્તાવેજ ઉપર સહી કરી આવ્યો છે. ”

“ આપરે ! ત્યારે તો મોટી આફત આવી પડશે. ”

“ હા, પણ તેના એક ઉપાય છે. ”

“ શું ? ”

“ તે જે સહી કરી આવ્યો છે, તે મારા જ નામ પર કરી આવ્યો છે, તેથી હું તેને મળવા આવ્યો છું. આ વખતે હું તેના વાંક માફ કરું છું. તેને બચાવવાને માટે ખર્ચવાને રૂપિયા પણ લાવ્યો છું; તે આપીને તેને એમ કહેવું છે કે હવે ફરીથી આવું કદાપિ ફરીશ નહિ. ”

“ ખરેખર, આપ બહુ જ દયાળુ જણાવ્યો છો. ”

“ હું દયાળુ છું, તેથી શું ? હું એક પાછો છોકરાનો કાકો છું. તે છોકરો બિલકુલ નચણો છે. વાર, તે અહિં પાછો ફરશે ખરો ? ”

થિરોજી બોલી: “ મને તો બરોસો નથી. ”

“ પણ તમને કાગળ પર તો જરૂર લખશે. ”

“ હા, લખે પણ ખરા, અને તેના જવાબમાં હું આપની વાત તમને જરૂર લખી જણાવીશ. ”

દેવેન્દ્ર બોલ્યો: “ નહિ જ નહિ ! એમ કરતા નહિ, કારણકે તેથી તો ઉલટી મુશ્કેલી આવી પડશે. તે બડો બદમાશ છોકરો છે. મારી વાત તેને જણાવશે જ નહિ. તે ક્યાં છે એ વાત જ મને એક ચીઠીમાં લખી જણાવજો એટલે હું તેને મળીશ. મારે માટે જે ચીઠી લખી ગયો છે, તેને માટે તે આવીને પૂછે તો તમે ‘ હું કાંઈ પણ જાણતી નથી ’ એમ કહીને વાતને ઉડાવી દેજો. લાવો તમા-

રી ચીઠી, હું તેનાપર માઈ નામ ઠામ લખી આપું છું. ” એમ કહીને દેવેન્દ્રે પોતાનું બનાવટી નામ ઠામ લખી જણાવ્યું અને પછી શિરાજને સલામ કરીને તે ચાલતો થયો.

પ્રકરણ ૪ થું.

જીમેલિયાનો પત્ર.

કુબ્જની તપાસ થઈ ચૂકી છે અને જીમેલિયા તેમાંથી નાસી છુટી છે એ વાત દેવેન્દ્રવિજયનાં જાણવામાં પણ આવી ગઈ છે, તેનો પતો પણ જીમેલિયાને મળી ગયો, એમ દેવેન્દ્ર અનુમાન કરી શક્યો. દેવેન્દ્રને કબીરદીનના ટેબલપરથી જે ચીઠી મળી હતી તે વાંચવાથી તેનું અનુમાન ખરું પડ્યું. તેમાં નીચે પ્રમાણે લખ્યું હતું. શ્રીયુક્ત મરણશ્યાશાયિત જસસ

દેવેન્દ્રવિજય મિત્ર;

મારા સન્માનપાત્ર અને હતગર્વી પ્રતિદંદી.

મહાશય !

હું અને તમે બન્ને હરે તો અખાડામાં ઉતર્યા છીએ. આ વખતે હું તમારાપર સજ્જડ ચોટ મારનાર છું કે જે કદાપિ ખાલી જશે નહિ. આજસુધી હું સત્રગું કામ ધીરે ધીરે કરતી હતી; પણ આ વખતે હું લખી ઉતાવળથી કામ સેનાર છું.

તમે કાંઈ જાણશો નહિ, જાણી શકશો પણ નહિ. અચાનક હું એક એવી ચોટ લગાવીશ કે જાણે નામજે દાથીને દંશ માર્યો. ચીઠી

વાંચ્યા પછી થોડી વાર સુધી વિચાર કરી જોજો કે હું કેવી ભયાનક રમણી છું.

મેં પહેલાં આ કામ ચૂપચાપ જ પૂરું કરવાનું વિચાર્યું હતું, પરંતુ તેમ થયું નહિ. હું જીવતી છું એમ તમારા જાણવામાં આવી ગયું પણ કાંઈ શીકર જ નહિ. તેથી હું કાંઈ કરનાર નથી.

જાનસુસજી ! તમારે પણ એક બચાંકર સ્ત્રીની સાથે હવે ખેલવાનું છે હેં ! હવે તમારી સ્ત્રીના શિરપર રંડાપો સવાર થનાર છે. હવે તમને બતાવી દઈશ અને તમે પણ જોઈ લેશો કે જીમેલિયા કાણ છે. હવે કાંઈ બહુ દહાડા બાકી નથી રહ્યા. યમપુરમાં તમારે માટે સઘળી તૈયારીઓ થઈ ચૂકી છે. હવે તમે જાણશો કે જીમેલિયાની પાછળ પડવું તે મોતને માગવા બરાબર છે. હવે મરવા પહેલાં જ કાંઈ વસિયતનામું કરવું હોય તે કરી લેજો.

જ્યારે તમે પોતાના સાથીઓની સાથે કથ્થસ્તાનમાં ગયા અને કથ્થ પોદીને તેમાંથી પેટી બહાર કાઢી હતી, ત્યારે ત્યાં પણ હું છુપાએલી હતી અને તમારો સઘળો અભિપ્રાય સાંભળી ચૂકી છું.

હેવેન્ડ્ર ! તું મોટો છુતારો છે, એમાં જરાએ સંદેહ નથી. તું ચતુર પણ છે, અકલમંદ પણ છે. અગર જો તું સન્માર્ગી ન હોત, અગર બુદ્ધિમાન હોવા છતાં એવો નિર્બોધ ન હોત તો હું સત્ત્વ કહું છું કે આ ચતુરાઈ અને અકલમંદીને માટે તને અંતરથી આ-હત અને બહુ જ પ્યાર કરત.

ડાક્ટર ફૂલસાહેબ સિવાય બીજા કોઈને હું તારા મુકબલાને લાયક ગણતી નથી, કેવળ હું તને એકને જ જોઉં છું. હું તો પહેલેથી

જ કહી ચૂકી છું કે હું કદાપિ ડરનાર નથી. દુલસાહેબ ઉમ્મરમાં યુદ્ધ હતા અને તું જીવાન છે, પણ બહુ જ ધર્મભીષ છે. તને પ્યાર કરવાને દિલ ધમ્મ છે, પરન્તુ ચાહવાથી શું વળી શકે ? હું એમ જાણું છું કે તું મને બીલકુલ ચાહીશ નહિ તેથી જ હું તને ધિક્કારું છું.

જીમેલિયા કેવળ ધૃષ્ટા કરવાનું જ નથી જાણતી, હિંસા જ નથી કરતી, શઠતા જ નથી જાણતી, પરન્તુ પ્યાર કરવાનું પણ જાણે છે. અગર તું જો એક વાર પણ મને પ્રેમની નજરથી જો, તો તું જાણી શકે કે જીમેલિયા પ્યાર કરવાનું શાસ્ત્ર કેટલું બધું જાણી ચૂકી છે—પ્રેમસાગરમાં તે કેવી સહેલાઈથી તરી શકે છે.

તેં મને મનોરમાની મિલકતમાંથી પાછી ફેરવી છે, તેથી જ હું તને ધિક્કારું છું; તારી સ્ત્રીનો દ્વેષ કરું છું, તારા શયીન્દ્ર ઉપર દ્વેષ કરું છું અને શ્રીશ્ચંદ્રનું પણ કાટલું કાઢવા ધમ્મું છું. ખરી મનોરમાને પણ હું છોડનાર નથી, હોં !

જેમને હું ધિક્કારું છું અને જેમનો દ્વેષ કરું છું તેઓ સત્વર મરણ પામશે. તું મને સારી પેઠે જાણે છે, મેં તારી વાસના પૂરી કરવાને માટે ઉપાય શોધી રાખ્યો છે. જ્યારે તને આ ચીઠીથી સચેત કરવામાં આવે છે, તે સમયે તું જીમેલિયાથી પરાજિત થશે ! ખખરદાર રહેજે !

હું છું, તારી સ્ત્રીની વૈરિણી,

જીમેલિયા.

પ્રકરણ ૫ મું.

માઠા સમાચાર.

દેવેન્દ્રે ચીઠી વાંચી લીધી. પોતાને માટે તેને જરા પણ ચિન્તા થઈ નહિ, પરંતુ કુટુંબને માટેની ચિન્તાએ તેના હૃદયમાં પ્રવેશ કર્યો. તે ઘેર ગયો તો દરવાજા ઉપર જ શ્રીશ ઊભો હતો. દેવેન્દ્રને જોઈને તેની આંખમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં. દેવેન્દ્રે અચકાઈને પૂછ્યું: “ શ્રીશ ! સૌ કુશળ તો છે ? ”

“ આપને જોઈને મારા જીવમાં જીવ આવ્યો, નહિતો મોટી ચિન્તા હતી કે આપનું શું થયું હશે. મેં એમ સાંભળ્યું હતું કે આપને કોઈએ ઝેર આપ્યું છે અને હવે જીવવાનો ભરોસો નથી.”

“ હું ? કોણે કહ્યું ? ક્યારે ખબર મળી ? ” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“ એક પહેરાવાળો આવીને કહી ગયો કે એક સ્ત્રીએ આપને ઝેર દીધું છે અને આપ થાણામાં પડ્યા છો. આપના જીવવાનો ભરોસો નથી, એમ કહીને તે દેવતી મામીને લેવા માટે આવ્યો હતો. મામી તો તેની સાથે જવાને તૈયાર થયાં હતાં, એટલામાં શચીન્દ્ર આવી પહોંચ્યો. શચીન્દ્ર તેની સાથે ગયો અને મામીને કહેતો ગયો કે મામા જો તમને ઓલાવશે તો ખબર મોકલીશ એટલે મામી જતાં અટક્યાં.”

“ બહુ સારું થયું. આજે એક મોટી આફત ટળી. ”

“ પણ એ આફત ટળી નથી. મામી તો તમને જોવા માટે

ક્યારનાં એ ગયા છે. શાચીન્દ્ર ગયો અને તેણે ત્યાંથી ખબર મોકલી એટલે એક માણસ મામીને તેડી ગયો.”

“ હૈ, ક્યારે ? ”

“ એકાદ કલાક થયો હશે.”

“ કોણ તેડવા આવ્યું હતું ? ”

“ એક પહેરાવાળો. ”

“ તેને તું ઓળખે છે ? ”

“ ના, પણ તે મુસલમાન હતો એટલું હું જાણું છું. તે એક ચીઠી શાચીન્દ્ર તરફથી લાવ્યો હતો. જુઓ આ ચીઠી. ” એમ કહીને શ્રીશે ચીઠી દેવેન્દ્રને આપી. તેમાં નીચે પ્રમાણે લખ્યું હતું.

“ મામી ! ”

“ ચીઠી મળતાં તુરત જ આવો. આપને માટે એક ગાડી મોકલું છું. મામાની સ્થિતિ બહુ જ ખરાબ છે.

“ શાચીન્દ્ર. ”

દેવેન્દ્રવિજય તે ચીઠી વાંચીને ગભરાઈ ગયો. થોડી મીનીટમાં ગભરાટ ઓછો થયો અને બહુ જ ગુસ્સો ચઢ્યો. આવું સંકટ દેવેન્દ્રે પોતાની જીંદગીમાં કદાપિ જોયું ન હતું. દેવેન્દ્રના પ્રશ્નોપરથી શ્રીશે જણાવ્યું કે તે “ ગાડી દરવાજાની સામે જોઈ રહી હતી. તેને બે એક કલાક થયા હશે. જે પહેરાવાળો મામીને લેવા માટે ગાડી લાવ્યો હતો તેના પટાનો નંબર ૫૪૨૦ હતો. હું તેને જોઈ તો ઓળખી શકું ખરો. ”

દેવેન્દ્રે કહ્યું: “ વાર, તું સત્વર થાણાપર જા, માઈ નામ લા-
ધને રામબાપુને કહેજે કે ૫૪૨૦ નંબરના પહેરાવાળાની મને તુરત
જરૂર છે. ”

શ્રીશ્ચ દોડતો થાણાપર ગયો. આ વખતે દેવેન્દ્રને ધીરજ અને
નિશ્ચિંત મનથી કામ કરવાનું હતું. તેની સ્ત્રી રેવતીને જીમેલિયા હરી
ગઈ હતી, એ વાતમાં હવે જરા પણ સંદેહ રહ્યો નહોતો.

જીમેલિયાએ ચીઠીમાં લખ્યું હતું કે આ ચીઠી વાંચતાં જ પરા-
ણત થશે, તેનો અર્થ હવે દેવેન્દ્ર બરાબર સમજી ગયો.

પ્રકરણ ૬ ઠું.

અપરાધની ચોરી.

રેવતી ગમે તેટલી બુદ્ધિમતી હોય તોપણ જીમેલિયાના
ફંદામાંથી નીકળવું તે કાંઈ સહજ કામ ન હતું. ખરેખર લાંબને જે
પહેરાવાળો રેવતીને તેડવા આવ્યો હતો, તે ખાસ કરીને રામકૃષ્ણ
બાપુના થાણાના જ નંબરવાળો હતો એટલે રેવતીને કાંઈ શંકા પણ
રહી ન હતી. શાચીન્દ્ર હજીસુધી પાછો ફર્યો નહતો. જે ચીઠી લા-
ધને પહેરાવાળો આવ્યો હતો તે ચીઠીનું લખાણ શાચીન્દ્રની પદ્ધતિને
અનુસરતું જ હોવાથી રેવતી બુલાવો ખાઈ ગઈ હતી. રેવતીને
કાંઈ પણ તરેહનો સંદેહ ઉત્પન્ન ન થાય એવા હેતુથી શાચીન્દ્ર મથા
પછી એક કલાકે જીમેલિયાએ શાચીન્દ્રની બનાવટી સહી કરીને
ચીઠી મોકલી હતી. આ પ્રસંગે દેવેન્દ્રવિજય વિચારવા લાગ્યો:

“ શાચીન્દ્રને લુભેલિયાએ ખોટું માર્ગ ચડાવી દીધો હશે, તેથી જ હજી તે પાછો ફર્યો જણાતો નથી. ” એટલામાં શ્રીશંકર ૫૪૨૦ નંબરના પહેરાવાળાને સાથે લઇને આવી પહોંચ્યો. પહેરાવાળાને બહાર એસારીને દેવેન્દ્ર શ્રીશંકરે અંદર લઇ ગયો. શ્રીશંકરે કહ્યું: “ પણ આ માણસ પહેરાવાળો આવ્યો હતો તે નથી. આનું નામ તો અમ્બુલ છે; તે મારો ઓળખીતો છે. ”

દેવેન્દ્રે એકદમ બહાર આવીને પહેરાવાળાને પૂછ્યું: “ કેમ અમ્બુલ ! અહીં કલાક પહેલાં તું ક્યાં હતો ? ”

“ થાણામાં હતો, સાહેબ ! ”

“ વાર, આજે તારી કાંઇ ચીજ ખોવાઇ છે ? ”

“ હા, મારી ચપરાસ ખોવાઇ છે ? ”

“ કેવી રીતે ખોવાઇ ? ” દેવેન્દ્રે પ્રશ્ન કર્યો.

“ જ્યારે હું થાણામાં હતો ત્યારે એક માણસે આવીને મારી ચપરાસ મારી બીબી પાસેથી માગી અને કહ્યું કે ચપરાસ સમી કરવાને માટે મને અમ્બુલે કહ્યું હતું, તેથી લેવા આવ્યો છું. મારી બીબીએ કહ્યું કે હાલ ઘેર નથી એટલે પેલાએ કહ્યું કે આજ સાંજ સુધી નવરો છું, પછી એક મહીના સુધી કુરસદ મળશે નહિ. માટે જડે તો ધરમાંથી શોધીને લાવી આપો; દુરસ્ત કરીને કલાક-એ કલાકમાં પાછી આપી જઇશ. એટલે પછી બીબીએ તે ચપરાસ તેને આપી દીધી. ” અમ્બુલ વિસ્તારપૂર્વક બોલ્યો.

“ વાર, ત્યાર પહેલાં તે કોઇને ચપરાસ દુરસ્ત કરવા કહ્યું હતું ? ”

“ હા, લક્ષ્મી મીઝીને કહ્યું હતું પણ લક્ષ્મી તો કાળી માતાના સોમંદ ખાધને કહે છે કે તે લઈ ગયો નથી; જ્યારે મારી બીબી તે ચપરાસ લઈ જનારનો ચહેરો એવો જ કહી સંભળાયે કે જેવો લક્ષ્મી મીઝીનો છે !! ”

“ ત્યારે તારી બીબીને બૂલ-થાપ ખવરાવીને કોઈ ચપરાસ લઈ ગયું હોવું જોઈએ, એમ તું માને છે ખરો ? ”

“ હા, મને તો એમ જણાય છે. ”

“ પણ, જો તું હવે તે ચપરાસના ખરા ચોરને શોધી કાઢી શકે, તો તેને પકડ્યા પહેલાં મને ખબર આપજો. પકડવાની ઉતાવળ કરીશ નહિ. ” એમ સૂચના કરીને દેવેન્દ્રે અખડુલને રળ આપી.

દેવેન્દ્ર હવે શાચીન્દ્રની રાહ ન જોતાં વેશ પાલટીને બહાર નીકળી પડવાનું વધારે વાજબી માનતો હતો, એટલામાં શાચીન્દ્ર આવી પહોંચ્યો. દેવેન્દ્રે તેને પૂછ્યું: “ કેમ શાચીન્દ્ર ! શું ખબર છે ? ”

“ હું તો અત્યારસુધી બેહોશ પડ્યો હતો. પશ્ચિમે ખર રોડ છોડીને જોશ પાડામાં જતાં મને કોઈએ માથાપર સખત લાકડી મારી કે હું બેભાન બનીને નીચે પડી ગયો. મારનારને હું જોઈ શક્યો નથી પણ જોએ એ જોયો હતો, તેઓ એમ કહેતા હતા કે તે કોઈ મુસલમાન હતો. બહુ વાગ્યું નથી. દાકતરને ત્યાં જઈ પટ્ટી મરાવી આવ્યો છું. પણ હવે મામીની શોધ કરવી જોઈએ. ”

“ તારા નામની બનાવટી ચીઠી બતાવીને તેને કોઈ બદમાશ ઉપાડી ગયો છે. ”

“ ત્યારે મામી જીમેલિયાના હાથમાં જ સપડાઈ ગયાં કે શું ? ”

“ જીમેલિયા વિના ખીજ કોની હિમ્મત આણે ? હવે હું જઉં છું. ”

“ ક્યાં ? ” શયીન્દ્રે પૂછ્યું.

“ લલ્લુ મિસ્ત્રીને ત્યાં. અખડુલ પહેરાવાળાની ચપરાસ ચોરાઈ ગઈ છે અને લલ્લુ મિસ્ત્રીને ચપરાસ દુરસ્ત કરવા આપવાની વાત અખડુલે લલ્લુને કહી હતી. ”

એટલામાં શ્રીશ અંદર આવ્યો અને તેણે ચીઠી દેવેન્દ્રના હાથમાં મૂકી. શયીન્દ્ર અને દેવેન્દ્ર મુંગા મંતર બની ગયા, અને ચીઠી ઉખાડી વાંચવાના કાર્યમાં ગુંથાયા.

પ્રકરણ ૭ મું.

જીમેલિયાના ત્રીજો પત્ર.

તે ચીઠીમાં નીચે પ્રમાણે લખ્યું હતું—

દેવેન્દ્રવિજય !

તારી સ્ત્રી ફરીથી મારે હાથ પડી છે. હું હજી પણ તેને છોડી દઈ શકું તેમ છું. તે મારી દવાથી અચેત થઈને પડી છે; જો કદાપિ તેને વખતસર ખીજ દવા આપવામાં આવે તો તેને કાંઈ હાનિ નથી. તેનું મરણ અને જીવન હવે તોરા જ હાથમાં છે. આ વખતે હું જો તેને છોડી દઉં તો કોઈ ડાક્ટર વૈદ્ય કે હકીમ તેને બચાવી શકશે નહિ. સૌ એમ જ કહેશે કે તે મરી ગઈ છે; પણ તે મરી ગઈ નથી—જીવતી છે.

હું તને એક વિનતિ કરવા ધાઈ છું. હું જાણું છું કે તું મારી વાતને પૂરી કરી શકે તેમ છે. વિનતિ શું છે તે તું જાણી શકે તેમ છે. મારા હૃદયમાં આશા અને નિરાશા બંને ઉત્પાત મચાવી રહે છે.

આજ રાત્રે બરાબર અગીયાર વાગતાં બાલીગંજવાળા બાગમાં મને મળજે. બામ બંગાળી બાબુઓનો છે. તેની પશ્ચિમ દિશાએ એક લાકડાનું બનાવેલું ઘર છે ત્યાં મળજે. સાથે કાંઈ પણ હથિયાર લાવીશ નહિ. મને મળતાં કાંઈ પણ આનાકાની વિના મારા કહેવા પ્રમાણે કરવું પડશે અને હું લઈ જઈ ત્યાં આવવું પડશે. તારી સ્ત્રીને છોડવાને માટે તારી સાથે એક સુસેહનામું કરવાનું છે.

અગર જો તું કોઈ બીજાને સાથે લેતો આવીશ તો તું મારી બેટ કરી શકીશ નહિ. જો તું મને પકડવાને અથવા કોઈ તરેહનું નુકસાન કરવાને આવશે તું મને તો સારી પેઠે જાણે છે.

જ્યાં હું તને મળવાનું લખું છું ત્યાં હું બરાબર વખતે એકલી આવીશ. જે વિનતિ હું કરનાર છું તેને જો તું માનીશ નહિ, તો શું થશે તે તું પોતે જ જાણી શકીશ. હું ચોક્કસ કહું છું કે તને કાંઈ પણ નુકસાન થશે નહિ, તું બેધડક કોઈ પણ હથિયાર લીધા વિના ચાલ્યો આવજો. તું મારી વાત માનીશ નહિ, તો પણ તું પાછો ઘેર પહોંચીશ, ત્યાંસુધી તને કાંઈ પણ ઇનજુરી નહિ કરે એવું હું તને વચન આપું છું. હું તને અગીયાર વાગે મળીશ ત્યારે સધળું કહીશ. યાદ રાખજો કે તારી સ્ત્રી અમારે બાબુસ હાથ પાણીની નીચે પડી છે.

જુમેલિયા.

ચીઠી વાંચતાં જ દેવેન્દ્ર બાબુના ચહેરાનો રંગ બદલી ગયો. મલીન-મુખ વધારે મલીન થયું. શ્રીશને તેણે કહ્યું: “ શ્રીશ ! તને આ ચીઠી ક્યાં મળી ? ”

“ ઘરની સામે આવીને એક નાનો છોકરો આપી ગયો. ”

“ તે છોકરાને તે ચીઠી કાણે આપી તે પૂછી જોયું ? ”

“ હા. તે છોકરાએ કહ્યું કે એક બુઢી આવી અને ચીઠી સાથે મને એક રૂપિયો આપ્યો અને ઘર બતાવી કહી ગઈ કે આ ઘરમાં આપી આવ. ”

“ વાર, હવે તું જા. ”

શ્રીશ ચાલ્યો ગયો. દેવેન્દ્રે શચીન્દ્રને પૂછ્યું: “ શચીન્દ્ર ! આ ચીઠી સંબંધે તું શું સલાહ આપે છે ? હું તો જવાનો વિચાર રાખું છું. ”

“ જમને શું કરશો ? ”

“ ત્યારે ન જમને પણ શું કરીશું ? ” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

“ જુમેલિયાએ ચીઠીમાં લખ્યું છે તે ખરી વાત હશે ? ”

“ શી ખબર પડે ? ”

“ હું માનું છું કે તેણે સઘળી વિગત ખરી લખી છે. ”

“ પણ તેણે તમને મારવાની પ્રતિજ્ઞા કરી છે ને ? ” શચીન્દ્રે બચ દર્શાવ્યો.

“ તો શું થઈ ગયું ? ”

“ મામા ! ખરેખર જુમેલિયા આ નવા ફંદામાં મામીની સાથે આપને પણ પહેલેથી જ ફસાવવા માંગે છે. ”

“ તોપણ જમશ.”

“ મને સાથે લઇ જશો ? ”

“ ના, કારણકે એમ કરે તો મારો હેતુ પૂરો થાય નહિ. ”

“ શો હેતુ ? ”

“ તે તો ત્યાં ગયે ખબર પડે, પણ એ નક્કી જાણુજે કે તેણે મને બોલાવ્યો છે તે તેના કાળને જ બોલાવ્યો છે ! ”

“ ત્યારે મને શું કામ કરમાવો છો ? ”

“ સાંભળ. સાંજ પડ્યા પહેલાં એક કલાકે તું બિખારીના રૂપમાં તે બાગમાં જજે. જે લાકડાના ધરની વાત તેમાં લખી છે, તે ધરની પાસે એક બાગુએ છુપાઇ રહેજે અને શું શું થાય છે, તે જોયા કરજે. કોણ આવે છે—જાય છે, તે ખબરદારીથી જોઇ લેજે પણ તને કોઇ જોઇ શકે નહિ હોં ! હું બરાબર અગીયાર વાગ્યે આવીશ. ”

“ સાથે હથીયાર લઇ જશો કે નહિ ? ”

“ હથીયાર વિના કદિ દેવેન્દ્ર ધરની બહાર નીકળતો જ નથી. જ્યારે હું જીમેલિયાની પાછળ ચાલું ત્યારે તું પણ ધીરે ધીરે મારી પાછળ આવજે; પણ જોજે, ખબરદાર ! તને તે જીએ નહિ. હું ગજવામાં ચોખા ભરીને જઈ છું, તે ચોખા જે રસ્તે થઇને પસાર થઇશ તે રસ્તે વેરતો જમશ. તું તેને આધારે આધારે ચાલ્યો આવજે. જીમેલિયા બહુ ચાલાક છે હોં ! જ્યારે હું ત્યાંથી ચાલું ત્યારે મારી પાછળ પાછળ ચુપચાપ ચોખા જેતો ચાલ્યો આવજે અને જ્યાં હું અટકું ત્યાં તું પણ અટકજે. જ્યાંસુધી હું ઇસારો ન કરું, ત્યાંસુધી ખુલ્લો પડીશ નહિ. ”

“ તમે શું ઇસારો કરશો ? ”

“ જ્યારે ઉપરા સાપરી પીસ્તોલના બે અવાજ થામ ત્યારે તું મારી પાસે આવી જજે.”

“ વારૂ, એમ જ કરીશ.”

“ શચીન્દ્ર ! બહુ વિકટ સમય આવી લાગ્યો છે હો ! જે ચૂક્યા તો જન ગયો સમજવો. આજસુધી આટલી મહેનતનું કામ કદાપિ આવ્યું નથી. અમર જે મને તે મારી નાંખે, તો તું જીવતો રહે ત્યાંસુધી કોશીશ કર્યા કરજે. મારા મરણ પછી માફ સધળું જેખમ તારે જ માથે છે. જે શચીન્દ્ર ! મારી વાત યાદ રાખજે, ભગવાન બધું કરશે. જે કદાપિ હવે પછી મારી તારી મુલાકાત નહિ થાય તો પરમેશ્વર તારૂં રક્ષણ કરશે. બસ, હવે તું જ, વિલંબ ન કર.”

તેનો કાંઈ પણ પ્રત્યુત્તર ન આપતાં શચીન્દ્ર આંખોમાંથી આંસુ લૂછતો ત્યાંથી રવાના થયો.

પ્રકરણ ૮ મું.

સાક્ષાત્કાર.

રાત્રે સાડાદસ વાગતાં દેવેન્દ્રવિજય ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યો. બાગસુધી પહોંચવામાં અર્ધો કલાક વીત્યો એટલે લગભગ અગીયાર વાગવા આવ્યા. દેવેન્દ્રે પશ્ચિમ દિશાએ આવેલા લાકડાના ઘરમાં જોયું તો તેમાં કાંઈ મળે નહિ ! આસપાસ સધળું સુનસાન

હતું. ઝાડપરથી પડતાં સુકાં પાંદડાં અથવાતો ભયથી ફડફડતાં પક્ષી-
ઓના અવાજ કર્ણગોચર થતા હતા. કોઇ વાર ફેતરાતું ભયંકર
ભસતું પશુ સંભળાતું હતું.

એક સ્થળે શાચીન્દ્ર છુપાઈ રહ્યો હતો. દેવેન્દ્રની ચપળ આંખે
તેને જોઇ લીધા. શાચીન્દ્રે પણ મામાને દૂરથી જોઇ લીધા, પરંતુ
કાંઈ જોશ્યો ચાશ્યો નહિ. અર્ધો કલાક વીત્યો અને સાડા અગીયાર
થયા એટલામાં ચંદ્રના પ્રકાશમાં એક સ્ત્રી દેવેન્દ્રના જોવામાં આવી.
તે તેની સામે જ ઉતાવળે પગથે ચાલી આવતી હતી. દેવેન્દ્ર સ-
મજી ગયો કે તે પોતે જ પિશાચિની જીભેલિયા છે.

જીભેલિયા દૂરથી દેવેન્દ્રને જોઇને જોલી ઉઠી: “ કાણુ દેવેન્દ્ર !
તું આવી ગયો ? ”

“ હા, આવી ગયો. ”

“ મનમાં કાંઈ ડરો નહિ ? ”

“ ના ડર કોનો વળી ? ”

“ હજી પણ તને કોઇનો ડર નથી ? ”

“ ના. ”

“ વાર, તારી સાથે કાંઈ હથિયાર છે ? ”

“ તે ના કહી હતીને ! ”

“ હું એ પૂછતી નથી. હું કહું છું કે અત્યારે તારી પાસે હ-
થિયાર છે કે નહિ ! ”

“ અને તારી પાસે ? ” દેવેન્દ્રે પૂછ્યું.

“ મારી પાસે તો છે. ”

“ તો મારી પાસે પણ તેમ સમજવું. ”

“ તો, તેં મારી વાત માન્ય રાખી નહિ ? ”

“ તારી સૂચના પ્રમાણે હવે મળવા આવ્યો છું. હથિયાર હોય કે ન હોય તે સાથે તારે શું મતલબ ? જ્યારે મારા હાથમાં હથિયાર ને, ત્યારે પૂછજે. ”

“ તું હથિયાર શામાટે લાવ્યો છે ? ”

“ જરૂર પડે તો કામ આવે. ”

“ બેઅકલ કામ કર્યું. હું તને લખી ચૂકી છું કે મારા કબા મુજબ નહિ કરે તો તારી સ્ત્રી મરણ પામશે, છતાં તેમ શામાટે ન કર્યું ? અહીંથી હું ચાલી જઉં તો તું શું કરીશ ? ”

“ મ્હોંથી બોલવું જોઈતું સ્હેલું છે તેટલું કરવું સ્હેલું નથી. ”

“ પણ મને મારી નાંખવી તે તારી રૈવતીને મારવા બરાબર છે. ”

“ તોપણ હું તને મારીશ. ” દેવેન્દ્રે દઢતાથી કહ્યું.

“ માર, માર, હું તારી સામે બિભી છું. તારી ગુપ્ત તલવારની સામે માઈ માથું ખુદ્લું છે, બક્ષે મારી નાંખ. નિર્દય, નિષ્કુર દેવેન્દ્ર ! મારી સુંદર છાતીમાં બક્ષે તાઈ હથિયાર ધોંચી દે ! હું હાજર છું. અગર જો એક કોમળ સ્ત્રીના કાળજમાં છરી ધોંચવાથી તને કાંઈ પણ દર્દ ન થાય તો તારી છરી આગળ માઈ કાળજી તૈયાર છે. ”

એમ કહેતાં જ નિર્લજ્જ જીમેલિયાએ પોતાની ચોળા ઉતારી નાંખીને દેવેન્દ્રની સામે ધરી. તેની પ્રકૃતિનું પરિવર્તન થએલું

જોધને દેવેન્દ્ર અચકાઇ ગયો. તે કાંઇ પણ જોલ્યો નહિ. બુમેલિયા દેવેન્દ્રને ચૂપ જોધને જોલી: “ દેવેન્દ્ર ! ચૂપ કેમ રહો ! હથિયાર કાઢ. હાથ કેમ નથી ઉપાડતો ? એમ જણાય છે કે હું તને જેટલો નિર્દય માનતી હતી તેટલો નિર્દય તું નથી, તો પછી સાથે હથિયાર કેમ લાવ્યો ? ”

“ એટલા માટે જ કે જરૂર પડે તો કામ આવે. ”

“ વાર, તો જે હથિયાર તારી પાસે છે તે મને આપીશ ? ”

“ ના. ”

“ તો મારે તને કાંઇ વિનતિ કરવાની નથી. પાછો ફર, મારે અને તારે કદાપિ સુલેહ થનાર નથી. ”

“ તોપણ શી હરકત છે ? ”

“ શું તું મારી સામે ચકાશ ? ”

“ ના, હું માફ કામ કરવા આવ્યો છું. ”

“ વાર, સાંભળ. તું મારી સાથે એક શરત કરી શકીશ ? શરત એ છે કે આજ તારે તારૂં હથિયાર ચલાવવું નહિ. ”

“ જરૂર નહિ પડે તો ચલાવીશ નહિ. ”

“ કઇ જરૂરત પર હથિયાર ચલાવવાનો તે વિચાર કર્યો છે ? ”

“ મારી સ્ત્રીના બચાવને માટે. ”

“ તે માટે તારે હથિયાર ચલાવવાની જરૂર નથી, કારણકે તારૂં હથિયાર કાંઇ કરી શકશે નહિ. ”

“ તો નહિ ચલાવું. ”

આટલા પ્રશ્નો થયા પછી બુમેલિયાએ વિરામ લીધો.

પ્રકરણ ૯ મું.

વેશધારી લિખારી.

જીમેલિયા આગળ પ્રશ્ન કરવા લાગી: “ દેવેન્દ્ર ૨ કાંઈ તારી સાથે આવ્યું છે ? ”

“ ના, તેં સૂચના કરી હતી તે પ્રમાણે જ મેં કર્યું છે. ”

“ શાચીન્દ્ર આ મામલામાં કાંઈ નથી જાણતો ? ” જીમેલિયાએ પ્રશ્ન કર્યો.

“ તું જાણે છે કે તેને માથામાં વાગ્યું છે, તેથી તેનામાં ચાલવાની તાકાત પણ નથી. ”

“ પણ તું એકલો આવ્યો હોય, તેમ હું માની શકતી નથી. ”

“ વિશ્વાસ નહિ કરવાનું શું કારણ છે ? હું તો એકલો જ આવ્યો છું. ”

જીમેલિયા ડર બતાવતી બોલી: “ દેવેન્દ્ર ! તું ગમે તેટલો ખબરદાર હો, અને ગમે તેટલો ચતુર હો, પણ જીમેલિયાને તો નહિ જ મેળવી શકે. હું જોતજોતાંમાં તને મારી નાંખીશ. ”

“ તારામાં શક્તિ છે તો પછી કેમ મારતી નથી ? શામાટે દયા કરે છે ? હવે વખત ખોવો જરૂરનો નથી. મને ક્યાં લાઈ જવા ચીઠી લખી હતી ? ”

“ સામે જે બે માળનું મકાન છે ત્યાં લાઈ જવા માટે. ત્યાં રેવતી છે. તેને જોવાનો વિચાર છે ? ”

“ હા, ચાલો. ”

“ પણ એક શરત કરવી પડશે. તે એ કે મારા વિના તું તારી સ્ત્રીને આડી પણ શકે નહિ. ”

“ વાર, તે શરત કયુલ છે, ચાલો. ”

દેવેન્દ્રને સાથે લઇને બગીચાને પાર કરતી જુમેલિયા પેલા મકાન તરફ ચાલી. તે મકાન બગીચાના કબજનું હતું. તે ઘણું જૂનું હોવાથી તેના કેટલોક ભાગ જીર્ણ થઇને પડી ગયો હતો.

દેવેન્દ્ર અને જુમેલિયા જ્યારે તે મકાન તરફ ચાલવા લાગ્યાં, ત્યારે બિખારીના વેશવાળો શચીન્દ્ર તેની પાછળ પાછળ જવાનો મનસૂબો કરતો હતો, પણ તેઓ ક્યાં ગયા તેની તેને ખબર રહી નહિ. આથી તે પાંચ-સાત મિનિટસુધી ત્યાં ને ત્યાં જ બેસી રહ્યો. જ્યારે શચીન્દ્ર ત્યાંથી ચાલવા લાગ્યો, ત્યારે એક બાજુએ એક આદમી તેના જોવામાં આવ્યો. તુરત જ તે પુનઃ સંતાઇ ગયો અને ઉંઘતો હોય તેની પેઠે સૂઇ જઇને નસકોરાં બોલાવવા લાગ્યો. પેલો આદમી સત્વર શચીન્દ્રની પાસે આવ્યો અને કપટનિદ્રામાં સૂતેલા શચીન્દ્રને જોરથી તમાચો માર્યો.

શચીન્દ્ર પાસું ફેરવતો બોલ્યો: “ કોણ છે ? રસ્તો સૂજતો નથી શું ? ”

પેલાએ જોરથી બીજો તમાચો માર્યો અને શચીન્દ્ર બોલ્યો: “ કોણ છે બાઇ ? પહેરાવાળો છે કે શું ? અરે બાઇ ! હું તો બાજુએ સૂતો છું ને આમ હેરાન કેમ કરો છો ? ”

પેલો બોલ્યો: “ નહિ બાઇ ! નહિ, પહેરાવાળો નથી. હું તને એક વાત પૂછવા આવ્યો છું. ”

“ મારા જેવા બિખારીને તમારે શું પૂછવું છે બાપ ? ”

“ હું રસ્તો બૂલી ગયો છું. પક્ષાપોખર ક્યાં થઈને જવાશે ? ”

“ શું પક્ષા ! સફેદ પક્ષા કે લીલા પક્ષા ? ”

“ અધ્યા, માંડો છે કે શું ? હું તો પક્ષાપોખર જવા ઇચ્છું છું.
શે આ રૂપીયો, મને રસ્તો બતાવ. ”

“ બાપ રે બાપ ! રૂપીયો મળે તો ખાંધપર ઉપાડીને પક્ષા-
પોખર લઈ જઈ અને કહો તો પોખરના કીચડમાં પણ ફેંકી
આવું. ”

પેક્ષો હસ્યો અને તેણે એક રૂપીયો શયીન્દ્રના હાથમાં આપ્યો.
શયીન્દ્ર ખુશી દર્શાવીને રસ્તો બતાવવા લાગ્યો અને કહ્યું : “ બાપ
સાહેબ ! હવે જઈશ; નમસ્કાર અને આજ્ઞા હો તો સલામ ! ”

“ ક્યાં જશો ધનચક્રરદાસ ? ”

“ ક્યાં શું ? દારૂના પીઠામાં ! કાલે આખો દિવસ ગમ્મતમાં જશે. ”
એમ કહીને શયીન્દ્ર ચાલતો થયો.

ચોડી વારે ફરીને શયીન્દ્ર તથા પેક્ષો તમાચો મારનાર બગીચા-
ની બીજી બાજુએ મળ્યા. પેક્ષો બોલ્યો : “ કાં અધ્યા ! હજી અહીં
જ રખડે છે કે ? ”

શયીન્દ્ર અચકાઈને બોલ્યો : “ અરે આપરે ! આ તો ફરીને
હતો ને ત્યાં ને ત્યાં જ આવ્યો ! ખરેખર વિલાયતવાળા કહે છે કે
પૃથ્વી ગોળ છે, તે ખોટું તો નહિ. ”

બહાર જવાના રસ્તે થઈને શયીન્દ્ર બગીચામાંથી બહાર નીક-
ળ્યો. પેક્ષો તેને બરાબર જોતો રહ્યો. તે વિચાર્યો લાગ્યો : “ નહિ !

તેનાથી કરવાનું કાંઈ કરણુ નથી ! તે તો કોઈ અધર્માંડીઆ જેવો જણાય છે. એક રૂપિયામાં ખુશ ખુશ થઈ ગયો. પહેલાં તો જણાવું કે કોઈ જાસસ હશે, પણ તેમ તો જણાવું નથી.” એમ વિચારતાં તે તે રસ્તે થઈને ગયો કે જે રસ્તે દેવેન્દ્ર અને જીમેલિયા ગયાં હતાં.

બિખારી શાચીન્દ્ર બહુ દૂર ગયો ન હતો. તે સ્થળે ઉપાધ રહ્યો હતો. બરાબર સમય જોઈને તે બહાર નીકળ્યો. જે રસ્તે થઈને પેલાં ત્રણે જણુ ગયાં હતાં, તે તરફ ચાલવા લાગ્યો. ચાલતાં ચાલતાં તેની લાકડી હાથમાંથી પડી જવા લાગી અને તે વારંવાર તેને ઉપાડીને ચાલવા લાગ્યો. લાકડી નીચે પડવાનું કારણ શું? એટલું જ કે દેવેન્દ્રે જે ચોખા નીચે વેચ્યાં હતાં. તે લાકડી ઉપાડવાને બહાને જોઈ લેવા !

પ્રકરણ ૧૦ મું.

નવો ભાવ.

થોડી વારમાં જીમેલિયા અને દેવેન્દ્રવિજય એક જીર્ણ થયેલ ઉંચા મકાનની સામે જઈ પહોંચ્યાં. ત્યાં જતાં જ જીમેલિયા બોલી:

“આ ઘરમાં તારે મારી સાથે આવવું પડશે. રૈવતી અહીં જ છે.”

“વાર, તેની પાસે મને, લઈ ચાલ.”

“અત્યારે નહિ. વખત આવશે ત્યારે લઈ જઈશ. હજી મારે તને ઘણું કહેવાનું છે. અંદર ચાલ.”

અન્ને જણુ ધરની અંદર ગયાં. દેવેન્દ્ર જ્યારે એક અધિકાર વાળી જગ્યાએ આવી પહોંચ્યો ત્યારે તેણે પોતાના ગજવામાંથી ગુપ્ત જ્ઞાનસ કાઢ્યું. જીમેલિયા પ્રકાશ જોઈને ચમકી પણ કાંઈ બોલી શકી નહિ.

ત્યારબાદ અન્ને ઉત્તર દિશાવાળા જીનાવડે ઉપર ચઢ્યાં. એક ઓરડામાં આવીને જીમેલિયાએ મીણુખત્તીની રેશની કરી અને બોલી: દેવેન્દ્રવિજય ! હું તને અહીં શામાટે લાવી છું તે તું જાણે છે ? ”

દેવેન્દ્ર બોલ્યો: “ ના, હું જાણતો નથી. ”

“ તને ખબર છે કે મેં તને મારી નાંખવાની પ્રતિજ્ઞા કરી છે ? ”

“ હા. ”

“ તને એકને જ નહિ પણ તારી મદદમાંના સઘળાને મારવાની મેં પ્રતિજ્ઞા કરી છે. ”

“ વાર, મને પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કર. ”

“ પણ મારી ઇચ્છા તેવી નથી. હું તારી સાથે બંદોબસ્ત કરવા ઇચ્છું છું. તે બંદોબસ્તે હું તને, તારી સ્ત્રીને, શિશુને છોડી દેવા તૈયાર છું. ”

“ પણ તેમાં કાંઈ ગૂઢ હેતુ હશે. ” દેવેન્દ્રે કહ્યું.

જીમેલિયા બોલી: “ હા, અગર જો તું મારી વાત માને અને મને મદદ કરવાનું વચન આપે, તો મારી ઇચ્છા છે કે આજથી સઘળાં પાપકર્મ છોડીને સત્ય પંથે ચાલવું. ”

“ વાર, કહે તારી વાત શું છે ? ”

“ જો, દેવેન્દ્ર ! જેમને મારી નાંખવાની મેં પ્રતિજ્ઞા કરી છે,

તેમનો સહજમાં બચાવ કરવાનું જો તું ધારે તો તારા જ હાથમાં છે. તેનો ઉશ્મ્મ એ છે કે મારા સ્વભાવની ગતિને તું ફેરવી નાંખ અને મને તે પંથથી સુપંથપર લાવ. તું મને સદા ચાંડાલિની, પિશ્ચાચિની, દાનવી કલાં કરે છે, પરન્તુ તું ચાહે તો તે દાનવીને તું દેવી બનાવી શકે તેમ છે.”

દેવેન્દ્ર ચક્રિત થતો બોલ્યો: “ જીમેલિયા ! આ વાતનો શું હેતુ છે ? હું કાંઈ સમજી શકતો નથી. ”

“ સાંભળ, દેવેન્દ્ર ! જે કાંઈ હું પૂછું તેના બરાબર જવાબ દે. તું બાણે છે કે હું સુંદરી છું ? ”

“ હા, તું સુંદરી છે, એમાં તો કાંઈ પણ સંદેહ નથી. જો તારા હૃદયની નીચતા તારા ચહેરાપર ન કુટી નીકળે તો તારા સરખી સુંદરી મેં કદાપિ જોઈ નથી: ”

“ શું મનોરમા અને રેવતી કરતાં પણ હું સુંદર છું ? ”

“ હા. ”

“ શું તું સુંદરીની સુંદરતાને ખ્યાલ કરતો નથી ? ”

“ પણ તેનાં વખાણુ તો કરે છું. ” દેવેન્દ્રે જુદો જ જવાબ આપ્યો.

“ મારા હૃદયમાંથી પાપની કાળી છાયા દૂર કરવામાં આવે તો તું ચાહે છે તેવી સુંદરી હું ગણાઉં કે નહિ ? ”

“ ના, કદી નહિ. ”

આ સાંભળીને જીમેલિયાનું મુખ મલિન થઈ ગયું. તે બોલી: “ તોપણ તું મને ચાહે નહિ શું ? ”

“ ના, તોપણ નહિ. ”

“ દેવેન્દ્રવિજય ! મારી ઉંમર આજે છત્રીસ વરસની છે, એટલામાં ઘણા માણસોએ મારી પ્રત્યે પોતાનો ચાહ દર્શાવ્યો છે; પણ તેઓમાં

કોઇ એવો ન હતો કે જેને હું હૃદયથી ચાહતી હોઉં. પણ તને જોઇને મારું હૃદય અધીર બની ગયું છે. તું મને ચાહતો નથી, પણ મારો પરમ વૈરી હોવા છતાં તારાં ચરણોમાં મરણ પામવાને હું બહુ જ વ્યાકુળ છું. હું પહેલાં જાણતી હતી કે મારી આ ઇચ્છા ફળદ્રુપ થશે નહિ અને તેથી તને મારી નાંખવાની મેં પ્રતિજ્ઞા કરી હતી. તને મારી નાંખીને હું બૂલી જઇશ એવો મારો ધરાદો હતો, પરંતુ આજે એક અંદોષસ્ત કરવા માટે મેં તને અહીં બોલાવ્યો છે. ”

“ કહે, શો અંદોષસ્ત ? ”

“ હું ધારૂં છું કે તે તું અવશ્ય સ્વીકારીશ. કહે, તું તારી સ્ત્રીને ચાહે છે ? ”

“ હા, ચાહું છું. ” દેવેન્દ્રે જવાબ આપ્યો.

“ તું તેને બચાવવાની ઇચ્છા કરે છે ? ”

“ હા. ”

“ તેને બચાવવાને માટે તું કોઇ વસ્તુનો ત્યાગ કરી શકે તેમ છે ? ”

“ હા. ”

“ તું તારો પ્રેમ ત્યાગી શકીશ ? ”

“ હું તારી વાતની મતલબ સમજી શકતો નથી. ”

“ તું તારો સ્ત્રીને છોડી શકીશ ? માત્ર એક વરસને જ માટે તું તારો ભાવ હૃદયથી તેના ઉપર ગમે તેટલો રાખ પણ એક વરસ સુધી તું મારી સાથે રહે. એક વરસ પછી હું તને મુક્ત કરીશ. તું પુનઃ તારી સ્ત્રીની પાસે ચાલ્યો જઇ શકીશ. એક વરસને માટે જ હું તારો સમાગમ ઇચ્છું છું. એક વરસ પછી હું મરણ પામીશ અને તું બેઠીકર થઇ જઇશ. હું મારું વિષ ખાઇને મરી જઇશ અને તને છોડી દેશ. ”

આમ કહીને જીમેલિયા દેવેન્દ્રવિજયની તદ્દન નિકટમાં આવી અને ઘુંટણીએ પડીને સામે બેઠી. દેવેન્દ્ર તેનું કથન સાંભળીને ચમકી ઉઠ્યો. તેનું શરીર શિથિલ થઇ ગયું.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

“તારી વાત મને કબૂલ નથી.”

જીમેલિયા બોલી: “દેવેન્દ્ર ! એક વરસને માટે તું મારો સ્વામી થા અને મારી સાથે વિલાસ કર. તું મને ચાહે છે કે નહિ તે હું નથી પૂછતી. હું સારી પેઠે જાણું છું કે તું અણસમજી નથી. મને કદી પ્યાર કરીશ નહિ એમ હું સમજું છું, કિન્તુ તું માત્ર ઉપલક્ષ્ય દેખાવથી જ મારો સ્વામી થા, ભલે હૃદયથી ન થા. માત્ર એક વરસને જ માટે મને પ્યાર કર. એક વરસને જ માટે તું મારો પાત્ર થા. એમ કરીશ તો જ દેવતી જીવતી રહી શકશે અને તે ઘેર પહોંચી શકશે. તે એક વરસસુધી તારી રાહ જોશે પણ આપણો વિલાસ તે જાણી શકશે નહિ. એક વરસ પછી તું ખુશીથી તારે ઘેર જાજે અને ઇન્દ્રિયાનુસાર વર્તજે. પછી તારે મારી જરા પણ ચિન્તા રાખવી પડશે નહિ. મારું કથન કબૂલ કર, દેવેન્દ્ર ! મારી વાત માન, આ ગુપ્ત વાતનો ભેદ કોઇ પણ પાત્રી શકશે નહિ. એક વરસ પછી તું હસતો હસતો ઘેર જાશ અને હું દુનિયામાંથી વિદાય થઇ જઈશ.” એમ કહીને જીમેલિયા ઉઠી અને જરા આગળ વધીને દેવેન્દ્રને આભિંમન કરવા જતી હોય તેમ હાથ પહોળા કર્યા, પરન્તુ દેવેન્દ્ર પાછો ફરી બેઠો અને જીમેલિયાને તેમ કરતાં અટકાવી.

જીભેલિયા પુનઃ બોલવા લાગીઃ “ સાંભળ દેવેન્દ્ર ! હું મરી જઈશ એ વાતનો તને વિશ્વાસ નથી એ હું સારી પેઠે સમજું છું પરંતુ વરસ પૂરે થતાં તારી જ સમક્ષ ઝેર ખાઈને હું મરીશ. જ્યારે હું મરી જઈ ત્યારે તું તારા હથીયારથી મારા દુકડા કરી નાંખજે. આ વખતે તું મારી વાત માન. હું અને તું બંને એક વરસને માટે કામરૂ દેશમાં ચાલ્યા જઈશું. હું જેટલા જન્ત્ર-મંત્ર, જડીયુટી જાણું છું તે સઘળું હું તને શિખવીશ. અહીંથી ચાલ્યા જવામાં તને કાંઈ પણ હરકત પડશે નહિ. દેવતી ઉપર કાગળ પત્ર લખ્યાં કરાશે. બોલ, મારી વાત તું કયુલ કરે છે કે નહિ ? જે ચોખ્ખો ઉત્તર આપે તો હું તને દેવતી પાસે લઈ જઈ. તે મુઠ્ઠાની પેઠે પડી છે. તે જે દવાથી સારી થશે, તે હું તારા હાથમાં આપીશ. તે તેને તું ખવડાવીશ કે તરત જ તે હોશમાં આવશે. તેના મુખનો રંગ એકાએક બદલાઈ જશે. જેવી પહેલાં હતી તેવી જ તે બની જશે. પણ જે મારી વાત નહિ માને તો દેવતીને મરી મઝેલી જ તું મેળવીશ. ડાક્ટર કે વૈદ્યાના આપ પણ તેને સાજી કરી શકશે નહિ. જે દવાથી તેને બેહોશ કરવામાં આવી છે તે દવાના વાળણની દવાને હું જ જાણું છું. મારા સિવાય તેને બચાવનાર દુનિયામાં કોઈ પણ નથી. જ્યાંસુધી હું ખુશ થઈ નહિ ત્યાંસુધી હું તને તે દવા બતાવી શકતી નથી અને હું ખુશ ત્યારે જ થઈશ કે જ્યારે એક વરસ સુધી મારો સ્વામી થવાનું તું કયુલ કરીશ. તે સિવાય હું તને કાંઈ બતાવનાર નથી.”

જીભેલિયા કામના આવેશમાં ઊભી રહી અને “સુડી વચ્ચે સોપારી” ના જેવી સ્થિતિમાં આવી રહેલો દેવેન્દ્ર દેવતીના પ્રેમ ઉપર અશ્રુ વરસાવતો બોલો.

જીભેલિયાએ પ્રશ્નઃ “ કહે દેવેન્દ્ર ! મારું કહેવું કયુલ છે ? ”

દેવેન્દ્રે પૂછ્યું: “ રેવતી ક્યાં છે ? ”

“ અહીં છે. ”

“ તેની પાસે મને લઈ જા. ”

“ શામાટે ? ”

“ તેને જોઈને હું તારી વાતનો જવાબ આપીશ. ”

“ વારૂ ભલે, મારી સાથે ચાલ. તેને જોઈને, તેનો મલીન થઈ ગયેલો ચહેરો જોઈને તું અવશ્ય મારું કહેવું કમુલ રાખીશ. ”

એમ કહીને જીમેલિયા દેવેન્દ્રને સાથે લઈને પાસેના ઓરડામાં ગઈ. ત્યાં એક શેઠલા માલીયાપર રેવતી મુઠ્ઠાની પેઠે પડી હતી. તેનું શરીર તદ્દન ઠંડું અને મુખમંડળ મલીન થઈ ગયેલું હતું. તેને આવી સ્થિતિમાં જોઈને દેવેન્દ્ર ગભરાઈ ગયો. જીંદગીમાં આટલું દુઃખ દેવેન્દ્રે કદાપિ જોયું નહોતું. તે જીમેલિયાની તરફ ક્રોધ અને ગભરાટથી લાલ થયેલી આંખે બોલી ઉઠ્યો: “ જીમેલિયા ! તારી વાત મને કમુલ નથી. ”

પ્રકરણ ૧૨ મું.

“ મરે તો ભલે મરે. ”

દેવેન્દ્રવિજયના મુખમાંથી “ કમુલ કરતો નથી ” એ શબ્દો સાંભળીને જીમેલિયા ચમકી ઉઠી, પરંતુ હૃદયના ગુપ્ત ભાવને દાખી રાખીને તે બોલી: “ દેવેન્દ્ર ! ગભરાઈશ નહિ. ખૂબ જોઈ વિચારીને જ જવાબ દેજે. ”

“ વિચાર કરી લીધો છે. ”

“ તું તારી સ્ત્રીની આ દશા જોવા છતાં શું મારું કહેવું કયુલ નહિ જ કરે ? ”

“ ના, મને તે કયુલ નથી જ. ”

“ શું જોઈને તું એવું વિચારે છે ? ”

“ મારી સ્ત્રીને કાંઈ પણ થયું નથી. તેનું મુખમંડળ મલિન છે, પરન્તુ કાંઈ જ્યોતિહીન નથી. જીમેલિયા ! જેટલી નીચતા થઈ શકે, એટલી નીચતા તે કરી બતાવી છે. તું ગમે તેટલી પાપિણી હો, પરન્તુ પવિત્રતા શું પદાર્થ છે તે તું જાણે છે ? હજી પણ તું મને ચાહે છે ? ”

“ હા, હું તને ચાહું છું. તારાપર હું દિવાની છું. ”

“ પરન્તુ હું તો તારો દ્રેષ જ કરું છું. ”

“ શું એ જ તારો જવાબ છે ? ”

“ હા, મેં કાંઈ અનુચિત કર્યું નથી. તું રેવતી હોય અને તારી જગ્યાએ રેવતી જીમેલિયા હોય અને તારા પતિની સામે કોઈ બીજી સ્ત્રી આવીને આવી વાત કરે તો તું તારા પતિને તે બીજી સ્ત્રીને સોંપી શકે ખરી કે ? ”

“ ના, ના. એમ તો નહિ. પણ જો તું મારી વાત કયુલ ન કરતો હોય તો એમ જ જાણજે કે તું તારી રેવતીને મારી નાંખવાના કારણભૂત બને છે. ”

“ પણ એવી રીતે તું મને ફેરવી શકીશ નહિ, જીમેલિયા ! ”

“ તો પછી રેવતી મરણ પામશે. ”

“ મરે તો લલે મરે ! પણ તે એકલી નહિ મરે, તને સાથે લઈને મરશે. ”

દેવેન્દ્રવિજયે ઉપરાઉપરી પિસ્તોલના બે અવાજ કર્યા
અને જીભેત્રિયાના અન્ને કાનમાંથી કુંડળ જમને દૂર પડ્યાં.

“ ઝોરો ! શું તું મને ડરાવે છે ? તારાથી હું કદી ડરતી નથી હોં ! ‘ ડર ’ શબ્દ હું બણી જ નથી. ”

“ નહિ બણી હોય તો આજે જ બણાવીશ. તે સિવાય મારું કામ પૂરું થશે નહિ. ”

“ કયું કામ ? ”

“ તને રીખાવી રીખાવીને યમઠાર પહોંચાડવાનું. તું ઝેર ખાઈને આપઘાત કરશે પણ તે ઝેર હું પહેલાં જ દૂર કરીશ અને પછી તને રીખાવી રીખાવીને મારીશ. ”

“ કોણ ? દેવેન્દ્રવિજય તેમ કરશે કે ? ” જીમેલિયા હસી.

“ ના, ના, દેવેન્દ્રવિજય નહિ પણ તેના શરીરમાં આ વખતે તારી સામે થવાને જે ભૂતે પ્રવેશ કર્યો છે, તે તેમ કરશે. ”

જીમેલિયા તિરસ્કાર દર્શાવતી બોલી : “ અરે ગાંડા દેવેન્દ્ર ! હું એ દુઃખો સહન કરવાને માટે જ શું તારી સામે આવીને બિભી છું ? ”

“ એમ નહિ તો બીજું શું ? હવે તું આત્મહત્યા પણ કરી શકીશ નહિ. ઝેર કાઢવા જઈશ કે તરત પિસ્તોલની ગોળીથી હાથ તોડી નાંખીશ અને નાસવાને માટે પગ ઉપાડીશ તો ગોળીથી પગ તોડી નાંખીશ. ”

આ સાંભળીને જીમેલિયાએ હસીને દેવેન્દ્રનું અપમાન કર્યું. દેવેન્દ્રે કહ્યું : “ જીમેલિયા હસ નહિ. થોડા વખતમાં તું સંઘળું જોઈશ. ”

“ વાર, દેખાડ તો ખરો. ”

“ જોવું છે ? તારા કાનમાં જે કુંડળ છે, તેમાં ચતુરાષ્ઠી તે ઝેર છુપાવી રાખ્યું છે, તેને દૂર કરવાની પહેલી જરૂરત છે. ” એમ બોલતાં જ દેવેન્દ્રવિજયે ઉપરાઉપરી પિસ્તોલના એ અવાજ કર્યા અને જીમેલિયાના બન્ને કાનમાંથી કુંડળ જઈને દૂર પડ્યાં. ઝોરડો ધુમાડાથી ભરાઈ ગયો. દેવેન્દ્રે સત્વર પિસ્તોલ છુપાવી દીધી.

જીમેલિયા જૂમ પાડીને દસ કદમ પાછી હઠી અને એક ખુણામાં જઈને બેઠી રહી. જ્યાં હાથ ઉઠાવવા જાય છે, ત્યાં દેવેન્દ્ર બોલ્યોઃ “ ખબરદાર ! હાથ ઉઠાવતી ના, નહિંતો પિસ્તોલની ગોળાની સાથે જ હાથ તોડી નાંખું છું. જીમેલિયા ! આ હાસ્યરસનો ખેલ નથી પણ વિયોગાન્ત નાટક છે ! ”

પ્રકરણ ૧૩ મું.

રેવતી ભાનમાં.

ઉપરાઉપરી પિસ્તોલના બે અવાજ થવાથી દેવેન્દ્રવિજયે મનમાં વિચાર કર્યો કે શચીન્દ્ર હવે જલ્દી અહીં આવી પહોંચશે. કારણકે બે વાર અવાજ થાય તો આવવાને માટે મેં તેને સૂચના કરી છે. શચીન્દ્ર કેટલાક વખત પછી ચુપચાપ જીમેલિયાની પાછળ આવીને બેઠો રહ્યો. દેવેન્દ્રે તેને જોઈ લીધો પણ જીમેલિયા જોઈ શકી નહિ.

દેવેન્દ્રે કહ્યું: “ જીમેલિયા ! એક દિવસ તેં કહ્યું હતું કે મરણ પામ્યા પછી પણ તું મારો પીછો લાગશ. હું પણ તે વખતે જો મરી ગયો હોત, તો અત્યારે તારો પણ પીછો લેત. ભૂતની પેઠે તારી પાછળ આવીને જ બેઠો રહેત. તું કાંઈ પણ જાણી શકત નાહ અને પછી તારા ખન્ને હાથ એવી રીતે પીડ પાછળ બાંધી લેત કે તું હાલી ચાલી શકત નહિ. સમજ, જીમેલિયા ! તું સમજ ! ”

“ ના, નથી સમજ. ”

“ તો હવે સમજ. ” દેવેન્દ્ર એટલું બોલ્યો અને તે સાથે જ શચી-

ન્દ્રે જીમેલિયાના બન્ને હાથ ઉલટાવીને પાછળથી જોરથી પકડ્યા. જીમેલિયા તરફડવા લાગી. શચીન્દ્રને નિષ્ફળ કરી શકી નહિ. દેવેન્દ્રે જીમેલિયાને સંબોધીને હાથ બાંધવાના શબ્દો કહ્યા હતા તે આડકતરી રીતે શચીન્દ્રને સૂચનારૂપ જ હતા. શચીન્દ્ર તે સમજી ગયો હતો અને તેણે દેવેન્દ્રની સૂચના પ્રમાણે કામ કર્યું.

દેવેન્દ્ર બોલ્યો: “ જીમેલિયા ! તું નિઃસહાય છે. નાસી જવાનો ઉપાય તારા હાથમાં રહ્યો નથી. હવે હું તને બેડી પહેરાવીશ અને પછી બીજી સળ કરીશ.” એમ કહેતાં જ તેણે જીમેલિયાને હાથકડી અને બેડી પહેરાવી દીધી. દેવેન્દ્રે તેને એક પુરશીપર બેસાડીને પુરશીની સાથે બાંધી લીધી. તે વખતે શચીન્દ્ર જીમેલિયાની નજરે પડ્યો. તે ચમકતી બોલી: “ આપરે ! આ ભૂત વળી અહિં ક્યાંથી આવી ચડ્યો ? ”

શચીન્દ્ર બોલ્યો: “ ક્યાંથી શું ? બાગમાં તે જોને ચોકીપર રાખ્યો હતો તેના હાથ પગ બાંધીને આબોં છું ! હવે તારી જીંદગીનો આધાર અમારી દયાપર જ લટકેલો છે. ”

“ તો દેવેન્દ્ર ! શું તું મારી સાથે સુલેહ કરવા નથી ઇચ્છતો ? ”

“ સુલેહ ! નહિ, સુલેહ શામાટે કરું ? ”

“ શું દેવતીને બચાવવાની તને ઇચ્છા નથી ? ”

“ બનશે તો બચાવીશ. ”

“ પણ તું મારી સાથે સુલેહ કરતો નથી, તે તેને મારી નાંખવા બરાબર જ છે. ”

“ જે દવાથી તેને ભાનમાં લાવી શકાય, તે દવા તું મને આપીશ ? ”

“હા, આપીશ. અગર જો તું મને છોડી દે અને માત્ર ૪૮ કલાક

માટે મને અહિંથી જવા દે તો હું આપું.” જીમેલિયા બોલી.

“ તે આશા તો હવે વ્યર્થ જ છે.” દેવેન્દ્ર બોલ્યો.

“ તો શું તને તારી સ્ત્રીને બચાવવાની ઇચ્છા નથી ? ”

“ તે બચે એવો મને ભરોસો નથી. અસ, શચીન્દ્ર ! હવે આ દુઃખ જીમેલિયાના બાલ ચુંટી કાઢવાનું કામ હું તને સોંપું છું.”

“ ના, થોભ, દેવેન્દ્ર ! મને બચાવ, દયા કર.”

“ દયા ? કઈ વાતની દયા ? ”

“ હું રેવતીને બચાવીશ.”

“ તો બચાવ.”

“ મને છોડી દે.”

“ એ આશા તું છોડી દે.”

“ તો હું નહિ બચાવું; ભલે તે મરી જાય.”

“ તું પહેલાં એને બચાવ. જો તે ભાનમાં આવ્યા પછી તને છોડી દેવાનું કહેશે, તો છોડી દેશ.”

“ વાર, મને તે કયુલ છે. હું હવે તે દવા સૂચવું છું. જે ઘરમાં હું તને પહેલાં લઈ ગઈ હતી તેમાં એક લાકડાની પેટી છે તે લઈ આવ. તેમાંની ૧૭ નંબરની શીશીમાંથી પાંચ ટીપાં રેવતીના મુખમાં મૂકી દે.”

“ કઈ દવાથી તે રેવતીને બેહોશ કરી છે ? ”

“ સાતમા નંબરની દવાથી.”

“ વાર, જો ૧૭ મા નંબરની દવા અસર નહિ કરે તો તે ૭ મા નંબરની દવા હું તને જ ખવરાવીશ. પણ વાર જીમેલિયા ! તું કબરમાંથી જીવતી નીકળી, ત્યારે બિચારાં એ જાણનાં ખૂન શા માટે કર્યા ? ”

જીમેલિયા હસતી હસતી બોલી: “ મારા પર આસક્ત થએલા-
ઓને મારી નાંખવા એ તો મારો નિયમ જ છે; એટલે કબિરદીનને
મેં માર્યો અને કબરની બહાર પડેલું મુકદ્દુ એક મુસાફરનું છે કે
જે મુસાફરને મારીને તેને મેં કબરની બહાર મારો પ્રભાવ તમને
જાહેર કરવાને અને હું નાસી ગઇ છું એમ બહાદુરીભરી રીતે જણા-
વવાને રહેવા દીધું હતું ! ”

આ સાંભળી દેવેન્દ્રનાં રોમ થરથર્યાં. જીમેલિયાએ સૂચવેલી
દવાનાં ટીપાં તેણે રેવતીના મુખમાં નાંખ્યાં અને પાંચ મિનિટમાં
રેવતી આંખો ઉઘાડીને ચારે દિશાએ જોવા લાગી.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

પુનઃ પલાયન !

આંખ ઉઘાડીને રેવતીએ જોયું તો તે બિલકુલ હુમ્મ થઇ
ગઇ. પહેલાં તો તેને કલારોફેર્મ આપીને એમાન કરીને લાવવામાં
આવી હતી અને પછી જીમેલિયાએ પોતાની દવા ખવરાવી હતી,
ત્યારથી તે એહોશ જ રહેવા પામી હતી. જ્યારે તે બાનમાં આવી
ત્યારે તેણે પોતાનું મસ્તક દેવેન્દ્રના બોળામાં જોયું. પાસે બિભેલા
શચીન્દ્રને જોયો અને એક ખુરશીપર હાથકડી સાથે એઠેલી જીમે-
લિયાને જોઇ !

રેવતી બાનમાં આવી એટલે દેવેન્દ્રે તેને સંક્ષેપમાં પોતાનો
સંબંધો વૃત્તાંત સંભળાવ્યો. જીમેલિયાએ એક વરસ માટે કરેલી
માંગણી તેણે રેવતીને જણાવી નહીં-જણાવવાની તેણે જરૂર જોઇ
નહિ. તેણે રેવતીને કહ્યું: “ આ વખતે જીમેલિયાનું સાફ કે નરમું

કરવું તે તારા જ હાથમાં રહેલું છે. મેં જીમેલિયા સાથે શરત કરી છે કે જો તું તેને છોડવાનું કહે તો જ તેને છોડવી, નહિતો કેદ રાખવી. આ જીમેલિયાએ જ તને કાળના મુખમાં મૂકી હતી, પરંતુ યાદ રાખવા જેવી વાત છે કે તેણે જ તારો પ્રાણ પણ બચાવ્યો છે. હવે હું થોડા વખતને માટે બહાર જઈશ કારણકે મારી સમક્ષ જીમેલિયા વને હૃદય ખોલીને પ્રાર્થના કરી શકશે નહિ પણ તને હું એટલું તો સૂચવું છું કે તું જીમેલિયાની પાસે જઈશ નહિ અને તેના શરીરને અડકીશ નહિ, કારણકે તે હલાહલ વિષથી ભરેલું છે. ”

એમ કહેતાં જ દેવેન્દ્ર શાસ્ત્રીન્દ્રની સાથે બહાર ગયો. જીમેલિયા કેદ હતી એટલે કાંઈ ભય જેવું ન હતું. ઓરડાનું આરાણું બંધ કરવામાં આવ્યું અને તેને બહારથી સાંકળવડે મજબૂત કર્યું.

પંદર મિનિટ ચાલી ગઈ પણ અંદરથી કાંઈ અવાજ આવતો સંભળાયો નહિ. દેવેન્દ્ર એકદમ ગભરાયો. તેણે આરાણું ઉઘાડ્યું તો કાંઈ ન મળે! નહિ જીમેલિયા કે નહિ રેવતી ! જે સાંકળવડે જીમેલિયાને બાંધવામાં આવી હતી, તે ખુરશીની નીચે પડી હતી ! હાથકડી અને બેડી પણ ત્યાં જ પડી હતી ! ખુરશીપર એક કાગળનો ટુકડો પડ્યો હતો, તે દેવેન્દ્રે ઉઠાવ્યો, તો તેમાં નીચે પ્રમાણે લખેલું માલૂમ પડ્યું :

“ કહે, કેવી મજાની વાત ? ગદ્દા જસસરામ ! મોટો વીર પુરુષ બન્યો હતો ને કેમ થયું ? રેવતી ફરીથી મારે હાથ પડી છે, તારામાં શક્તિ હોય તો બચાવજે !

લી૦ એ જ

“ જીમેલિયા. ”

દેવેન્દ્ર બોલ્યો: “શચીન્દ્ર ! રાંડ નાસી ગઈ ! તેના ઉપર આપણે દયા કરી અને પ્રાર્થના કરવાની તેને તક આપી તે આપણે મોટી બૂલ કરી છે ! દેવતીને પણ તે રાંડ ઉપાડી ગઈ ! તે જ ચોક્કા-દારને બાંધ્યો હતો, તે તો અહીં આવી ગયો નહિ હોય ?”

શચીન્દ્ર આ બાબતની તપાસ કરવાને જ્યાં બહાર નીકળતો હતો, ત્યાં એકદમ વિજળીના જેવો ચમકારો દેખાયો અને તેની પાછળ પિસ્તોલનો અવાજ સંભળાયો. શચીન્દ્ર મુડદા જેવો થઈને નીચે પડી ગયો ! દેવેન્દ્ર વિચાર કરી શકે તેટલો વખત હવે ન હતો. જે બાળુએથી વિજળીના જેવો ચમકારો દેખાયો હતો, તે જ બાળુએ તાકીને દેવેન્દ્રે રાઈફલનો અવાજ કર્યો. તે જ પળે કોઈ માણસ ભૂમિપર પડ્યો હોય તેવો ધબકો સંભળાયો. દેવેન્દ્ર સમજ્યો કે પિસ્તોલનો અવાજ નિષ્ફળ ગયો નથી.

દેવેન્દ્ર બહાર આવ્યો. તેણે પિસ્તોલ છોડી હતી, તે સ્થળે જઈને જોયું તો જણાયું કે એક સખસ મુડદું થઈને પડ્યો છે ! પાસે જઈને નિહાળ્યું તો જણાયું કે તે હજી મરી ગયો નથી. દેવેન્દ્ર ત્યાં ચુપાચુપ ઊભો રહ્યો.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

છેવટનો પ્રયાતન.

જ્યારે દેવેન્દ્રે જોયું કે તે સખસ પહેલાં કરતાં કાંઈક સચેત થયો છે ત્યારે તેને પૂછ્યું: “ કેમ રે ! હું તને પૂછું છું તેનો બરાબર જવાબ દઈશ કે ? અને જો જવાબ નહિ દે તો હજી બહાર ખેંચી કાઢીને ઠેકાણે કરી નાંખીશ. ”

પેત્રો બોલ્યો: “ હા, શું પૂછો છો ? ”

“ જીમેલિયા કેવી રીતે છટી ગઈ ? ”

“ તેને મેં છટી કરી છે. પહેલાં એક બીજી સ્ત્રી ત્યાં બિભી હતી, તેને કલારોફેર્મથી અસાવધ કરી અને પછી જીમેલિયાનાં બંધનો મેં છોડી નાંખ્યાં. પછી બહાર ગાડી લાવી રાખી હતી. તેમાં તેમને મેં બેસાર્યા. ”

“ ગાડી શામાટે લાવ્યો હતો ? ”

“ જીમેલિયાની સાથે આપ પણ જવાના હતા, તે માટે અગાઉથી જીમેલિયાએ મને ગાડી લાવવા કહ્યું હતું. ગિરધારી નામનો મારો માણસ કે જેને આપના માણસે હાથ પગ બાંધીને કેદ કર્યો હતો, તેને પણ મેં જ છોડ્યો હતો. પછી ત્યાં સઘળું જોઈ તપાસીને લાગ આવતાં જીમેલિયાને છોડાવી ગયો છું. ”

“ તું કેમ અહીં રહી ગયો ? ”

“ તમારું ખૂન કરવાનો મને હુકમ હતો. ”

“ ગાડી ક્યાં ગઈ ? ”

“ દમદમાની તરફ બેલગાછીથી થોડે દૂર હરખરામના બાગમાં તેઓ ગયાં હશે. ”

“ જીમેલિયાની સાથે તારે ક્યારથી ઝોળખાણુ છે ? ”

“ દસ દિવસથી. ”

“ હરખરામના બાગમાં બીજા કોઈ માણસો છે ? ”

“ હા, એક દરવાન છે, તેનું નામ પહાડસિંહ છે. ”

“ મને મારી નાંખવાને તું શામાટે રહ્યો ? ”

“ જે તમને હું મારું તો જીમેલિયાએ મને પરણવાનું વચન આપ્યું હતું ! ”

દેવેન્દ્ર એક હાથ મારી બોલ્યો: “ ઓ નરમક્ષક પિશાચિનિ ! હું તારાં કૃત્યો જોઈને ત્રાસ પામું છું ! ”

એટલા વખતમાં શચીન્દ્ર કે જે અત્યારસુધી પિસ્તોલની ગોળીના ધસારાથી બેભાન થઈને પડ્યો હતો, તે બાનમાં આવ્યો. દેવેન્દ્રે તેને કહ્યું: “ શચીન્દ્ર ! જીમેલિયા આ વખતે ક્યાં જશે તે હું જાણી ગયો છું. હમણાં જ હું તેની શોધ કરું છું. તું અત્યારે અહીં જ રહે. જ્યાંસુધી હું ન આવું ત્યાંસુધી તું અહીં જ રહે. રસ્તામાં કોઈ પહેરાવાળો મળી જશે, તો હું તારી મદદ માટે મોકલી દઈશ. ”

એમ કહીને દેવેન્દ્ર ત્યાંથી રવાના થઈ ગયો અને જગુબાબુના રસ્તાપર આવી પહોંચ્યો. ત્યાંથી ભાડુતી ગાડી મળી ચક્રી એટલે દેવેન્દ્ર એકદમ ગાડીપર ચડી બેઠો અને ઘોડાની લગામ જાતે પકડીને જોરથી હાંકવા લાગ્યો. ઘોડો પૂરપાટથી દોડવા લાગ્યો.

ગાડીવાળો તેને ગાંડો સમજીને ડરવા લાગ્યો. દેવેન્દ્રે તેનો ભાવ જાણીને કહ્યું: “ ગાડી દમદમા લઈ જવી છે માટે ક્યાંય રોકવી નથી. તું તારે ચૂપચાપ બેસી રહેજે અને જો બોલ્યો તો ગાડી પરથી ફેંકી દઈશ. જો દસ રૂપિયા ભાડું જોઈતું હોય તો મુંગો મુંગો બોલ્યા કર. ”

ગાડીવાળાનું ભાગ્ય ઉઘડી ગયું ! તે ચૂપ જ બેસી રહ્યો.

જેતજેતાંમાં ગાડી શામળાગરને પાર કરીને થોડી વારમાં દમદમા ખાતે આવી લાગી. હરખરામનો બાગ આવ્યો એટલે ગાડીને થોભાવી, ગાડીવાનને દસ રૂપિયા આપી દેવેન્દ્ર ઉતરી પડ્યો. બાગમાં પ્રવેશ કર્યો અને અંદર પશ્ચિમ દિશાએ એક મોટું બે માળનું મકાન જોયું. તે મકાનમાં ગયો તો પહેલે જ માળે પહોંચીને ડોકો યુક્ત

ગુડાવતો જોવામાં આવ્યો. દેવેન્દ્રે એકદમ દોડીને પહાડસિંહનું મળું એટલા જોરથી દબાવ્યું કે તે બૂમ પણ પાડી શક્યો નહિ, અને હુકો નીચે પડી ગયો. પોતે બેહોશ બનીને નીચે પડી ગયો. દેવેન્દ્રે તેના હાથ પગ બાંધીને મ્હોંમાં કપડાનો મજબૂત કુચો માર્યો. દેવેન્દ્ર એકદમ ત્યાંથી નીચે ઉતરી આવ્યો.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

કામરૂ દેરાની કુટિલ કામિનીનો અંત.

બેઠકમાં જઈને દેવેન્દ્રવિજયે જોયું તો ત્યાં કાંઈ મળે નહિ !

એક બાજુએ એક ગંદા બિછાનાપર તે વિરામ લેતો બેઠો. થોડી વારે બાગની બહાર ગાડીનો ધડધડાટ સંભળાયો. દેવેન્દ્રે જોયું કે ગાડી બાગમાં આવી છે. દેવેન્દ્ર સમજી ગયો કે તેમાં જ જીમેલિયા અને રેવતી છે અને ગાડી હાંકનાર પેલો ગિરધારી છે. ગાડી મકાનની નજીક આવી ગિરધારી કૂદકો મારીને નીચે ઉતર્યો અને “ પહાડસિંહ ! પહાડસિંહ ! ” એમ બૂમો મારવા લાગ્યો; પણ કાંઈ ઉત્તર મળ્યો નહિ.

ગિરધારીએ બેહોશ રેવતીને ઉપાડી અને તે બેઠકમાં આવ્યો. દેવેન્દ્ર ક્યારનોએ બેઠકમાં રહ્યો. રહ્યો આ સધળું જોઈ રહ્યો હતો. દેવેન્દ્ર બારણાની પછવાડે છુપાઈ રહ્યો. ગિરધારીએ રેવતીને એક બિછાનાપર મૂકી. બેઠકમાં સર્વત્ર અધકાર હોવાથી કાંઈ દેખી શકાતું ન હતું. ગિરધારી રેવતીને મૂકીને જ્યાં પાછો ફરવા જતો હતો, ત્યાં દેવેન્દ્ર તેના ઉપર કૂદી પડ્યો અને પહાડસિંહના જેવા તેના પણ હાલ કયા રેવતીને આમ તેણે લપાસ્યો તો કલોરોદાર્શનની અસર સ્પષ્ટ જણાઈ આવી.

ગિરધારીને પાછો ન ફર્યો જાણીને જીમેલિયા બહાર રહી બૂમો પાડવા લાગી અને ગિરધારીને બોલાવવા લાગી. દેવેન્દ્રે ગિરધારીનો અવાજ સાંભળ્યો હતો, તે પ્રમાણે અનુકરણ કરીને જવાબ આપ્યો: “હવે આવને અહિં, બૂમો કેમ પાડે છે ?”

જીમેલિયાએ બહારથી જ કહ્યું: “આ દવાઓની પેટી અને કપડાં તો અહિંથી લઇ જા.”

દેવેન્દ્રે ગિરધારીના સ્વરમાં જ જવાબ આપ્યો: “પેટી ભેટી બંધે ત્યાં જ પડી. હું તો અહિં અંધારે કુટાઇ ગયો છું.”

આ સાંભળીને જીમેલિયા અંદર ચાલી આવી. તેના હાથમાંની કિરીચ ચંદ્રના પ્રકાશમાં ચળકતી હતી. અંદર આવીને તે બોલી:

“ગિરધારી ?”

તે જ પળે દેવેન્દ્રે પોતાનું શુભ દાનસ કાઢ્યું અને અધકારમાં પ્રકાશ ફેલાયો. દેવેન્દ્ર બોલ્યો: “ગિરધારીનું શું કામ છે ? જીમેલિયા ! અહિં તો દેવેન્દ્ર તારી રાહ જોતો બેઠો છે !”

“દેવેન્દ્ર વિનય ! તું અહીં ક્યાંથી ?”

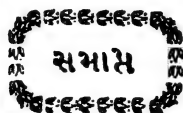
“હા, તારો કાળ દેવેન્દ્ર હું પોતે જ છું, ખબરદાર ! હવે તારું કંઈ ચાલવાનું નથી: જો હઠી તો બોપરી ખતમ થઇ સમજજો !”

જીમેલિયા પોતાનો અંત સમય નજીક જાણીને બોલી: “દેવેન્દ્ર ! તું જીમેલિયાની બોપરી ખતમ કરશે ? શું તારું કાળજીનું એટલું કૂર છે ? તારે હાથે મરવામાં જીમેલિયા પોતાનો નિરાદર થયો સમજો છે. પણ હાય ! જેને હું પ્યાર કરું છું, તેને હાથે જ શું હું મરીશ ? તે તો એક દુઃખી મોત ગણાય. તને હું ચાહું છું અને નહિતો હું તને ક્યારનોએ વિદાય કરી ચૂકી હોત. સાંભળ દેવેન્દ્ર ! મારા કરતાં

હજ્જરગણે! જગરદસ્ત જસૂસ પણ મારો વાંકો વાળ કરી શકતો નહોતો, પરંતુ તારા રૂપ અને ગુણમાં બૂલીને જ મેં આટલાં કષ્ટો સહન કર્યાં છે, નહિતો આજ તારું હાડકું પણ અહીં રહેવા પામ્યું હોત નહિ. તને ચાહવામાં જ મેં મારું સત્યાનાશ વાળ્યું છે ! મારું મોત મેં મારી મેળે જ બોલાવ્યું છે ! શું કરું ? મારું મન મારે તામે નથી ! હું મનની દાસી છું. જ્યારે તું તારા ગુરુ અરિન્દમની સાથે હતો અને ડાક્ટર ડુલસાહેબે તને કેદ કર્યો હતો ત્યારથી જ હું તને પ્રેમથી ચાહતી હતી, તે વાત આજે હું તારી પાસે ખુલ્લી કરું છું.

“ દેવેન્દ્ર ! યાદ રાખજે કે જીમેલિયા તારી વૈરિણી છે. પણ તે સાથે પ્રેમ ત્રિખારણુ પણ છે. જે જીમેલિયાનો તું દુશ્મન છે, તે જ જીમેલિયાના હૃદયનો તું રાજા છે ! તારે હાથે મરવામાં મને મોટું દુઃખ કિપત્ત થાય છે ! તું જો, હું મારી મેળે જ મરી જઈ છું. તારી સામે જ મરી જઈ છું. હસતી હસતી મરું છું !! ” એમ કહેતાં જ તેણે પોતાના હાથમાંની કિરિય પોતાની છાતીમાં ઘેંચી દીધી અને તે જ સમયે તેનો અંત આવ્યો ! નરમસૂક પિશાચિની મરણુ પામી ! ! હામર દેશની કુટિલ હામિની સદાને માટે ચાલી ગઈ ! ! !

દેવેન્દ્રની વૈરિણી ગઈ ! હવે તે શાંત થયો. રેવતીને ડાક્ટરની દવાથી બાનમાં લાવવામાં આવી. રાચીન્દ્ર પણ ગાડી લઇને ત્યાં આવી પહોંચ્યો અને સૌ હસતે વદને ઘેર પહોંચ્યાં. જીમેલિયાનું મુઠ્ઠું બાળી નાંખવામાં આવ્યું-દાટવામાં આવ્યું નહિ !

યુનીલાલ વર્ધમાન શાહનાં પુસ્તકો.

ગુજરાતની ગર્જના (ઐતિહાસિક નવલકથા)	૩૧.	૧૧
વસંતનો ઘેરો	...	૩૧. ૧૧
પાટણની પડતીનો પ્રારંભ	,,	૩૧. ૧૧
સોમનાથનું શિવલિંગ	,,	૩૧. ૧૧
સિંધ ઉપર સ્વારી	,,	૩૧. ૧૧
ધારાનગરીનો મુંઝ	,,	૩૧. ૧૧
અદારમી સદીનું મહારાષ્ટ્ર	,,	૩૧. ૧૧
કાશ્મીર અને કેસરી	,,	૩૧. ૧
પ્રમેદા યાને દિલેર દિલારામ	,,	૩૧. ૦૧૧૮
વિમળા (સામાજિક નવલકથા)	...	૩૧. ૧
નોકરીનો ઉમેદવાર	,, સચિત્ર	૩૧. ૧૧
પિશાય-મંદિર ભાગ ૧-૨	,, સચિત્ર	૩૧. ૪
ભાગ્યચક્રનો મહામંત્ર	,, સચિત્ર	૩૧. ૧૧૧
સુધરેલી સંગીતા	,,	૩૧. ૧૧
લતા અને લલિતા ભા. ૧-૨-૩-૪	સચિત્ર	૩૧. ૪
વિદ્યાસાગર ભાગ ૧ તથા ૨	,,	૩૧. ૦૧૧
બાદશાહ બારેબાદર	,,	૩૧. ૦)
ચાંપરાજ હાડો અને સોનશણી (નાટક)		૩૧. ૦૧૧
ખંખળગૃતિ (નાટક)	...	૩૧. ૦૧
કાન્તા (નાટક)	...	૩૧. ૦)
કામરૂ દેશની કુટિલ કામિની (ડિટેકટીવ)		૩૧. ૧૧
ભક્તામર-મંત્ર-માહાત્મ્ય (ઝૈન સ્તોત્ર)		૩૧. ૧
નવ-હંપતીને શિખામણ (આરોગ્યનો મંથ)		૩૧. ૧૧૧
કર્તવ્ય કૌમુદી (નીતિબોધક)	...	૩૧. ૦૧
ભૂતળ વિદ્યા (શાળોપયોગી)	...	૩૧. ૦)
સુબોધક કથાપંચક (નીતિબોધક)	...	૩૧. ૦૧

યુનીલાલ વ. શાહ-સારંગપુર-અમદાવાદ.

નોકરીનો ઉમેદવાર.

બોધદાયક સચિત્ર નવલકથા.

લેખક-ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ.

મૂલ્ય રૂ. ૧૧, વી. પી. પોસ્ટેજ ૨ આના વધારે. પૃષ્ઠ ૨૨૫
સુંદર પાકું પુંડું. ફોટોગ્રાફિક સુંદર ચિત્રો.

અંગ્રેજી ભણેલો એક ગરીબ નવયુવક સંસારની ઉપાધિમાં પ્રવેશ કરતાં નોકરી શોધવા લાગે છે. નોકરીની શોધમાં તે જુદા જુદા અમલદારો, શેઠો, શેઠાણીઓ વગેરેના-પરિચયમાં આવે છે, અને લાલચ, ધર્મબ્રજતા, કુટીલતા વગેરેની ઠોકરો ખાતાં અનેક દુઃખો પામે છેઃ શ્રીમંત શેઠ-શેઠાણીઓની રીતિનીતિનું ચિત્ર હૃદયદ્રાવક થઈ પડે છે. બિચારા નોકરીના ઉમેદવારની સુશીલ પત્નીનો આત્મ-ભોગ અને આત્મકિતતા સ્ત્રીવર્ગને અત્યંત બોધ આપનારી છે. આ કથા એટલી રસિક અને અસરકારક છે કે એકવાર હાથમાં લીધા પછી તેને છોડી દેવાનું બિલકુલ ગમતું નથી.

મળવાનું સ્થળ:—

પુંજલાલ ભગવાનદાસ પારેખ,

વઢવાણ સીટી.

અને જાણીતા બુકસેલરો.

પુંજલાલ ભગવાનદાસ પારેખ.

બુકસેલર અને પબ્લીશર.

વઢવાણ સીટી.

ઉદ્દેશ અને નિયમો.

ગુજરાતી ભાષામાં સારું વાંચન ફેલાવવું અને પ્રસિદ્ધ કરવું એ અમારો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે. એ ઉદ્દેશમાં સહાય કરવાના હેતુથી જે લેખકો અમોને ધર્મ, નીતિ, નવલકથા, ઇતિહાસ વગેરેને લગતાં પુસ્તકો લખી મોકલશે, તેઓને તેઓના લખાણની ઉત્તમતાના પ્રમાણમાં બદલો આપવામાં આવશે, માટે લેખકોએ પત્રવ્યવહારથી અમોને તેઓની ઇચ્છા જણાવવી.

બહાર પડેલાં અને નવાં બહાર પડતાં પુસ્તકો જેમ અને તેમ સસ્તાં ફેલાવવાં, એવા હેતુથી મોટા પ્રમાણમાં પુસ્તકો ખરીદી લઇને મૂળ કરતાં ઓછી કીંમતે પુસ્તકો વેચવાં, કોઇ વાર અમુક કીંમતનાં પુસ્તકો લેનારને અમુક પુસ્તકો ભેટ આપવાં અથવા કોઇવાર વિના પોસ્ટેજે ગ્રાહકોને પુસ્તકો પહોંચાડવાં, એ પણ અમારો ઉદ્દેશ છે. ગ્રાહકોને આ પ્રકારનો લાભ આપવાનું જણાવનારાં સૂચિપત્રો અમારી તરફથી વારંવાર બહાર પડતાં રહેશે.

પુસ્તકો વી. પી. થી અથવા રેલ્વે પાર્સલ કરી રસીદ વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે. જથ્થાબંધ લેનારને યોગ્ય કમિશન કાપી આપવામાં આવશે.

આ લીસ્ટમાં જણાવ્યા સિવાયનાં બીજાં અનેક તરેહનાં પુસ્તકો અમારી ખાસેથી મળશે.

પ્રમોદા યાને દિલેર દિલારામ.

(ઐતિહાસિક નવલકથા.)

લેખક:—ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ.

ગુજરાતના ઇતિહાસને લગતી આ એક નવલકથા છે. સામાન્ય ઇતિહાસ એવો છે કે કરણની રાણી કમળાદેવી અને તેની પુત્રી દેવળદેવી કરણની પડતી આવતાં બાદશાહ અનાદીનને તાબે થઇને તેના ઝનાનામાં રહી હતી, પરંતુ આ કથામાં એવું દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે અનાદીનના ઝનાનામાં રહેલી સ્ત્રીઓ ખરી કમળાદેવી અને દેવળદેવી નહોતી પણ એ વેશધારી મુસલમાન માતા અને પુત્રી હતાં કે જેમને કમળાદેવી અને દેવળદેવીનો વેશ પહેરાવીને મોકલવામાં આવ્યાં હતાં. આ મુસલમાન સ્ત્રીઓ દિલારામ અને તેની પુત્રી લાલાં હતી. ખરી કમળાદેવીને કરણની સાથે સતી થએલી દર્શાવવામાં આવી છે. પૃષ્ઠ ૧૫૦, ઉંચા કાગળ, પાકું પુંડું. મૂલ્ય ૧૪ આના.

પાપ અને પશ્ચાત્તાપ—ભાગ ૧ હો તથા ૨ જે.

લેખક:—ઉદ્ભવજી તુલસીદાસ તન્ના.

આ પુસ્તક માટે સાક્ષર શ્રી રણછોડભાઈ ઉદયરામ, ભાવનગરના દીવાન રા. મોરારજી આણંદજી તન્ના, મુંબઈ સ્મોલકોઝ કોર્ટના જડજ રા. કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી, મી. હાજમહમદ અલારખી. આ શીવજી વગેરે વિદ્વાનોના ઉંચા અભિપ્રાયો મળેલા છે. શ્રીમુત રણછોડભાઈ લખે છે કે “પ્રાણપ્રિયા, પ્રાણપ્રિયના લેહકાવાળા ઉછાં-છળાં ટાપલાંવાળી કથા યુવકોનાં મન વિલ્લવ કરે. તેમનાં કુમળાં મગજને આડે માર્ગે દોરે; તે કરતાં આવી કહાણી પ્રશંસનીય ગણી શકાય.” બન્ને ભાગ, પાકા પુંડાં, પૃષ્ઠ સંખ્યા ૪૦૦. કીં. રૂ. ૧-૮-૦.

પ્રત્યેક સ્ત્રી પુરૂષે મનન કરવાયોગ્ય ગૃહસંસારની
શિખામણોનો અપૂર્વ ગ્રંથ.

નવ-દંપતીને શિખામણ.

(સુધારા વધારા સાથેની ખીણ આવૃત્તિ.)

પૃષ્ઠ ૩૦૬, પાકું સોનેરી પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧૧૧.

અગ્નિ, વહેમ, ખરાબ સોખત, કુટોવો, વિહારનો અતિયોગ, સ્ત્રીઓની આરોગ્ય સંબંધી અણુસમજ, વાંઝીયાપણું, જીવાન વયમાં થતાં અનેક ભયંકર તથા ગુપ્ત દર્દો, ગર્ભસંચાર, પ્રસવ અને બાળકની માવજત સંબંધી અગ્નિ ઇત્યાદિ કારણોને લીધે અનેક નવ-દંપતીઓનો ગૃહસ્થાશ્રમ જીવતાં નરકવાસ ભોગવવા જેવો દુઃખજનક જણાઈ આવે છે. નવદંપતીઓ પોતાના ગૃહસ્થાશ્રમના પ્રારંભથી જ અને ખીજા “ ભૂલ્યા ત્યાંથી ફરીથી ગણો ” એ કહેવત પ્રમાણે સવેળાને કટલીક ઉપયોગી શિખામણો મેળવી લે તો તેઓ પોતાનું બિવિધ સુખમાં વ્યતીત કરે, એટલુંજ નહિ પણ સંસારમાં તેઓ નખળાઈ, હીસ્ટીરિયા, વાંઝીયાપણું, દુર્મન અને રોગીષ્ઠ સંતોનો ઇત્યાદિ દોષોથી સંતાપ પામ્યા કરે છે તે સત્વર દૂર થવા પામે. આવી સર્વ પ્રકારની શિખામણો, આહાર વિહારના સ્પષ્ટ નિયમો, દર્દોનાં લક્ષણો અને તેની સમજ, દર્દોના ધરગથ્ય ઉપાયો વગેરે બધા વિષયો આ પુસ્તકમાં બે સ્ત્રીઓના સંવાદરૂપે સરલ ભાષામાં, સ્પષ્ટ સમજીતી સાથે આપેલા છે. તેમાં આપેલા ઉપાયો નાના ગામડામાં પણ કરી શકાય તેવા છે.

કમળાદેવી—ઐતિહાસિક નવલકથા. લે. ત્રંચકલાલ જીવરાજ જોશી. આ નવલકથા વીર, કૃષ્ણ, શૃંગાર આદિ રસનો ભંડાર છે. પાકું સોનેરી પૂઠું રોયલ સોળપેજી પૃષ્ઠ સંખ્યા ૪૦૦ કી. રૂ. ૧-૮-૦

સુધરેલી સંગીતા.

(સાંસારિક નવલકથા.)

લેખક:—ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ.

આજકાલ 'સુધારો' એ નામ એટલું બધું વાયડું બની ગયું છે કે હરકોઇ સાંસારિક કે સામાજિક બગાડાનેજ સુધારાનું નામ આપવામાં આવે છે ! આ સુધારો વાસ્તવિક સુધારો નહિ પણ નામ-ધારી સુધારો કહેવાય. તેવા સુધારામાં પ્રસાએજાં સ્ત્રી પુરુષોની સંસારમાં કેવી દુર્દશા થાય છે, હદ ઉપરાંત છૂટમાં ઉછરેલી છોકરીઓ કેવાં અનિષ્ટ પરિણામો લાવનારી નીવડે છે, તે બતાવવાની સાથે આ કથામાં એક કેળવાયલા અને સુશીલ યુવકની શી પ્રજ્ઞે છે, સંસારમાં તેનું જીવન કેવું હોવું જોઇએ તથા મર્યાદાશીલ યુવતીઓએ કેવી રીતે વર્તવું જોઇએ તે પણ વાર્તાના રસમાં આમેહુમ રીતે દર્શાવવામાં આવ્યું છે. વાર્તાનો રસ એટલો તો ઝમકદાર છે કે એક પ્રકરણ વાંચ્યા પછી બીજું પ્રકરણ વાંચવાની ઇચ્છા સ્વાભાવિક રીતેજ સ્ફુરી આવ્યા વિના રહેતી નથી. સુધરેલાઓના સંસારનું અને સુશીલ દંપતીઓના સંસારનું ચિત્ર બોધક શૈલીથી ચિત્રવામાં આવ્યું છે. પૃષ્ઠ ૩૦૦, ઉંચા કાગળ, પાકું સોનેરી પુઠું. કિં. રૂ. ૧.

નૂતન હુન્નર સાગર.

(આવૃત્તિ ૨ જી.)

લેખક—વૈદ્યશાસ્ત્રી સામળદાસ સેવકરામ ગોર.

જાતિ અનુભવ તેમજ વિવિધ ગ્રંથોને આધારે આ પુસ્તકમાં વિવિધ હુન્નરોના સંબંધમાં વિવેચનપૂર્વક માહિતી આપેલી હોવાથી સાધારણ બુદ્ધિવાળો મનુષ્ય પણ આ પુસ્તક વાંચીને હુન્નરનું જ્ઞાન

મેળવી શકે છે. આ પુસ્તકમાં મીણુમત્તીઓ, જાત જાતના સાધુ, વિવિધ પ્રકારના વારનીશ, જુદી જુદી જાતના સીમેન્ટો, ખેતીવાડી અને જમીન પરીક્ષા, બટનો, કાચ કામ, લાખ, ચામડાં, તેજ, અત્તરો, અર્કો, દવાઓ, મલમો આદિના લગભગ ૧૩૦૦ જાતના પ્રયોગો આપવામાં આવ્યા છે. શિખાઉ અને સામાન્ય બુદ્ધિના માણસ માટે આ પુસ્તક ખાસ ઉપયોગી છે. આ પુસ્તકનો અન્યાસી ટુંકી મૂડીમાં સારો નફો મેળવી શકે છે. ગ્લેઝક કાગળ, પાકું સોનેરી પુઠું, રોયલ આરપેજ પૃષ્ઠ સંખ્યા ૩૫૦ કીમત રૂ. ૨-૦-૦.

કામરૂ દેશની કુટિલ કામિની.

(સચિત્ર ડિટેક્ટીવ વાર્તા.)

લેખક—ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ.

‘ મનોરમા ’ નામની જાદુઈ વિદ્યા જાણનારી કામરૂ દેશની કુટિલ કામિની ખૂનો કરીને એક સ્ત્રીની સઘળી મીલકત પચાવી પાડે છે અને દેવેન્દ્રનાથ નામનો ચતુર ડિટેક્ટીવ અમલદાર તેની તપાસમાં ફરે છે. મનોરમા દેવેન્દ્રને હાજરે છે અને તેને આપત્તિમાં ફસાવવાને અનેક પ્રયત્નો કરે છે પરંતુ તે તેમાં ફસાતો નથી. મનોરમા કે જેનું ખરું નામ જીમેલિયા છે તે આત્મઘાત કરે છે. તેને કબરમાં દાટવામાં આવે છે, પરંતુ પુનઃ તેમાંથી તે જીવતી થાય છે અને ધણાં માણસોનાં ખૂન કરે છે ! છતાં દેવેન્દ્ર પોતાની ખાંત અને બહાદુરીથી તેને ખારી નાંખે છે અને નામ મેળવે છે. આખી વાર્તા ચમત્કારોથી ભરપૂર છે અને વાંચનાર પ્રકરણે પ્રકરણે અજાયબીમાં ગરક બની જાય છે. વાર્તાના કેટલાક પ્રસંગોનાં ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો ચતુર આર્ટિસ્ટને હાથે તૈયાર કરાવીને ખાસ આપવામાં આવ્યાં છે. પૃષ્ઠ લગભગ ૨૫૦, ઉંચા કાગળ, સુંદર પાકું પૂઠું. મુદ્રિત રૂ. ૧૧ સુંદર ફોટોગ્રાફીક ચિત્રો.

વ્યાપાર શિક્ષક.

પ્રયોજક—વિશ્વનાથ ગાવિંદજી દ્વિવેદી.

‘વ્યાપારની ઉન્નતિ સિવાય દેશની ઉન્નતિ નથી’ એમ માત્ર મોઢેથી બોલ્યા કરવામાં ફળ નથી. તે માટે વ્યાપારની ખીલવણી કરવાને કમર કસવી જોઈએ. પરંતુ વ્યાપાર સંબંધી જ્ઞાન અને અનુભવ મેળવ્યા વગર વ્યાપારના વિશાળ સમુદ્રમાં નાવ ઝુકાવવું એ સલાહકારક નથી. આ ‘વ્યાપાર શિક્ષક’ વ્યાપાર સંબંધી ઉપયોગી શિક્ષણ આપે છે. તેમાં ત્રણ ભાગમાં લગભગ ૪૦૦ વિષયો દાખલ કરવામાં આવ્યા છે. પહેલા ભાગમાં વ્યાપારી પદ્ધતિ વિષે કેટલાક ઉપયોગી લેખો અને દૃષ્ટાન્તો આપ્યા છે. બીજા ભાગમાં ખેતીવાડીના ઉદ્યોગ સંબંધી અને ત્રીજા ભાગમાં ખનિજ આદિ ઔદ્યોગિક સંપત્તિ સંબંધી વિષયો આપ્યા છે. પાકું ફેનસી પુઠું, ઉંચા કાગળ, ૫૪ સંખ્યા ૫૨૦ કી. ૨૬૫ રૂ. ૧-૮-૦.

ભાગ્યચક્રનો મહામંત્ર.

બોધદાયક સચિત્ર નવલકથા

લેખક:—ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ.

મૂલ્ય રૂ. ૧૧૧, વી. પી. પોસ્ટેજ ૩ આના વધારે. ૫૪ ૩૫૦ ઉંચાં અને કાગળ, સોનેરી પાકું પુઠું, ચાર ફોટોગ્રાફિક સુંદર ચિત્રો. દુર્ભાગ્યના ચક્રમાં અટવાએલો અને સંસારમાં માતાપિતાથી હીન બની ગયેલો એક નવયુવક એકાએક પોતાનું ધન ગુમાવીને નિર્ધન બને છે, અને ધનિકતાને જ મનુષ્યની લાયકી સમજનાર એક કેળવાયેલો જુવાન પોતાની ભગિની કે જે તે નિર્ધન યુવકની પ્રિયતમા

હતી તેની સાથેના વિવાહ તોડી નાંખી પ્રિયતમ-પ્રિયતમાના વિશુદ્ધ પ્રેમ ઉપર કાતિલ છુરીનો હા કરે છે ! એ ધાની વેદના વેડતાં એ બન્ને પાત્રો ત્યારપછી જીવનની જે જે કસોટીઓપર ચડે છે અને એક દુષ્ટ જનતા કાવતરાથી તેઓને શિરે જે આપત્તિઓનો વરસાદ વરસે છે તેનું ચિત્ર વાચકના હૃદયને દ્રવીભૂત કરી નાંખે છે. એ કાવતરાથી નાયિકાના પિતાનું ખૂન થાય છે અને એ ખૂનના કાવતરાની શોધમાં એક ચતુર ડિટેક્ટીવ જે ભૂતયાપમાં પડે છે અને છેવટસુધી ગુંહેગારને શોધી શકતો નથી તે વસ્તુસંકલના અદ્ભુત છે.

આસામ પર હલ્લો.

(સચિત્ર ઐતિહાસિક નવલકથા.)

લેખક—મણિલાલ જેઠાલાલ વ્યાસ.

આસામના રાજા નીલામ્બરે પોતાની સ્ત્રી ઉષારાણી અને પ્રધાનપુત્ર કલ્પરૂપ વચ્ચેના અનિષ્ટ સંબંધના વહેમ માનથી કલ્પરૂપનો ઘાત કરવાનું જે દુષ્ટ કૃત્ય કર્યું હતું તે કૃત્ય આસામ ઉપર બયાનક આદત લાવનાર થઇ પડ્યું હતું અને તેમાં નીલામ્બરની ભારે ખુદારી થઇ હતી. આ કથામાં કલ્પરૂપ અને તેના પિતા વિશ્વરૂપનું પવિત્ર જીવન, કલ્પરૂપની સાધ્વી સ્ત્રીની પતિસેવા, અને છેવટે છંછેડાએલા વિશ્વરૂપની વૈરાગ્યતા બહુજ ઉપદેશક પ્રસંગો પૂરા પાડે છે. કથા અત્યંત રસિક છે અને તેમાં સુંદર ચિત્રો પણ આપેલાં છે. આસામના ઇતિહાસની આ નવલકથા ગુજરાતી ભાષામાં પહેલ વહેલીજ છે. પૃષ્ઠ લગભગ ૧૫૦, ઉંચા કાગળ, સુંદર પાકું પૂઠું. મૂલ્ય ૧૪ આના. સુંદર શેટાઆફ્રિક ચિત્રો.

રાજસ્થાન.

(મહાન કર્નલ ટાડના અંગ્રેજી અંથનું ગુજરાતી ભાષાં-
તર. ભા. ૧ હો. તથા ૨ જો. ભાષાંતરકાર સ્વ. ભગુભાઈ
ફતેહચંદ કારભારા.) રાજપૂતસ્થાનના શરવીર રાજપૂતોના અદ્ભુત
પરાક્રમોનું, તેમના રીતિ રીવાજ, રાજ્યબંધારણ, ભૌગોલિક સ્થિતિ
આદિ ઉપયોગી ઐતિહાસિક ખાખતોનું ઉત્તમ પ્રકારે વિવરણ, આ બૃહદ્
અંથમાં કરવામાં આવેલ છે. મૂળ અંથના જુદી જુદી ઘણી ભાષા-
ઓમાં ભાષાંતર થયાં છે. ગુજરાતી ભાષામાં આ ભાષાંતર પહેલું છે.
તેમાં મૂળ લેખકનો હેતુ લક્ષમાં રાખીને આવશ્યક તમામ ખાખતોનો
સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. બન્ને ભાગો એકી સાથે બાંધવામાં આવ્યા
છે. પાકું પુંડું, ઉંચા કાગળ, મોટા કદનાં ૧૦૦૦ પૃષ્ઠ. બન્ને ભાગની
મુળ કી. રૂ. ૧૦-૦-૦ ઘટાડેલી કી. રૂ. ૫-૦-૦.

શ્રી હઠયોગ પ્રદીપિકા.

કર્તા-વેદાંત કવિ હીરાલાલ જાદવરાય ખુચ. મુળ સંસ્કૃત
શ્લોકો સાથે ગુજરાતી ટીકા, વિવેચન સહિત આ અંથ પ્રકટ
કરવામાં આવ્યો છે. તેમાં હઠયોગ સંબંધી અનેક પ્રકારનાં
ગૂઢ રહસ્યોનું સ્ફોટન કર્યું છે. જુદાં જુદાં આસનો, પ્રાણાયામની
ક્રિયાઓ, રાજયોગ, દશ મહામુદ્રાઓ, શરીરના અંતર્ભાગિની
શુદ્ધિ માટે નેતિ, ધૌતિ, બસ્તિ, નૌલિ, કપાલભાતિ વગેરે ક્રિયા,
સમાધિ પ્રકરણ ઇત્યાદિ સરલ અને સ્પષ્ટ ભાષામાં સમજાવ-
વામાં આવ્યાં છે. યોગ સંબંધી જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા રાખનાર
માટે આ અંથ ખાસ અભ્યાસ કરવા યોગ્ય છે. પાકું સોનેરી પુંડું,
ઉંચા કાગળ, મોટા કદનાં ૪૫૦ પાનાં. કી. રૂ. ૨-૦-૦

એક અત્યુત્તમ સ્તોત્રપયોગી આદર્શ નવલકથા.

સુપ્રસિદ્ધ બંગ નવલકથાકાર

સ્વર્ગસ્થ બંકિમચંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાયની કથાનો

ગુજરાતી અનુવાદ.

મૃણાલિની.

અનુવાદક—કવિ બાલકૃષ્ણ કાશીનાથ વિદ્વાંસ.

સ્વ. બંકિમચંદ્રનું નામ જ આ નવલકથાની અત્યુત્તમતા સિદ્ધ કરવાને માટે પૂરતું છે. તેમની બંગાળી નવલકથાનો ગુજરાતીમાં સફળ અનુવાદ શ્રીયુત બાલકવિએ કર્યો છે. આ નવલકથાનું વસ્તુ હૃદયંગમ અને સ્ત્રીઓને માટે ખાસ ઉપયોગી છે. સાક્ષર શ્રીયુત છગનલાલ હરિલાલ પંડ્યા બી. એ. આ ગુર્જર અનુવાદના સંબંધમાં લખે છે કે “ મૃણાલિની સરખી પરમ સાધ્વી, પતિવ્રતા, દ્રઢ પ્રેમી, આત્મભોગ આપનારી, દુઃખને ન ગણકારનારી સ્ત્રીનું ચરિત્ર સ્ત્રીમંડળ પાસે મૂકી આપે (અનુવાદકે) તેની સન્મુખ જે નવું આદર્શ ખડું કર્યું છે તે માટે આપનો ખરેખરો ઉપકાર માનવો જોઈએ. ”

દરેક ગૃહમાં આ નવલકથા હોવાની ખાસ આવશ્યકતા છે. ગ્લેઝડ કાગળ. પૃષ્ઠ સંખ્યા ૧૮૨. મજબુત પુઠું કી. રૂ. ૧-૦-૦

સત્યલાભા—(પાંચ અંકી સચિત્ર નાટક) આ નાટકને પાંચ અંકમાં વિભક્ત કરવામાં આવ્યું છે, જેમાં અનુક્રમે પ્રેમાંકુર, પ્રેમવિકાસ, પ્રેમપ્રકાશ, પ્રેમ પરીક્ષણ અને પ્રેમની પરિસીમાનું પ્રતિપાદન કરી શુદ્ધ પ્રેમનો આદર્શ ખડો કરવામાં આવ્યો છે. રોયલ સોળ પેન્ડ પૃષ્ઠ સંખ્યા ૨૪૦ કી. રૂ. ૧-૦-૦

અસાર સંસારરૂપી કષ્ટાબ્ધીમાંથી પાર ઉતરી
આનંદ કીનારે પહોંચાડનાર દિવ્ય નૌકા

આનંદશાસ્ત્ર.

લેખક—ડૉ. ગૌપાલજી પ્રયાગજી કોઠારી.

આપણા દેશમાં અજ્ઞાનતાની વૃદ્ધિ, રૂઢીચોનું પ્રાબલ્ય અને સા-
હિત્યની ખામી ઇત્યાદિ કારણોને લેખને ‘દુઃખ’ એ એક સહજ
વાત થઈ પડી છે. તે દુઃખ ટાળવાનો તથા ખરો આનંદ પ્રાપ્ત કર-
વાનો અમૂલ્ય માર્ગ આ ગ્રંથમાં દર્શાવવામાં આવ્યો છે. આ ગ્રંથમાં
સમાવેલા વિષયોની અનુક્રમણિકા નીચે આપવામાં આવી છે. તે ઉપર-
થીજ તેની ઉપયોગિતા જણાઈ આવશે:—(૧) આનંદ તે શું ?-
સંતોષ-પૈસો-પુત્ર-પ્રાણ-આબરૂ-સુખ. (૨) દુઃખનું સ્વરૂપ. (૩)
દુઃખના ઉપાયો. (૪) આરોગ્ય-હવા-પાણી-ખોરાક-અજવાળું-કસ-
રત-સ્વચ્છતા-આરામ-માદક પદાર્થો. (૫) આનંદ પ્રાપ્ત કરવાના
સીધા અને સરળ ઉપાયો. (૬) દુઃખ દૂર કરવા માટે પાડવી નોંધતી
કેટલીક ટેવો. (૭) આનંદ પ્રાપ્ત કરતાં વિધન કરનારી કેટલીક રૂઢીચો.
(૮) મનુષ્ય તે શું જેવી તેવી ચીજ છે કે તે દુઃખી થઈ શકે ?
(૯) ઉપસંહાર.

રાયલ મોળ પેજ, ગ્લેઝર કાગળ. પૃષ્ઠ સંખ્યા ૨૧૮. સોનેરી
પાકું પુકું. કાંમત રૂ. ૦-૮-૦.

મનુસ્મૃતિ—ભાષ્યકાર-પંડિત મણીશંકર પ્રાણશંકર શર્મા.
આં પુસ્તકમાં મૂળ શ્લોક સાથે ટીકા સરલ ગુજરાતીમાં આપવામાં
આવી છે. ઉંચા કાગળ. પાકું પુકું. મોટા કદનાં ૪૦૦ પૃષ્ઠ.
કી. રૂ. ૧-૮-૦.

લક્ષ્મી-કાન્ત.

અપૂર્વ રહસ્યમય મૂળોત્પાદક નવલકથા.

લેખક—રણછોડલાલ હરિલાલ ભટ્ટ.

આ એક સાંસારિક-સ્વતંત્ર નવલકથા છે. આપણે જાપાનના ઉત્કર્ષની વાતોથી રાત્રીએ છીએ, અમેરિકા, ઇંગ્લાંડાદિ પાશ્ચાત્ય દેશોનો ગૃહસંસાર, સામાજિક બંધારણ, સુધારો ઇત્યાદિ બાબતોથી મોહમુગ્ધ બની તેનું નિરૂપણગી અનુકરણ કરવાને તત્પર થઈએ છીએ; પરંતુ આપણી સાંસારિક સ્થિતિ શી છે, તેમાં સુધારો કેવી રીતે થઈ શકે, આપણા સામાજિક બંધારણમાં કયે કયે સ્થળે છિદ્રો છે, તત્સંબંધી લેશ પશુ વિચાર કરતા નથી. આ નવલકથામાં લેખકે આપણા સંસારનું આબેહુબ ચિત્ર બુદ્ધિકૌશલ્યપૂર્વક દોર્યું છે. પતિપ્રેમી, સત્યચિત્રા, આદર્શ મહિલા લક્ષ્મીનું પાત્ર આ નવલકથા વાંચનારના હૃદયને હચમચાવી મેલે છે. કેટલાક સામાજિક વિષયો આ વાર્તાના વળામાં એવી રીતે ગોઠવવામાં આવ્યા છે કે એક વખત પુસ્તક વાંચવા હાથમાં લીધા પછી તે પૂરું કર્યા સિવાય મૂકવું ગમતું નથી.

રોયલ સોળ પેજ કદ, ૫૪ સપ્પા ૨૭૨. સોનેરી પાકું પુંડું.

કીમત રૂ. ૧-૦-૦

તરણુ તપસ્વિની—ભાગ ૧ લો તથા ૨ નો-લેખક-સત્યેન્દ્ર પ્રસાદ સાંકળેશ્વર મહેતા. પાપ, પુન્ય, પરોપકાર, સામાજિક નીતિ ઇત્યાદિનું જ્ઞાન આપનારી અને અનેક ભેદ ભરમોથી ભરપૂર આ નવલકથામાં સાધુ સ્વરૂપી શયતાનનાં બચંકર પૈશ્ચાતિક કર્મો વાંચતાં હૃદય સ્તબ્ધ બની જાય છે. બન્ને ભાગનાં પાકાં સોનેરી પુંડાં. દરેક ભાગમાં ૪૦૦ પૃષ્ઠ. દરેક ભાગની કી. રૂ. ૧-૮-૦.

અન્ય વિધવિધ પુસ્તકો.

જર્મનીની ઉન્નતિ શાથી થઈ ?—(રાજ્યદારી ચર્ચાથી છેકજ અલગ) અનુવાદક—રા. ગોવર્ધનદાસ કહાનદાસ અમીન. અત્યારે જર્મનીનું નામ આખા જગતમાં જાણીતું થઈ ગયું છે. જર્મન ક્યસરની ભયંકર મહત્વાકાંક્ષાએ ઉન્નતિના શિખરે પહોંચેલા જર્મની દેશને અધોગતિની ઊંડી ખાઈમાં ધકેલી દીધી છે. પોતાની એ મહત્વાકાંક્ષા પાર પાડવાને ક્યસરે કરેલા પ્રયત્નમાં સહાયભૂત થયેલી ‘જર્મનીની ઉન્નતિ’ શાથી થઈ એ આપણા જેવા ઉન્નત બનવાની અભિલાષા રાખનારાઓએ જાણવાની ખાસ જરૂર છે. આ પુસ્તકની ઉપયોગિતાના સંબંધમાં વિશેષ લખવાની કશી પણ જરૂર નથી. ગ્લેઝક કાગળ, રોયલ બારપેશ પૃષ્ઠ સંખ્યા ૨૫૨. પાકું પુંકું કી. રૂ. ૧—૧૦—૦.

અદ્ભુત આગબોટ—(વૈજ્ઞાનિક નવલકથા.) અનુવાદક રા. જયન્ત. વર્તમાન યુદ્ધમાં જલાંતઃસંચારિણી નૌકાઓ અદ્ભુત કાર્યો કરી રહી છે. આ નૌકાઓના સંબંધમાં જાણવાનું હકીકત આ નવલકથામાં આપવામાં આવી છે. સમુદ્રના બીતરનો ભેદ, સમુદ્ર તળની લીલા, જળની અંદર દીર્ઘ પ્રવાસ કરનારી નૌકામાં વિદ્યુત શક્તિના પ્રભાવથી તથા કેટલીક આશ્ચર્યકારક શોધોથી ઉપજાવેલી નવીન સૃષ્ટિ આદિ વિષયોનું આ નવલકથામાં રસમય ભાષામાં વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે. પૃષ્ઠ સંખ્યા ૨૪૪. પાકું પુંકું કી. રૂ. ૧—૦—૦

પ્રવાસીના પત્રો—લેખક કેશવલાલ હરગોવિંદદાસ શેઠ. ગ્રામ્ય જીવન ગાળતા સુશિક્ષિત લોકની, થોડા શ્રમે અને અદ્ય આર્થિક

સહાયથી અવકાશના સમયમાં શી રીતે ઉત્કૃષ્ટ સેવા બજાવી શકાય તેની રૂપરેખા, સાધનો માટેના ઇલાજો, લોકમત કેળવવાની સૂચનાઓ, ટુંકામાં આપણું જીવન ઉન્નત, પવિત્ર અને આદર્શરૂપ બનાવી શકીએ એવા માર્ગો આ પુસ્તકમાં પત્રો દ્વારા દર્શાવવામાં આવ્યા છે. ઉંચા કાગળો, પૃષ્ઠ સંખ્યા ૨૦૬ કી. રૂ. ૧-૦-૦.

શાહજહાનના છેલ્લા દિવસો—અથવા માધવી કંકણ. પ્રયોજક—હકુર નારાયણ વિસનજી. સ્વર્ગીય બાબુ રોમેશચંદ્ર દત્ત કૃત ‘માધવી કંકણ’ નો આ અનુવાદ અતિ રસિક અને મનોહર છે. પ્રસંગો ચિત્તાકર્ષક અને મનોવેધક છે. આ નવલકથામાં વીર, શૃંગાર અને કણ્થા ત્રણે રસનો કૌશલ્યપૂર્વક સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. ઉંચા કાગળ રોયલ બારપેજી પૃષ્ઠ સંખ્યા ૨૬૦ કી. રૂ. ૧-૮-૦.

સુંદર અને વિદ્યાનંદ—અથવા ‘પ્રેમનો ચિતાર’ (આવૃત્તિ ૨ જી.) પ્રો. નરમેશંકર પ્રાણજીવન દવે એમ. એ. આ નવલકથામાં તેના વિદ્યાનંદ કર્તાએ સાંસારિક ઘટનાઓનું એવું આત્મેખન કર્યું છે કે જે વાંચતાં વાચક મુગ્ધ બની જાય છે. શુદ્ધ રસેહ, વિષય-વાસના, આશ્ચર્યજનક કિન્તુ સંભવિત બનાવો, વગેરે વાંચતાં મન-રંજન યાય છે. સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો. પાકું રૂપેરી પુઠું. પૃષ્ઠ સંખ્યા ૨૦૦ કી. રૂ. ૧-૪-૦.

જીવન શિક્ષા—બાળ્યકાર-રાવજીભાઈ ધંધરભાઈ અમીન. સુપ્રસિદ્ધ અમેરિકન વિદ્વાની બાઈ મીસીસ ઇલીઝાબેથ ટાઉનના “Lessons in Living” નામક ગ્રંથનું આ રૂપાંતર છે. આ પુસ્તકમાં જીવનનો પાયો, સૃષ્ટિના મૂળ સાત સિદ્ધાંતો, પ્રકૃતિનો તામસ સ્વભાવ, પાપનું રૂપાંતર, નૂતન મતનું ધોરણ, વિકાસક્રમ, સર્વજ્ઞ શી રીતે થવું, મનના સંદેશાની તરીકે પદ્ધતિ, માનસિક અંતઃ

પ્રવેશ, પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિ, મન અને શરીરની પરસ્પર ક્રિયા, ઇત્યાદિ જીવનના ઉંચામાં ઉંચાં લક્ષ્યો સમજાવવામાં આવ્યાં છે. અંગ્રેજીમાં આ પુસ્તકની લાખો નકલો ખપી ગઈ છે. અંગ્રેજી નહિ જાણનાર અધ્યાત્મ જ્ઞાનાભિલાષી માટે આ પુસ્તક ખાસ વાંચવા યોગ્ય છે. પાકું સોનેરી પુંઠું. પૃષ્ઠ સંખ્યા ૧૮૪ કી. રૂ. ૧-૮-૦.

રણધેલા રાજપુતો—યાને ‘સતાઓનું શરતન’ ભાગ ૧ લો તથા ૨ જો. લેખક વ્રજલાલ જાદવજી ઠક્કર. આ નવલકથામાં શરવીર રાજપુતોનાં અદ્ભુત પરાક્રમો, સતી સ્ત્રીઓની શરવીરતા અને સ્વદેશપ્રેમ, યવન શાહાનશાહની વિલાસપ્રિયતા, છળકપટના વિવિધ પ્રસંગો, સિંધુ રાજ્યનો પ્રાચીન ઇતિહાસ, ઇત્યાદિ અનેક હૃદયદ્રાવક પ્રસંગો આપવામાં આવ્યા છે. બન્ને ભાગનાં પાકાં સોનેરી પુંઠાં. પ્રથમ ભાગ પૃષ્ઠ સંખ્યા ૩૧૨. કી. રૂ. ૧-૮-૦ દ્વિતીય ભાગ પૃષ્ઠ સંખ્યા ૩૦૭ કી. રૂ. ૧-૮-૦.

અકબર રાજ્ય રહસ્ય—ભાગ ૧ લો તથા ૨ જો. સચિત્ર. અનુવાદક વ્રજલાલ જાદવજી ઠક્કર. અકબરશાહ જેવા ન્યાયી, પરા-પકારી અને દયાળુ રાજાના રાજત્વકાળમાં પણ નીચ અને દુરાચારી મનુષ્યો કેવાં બીપણ અને હૃદયદ્રાવક નીચ કાર્યો કરતાં પણ અટક્યા નહોતા તેનો અસરકારક ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે. બંને ભાગનાં પાકાં સોનેરી પુંઠાં. પ્રથમ ભાગ પૃષ્ઠ સંખ્યા ૩૩૮ કી. રૂ. ૧-૪-૦ દ્વિતીય ભાગ પૃષ્ઠ સંખ્યા ૨૬૪ કી. રૂ. ૧-૪-૦.

કાળરાત્રિનું ખુની ખંજર—ભાગ ૧ લો (આવૃત્તિ ૨ જ.) સત્યેન્દ્રપ્રસાદ સાંકળેશ્વર મહેતા. સત્તા મળતાં ઉચ્છૃંખત અમળા તેનો કેવો દુરુપયોગ કરે છે એ વસ્તુનો દૃષ્ટાંત રામનગરની રાજરાણી કાળરાત્રિ પૂરો પાડે છે. આ વાર્તામાં કાળરાત્રિની કુટિલતા, કુસુમ-

ની પ્રદતા, મહેન્દ્રની મહતા, સાસરવાસ કે નરકવાસ, પત્ની કે પિશા-
ચિની, નિર્દોષ પર ઝુઝી રહેલું ખંજર, આદિ હૃદયભેદક પ્રસંગો આપ-
વામાં આવ્યા છે. ત્રણ સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો. પૃષ્ઠ સંખ્યા ૩૨૦.
પાકું સોનેરી પુઠું. કી. રૂ. ૧-૧૨-૦.

કાઠિયાવાડી-જવાહીર—આ “કાઠિયાવાડનું જૂનું સાહિત્ય”
સંપાદક-કવિ ખીમજી વસનજી ભટ્ટ. કાઠિયાવાડનું ધણું જૂનું
અને ઉપયોગી સાહિત્ય અધિકારમાં પડી રહેલું છે. તે સાહિત્યની
ખોળ કરી, તેની સાથે વિવેચન આપી સંપાદકે સોન, હલામણુ જોડવો,
ઉજળા, વૈજળ્યંદ, વિકો, કાળો બીલ, વિકમશી, નાગખાઇ, રામંડળીક,
નાગ, ગોલણવાળો, સાંખડો, ખીમરો, ઝોઢો, હોયલ, રા નવધણુ,
મુલુમાણેક વગેરેના ૫૦૦ દુહા-સોરઠા આ પુસ્તકમાં પ્રસિદ્ધ કર્યા
છે. ગુજરાતી સાહિત્યમાં આ પુસ્તક અતિ ઉપયોગી છે. કાઠિયા-
વાડનું અભિમાન ધરાવનારે તો ખાસ રાખવા લાયક છે. પાકું
સોનેરી પુઠું. સોળ પેજ પૃષ્ઠ સંખ્યા ૨૮૦. ઉંચા કાગળ કી. રૂ. ૧૧૧.

દગાખાજ દુનિયા—ચમત્કારિક હૃદયવિદારક ઘટનાઓથી
ભરપૂર સાંસારિક નવલકથા. પ્રયોજક વ્રજલાલ જાદવજી દક્કર. આ
નવલકથાનું વસ્તુ ચિતાકર્ષક છે. આ વાર્તા જ્યારે સાપ્તાહિક પત્ર
“ઇન્ડિયન લેયલિસ્ટ”માં ક્રમશઃ પ્રકટ થતી ત્યારે વાંચક વર્ગનું
ધણું આકર્ષણ કરી શકી હતી. લક્ષ્મીનો લોભ મનુષ્યને નીચતાની
કેટલી હદે પહોંચાડે છે એનો આ વાર્તામાં ચિતાર આપવામાં આવ્યો
છે. ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો. પાકું સોનેરી પુઠું. રોયલ બાર
પેજ પૃષ્ઠ સંખ્યા ૨૧૮. કી. રૂ. ૧-૮-૦

વિદ્યાસાગર-ભાગ ૧ તથા ૨—આ સાંસારિક કથા વિદ્યા-
ના સાગર ૩૫ હોવાનો વિદ્વાનોએ અભિપ્રાય આપ્યો છે. બે ભાગનાં
૩૦૦ પૃષ્ઠ મૂલ્ય ૧૨ આના.

લતા અને લલિતા—ભાગ ૧ થી ૪. ચુત્રીલાલ વર્ધમાન શાહકૃત અત્યંત વખણાઈ ગએલી બોધક સચિત્ર નવલકથા. દરેક ભાગનાં ૨૦૦ પૃષ્ઠ અને મૂલ્ય રૂ. ૧.

કાશ્મીર અને કેસરી—ચુત્રીલાલ વર્ધમાન શાહકૃત ઐતિહાસિક નવલકથા. પૃષ્ઠ ૨૫૦. કી. રૂ. ૧.

ભાગ્યદેવીની લયંકરતા અથવા આદર્શ વિધવા—મનુષ્ય જીવનમાં કળ્પની પરિસીમાનું દર્શન કરવું હોય તો આ નવલકથા વાંચો. પૃષ્ઠ ૨૦૦, ચાર સુંદર ચિત્રો, મૂલ્ય રૂ. ૧.

પિશાચ મંદિર—ભાગ ૧-૨. ધૂરનોદ્ઘઝના 'બ્રોઝ સ્ટેચ્યુ' ને આધારે લખાએલી બેદપૂર્ણ અને મનોરંજક નવલકથા. એનું એક પ્રકરણ વાંચ્યા પછી બીજું, ત્રીજું, ચોથું એમ સઘળાં પ્રકરણો વાંચવાની જિજ્ઞાસાને તમે થોભાવી શકશો નહિ. સુંદર ચિત્રો સાથે સંપૂર્ણ નવલકથા. બન્ને ભાગના રૂ. ૪.

સંસાર સંગ્રામ—ધર્મપરાયણ સાધ્વી સતીઓ પર સંકટના પહાડો તૂટી પડવા છતાં કેવી અડગ અને અચળ રીતે પતિભક્તિમાં લીન રહે છે તે દર્શાવનારી આ સાંસારિક નવલકથા વાંચવા જેવી છે. મૂલ્ય રૂ. ૨. ૩૫૦ પૃષ્ઠ, પાકું પુંદું.

મળવાનું સ્થળ:—

પુંજલાલ ભગવાનદાસ પારેખ.

બુકસેલર અને પબ્લીશર.

વઢવાણ સીટી.

